

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕДГОВОР

Предлажемо трећи том **Добротољубља**. Готово сва поглавља која се налазе у њему преузета су из грчког **Добротољубља**. Једино се додаје разговор аве Зосиме, који је испратио свету Марију Египћанку, те **Подвижничко слово** преподобног Максима Исповедника. Све се налази у следећем поретку:

1. **Подвижничко слово** блаженог Дијадоха, епископа Фотике у сто поглавља, са указањем на десет врхунаца главних врлина, које му претходи.
2. **Сто утешних и поучних поглавља** преподобног Јована Карпатског.
3. Разговори аве Зосиме.
4. Преподобни Максим Исповедник:
 - **Подвижничко слово** у питањима и одговорима
 - 400 поглавља о љубави
 - **Сагледатељна и делатна поглавља** изабрана из 700 поглавља.
5. **400 поглавља о љубави, уздржању и духовном животу** преподобног Таласија.
6. **100 душекорисних поглавља** светог Теодора, едеског епископа.
7. **Сагледатељно поучно слово** другог Теодора.
8. Многкорисна **Повест о ави Филимону**.
9. **75 поглавља о делатном и сагледатељном животу** преподобног Теогноста.
10. **40 поглавља о трезвоумљу** преподобног Филотеја Синајског.
11. **Цветник** Илије презвитера.

Свети Теофан Затворник

ДОБРОТОЉУБЉЕ

БЛАЖЕНИ ДИЈАДОХ, епископ Фотике у Епиру илиријском

Кратко сведочанство о њему

О пореклу и раном животу светог Дијадоха пре његовог епископства није ништа познато. Као епископ он се прославио и светим животом и мудрим учењем. Виктор, епископ Утике (у Африци), у предговору књиге Историја о мучеништву од Вандала (Migne PL.58), написаној 490. године, себе именује његовим учеником, сматрајући да због тога поседује велику част. Он додаје: "Овај блажени Дијадох је достојан сваке похвале. Он је за собом оставио много писаних споменика православног учења о догматима и хришћанском животу". Из тога се може закључити да је живео у другој половини V века, и да је вероватно дочекао његов крај. Наиме, на посланици епирских епископа императору Лаву (457 - 473) налази се и

његов потпис. Друге околности његовог живота нису познате.

Његови познати списи су: а) Две беседе - једна на Вазнесење Господње, са изложеним православним учењем о Оваплоћењу Бога Слова, а друга против аријанаца; б) 100 подвижничких поглавља о духовном животу, којима претходи указање о десет врхунаца главних врлина.

Из тих његових списа делове наводи Софроније, патријарх јерусалимски у својој окружној посланици против монотелита (Библиотека патријарха Фотија, 231). Често се на њега позивао и преподобни Максим Исповедник.

О његовим подвижничким поглављима, која и ми укључујемо у зборник, блажени Фотије говори: "Ово слово (тј. 100 поглавља) изузетно је корисно онима који се подвизавају. У њему за оне који су дугим вежбањем стекли навику у делању, које води ка савршенству, нема ничег нејасног. Јер, у том случају њихово знање, стечено искуством, лако следи трагове учења које предлаже беседа". Са своје стране, састављачи грчког Добротољубља, у свом предговору слову кажу: "Свети отац наш Дијадок је био муж мудар у делању и светао у сагледавању, у шта се свако може уверити уколико прочита слово које се у целости сачувало до наших дана, и које је прекрасно саставио црпећи духовну мудрост из дугогодишњег искуства и из божанствених узлета свога срца. Поделивши га на сто поглавља, он се стара да нам открије најдубље тајне жељене врлине. Он их је, при томе, испунио многим сведочанствима Божанственог Писма и сагледавањима свог вером просвећеног разума. Може се рећи да је у овом слову он свим трезвоумним и богоносним оцима, који су га следили, оставио примерно учење о свештеном трезвоумљу и о свим врлинама. Због тога ћеш наћи да се многи од њих обраћају тим поглављима као најтачнијем указатељу истине. У својим списима о трезвоумљу они из њих наводе дословна сведочанства. Тако су, после сабора одржаног за време Андроника Палеолога, чинили Григорије и Симеон Солунски, Григорије Синаит, епископ Калист, и многи други, сведочећи беспрекорност његовог учења".

Света Црква спомен светог Дијадоха поштује заједно са свим светима који су се прославили у подвижништву, тј. на Сиропусну суботу. На служби тог дана, у другој песми се пева: "Певам и Дијадоха, заједно са врховним оцима Евстатијем и Јувеналијем".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
БЛАЖЕНИ ДИЈАДОХ, ЕПИСКОП ФОТИЧКИ
УКАЗАЊЕ О КРАЈЊОЈ ГРАНИЦИ
ИЛИ О ВРХУНЦУ ОСНОВНИХ ВРЛИНА

1. Крајња граница или врхунац савршенства вере јесте бестрасно погружавање ума у Бога.
2. Крајња граница наде је пресељење ума ка очекиваним добрима.
3. Крајња граница трпљења јесте посматрање умним очима невидљивог као видљивог, уз непоколебиво држање трпљења.
4. Крајња граница сиромаштвољубља [нестипања] јесте жеља да се ништа нема, као што други жели да има.
5. Крајња граница разумевања јесте незнање за себе у иступљењу (или у потпуном устремљењу) ка Богу.
6. Крајња граница смиреноумља јесте одлучно заборављање сопствених добрих дела.
7. Крајња граница негневљивости јесте велика жеља да се не гневимо.

8. Крајња граница чистоте јесте осећање које је непрестано прилепљено уз Бога.
9. Крајња граница љубави јесте велико пријатељско осећање према онима који нас вређају и срамоте.
10. Крајња граница савршеног преображаја у сладосном окушању Бога јесте прихватање тескобе смрти као радости.

**ИСТОГ БЛАЖЕНОГ ДИЈАДОХА,
ЕПИСКОПА ФОТИКЕ У ДРЕВНОМ ЕПИРУ
ИЛИРИЈСКОМ**

**ПОДВИЖНИЧКО СЛОВО, ПОДЕЉЕНО НА СТО
ДЕЛАТНИХ ПОГЛАВЉА, ИСПУЊЕНИХ
ПОЗНАЊЕМ И ДУХОВНИМ РАСУЋИВАЊЕМ**

1. О трима врлинама које као водичи треба да претходе духовном сагледавању ума[1].

Духовном сагледавању, браћо, треба да претходе вера, нада и љубав, а изнад свега љубав. Јер, оне (вера и нада) нас уче да презремо видљива добра, а љубав саму душу кроз врлине сједињује са Богом, умним чулом достижући Невидљивога.

2. Када и како човек постаје добар.

По природи је благ само Бог. Међутим, и човек може бити добар кроз ревносно старање о доброј нарави. Јер, Онај ко је суштаствено благ њега мења у оно што није по природи уколико душа, кроз марљиво старање о добру, пребива у Богу, сагласно својој жељи и искању. Јер, речено је: *Будите добри и милостиви као и Отац ваш небески* (Лк.6,36; Мт.5,48).

3. Када и како се зачиње грех.

Зла нема у природи, и нема никог злог по природи. Јер, Бог није створио ништа зло. Међутим, иако га нема у природи, оно почиње да бива када човек са похотом срца у себе произвољно уноси његов лик. Стога треба да се са свим старањем непрестано сећамо Бога и да избегавамо уобичајене позиве на зло. Јер, добро које постоји по природи јесте јаче од зла које у природу улази споља, кроз навике. Добро, наиме, постоји, а зло не, осим кад се чини.

4. Када и како достижемо подобије Божије.

Сви смо ми [створени] по образу Божијем. Подобије Божије, пак, постижу само они су из велике љубави своју слободу потчинили Богу. Јер, уколико нисмо своји и уколико се одричемо себе, ми бивамо слични Ономе који нас је по својој љубави помирио са собом. То, пак, нико не може постићи уколико своју душу не убеди да се не поводи за варкама самодовољног и самоугађајућег живота.

5. Шта треба чинити да би воља била увек спремна да чини само добро.

Самовласност је произвољење словесне душе које се са готовошћу устремљује ка чему год хоће. Произвољење ћемо имати увек усмерено само ка добру уколико стално добрим мислима истребљујемо сваку злу помисао.

6. Шта је светлост истинског познања и шта чини да се ум њоме користи.

Светлост истинског познања јесте непогрешиво разликовање добра од зла. (Уколико постоји такво разликовање и уколико се по њему управља целокупан живот), прави пут којим се ум успиње ка Сунцу правде, тј. Богу, уводи човека у безгранично мислено просвећење у коме са смелошћу (вером и надом)

најзад иште само љубав. Оно што је праведно треба узимати из руку оних који га поричу и омаловажавају, премда без гнева, будући да се ревност из благочашћа не побеђује (гневном) мржњом, него укореванем и убеђиванем (са љубављу).

7. О томе какав је учинак духовне беседе и о томе да покрет љубави беседу о Богу чини лаком и обилном.

Духовна беседа уноси убеђеност у умно осећање. Она, наиме, дејством љубави исходи од Бога. Тада се наш ум без напора и тешкоћа креће кроз таласе богословствовања, не осећајући мучни и забрињавајући недостатак светлих помисли. У том стању он се слободно носи у многообухватним сагледавањима, по жељи дејства љубави. Јер, добро је дело у разговору о Богу увек са вером очекивати умно просвећење које се покреће љубављу. Нема, наиме, ничег испразнијег од ума који се без Бога лаћа мудровања о Богу.

8. Када треба приступати разговору о Божанственим стварима.

Онај ко није просвећен не треба да се лаћа духовних сагледавања. Међутим, ни онај ко је богато обасјан благодаћу Светог Духа не треба да се упушта у разговоре о њима. Јер, код првих недостатак светлих помисли облачи ум у мрак незнања, а код других њихово изобиље не даје да се говори, будући да душа која се опија Божијом љубављу жели да се безмолвно [тј. у тишини] наслађује славом Господа. Према томе, ка богоусмереним речима (тј. разговорима о Богу) треба приступати при средњој мери духовног узбуђења. Таква мера, наиме, пружа души неки образ преславних речи (које тачно и јасно изображавају невидљиве духовне предмете), док жељено духовно обасјање храни веру оног који говори у вери, како би онај ко поучава први окусио од плода познања које излива љубав. *Земљорадник који се труди треба први да окуси од плодова* (2.Тим.2,6).

9. О дару познања и дару мудрости: како сваки од њих просвећује и како се стиче.

Као и сви Божанствени дарови, и мудрост и познање јесу дар Духа Светог. Сваки од тих дарова, као и сви други, има своје посебно дејство. Стога и апостол сведочи да се *једноме даје реч мудрости, ? другоме реч знања* (1.Кор.12,8). Познање опитно (осетљиво) спаја душу са Богом, премда је не покреће на разговор на ту [тему] или о другим духовним стварима. Стога неки од оних који са мудрољубљем проводе усамљенички живот не приступају разговору о Божанственим стварима, иако су им чула просвећена познањем. Уколико се некеме и даје заједно са познањем страха Божијег (што ретко бива), мудрост са љубављу раскрива најунутрашњија дејства познања. Јер, (познање) обично просвећује унутрашњим дејством, а (мудрост) - речју. Они се, пак, стичу на следећи начин: познање доноси молитва и велико безмолвије уз савршену безбрижност, а мудрост - ненадмено изучавање Речи Духа, а пре свега благодат сведарежљивог Бога.

10. Када се налази у стању борбе, душа треба да ћути. Када се, пак, успокоји, она треба да говори, обуздавајући, ипак, ум смиренуомљем.

Када се гневно покрене против страсти, душа треба да зна да је наступило време за ћутање, с обзиром да је и то део борбе. Приметивши, пак, да је смућење прошло (било [дејством] молитве, било милостиње), човек може да се преда пориву љубави ка божанственим разговорима, уздржавајући, ипак, крила ума, уздама смирења. Јер, онај ко себе крајње не смири самоунижењем, не може достојно говорити о величини Божијој.

11. Духовна беседа не води у таштину, док беседа светске мудрости води. Због чега се то дешава?

Духовна беседа душу чува од таштине. Јер, испуњавајући све њене делове осећањем богатства духовне светлости, она чини да душа не осећа никакву потребу за људском чашћу. Због тога она и ум чува од маштања, измењујући га (тј. погружавајући га) целог у љубав Божију. Беседа пак, светске мудрости стално наводи човека на слагољубље: немајући могућности да осећању искуствено пружи осећај добра од саме себе (који би испунио срце), она својим приврженицима у замену дарује љубав према људским похвалама, будући и сама проналаском таштих људи. Такво својство Речи Божије и сами ћемо непогрешиво упознати уколико време у коме немамо потребе да говоримо проводимо у топлом сећању на Бога, држећи се безбрижног ћутања.

12. О самољубљу и богољубљу: шта је својствено самољубивоме, а шта богољубивоме.

Онај ко љуби себе, не може љубити Бога. Бога истински воли онај ко не воли себе услед преизобилног богатства љубави Божије. Он више никада не тражи славу за себе, него увек једино славу Божију. Јер,

као што самољубиви човек природно тражи своју славу, тако и богољубиви природно тражи и љуби славу свога Творца. Богољубивој души, која је испуњена осећањем Божијим, својствено је да, при испуњавању свих заповести, тражи само славу Божију, а за себе - наслађивање смирењем. Јер, Богу приличи слава због Његовог величанства, а човеку - смирење, преко кога постаје свој Богу. Уколико имамо сличну жељу и ми ћемо, по примеру светог Јована Крститеља, радујући се слави Господњој, непрестано говорити: *Он треба да расте, а ми да се умањујемо* (Јн.3,30).

13. Када и зашто се дешава да неке коме изгледа да не љуби Бога онако како би желео, премда га у ствари силно љуби.

Видео сам једног човека који се веома жалостио и плакао стога што не љуби Бога како би желео, премда га је љубио тако да је у својој души непрестано имао пламену жељу да се у њему прослави једино Бог, а да сам не буде ништа. Он у ствари не зна какав је, а похвале које му изговарају не представљају за њега никакву насладу. У великој жељи за смирењем, он не схвата сопствену вредност. Служећи Богу, као што закон наређује јерејима, он силним расположењем за богољубље као да поткрада помисао о сопственом достојанству, негде дубоко у својој љубави према Богу у духу смирења скривајући похвалу која га прати. Из силне жеље за смирењем он у сопственим мислима увек изгледа као непотребни слуга, потпуно лишен сваке вредности која се од њега захтева. Тако чинећи, и ми треба да бежимо од сваке части и славе из преизобилног богатства љубави према Господу, који нас је толико заволео.

14. О човеку који у срцу осећа љубав према Богу, и о томе како он, савршено се ослобађајући љубави према себи, долази до усхићења у љубави према Богу.

Онога ко у срцу осећа љубав према Богу и сам Бог познаје. Јер, колико човек у своје срце прима љубав према Богу, толико и сам пребива у љубави Божијој. Због тога он не престаје да у силној устремљености жели просвећење разума. Он ка њему стреми тако напрегнуто да понекад осећа потпуну исцрпљеност снаге и самих својих костију, те више и не зна за себе, већ се сав мења, будући прогутан љубављу према Богу. Такав и јесте и није у овом животу: још странствујући у своме телу, он покретом душе услед љубави непрестано одлази Богу и код Њега налази уточиште. Непрестано у срцу горећи неугасивим пламеном љубави, он је по неопходности свим срцем прилепљен уз Бога. Због те љубави према Богу он се савршено ослобађа љубави према себи. *Јер, ако смо ван себе, Богу смо, ? ? ?о смо присебни, вама смо* (2.Кор.5Д3).

15. Када човек почиње да љуби ближњега и зашто телесна љубав убрзо пролази, а духовна - никад.

Онај ко почне богато да осећа љубав према Богу, у духовном осећању започиње да воли и ближњега. И почевши, он не престаје. Таква је љубав о којој говори целокупно Свето Писмо. Телесна, пак, љубав, будући да није везана духовним осећањем, лако ишчезава, чим се укаже макар и безначајан повод. Духовна љубав није таква: чак и да се деси да претрпи огорчење, богољубива душа не прекида савез љубави, будући да стоји под дејством Божијим. Загрејавши се топлином љубави према Богу, она се истог тренутка враћа добром настројењу духа и са великом радошћу прихвата љубав према ближњему, па макар од њега претрпела увреду или велику штету. Јер, горчину несугласица потпуно потири сладост Божија.

16. Како се стиче љубав према Богу која се осећа у срцу. О савршеној љубави која је туђа очишћавајућем страху Божијем и о другој љубави, несавршеној, сједињеној са очишћавајућим страхом.

Нико не може да заволи Бога из свег срца уколико најпре у осећању срца није загрејао страх Божији. Јер, душа до делатне љубави долази тек пошто се очисти и омекша деловањем страха Божијег. Страх, пак, Божији и наведени његов плод нико не може да стекне уколико се не ослободи свих животних брига. Јер, страх Божији почиње спасоносно да делује тек кад се ум успокоји у потпуном безмолвију и безбрижности. Тада га он силним осећањем чисти од сваке земаљске неосетљивости, како би га уздигао до савршене љубави према свеблагот Богу. Према томе, страх је својство праведника који се још чисте и који су достигли средњу меру љубави. Савршена, пак, љубав напада онима који су већ очишћени и у којима нема страха, будући да *савршена љубав изгони страх напоље* (1.Јн.4,18). И једно и друго се дешава само праведницима који дејством Духа Светога упражњавају врлински живот. Стога и Писмо на једном месту каже: *Бојте се Бога сви свети Његови* (Пс.33,10), а на другом: *Заволите Господа сви преподобни Његови* (Пс.30,24). Оно нам даје на знање да је страх Божији својствен само праведницима који се још чисте и који имају, како је речено, средњу меру љубави, док је праведницима који су се очистили својствена савршена љубав. Код њих већ нема никакве страшљиве помисли: они дејством Духа Светога

пребивају у непрестаном горењу и прилепљивању душе ка Богу, као што говори пророк: *Прилепи се душа моја за тебе и прими ме десница твоја* (Пс. 62,9).

17. Како болесна душа почиње да се лечи дејством страха Божијег и како мало по мало љубављу долази до савреног здравља.

Ране на телу које се не очисте и не припреме не прихватају лекове које на њих ставља лекар. Уколико се, пак, очисте, оне осећају деловање лекова и на тај начин се потпуно исцељују. Тако је и са душом: док остаје у лењости и док је покривена губом сластољубља, она није у стању да осећа страх Божији, па макар јој непрестано говорили о Страшном и неумитном суду Божијем. Када, пак, дејством пуне пажње према себе почне да се чисти, она почиње да осећа и страх Божији, који је, попут неког животворног лека, прожима топлином. Дејство изобличавања је, као неки огањ, мало по мало чисти и најзад доводи до савреног очишћења. При томе, по мери раста љубави у њој долази до умањења страха, све до појаве саврене љубави у којој, како је речено, нестаје страх. У њој постоји савршено бестрашће, изазвано дејством славе Божије. Нека и нама највећа похвала буде најпре страх Божији, а затим љубав, која је пунота закона савршенства у Христу.

18. Душа која је спутана световним бригаама не може да воли Бога, нити је у могућности да правилно суди о свом стању.

Душа која се није ослободила светских брига ни Бога не може искрено завољети, па ни ђавола замрзети како треба. Старање о овом животу на њој лежи као неки тешки покривач: њен ум никако није у стању да самостално расуђује, нити да у себи приметно чује непогрешиву пресуду суда (савести). Стога је свакако неопходно удаљавање од света.

19. Шта је својствено чистој души.

Чистој души је својствена реч без зависти, незлобива ревност и непрекидна љубав за славу Господњу. (Када је душа чиста) и ум тачно уређује своје тасове (као што се на терезијама уједначују тасови). Он тада у свом расуђивању о свему почива као на најчистијем и непоткупљивом судишту.

20. Неопходно је са вером сједињавати дела, а са делима - веру.

Вера без дела и дела без вере подједнако се лишавају одобрења. Да би онај ко верује показао своју веру треба Господу да принесе дела. И оцу нашем Аврааму не би се урачунала у праведност вера да није принео и плод вере - сопственог сина као жртву Богу.

21. Каква је вера без дела и каква је вера која дејствује љубављу.

Онај ко љуби Бога верује искрено и преподобно чини дела вере. Онај, пак, ко само верује, али не пребива у љубави, у ствари нема ни саму веру. Он верује са некаквом лакомисленошћу ума, не носећи у себи стварну тежину и славу љубави. Само је *вера која кроз љубав дела* (Гал.5,6) велико возглављење врлина.

22. Не треба знатижељно испитивати дубину вере.

Онај ко испитује дубину вере бива заплускиван таласима помисли. Онај, пак, ко је сагледава са простосрдчним расположењем има насладу у слаткој унутрашњој тишини.

Као вода заборавља, дубина вере не трпи да је гледају, или да је разматрају радозналим помислима. Пловимо по тим водама у простоти ума како бисмо доспели у пристаниште воље Божије.

23. Због чега душа, и поред силне жеље, није у стању ни осећањем срца ни укусом да осећа миомирис небеских блага.

Нико ко сам себе не укоревља не може искрено да воли или да верује. Јер, када је наша савест узнемирена самоосуђивањем, уму није допуштено да осећа миомирис надсветских добара. Он се тада раздире сумњама. На основу ранијег искуства вере он са топлим жељом стреми ка њима, али не може са љубављу да их прими у осећање срца, услед, како сам већ рекао, честе гриже савести. Међутим, уколико се очистимо најтоплијом молитвом и пажњом, поново ћемо добити жељено благо, окушавајући га у Богу са још већом опитношћу.

24. О двојаком чулу, телесном и духовном, и о томе како треба побуђивати духовно чуло ка окушању небеског.

Телесна чула нас и невољно одвлаче ка видљивим добрима. Тако нас ка невидљивим добрима обично

води умно-духовно чуло, уколико окуси од Божанствене доброте. Све тражи себи сродно: душа, као бестелесна, тражи небеска блага, а тело, као земаљски прах - земаљске сласти. Према томе, у стање да опитно окусимо оно што је невештаствено доспећемо уколико трудовима стањимо своје земаљско тело.

25. Душевно чуло је у стању невиности било јединствено у свом деловању. После пада у грех оно се раздвојило, али га благодат Светог Духа поново враћа у простоту јединства.

Да је природно чуло јединствено учи нас сама чињеница светог познања (тј. разум просвећен благодаћу). После Адамовог преступа оно се поделило на два дејства. Ипак, Дух Свети га поново чини јединственим и простим. То, пак, у себи нико не може да увиди уколико се у очекивању будућих блага радо не одриче од добара овога живота и уздржањем не исушује сваку жељу телесних чула. Услед потпуне безбрижности једино његов ум здраво и бодро врши своја кретања. Због тога он осећањем може да неизрециво окуша Божанствену благост и да, у исто време, по мери свог напредовања, своју радост саопштава и телу. Своју обрадованост он [тада] извесном безмерном речју у љубави изражава, говорећи: *У Њега се поузда срце моје, и поможе ми, и процвета тело моје, и од воље своје исповедаћу се Њему* (Пс.27,7). Та радост, која се осећа и у души и телу, јесте нелажно предосећање вечног и непропадљивог живота.

26. Ум треба чувати од смућења како би верно могао да пре позна да ли су помисли [које се јављају] од Бога или од ђавола.

Онај ко се подвизава треба увек да своје мисли чува од смућивања како би ум поуздано могао да разликује помисли које наилазе. Разликујући добре и богопослане, он треба да их слаже у ризницу сећања, а неприличне и демонске треба да избацује из природних скривница. Када је мирно, море је за риболовце провидно до својих дубина. Стога од њих не може да се сакрије скоро ниједно од живих бића која у њему живе. Када га, пак, ветрови узбуркају, у непрозирној мутноћи се скрива све оно што се за време пријатне тишине штедро пружало погледу. Због тога у то време вештина риболовног заната остаје бескорисна. Слично се дешава и сагледатељном уму, нарочито када се дубина душе узбурка неправедним гневом.

27. Зашто је мало оних који су свесни својих падова и шта је неопходно да би се дошло до тога.

Веома је мало оних који тачно знају све своје падове и чији се ум никада не одваја од сећања на Бога. Кад су здраве, наше телесне очи могу све добро да виде, чак и најситније комарце и мушице које лете ваздухом. Када су, пак, запрашене или прекривене нечим влажним, оне могу, премда слабо, да виде само оно што је крупно и што често срећу, док оно што је мало уопште не примећују. Тако је и са душом. Када пажњом према себи изгони помраченост која бива услед светољубља и када своје мале падове сматра веома великим, она сузе додаје сузама са великом благодарношћу, скрушавајући се, по реченоме: *Али ће праведни исповедати твоје име* (Пс.139,14). Када је, пак, опседнута светољубивим расположењем, она једва да још помало осећа [прекорне савести] када изврши убиство или нешто друго достојно казне, док друге падове уопште и не примећује. [Напротив], она их често, несретна, чак сматра врлинама, не стидећи се да их са жаром брани.

28. Како Свети Дух чисти душу и шта да чинимо у том смислу.

Само је Свети Дух у стању да очисти ум. Јер, ако не дође Најкрепкији и не ухвати и свеже оног грабљивца (Лк.11,22), оно што је отето никако неће моћи да буде ослобођено. Свим врлинама, а нарочито душевним миром треба у себи успокојавати Духа Светога, како би наш светилник разума увек светлео. Јер, када он непрестано светли у дубини душе, у уму бивају очигледни и најмањи демонски прилози. Поред тога, они постају немоћни и нестални, будући да их изобличава Света и преславна Светлост. Стога апостол и говори: *Духа не гасите* (1.Сол.5,19), тј. *не жалостите* (Еф.4,30) благост Светога Духа злим делима или помислима, како се не бисте лишили оног свепобедничког светилника. Јер, при томе се не гаси увекприсутни и животворни Дух, већ Његово ожалашћење или пре - одвраћање чини да наш ум остаје огорчен и туђ светлости познања.

29. О јединствености душевног чула пре греха и његовој раздвојености после греха. О томе када се неразумне жеље сједињавају и усаглашавају са разумним.

Јединствено је, како сам рекао, природно душевно чуло (с обзиром да су пет познатих телесних чула посебна ствар, која служи потребама тела, како нас учи свесвети и човекољубиви Дух Божији). Међутим, оно се данас у пројавама покрета душе раздвојује на двоје услед саплитања на зло, које се уз уму прилепило кроз непослушност. Јер, њега час привлачи страсни део душе (због чега са сладошћу

саосећамо са овоземаљским добрима), час се наслађује са њеним словесним и мисленим покретима (с обзиром да наш ум, док је целомудрен, са жељом стреми ка небеским лепотама). Уколико стекнемо навику да презиремо овосветска добра, на крају ћемо моћи и да земаљску жељу душе приведемо у сагласност са њеним словесним настројењем, путем општења са Духом Светим, који у нама домостројно [делује]. Јер, уколико Његово Божанство не озари скривнице нашег срца, ми нећемо бити у стању да неподељеним чулом, тј. свецелим расположењем душе окусимо небеска блага.

30. Када се и како умним чулом разликују истините утехе од лажних.

Умно чуло представља његов укус који тачно разликује [духовне] ствари. Здравим телесним чулом укуса ми непогрешиво разликујемо добро од лошег, те пријатно желимо (а непријатно одбијемо). Почевши да делује правилно настројен и поставши потпуно безбрижан за све пролазно, и наш ум стиче могућност да богато осети Божанствену утеху и да се нимало не обазире на оно што јој је супротно. Пробајући земаљске сласти, тело чулом стиче непогрешиво искуство. Издигавши се изнад телесног мудровања, и ум може нелажно да окуша и разликује утеху Светог Духа, по речима: *Пробајте и видите да је благ Господ* (Пс.33,9). По дејству љубави имајући у себи незаборавно сећање на наведено окушање, он непогрешиво разликује боље, по речима светог апостола: *И за то се молим Богу да љубав ваша све више изобилује у познању и сваком расуђивању, да процените шта је најбоље* (Фил.1, 9-10).

31. О лажној утеси сатане за време одмора у сну. Како је ум разгони топлим призивањем Исусовог имена, нагонећи у бекство самог сатану.

Када ум почне да осећа благодатну утеху Светог Духа и сатана у душу убацује своју утеху у облику привидно слатког осећања за време ноћног одмора, у тренутку најтананијег сна (или уснивања). Уколико ум у то време буде заузет топлим сећањем на свето име Господа Исуса, те уколико пресвето и преславно име искористи као најверније оружје против прелести, лукави заводљивац ће се одмах удаљити. Због тога ће се он, најзад, распалити на личну борбу против душе. Тачно препознајући варљиве прелести лукавог, ум све више напредује у искуству расуђивања.

32. О доброј утеси душе док је будна или за време одмора у сну. Како сатана за време сна покушава да прелести душу лажном утехом.

Добра утеха се дешава или у будном стању тела или при погружењу у сан, тј. кад се [човек] у топлим сећању на Бога на неки начин љубављу прилепљује уз Њега. Варљива, пак, и лажна утеха, како сам рекао, увек бива у време кад подвижник доспева у танани дремеж, или заборав, при посредном сећању на Бога. Происходећи од Бога, добра утеха очигледно привлачи душе подвижника благочашћа љубави Божијој, која се изражава силним изливањем осећања. Варљива, пак, утеха обично обавија душу некаквим ветром варљиве прелести. За време телесног сна она покушава да осећања заплени окушањем нечег пријатног, без обзира што је ум у извесној мери здрав у односу на сећање на Бога. Према томе, уколико се, као што сам рекао, у то време буде пажљиво сећао Господа Исуса, ум ће одмах расејати обманљиво наводнопријатно вејање непријатеља. Он ће са радосћу ступити у борбу са њим, имајући спремно оружје (на основу благодати и похвалне духовне опитности).

33. Како разликовати радост у Духу Светоме од лажне, ђаволске радости. Када ђаво приступа обманљивању лажном утехом.

Уколико душа непоколебивим и немаштарским покретом успламти у љубави Божијој, увлачећи у њену неизрециву дубину на неки начин и само тело у будном стању, као што сам рекао, или при погружавању подвижника у сан под дејством свете благодати (при чему не помишља ни на шта друго осим на оно у шта је увучена), препознаћемо дејство Светог Духа. Сва препуна пријатних осећања од неизрециве Божанске сладости, она у том тренутку не може да мисли ни о чему другом, већ само осећа да је обрадована неком неисцрпном радосћу. Треба, међутим, да знамо да утеха при којој ум у распламсалости поприма извесно сумњиво колебање или неку нечисту помисао (користећи свето име Господње ради одбијања зла, а не једино из љубави према Богу) долази од преваранта. Том приликом је и радост само привидна. Таква радост се намеће споља: она није својство и постојано расположење душе. Очигледно је да непријатељ хоће да душу увуче у прељубу. Видећи да ум почиње да показује право искуство [у владању] својим чулима, он својим утехима (које изгледају као добре), приступа души очекујући да, занета тромом и влажном сладуњаваошћу, неће препознати своје мешање са варалицом. По тим знацима можемо да разликујемо *духа истине и духа обмане* (1.Јн.4,6). Онај ко се није уверио да се благодат населила у дубину његовог ума није у стању да је осети чулима. Он ни горчину демонску не може осетно искусити уколико се зли духови не гнезде негде око делова срца. Демони, наравно, никако не желе да људи сазнају за тако нешто како се ум против њих не би наоружао непрестаним сећањем на

Бога.

34. О двојакој љубави - природној и духовној (благодатној), и о њиховим одликама.

Љубав у души може да буде природна. Међутим, постоји и љубав коју излива Свети Дух. Уколико зажелимо, прва ступа у одговарајуће кретање и нашом вољом. Стога њу лако расипају зли духови, уколико престанемо да напрегутим усилјем подржавамо своје произвољење. Друго [осећање], пак, разгорева душу љубављу према Богу, при чему се сви њени делови прилепљују за неизрециву сладост Божанствене заљубљености у некој неизмерној једноставности расположења. Јер, ум тада као да је трудан духовним (благодатним) дејством и излива из себе неки обилни поток љубави и радовања.

35. О Божијој благодати и о њеном умиравању узбуђених покрета душе.

Узбуркано море се обично смирава када на њега сипају уље. Јер, масноћа уља побеђује силу буре која подиже таласе. И наша душа се, умашћена благодаћу Светога Духа, испуњава сладосном тишином. Пророк каже: *Најзад, Богу се повинуј, души моја* (Пс.61,6). Тада се, на њену радост, у њој пресеца свака њена узбурканост, уступајући место благодати Духа (која је осећује) и бестрашћу (које се из ње рађа). Ма колико демони покушавали да је потресу у тим тренуцима, она пребива у миру и сваком радовању. У такво стање, међутим, не може доспети онај ко не буде непрестано услађивао своју душу страхом Божијим. Јер, страх Господњи подвижницима доноси неку врсту непорочности и чистоте. *Страх Господњи је чист*, говори пророк, *и пребива у векове векова* (Пс.18,10).

36. Како и када душа може да осети славу Божију. О лажљивости ђавола који понекад показује светлост или нешто што личи на светлост.

Слушајући о чулу ума, нико не треба да мисли да му се слава Божија јавља на чулан [начин]. Ми кажемо да чиста душа на неки неизрециви начин окуша Божанствену утеху. Додуше, њој се при томе ништа невидљиво не јавља на чулан начин. Јер, *ми вером ходимо, ? не гледањем*, како говори блажени Павле (2.Кор.5,7). Уколико му се јави светлост, или неки огњеновидни зрак, или глас, подвижник ни у ком случају не треба да их прихвати као истинито јављање. Јер, очигледно је у питању прелест вражија. Наиме, многи од оних којима се дешаваше [такво виђење] из незнања скретаху са истинитог пута. Ми, међутим, знамо, да смо удаљени од Бога све док као странци боравимо у трулежном телу (2.Кор.5,6). Ми, наиме немамо могућности да очигледно видимо ни Њега, нити Његове дивне наднебеске [ствари].

37. О сновима које шаље Бог, и о сновима које убацује ђаво, те о разлици међу њима.

Снови који се души јављају по Божијој љубави јесу непогрешиви показатељи њеног здравља. Они не прелазе из једног облика у други, не рађају страх, не изазивају смех, нити изненадну тугу. Они души приступају у пуној тишини, испуњавајући је духовном радошћу. Стога душа, и након што се тело пробуди, свом усрдношћу иште радост коју је осетила у сну. У демонском маштању све бива супротно. Она се не задржавају у истом облику: њихов изглед не остаје дуго без промена. Наиме, они не могу дуго да се користе оним што није у њиховом произвољењу и што су позајмили од своје лажљивости. При томе они много говоре и обећавају велике [ствари], а још више плаше претњама, узимајући често вид ратника. Понекад души са шумном буком певају понешто варљиво. Када је чист, ум их брзо препознаје. Понекад он мисаоним напором буди тело, а понекад радо остаје у затеченом стању, будући задовољан што може да препозна њихово лукавство, изобличавајући их у самом сну, чиме изазива њихов велики гнев. Уосталом, дешава се да ни добри снови души не доносе радост, него неку сладосну тугу и безболну сузу. Они се дешавају онима који су већ узнатредали у смиреноумљу.

38. О врлини неверовања никаквим сновима.

Изложили смо како се разликују добри и лоши снови, ослањајући се на [речи] које смо чули од искусних стараца. Стога, нека нам буде велика врлина правило да не верујемо никаквом сненом маштању. Јер, снови највећим својим делом нису ништа друго до идоли помисли, игра уображења, или још, како сам већ говорио, ђаволско изругивање и забава. Уколико понекад, придржавајући се наведеног правила, не примимо сновивиђење које нам се шаље од Бога, свељубећи Господ Исус се неће прогневити на нас, знајући да снове избегавамо због опасности од демонских замки. Јер, премда је описани начин разликовања снова поуздан, дешава се да душа, будући неосетно и невољно оскврњена никаквим вражијим наговором (што, како ми се чини, нико не може избећи), губи траг поузданог разликовања, те лоше снове сматра добрим.

39. Пример који показује да Бог не криви онога који не верује сновима које шаље.

Нека нам следећи случај послужи као доказ онога што смо рекли. После дугог одсуствовања господар се вратио кући. Стојећи ноћу пред вратима, он је позвао слугу да му отвори. Не распознајући добро да ли се заиста ради о његовом господару, слуга одлучно одбија да му отвори, плашећи се да, обманут сличношћу гласа, не пусти злочинца, те да постане упропаститељ имовине коју му је господар поверио. Када се разданило, господар не само што се на њега није наљутио, него га је обасуо великим похвалама што је његов глас сматрао за обману, не желећи да изгуби било шта од његовог имања.

40. О виђењу духовне светлости у себи. О демонској светлости. О томе како да постигнемо да, живећи у свету, будемо туђи свету.

Наш ум сав постаје светао кад у њему почне приметно да делује Божанска светлост. Не треба ни најмање да сумњамо да он тада обилно види светлост која у њему постоји. То се дешава чим душа снажно загосподари над страстима. Међутим, дешава се да се нешто слично призрачно (било светлост, било пламен) јавља у уму [под дејством] вражије злобе, као што нас учи божанствени Павле кад говори да се и *сатана* понекад *претвара у анђела светлости* (2.Кор.11,14). Због тога подвижничком животу не треба приступати са таквом надом (тј. да се у себи види светлост), како сатана душу не би затекао унапред спремну за прихватање прелести и како је заиста не би ухватио. Ми на уму треба да имамо само једно, тј. да достигнемо љубав према Богу свим чулима и пуним срдачним осведочењем - што и значи љубити *Бога свога свим срцем својим и свом душом својом и свим умом својим* (Лк.10,27). Онај у коме се речено дешава уз благодат Божију, живећи у свету постаје туђ свету.

41. О послушању, које је највећа међу врлинама. Оно сачињава врата љубави и предводницу свих врлина.

Као што се поуздано зна, послушање је прво добро међу уводним врлинама. Оно одсеца надменост и у нама рађа смиреноумље. За оне који га се усрдно придржавају, оно постаје улазна капија љубави према Христу Богу. Одбацивши га, Адам је пао у дубину ада. Заволевши га, Господ је, у складу са домостројем нашег спасења, био послушан своје Оцу чак до Крста и смрти (Фил. 2,8), иако ни у чему није уступао Његовој величини. Својим послушањем изгладивши кривицу људске непослушности, Он оне који живе у послушању узноси ка блаженом и вечном животу. Према томе, они који ступају у борбу са ђаволском гордошћу, пре свега треба да се потруде да стекну ту врлину. Уколико буде претходила, она ће им потом непогрешиво показати све стазе врлина.

42. О томе да уздржање треба примењивати у свему како се не би стицале само телесне врлине, већ и оне које чисте унутрашњег човека.

Уздржање је својство свих врлина. Стога подвижник треба у свему *да се уздржава* (1.Кор.9,25). Цео лик човека се унаказује уколико се од њега удаљи макар и најмањи део тела. Слично томе, човек (иако можда сам и не примећује) разара целокупну благообразност уздржања уколико занемари макар једну врлину. Стога треба марљиво проходити не само телесне врлине, него и оне које имају моћ да чисте нашег унутрашњег човека. Јер, каква је корист од девственог тела, уколико душа блуднички са демоном непослушности? Или, како ће увенчати онај ко се чува од стомакоугађања и сваке друге телесне похоте, али показује немар према надмености и славољубљу, не будући у стању да претрпи ни најмању увреду. [Треба, међутим], знати да ће светлост правде уравнотежити тас (награде) са делима правде само код оних који су их обављали у духу смирења.

43. О користи и начину чувања уздржања у храни.

Подвижник треба да замрзи све бесловесне похоте. Та мржња код њега треба да се претвори у навику. Међутим, уздржање од хране не треба да се преобрази у становиште да су нека јела мрска. Такво [становиште] јесте ђаволско дело и није далеко од клетве. Јер, ми се од неких јела не уздржавамо стога што су по природи зла (далеко било!), него да бисмо унеколико укротили успаљене удове тела. Други разлог уздржања јесте да се храна која нам преостане употреби за подмирење насушних потреба сиромаша, чиме се пројављује искрена љубав.

44. Шта треба да учинимо да би нам било лако да се одрекнемо сласти неких јела и других задовољстава.

Јести и пити од свега што је предложено са благодарношћу Богу није противно закону познања. Јер, свако саздање Божије је *врло* добро (Пост.1,31). Међутим, добровољно уздржавање од преједања и наслађивања јелима јесте веома благоразумно и мудро. Ипак, ми нећемо бити у стању да се добровољно одрекнемо предложених сласти уколико на самом делу и искуству свим чулима не осетимо

Божанствену сладост.

45. О избегавању претераног уздржавања како би тело било довољно снажно за духовне подвиге.

Оптерећено мноштвом јела, наше тело чини да је ум некако немаран и непокретан. Са друге стране, уколико је измоджено претераним уздржањем, оно сагледатељни део душе чини тромим и лењим за поучавање. Стога треба начин телесне исхране усагласити са стањем сила и снаге тела. Наиме, када је здраво треба га по мери притешњавати, а када је немоћно - донекле му попуштати. Подвижник не треба да се раслаби телесно, већ треба да има довољно снаге за подвиг, како би се душа барем телесним напорима чистила.

46. О ублажавању уобичајене строгости у уздржању у случају доласка братије или странаца.

Приликом доласка некога од братије или странаца покреће се таштина. Користећи случај, она нас надима својим отровом, подстичући нас да не нарушавамо своје правило исхране. Тада је неопходно унеколико ослабити уобичајену меру јела. На тај начин ћемо од себе отерати демона, који ће бити жалостан због неуспешности свога покушаја. Уједно ћемо са расуђивањем испунити и закон љубави. Најзад, попуштањем ми ћемо и тајну нашег уздржања сачувати од објављивања.

47. О томе да пост и друге телесне врлине без правилног срдачног настројења немају вредности пред Богом.

Као оруђе које помаже онима који стреме ка целомудрености, пост има вредност, премда не пред Богом. Стога подвижници благочашћа не треба сувише високо да мисле о њему, већ да достизање свог циља очекују само од вере у Бога. Мајстори заната савршенство своје вештине не доказују вредношћу оруђа. Напротив, они стрпљиво довршавају своје рукодеље, које већ само служи као показатељ мере њихове вештине.

48. О користи умерености у пићу за духовну плодност душе.

Земља која се умерено наводњава чини да чисто семе које је у њу бачено рађа са великим прирастом. Међутим, када је наводњена сувише обилним кишама, она доноси само трње и коров. Тако и земља срца пројављује чистим своје природно семе уколико вино употребљавамо са мером. Тада она чини да и семе које сеје Дух Свети ниче богато лишћем и плодом. Када је, пак, преко мере овлажимо многим пићем, она свим својим помислима доноси само трње и коров.

49. О неумерености у пићу која изазива срамну похоту.

Пливајући у таласима многог пића, наш ум страсно гледа на ликове које му у сну предлажу демони. Он тада чак и сам од себе слика нека лепа лица, те се својим маштањима, као неким живим бићима, наслађује и распаљује. Јер, уколико се детородни делови тела распале од винске топлоте, на ум наваљује потреба да у себи сластољубиво представља сенке страсти. Стога треба да, поштујући умереност, избегавамо штету која долази од сувишка. У одсуству сласти која га покреће на изобраавање греха, ум пребива слободан од маштарења и, што је још више, од наслађивања.

50. О избегавању употребе вештачки припремљених напитака који раздражују глад.

Они који желе да укроте немирне телесне удове не треба да користе вештачки припремљене напитке које вештачки сличних изума називају предпићем, с обзиром да мноштву јела обично отварају пут у стомак. Њихово својство бива на штету телима подвижника. Осим тога, и бесмислена смеша вештастава која улазе у њихов састав снажно нападају богобојажљиву савест. Јер, шта недостаје природи вина да би било неопходно смекшавати његову силу додавањем разноразних сласти?

51. Чему је хтео да нас научи Господ примивши на Крсту сирће из сунђера натакнутог на трску.

Наш Господ и Учитељ свештеног (подвижничког) живота, Исус Христос за време свога страдања беше из руку оних који су служили наредбама ђавола напојен сирћетом како би нам, како ми се чини, оставио јасан пример расположења са којим треба да проходимо свештене подвиге. Тиме Он као да је рекао: "Онај ко се подвизава против греха не треба да употребљава слатка јела и пића, већ треба стрпљиво да подноси горчину борбе". Уз сунђер се може додати значење исопа, како би се јасније представио начин нашег очишћења. Као опора, исоп представља својство подвига, а као предмет који се користи приликом умивања, сунђер напомиње пуно савршенство очишћења.

52. Зашто духовни [људи] не треба да користе купање.

Нико не сматра да је коришћење купања грешно или неразумно. Ипак, његово избегавање ради уздржања ја ћу назвати најхрабријим и најцеломудренијим делом. На тај начин се ни наше тело не излаже раслабљивању сласним умивањем, нити се у души побуђује сећање на неславно обнаживање Адама (чиме се избегава потреба да се, слично њему, бринемо о лишћу којим би се покрила друга срамота обнажења). Тај [подвиг] је нарочито неопходан нама који смо се недавно ослободили од погубне искварености овог живота. Ми, наиме, на сваки начин треба да се старамо да пребивамо у неразлучном сједињењу са лепотом целомудрености кроз непорочну чистоту свог тела.

53. Зашто у општежићима треба позивати лекара ради лечења болести. Шта у таквим случајевима треба да чини онај ко живи усамљено у пустињи.

Ништа нас не спречава да приликом болести позивамо лекара. Бог је предвидео да ће се појавити потреба за лекарском вештином. Он је благоволео да се она на основу људског искуства најзад и уобличи. Због тога је унапред уложио лековита својства у читав низ твари. Ипак, наду у оздрављење не треба полагати на њих, него на истинитог нашег Лекара и Спаситеља, Исуса Христа. Ја, наравно говорим онима који подвижнички живот проводе у општежићима или у градовима. Јер, у околностима у којима се налазе, они не могу увек да имају непрекидно дејство вере с обзиром да су окружени љубављу. Осим тога, [они треба да пазе] да не упадну у таштину и ђаволско искушење, тј. да пред многим изјављују како им лекар није потребан. Онај, пак, ко проводи отшелнички живот у пустињским местима са двојицом или тројицом једномислене браће, треба да се повери јединоме Господу, Исцелитељу сваке наше болести и немоћи, ма какве да га болести салетеле. У самој пустињи он од Господа има довољно утехе у болести. Осим тога, дејство вере код њега може да буде неоскудно. Исто тако, покривен добром завесом пустиње, он нема могућности да истакне своју врлину трпљења. Ради тога Господ и *насељава истомишљенике у дом* (Пс.67,7).

54. Шта сведочи малодушност у болести, а шта благодушност.

Уколико се крајње оптерећујемо због растројства здравља које нам се дешава, треба да знамо да нам је душа још увек поробљена телољубљем. С обзиром да жели вештаствене насладе, она неће да се одрешити од житејских добара, сматрајући великом невољом немогућност да се, због болести, користи стварима које су пријатне за плотски живот. Уколико, пак, она са благодарношћу [Богу] подноси тескобу коју доноси болест, очигледно је да се не налази далеко од предела бестрашћа. Тада она са радошћу очекује и саму смрт као виновницу ступања у истински живот.

55. Шта душа треба да [помишља] да се не би наслађивала добрима овога света, већ да би више желела да се разреши од тела.

Душа неће пожелети да се разреши од тела све док не постане потпуно равнодушна према овом ваздуху (тј. према свему житејском и светском). Сва телесна чула се противе вери, с обзиром да ишту да окушају само од оног што је садашње, док вера обећава богатство будућих добара. Стога подвижник никада не треба да мисли о хладу развијених крошњи, о бистрим изворима, о расцветалим луговима, о велелепним кућама, нити о пријатним разговорима са сродницима, као што уосталом не треба да се подсећа ни на богате дарове којих се некада удостојио. Он, напротив, треба са благодарношћу да се користи само оним што му је неопходно, те да овај живот сматра неком врстом странствовања које је туђе свакој плотској утеси. Ако на тај начин притеснимо своју мисао, ми ћемо је моћи читаву обратити на стазу која води у живот вечни.

56. Неумерено коришћење телесних чула омета сећање на Бога и Његове заповести. Како избећи то зло.

Вид, укус и остала чула расејавају срдачно сећање уколико се употребљавају преко мере. О томе нас прва уверава Ева. Јер, све док није сластољубиво погледала на забрањено дрво, она је марљиво памтила заповест Божију. Покривана крилима љубави Божије, она није видела своју наготу. Међутим, када је сластољубиво погледала на дрво, додирнула га са великом похотом и најзад окусила од његовог плода са незадрживом жељом, она је одмах стекла склоност ка телесном самонаслађивању. Будући обнажена и сјединивши се са страшћу, она је све своје жуђење усмерила на тражење садашњих утеха. Она је уз то, под дејством привидне привлачности плода, свом паду додала и пад Адамов. За људски ум је [од њиховог пада] већ постало тешко да се сећа Бога и Његових заповести. Ми, међутим, са непрестаним сећањем на Бога и гледајући у дубину свог срца, треба да проводимо овај живот (који је склон прелести) као да смо слепи очима. Јер, духовном мудрољубљу је заиста својствено да очува непокретним позив који је у нама присутан: *Пријатан беше за гледање* (Пост.3,6). Томе нас учи и многоискусни Јов, говорећи: *Ако је за очима мојима пошло срце моје...* (Јов 31,7). Такво делање је

сигуран знак крајњег уздржања.

57. Онај ко ходи духом избегава плотске жеље, те ђаво узалуд искушава његову чистоту.

Онај ко увек пребива у свом срцу далек је од свих красних ствари овог живота. Ходећи духом, он не може да упражњава телесну похоту. Он свој пут проходи ограђен врлинама. Оне служе као чувари при вратима његовог града чистоте. Стога све замке ђавола против њега остају безуспешне, премда стреле похоте која је заједничка свима понекад долазе до прозора природе.

58. Како протерати унијије које понекад напада након што се одагнају телесне похоте.

Када душа најзад прекине да жуди за красотами земаљских ствари, често јој се прикрада дух унијија, који не допушта ни да се усрдно потруди у служењу речи, ни да чврсто жели будућа добра. Чак и привремени живот он јој представља као крајње непотребан, као лишен вредних врлинских дела. Он умањује и значај познања, [наводећи] да се даје и многим другим и да нам не пружа ништа нарочито. Ту млаку и разлењујућу страст ћемо избећи уколико своју мисао крајње стеснимо, пазећи једино на сећање на Бога. Само на тај начин пронашавши жар који му је својствен, дух може од себе отерати ту лењост.

59. Колико је у духовном подвигу велика помоћ од непрестаног помињања Исусовог имена у дубини срца.

Уколико му сећањем на Бога затворимо све излазе, наш ум ће имати потребу за неким делањем како би се запослила стална покретност која му је својствена. Њему треба дати једино свештено име Господа Исуса: нека њиме у потпуности подмири своју ревност у достизању постављеног циља. Међутим, треба знати да, по речи апостола, *нико не може рећи: Исус је Господ, осим Духом Светим* (1.Кор.12,3). Од нас се захтева да у унутрашњости ума (који се у себи притешњује) непрестано изговарамо исказ (Господе, Исусе Христе, и остало). При томе, он не треба да скреће ни у какво маштање. Они који ово свето и преславно име непрестано мислено држе у дубини свога срца, биће у стању да виде светлост свог ума (тј. јасност мисли или одређено сазнање о свим унутрашњим покретима). Осим тога, уколико се са напрегнутом брижљивошћу држи у мислима, ово предивно име сасвим приметно спаљује сваку нечистоту која се појављује у души. Јер, по речи апостола, *Бог наш је огањ који спаљује свако зло* (Јев.12,29). Због тога Господ, најзад, душу доводи до велике љубави према Његовој слави. Јер, задржавајући се у топлим срцу кроз сећање ума, преславно и многожуђено име у нама ствара навику да Његову благодат љубимо без препрека. Наиме, тада више нема ничега што би постављало препреку. То је онај драгоцен бисер који се стиче продајом целокупног имања. И [човек] стиче неизрециву радост што га је нашао (Мт.13,46).

60. О двојакој радости - почетној и савршеној, и о сузама између њих.

Једно је почетна радост, а друго - завршна. Прва може бити помешана са маштањима (о себи), а друга је јака смиреност. Између њих је богољубива туга и безболни плач. *Јер, где је много мудрости, много је и разума. Ко умножава разум, умножава муку* (Проп.1,18). Због тога најпре треба почетном радошћу позвати душу на подвиг. Потом је треба предати изобличењу и провери истином Духа Светога због раније почињених грехова, као и због саплитања у самозабраву. *Казнио си човека изобличавајући га за безаконје, и истопио си као паучину душу његову* (Пс.38,12). Пошто је изобличење Божије испита као у огњу, душа прима дејство немаштарске радости у топлим сећању на Бога.

61. О забраву Бога и о поновном успостављању сећања на Њега. О узроцима првог и о средствима којима се постиже друго. О вишим пројавама сећања.

Када је душа узрујана гневом, или оптерећена претераним једењем, или помрачена тешком тугом, ум није у стању да се држи сећања на Бога, чак ни кад би се подстицао. Сав омрачен жестином тих страсти, ум је потпуно отуђен од сопственог чула. Због суровости страсти његово сећање потпуно огрубљује, услед чега жеља [за сећањем на Бога] нема на чему да остави свој печат (који би му омогућио незаборавно и неизмењиво богомислије). Када је, пак, душа слободна од таквих узнемирења, забраву само на тренутак полази за руком да украде мисао о љубљеном Господу с обзиром да ум, сабравши своје дејство и живост, одмах опет са жаром прихвата многожељени и спасоносни улов свој. Јер, тада сама благодат заједно са умом богомисли и кличе: Господе, Исусе Христе, слично мајци која, учећи дете, често понавља реч "отац", све док га не доведе до навике да је јасно изговара уместо било које друге речи, чак и у сну. Стога апостол говори да нам сам *Дух помаже у нашим немоћима: јер не знамо како треба о чему ћемо се молити, него сам Дух се моли за нас уздисајима неизрецивим* (Рим.7,26). С обзиром да смо као деца пред савршенством те молитвене врлине, ми свакако имамо потребу за

Његовом помоћи. Када Његова неизрецива сладост обухвати и услади све наше помисли, ми са пуним жаром можемо да се дамо на сећање на Бога и Оца нашег и да га љубимо. Дивни Павле говори: *Њиме* [тј. Духом Светим] *вичемо: Ава, Оче* (Рим.8,15), када нас подстакне да призивамо Бога Оца.

62. Када и како можемо допустити гнев.

Гнев обично више него било која друга страст узнемирава и смућује душу. Међутим, има случајева када јој је он крајње користан. Када се без смућења гневимо на људе који се нечастиво или бестидно понашају са циљем да се спасу, или да се у најмању руку постиде, ми својој души пружамо корист коју би имала и од кротости. Јер, у таквом случају садејствујемо циљевима Божије правде и доброте. Осим тога, њега користимо када се у души јаве женољубиви покрети, усмеравајући га против греха, чиме је често трезнимо и дајемо храбру силу да им се супротстави. Ми не треба да сумњамо да и кад се налазимо у крајњем духовном растројству можемо гневно да запретимо самом духу растројитељу, узвисујући се мудровањем чак и над ужасима којима се хвали тескобност смрти. Желећи да нам то покаже, Господ је при Лазаревом васкрсењу најпре у духу запретио аду и ободрио себе, а затим са несметеном вољом (као и увек) вратио телу Лазареву душу. Стога мени изгледа да је целомудрени гнев Бог, наш Саздатељ, нашој природи подарио више као оруђе правде. Да га је Ева употребила против змије, не би потпала под погубно дејство страсне похоте. Стога сматрам да ће се онај ко се целомудреним гневом користи из ревности према благочашћу на теразијама праведне надокнаде показати као похвалнији од онога ко услед непокретности ума никада не запада у гнев. Јер, код другог управитељ људских мисли и осећања остаје неизвежбан, док први, седећи на коњима врлина, увек пребива у борби, јурећи кроз демонске хорде, и непрестано обучавајући страху Божијем четворопрег уздржања, који Свето Писмо назива колесницом Израилевом, као што налазимо у опису узимања на небо божанственог Илије (2.Цар.2,12). Прве је Јудејце Бог на многе начине обучавао четирима врлинама [тј. мудрости, целомудрености, праведности и храбрости]. Због тога је узет на небо велики ученик мудрости. Он је, како ми изгледа, ове врлине имао као коње када га је Дух узео у вејању огња.

63. Савршеноме у духовном животу не приличи да се суди.

Онај ко се удостојио светог познања и ко је окусио сладост Божију, не треба ни да се спори (када на њега уложе жалбу), нити да сам против било кога подиже тужбу, чак и да му скину одећу која је на њему. Јер, правда власти овог века јесте нижа од правде Божије, или, боље речено - није ништа пред правдом Божијом. Деца Божија се и разликују од људи овога века неупоредивошћу своје правде. Стога се правда других назива људском, а правда првих - Божијом. И Господ наш *вређан, не узвраћаше увредом и страдајући не прећаше* (1.Пт.2,23). Напротив, Он не само да је скидање одеће претрпео ћутећи, него се (што је неупоредиво више) молио Оцу да опрости Његовим злотворима. Људи, пак, овога света не престају да се споре све док са добитком не добију оно што траже од оних са којима се препиру: они чак ишту раст на дуг. На тај начин њихова правда често бива почетак велике неправде.

64. Боље је, предавши неправду Суду Божијем, посветити се молитви и чувању срца, неголи судити се.

Чуо сам како неки благочастиви људи говоре да не треба дозвољавати да свако коме се прохте развлачи оно што имамо за своје издржавање и успокојавање сиромаша. [Они сматрају] да бисмо у супротном, тј. снисходећи таквој злу, постали виновници греха оних који нам чине неправду, нарочито када се ради о Хришћанима. Међутим, поступати на тај начин значи штети више спасавати своје, неголи себе самог. Уколико, оставивши молитву и пажњу према сопственом срцу, почнем да тражимо суд за оне који су ме оштетили и да скапавам по судским ходницима, биће очигледно да је за мене оно што тражимо драгоценостије од мог сопственог спасења, да не кажем - и од саме спасоносне заповести. Како ћу се ја показати следбеником јеванђелске заповести која говори: *Који твоје узме, не ишти* (Лк.6,30), уколико, по речима апостола, не будем са *радошћу* подносио *отимање имовине* своје (Јев.10,34). Јер, та (заповест) и онога ко на суду добија оно што му је узето не ослобађа од греха лакомости? Оно што је пропадљиво (привремено, тј. судови које пропадљиви покрећу због пропадљивих ствари) не може да замени неиропадљиви Божији Суд. Кривац треба да пази на законе под које потпада његов случај и по којима треба да се брани. Добро је дело трпети насиље од оних који желе да нам учине неправду и молити се за њих, будући да ће им грех лакомости бити опроштен ради покајања, а не стога што су нам вратили оно што су отели. Јер, правда Божија хоће да ми самог лакомца (а не оно што је узео) прихватимо као слободног од греха кроз покајање.

65. Продај све и раздај сиромасима. На то више од свега подстиче смирење.

Веома је прикладно и изнад свега душекорисно да, познавши истински пут благочашћа, одмах све своје

распродамо и, по заповести Господњој, добијено поделимо сиромасима, не допустивши себи да, под изговором жеље да свагда имамо могућност да испуњавамо заповест (о помагању сиромасима), не послушамо спасоносну наредбу (о подели свега одједном). [Од испуњавања заповести] ми ћемо најпре имати добру безбрижност, из које произилази сиромаштво, које не подлеже нападима. Она мисли само о горњем. Најзад, она не даје повод за неправедна потраживања, будући да нећемо имати ништа што би могло распалити огањ лакомоти код лакомих. Тада ће нас више од свих других врлина као наге огрејати смиренуомље и успокојити у својим недрима. Дете по својој младалачкој простоти скида своје одело и одбацује га од себе, по својој великој незлобивости налазећи да му је нагота пријатнија од шарене лепоте његовог одела. Тада га мајка узима у руке и успокојава и греје у свом наручју. Јер, речено је: *Господ чува одојчад. Смирих се и спасе ме* (Пс.114,5).

66. Раздати све представља пут ка смирењу.

Господ од нас тражи да положимо рачун о давању милостиње *по ономе што* имамо, ? *не по ономе што* немамо (2.Кор.8,12). Зар ћу ја бити прекорен што више ништа нема [да дајем], уколико у страху Божијем и са пламеном усрдношћу за кратко време, повинујући се заповести Господа, раздам све што бих могао раздавати током дугих година? Можда ће неко рећи: "(Уколико све раздамо), одакле ће потом добијати милостињу сиромаси који се сада хране од наших давања према снази". Таквоме треба дати следећу поуку: "Немој да се усуђујеш да помиљаш нешто прекорно за Бога да би прикрио сопствену љубав према поседовању. Јер, Богу неће недостајати начини да брижљиво обезбеди своје саздање, као што чини од почетка. Да ли су сиромаси остајали без хране и одеће пре него што је овај или онај бивао побуђен на давање милостиње? Буди, дакле, уверен да је много боље одмах по познању истине радо све потрошити на потребе сиромаша, одбацивши неразумно мудровање и надменост (на коју нас наговара пристрасност према богатству), те замрзевши своје пожуде (што и значи - замрзети душу своју). Јер, потом бисмо се, немајући више повода за самохвалисаво радовање због постојаног раздавања иметка, већ унижавали с обзиром да ништа добро не чинимо. Наиме, све док изобилујемо богатством, ми се много наслађујемо раздавањем (када смо расположени), као они који са радошћу испуњавају Божанствену заповест. Уколико, пак, све потрошимо, ми се испуњавамо смиреним и скрушеним осећањима, као они који ништа праведно не чине. Услед тога се душа у великом смирењу враћа себи како би се приљезном молитвом, трпљењем и смиренуомљем удостојила онога што више не може да стиче свакодневним давањем милостиње. Јер, речено је: *Сиромаш и убоги хвалиће име твоје Господе* (Пс.73,21). Осим тога, Бог дар богословствовања припрема само онима који су се најпре решили да се одрекну свега свога ради славе Јеванђеља Божијег, тј. како би богопријатним сиромаштвом благовестили о богатству Царства Божијег. Да разумемо речено помаже нам онај ко је рекао: *Припремио си (је) У доброту твојој сиромашу, Боже, и потом додао: Господ ће дати реч онима који блавесте снагом многим* (Пс.67,11-12)".

67. О дару богословствовања, тј. колика и каква добра од њега произилазе.

Сви дарови Бога нашег су врло добри и благотворни. Ипак, ни један од њих не разгорева и не покреће наше срце ка љубави према Његовој благодати као дар богословствовања. Као први пород благодати Божије, он души пружа и прва уздарја. Он нас, најпре, подстиче да са радошћу презиремо све пријатне животне утехе, с обзиром да у њему уместо пролазних утеха имамо неизрециво богатство Речи Божијих. Осим тога, он неком огњеном променом озарује наш ум, чинећи га заједничарем духова који служе. Припремивши се достојно, љубљени, потецимо ка тој прекрасној и свевидећој врлини, која пресеца сваку земаљску бригу и која у озарењу неизрециве светлости ум храни Речима Божијим. И да не говорим много: [она је води] ка врлини која словесну душу преко светих пророка припрема за неодвојиво општење са Богом Словом. Припремивши богоумилне песме у душама људским (о дивнога чуда), ова божанствена невестоводитељка гласно пева величину Божију.

68. Због чега наш ум није брз на молитву као што је брз на богословско сагледавање и колико је молитва неопходна за напредак у сагледавању.

Наш ум већим делом није много спреман за молитву, с обзиром да га врлина молитве стешњава и ограничава. Богословствовању се, пак, радије предаје с обзиром на простор и неограниченост божанствених сагледавања. Стога, да не бисмо давали места његовом слободном разматрању и да не бисмо попуштали његовој склоности да се безмерно предаје високопарним лутањима, најбоље је да се упражњавамо у молитви, псалмопојању и читању Писма, не пренебрегавајући притом ни тумачења мудрољубивих отаца, чије су речи испуњене истинским познањем вере. Дејствујући тако, ми му нећемо дозволити да своје изреке меша са благодатним речима, нити да се, подстакнут таштином, расејава у лутањима под дејством самозадовољства и причљивости. Напротив, ми ћемо се научити да га чувамо чистим за време сагледавања, све његове помисли учинивши сузоточним. Успокојивши се у часовима

безмолвија и опијајући се сладошћу молитве, ум не само да ће се ослободити од страсних покрета о којима смо говорили, већ ће се обновити и добити снагу да лако и без напора пребива у божанственим сагледавањима, напредујући истовремено и у сагледавању расуђивања са великим смирењем. Треба, међутим, да знамо да је молитва виша од сваке свеобухватности сагледавања. Она је својствена искључиво онима који су у сваком чулу и осведочењу преиспуњени светом благодаћу.

69. Благодат најпре приметно делује на душу. Потом умањује своје дејство, или га сасвим скрива. О благотворности [таквог дешавања] за душу.

Благодат у почетку обично врло приметно озарује душу својом светлошћу. Када, пак, успеси у духовнохришћанском животу почну да се умножавају, она већ већим делом своја тајанствена дејства у богољубивој души обавља неприметно, како би нас након (умирења душе) са радовањем увела на стазу божанствених сагледавања, из незнања нас призивајући у знање. Усред подвига она жели да наше духовно знање сачува од таштине. Нама приличи да се умерено подвргавамо тузи кад нас благодат (привидно) напушта, како бисмо се још више смирили и научили да будемо покорни Господњим опредељењима, те да потом благовремено приступамо радости, окриљујући се добром надом. Јер, безмерна туга душу уводи у безнађе и очајање, а прекомерна радост је доводи до самомњења и надмености. Ја говорим о онима који су по животу и разуму још увек деца. Средина између просвећења благодаћу и остављености јесте искуство, а између туге и радости - нада. Јер, каже се: *Трпећи потрпех Господа и обрати на ме пажњу* (Пс.39,2), и још: *По мноштву болова мојих, утехе твоје обрадоваше душу моју* (Пс.93,19).

70. Колико је причљивост штетна, а ћутање благотворно за душу.

Ако се врата купатила често отварају, унутрашња топлота ће брзо изаћи напоље. И душа оног ко много говори, чак и о добром, кроз врата речи испушта своје сећање (тј. свесно стајање у поретку духовних ствари). Услед тога се ум на крају лишава најчистијих мисли, у неуредној навали помисли сметено водећи реч о предмету који се покренуо. У том случају он већ нема Духа Светога, који је чувао нашу мисао од маштања. Јер, Благословни Дух, као туђ сваком метежу и маштању, бежи од причљивости. Ћутање је, напротив, благотворно, будући мајка мудрих помисли.

71. Како богољубива душа треба да управља осећањем праведности.

Учење [духовног] познања нам саопштава да у почетку на богољубиву душу (која је ступила на пут богоугађања) напада мноштво страсти, нарочито гнев и мржња. Она се томе подвргава не толико по деловању злих духова, колико по поретку напредовања у духовном животу. Јер, док се руководи светском мудрошћу, душа остаје равнодушна кад види да неко гази правду. Будући заузета својим похотама, она не брине о правди Божијој. Почевши да се узноси изнад својих страсти и похота и ослобађајући се од овдашњих ствари, те по својој љубави према Богу, она већ не може равнодушно да посматра неправду, чак ни у сну. Она се гневи и смућује против злотвора све док не угледа како сами нападачи на Божију правду штите њено достојанство по дејству благочастиве помисли (тј. дошавши у страх Божији и покајање). На тај начин душа природно мрзи неправедне, док праведне воли крепком љубављу. Око душе, наиме, не бива поткрадано (тј. одвлачено на неправилно гледање) када је њена завеса, тј. тело стањена крајњим уздржањем. Уосталом, много је боље оплакивати неосетљивост неправедних, неголи мрзети их. Иако су достојни мржње, учење истине не одобрава да се богољубива душа смућује мржњом. Јер, у души у којој постоји мржња истинско познање није делатно.

72. Ум богослов и ум зналац.

Разгореван Речима Божијим богословски ум се у души наслађује и довољно широко достиже своју меру бестрашћа. Јер, *речи су Господње, каже се, речи чисте, сребро ражежено, очишћено од земље* (Пс.11,7). Ослањајући се, пак, на опит благодатних дејстава, спознајни ум бива изнад страсти. И богослов учествује у сазнајном искуству уколико у себи насади најсмиренија расположења, а познавалац у извесној мери дотиче сагледатељне врлине уколико расуђивачка сила његове душе иде правим путем. Јер, оба ова дара [човек] не може имати у савршеној мери. На тај начин се онај ко има један од њих диви ономе чиме га други надвисује, напредујући у смиреноумљу и у ревности за праведни живот. Стога апостол каже: *Једноме се даје кроз Духа реч мудрости, ? другоме реч знања по истом Духу* (1.Кор.12,8).

73. О гласној молитви и о оној која се твори само у срцу.

Изобилујући својим природним плодовима, душа гласније обавља своје псалмопојање, стичући расположење да се моли наглас. Уколико, пак, осети дејство Духа Светога, она са пуном радошћу и

сладошћу пева и моли се једино у срцу. Прво настројење прати маштарска радост (услед самозадовољства), а друго - духовне сузе и неко безмолвољубиво радовање. Задржавајући глас, сећање остаје топло, саздајући неке сузотворне самоусредсређујуће помисли. У томе се заиста могу видети семена молитве која се са сузама, па ипак радосно, сеју у земљу срца са надом на обилну жетву (Пс.125,5). Уосталом, када нас притиска велика туга, ми можемо нешто гласније да обављамо своје псалмопојање, радошћу наде потискујући скорбне вапаје душе, све док се тешки облак туге не развеје ветром псаломског напева.

74. О природном и о благодатном богољубљу.

Достигавши до познања себе саме, душа из себе порађа неку топлину и богољубиву стидљивост. Неузнемиравана житејским бригама, она љубав (према Богу) одражава из себе у миру, сразмерно тражећи Бога мира. Међутим, сећање (на Бога кога тражи) се убрзо расејава или стога што је утисци чула поткрадају или што по својој оскудности природа брзо исцрпљује своје сопствено добро. Стога грчки мудраци нису могли да постигну како треба оно што су тражили преко уздржања. Наиме, њихов ум није осетио дејство вечне и свеистините мудрости. Богољубива, пак, топлина коју Дух Свети даје срцу јесте мирна и непрекидна. Она све делове душе призива љубави према Богу. Она се не пружа ван срца, него сама по себи целокупног човека весели неком безмерном љубављу и радошћу. Они који су је упознали треба да се труде да је достигну. Јер, природна љубав је знак извесног здравља природе због уздржања. Ипак, она није у стању да ум уздигне до бестрашћа: то постиже духовна (благодатна) љубав.

75. О светлосном деловању благодати на душу, и о њеном помрачењу под дејством мрачних сила.

Када дува северни ветар, ваздух који нас окружава бива чист услед извесне тананости и освежавајућег дејства дувања. Када, пак, дува јужни ветар, ваздух као да се згушњава и постаје тежак: наиме, јужни ветар из својих (тј. јужних) земаља доноси и по целом свету разноси некакву суву маглу. И душа је изван демонског помрачења када прима дејство истинског и Светог Духа. Када је, пак, силно обузме дух прелести, она се сва прекрива облацима греха. Стога ми своје стремљење треба увек свом снагом да усмеравамо ка очишћавајућем и животворном вејању Светог Духа, тј. ка духу који је пророк Језекиљ у светлости познања видео из правца севера (Јез.1,4). На тај начин ће увек бити чист сагледатељни део наше душе и ми ћемо се удостојити да нелажно приступамо Божанственим виђењима, у ваздуху светлости гледајући оно што је у светлости. То и јесте светлост истинског познања.

76. Како Дух истине и дух прелести дејствују у души пре и после крштења.

Неки су измислили да се благодат и грех, тј. Дух истине и дух прелести заједно крију у уму оних који се крштавају. Стога, кажу, један позива ум на добро, а други на оно што је супротно. Ја сам, међутим, из Светога Писма и (искуства) умног чула разумео да пре крштења благодат споља усмерава душу на добро, док се сатана гнезди у самим њеним дубинама, покушавајући да уму загради све десне излазе. Од тренутка, пак, када се препорађамо у крштењу демон излази напоље, а благодат улази унутра. Стога налазимо да је некада над душом господарила прелест, док после крштења над њом господари истина. И након тога сатана дејствује на душу по прежњем, а често и горе него раније. Ипак, он није саприсутан благодати (далеко било), већ на неки начин ствара димну завесу пред умом преко телесне влажности и пријатности бесловесних сласти. Све то бива по попуштењу Божијем како би човек постигао наслађивање добром тек пошто прође кроз буру, огањ и искушење. Јер, речено је: *Прођосмо кроз огањ и воду и извео си нас у покој* (Пс.65,12).

77. Начин деловања Божије благодати у души.

Од самог тренутка крштења, како рекох, благодат почиње тајно да пребива у самој дубини ума, кријући своје присуство и од самог његовог чула. Ономе, пак, ко почне да љуби Бога свим својим произвољењем, она на неизрецив начин кроз чуло ума беседи са душом, саопштавајући јој један део својих добара. Онај ко жели да заувек у себи задржи тај проналазак са великом радошћу решава да се одрекне свих садашњих добара. Он, наиме, хоће да стекне поље на коме је нашао сакривено благо живота (Мт.13,44).

Наиме, онај ко се одрекне свег животног богатства у себи налази место на коме се сакрила благодат Божија. По мери напредовања душе и Божански дар (благодати) открива у уму своју благотворност. Међутим, тада Господ допушта да и демони могу више да узнемиравају душу како би је научио да расуђујући разликује добро од зла и како би је учинио смирењем. Јер, подвргавајући се таквим искушењима, она се покрива великим стидом од срамоте због демонских помисли.

78. Кроз крштење се Свети Дух усељава у срце, док се зли дух изгони. Међутим, тиме се склоност ка греху не уништава потпуно.

Са образом Божијим у нас је [усађен] умни покрет душе. Тело је, пак, на неки начин њен дом. Међутим, Адамовим преступом су се оскрнавиле не само наравствене црте душе, већ је и наше тело постало подложно пропадању? Стога се Свесвети Бог Слово оваплотио. Кроз своје сопствено крштење, Он нам као Бог дарива воду спасења којом се препорађамо. Јер, ми се препорађамо у води, дејством Светог и Животворног Духа. Стога се одмах очишћујемо и по души и по телу, уколико Богу приступамо са пуним расположењем. При томе се Дух Свети усељава у нас, изгонећи грех (или оца греха), будући да је немогуће да би при јединству и простоти (који су особене црте душе) заједно пребивају оба лица, као што неки мисле. Осим тога, где ће се наћи место за лице лукавог када се Божанска благодат кроз свето крштење у некој безмерној љубави споји са цртама образа Божијег, [чинећи] залог његовог подобија? Јер, *какеу заједницу има светлост с тамом* (2.Кор.6,14). Према томе, ми који ходимо стазом свештених подвига, верујемо да се *бањом нетрулежности* (Тит.3,5) многооблична змија избацује из дубина ума. Ипак, немојмо се чудити ако и после крштења опет заједно са добрим помислима наилазе и зле. Јер, бања освећења скида прљавштину греха, али не уништава двојственост наших жеља и не спречава демонима да војују против нас и да нам говоре заводљиве речи. Ми, наиме, треба да силом Божијом, наоружавши се оруђем правде, сачувамо оно што нисмо успели да задржимо док смо се налазили у природном стању.

79. Благодат делује преко чула ума, а сатана преко телесних чула и пожуде.

Сатана се, како рекох, светим крштењем избацује из душе. Ипак, њему се, из наведених разлога, допушта да на њу дејствује преко тела. Благодат Божија се усељава у саму дубину душе, тј. у ум. Јер, речено је: *Сва је слава кћери цареве унутра*, тј. невидљива за демоне (Пс.44,14). Према томе, када се са топлином сећамо Бога, ми осећамо да Божанствена љубав као поток избија из саме дубине нашег срца. Напротив, зли дуси нападају телесна чула и гнезде се у њима. Они на оне чија душа још није одрасла најлакше делују преко тела, које им је доступно. На тај начин, како каже божанствени апостол, наш се ум увек наслађује законом Духа, док се телесна чула радо предају сластољубивим склоностима (Рим.7,22). Отуда код оних који ревносно напредују у познању, благодат преко чула ума и само тело радује неизрецивим весељем. Уколико, пак, нађу да немарно и безбрижно ходимо стазом благочашћа, демони, тј. убице плене нашу душу преко телесних чула, насилно је вукући ка ономе што не жели.

80. [Реч] против оних који говоре да благодат и грех заједно обитавају у срцу крштених.

Они који говоре да два лица, тј. Дух благодати и дух греха, заједно пребивају у срцима верујућих у потврду свог мишљења узимају речи јеванђелисте: *Светлост светли у тами, и тама је не обузе* (Јн.1,5). Они изводе закључак да се Божанствена светлост нимало не оскрнављује заједничким пребивањем са лукавим, тј. да се Божанствена светлост на неки начин приближила ђаволској тами. Међутим, речи истог Јеванђеља их изобличавају и показују да не мудрују сагласно са Светим Писмом. Бог Слово, истинита Светлост је благоизволео да се јави творевини у свом Телу. По свом безграничном човекољубљу Он је у нама запалио светлост свог светог познања, које мудрост света није обухватило. Она, наиме, није познала светлост Божију с обзиром да је *телесно мудровање непријатељство Богу* (Рим.8,7). Због тога је Богослов и употребио сличан израз. Рекавши још неколико речи, дивни муж наводи: *Беше светлост истинита која обасјава свакога човека који долази у свет*. Он као да каже да та светлост руководи и оживотворава. *У свету беше, и свет кроз њега постаде, и свет га не позна. Својима дође, и своји га не примише. ? онима који га примише даде власт да буду чеда Божија, онима који верују у име Његово* (Јн. 1,9-12). Објашњавајући реч - *не примише* [тј. не познаше], премудри Павле говори: *Не као да то већ постигох или се већ усаврших, него стремим не бих ли то достигао, као што мене достиже Христос Исус* (Фил.3,12). Према томе, јеванђелист не говори да сатана није познао светлост истиниту (та, он јој је био туђ од самог почетка), него достојно оповргава људе који због свог помраченог срца не желе да приђу светлости Божијег познања, иако слушају о силама и чудима Његовим.

81. Постоје две врсте злих духова: истанчани, који војују против душе, и груби, који више делују на тело.

Учење [духовног] познања нам саопштава да постоје две врсте злих духова: једни су истанчани, а други грубо-вештаствени. Истанчани ратују против душе, док груби обично плене тело посредством неких срамних сласних покрета. Стога се духови који нападају на душу увек противе и онима који нападају на тело, премда се подједнако старају да нашкоде људима. Уколико благодат не обитава у човеку, зли

духови се, слично змији, гнезде у дубини срца, не дозвољавајући души да се уздигне и пожели добро. Када, пак, благодат тајно обитава у уму, они као неки тамни облаци пролећу деловима срца, претварајући се у греховне страсти и у разноврсне привиде и маштања, како би путем успомена и сањарења расејавали ум и одвлачили га од општења са благодаћу. Према томе, када нас духови који нападају на душу распаљују на душевне страсти, понајпре на самомњење и гордост (тј. мајку свих зала), ми треба да помишљамо на [предстојеће] распадање свога тела. На тај начин ћемо постидети надменост самољубивог самоузношења. Слично треба да чинимо и када демони који ратују против тела наше срце наводе на усипелост срамним похотама. То сећање силно разара све нападе злих духова, [враћајући] нас на сећање на Бога. Међутим, уколико поводом сећања на смрт демони почну да нам подмећу мисао о ништавности људске природе, која због распадања у себи нема ничег доброг (с обзиром да они воле да узвраћају онима који их муче сличним мислима), ми треба да се сетимо части и славе Царства небеског, не забрављајући, уосталом, да у мислима држимо страхоту нелицемерног Суда Божијег. На тај начин ћемо одбити и малодушну безнадежност, [у исто време] пружајући чврстину и снагу за супротстављање нашем срцу, које је склоно лакомислености.

82. У срцу оних који имају благодат не може да буде ђаво. Против њих он војује посредством тела.

Господ нас у Светом Јеванђељу учи да сатана, уколико при повратку свој дом нађе пометен и украшен (тј. бесплодно [људско] срце), узима седам других духова, горих од себе. Он тада улази у дом и у њему се гнезди, чинећи да је потоње стање човека горе неголи прво (Лк.11,25). Из тога треба схватити да сатана не може ући у дубину душе и у њу се настанити све док Дух Свети обитава у нама. И божанствени Павле учи истом схватању ствари. На основу подвижничког (опитног) сведочанства видећи њену суштину (тј. каква је у пуној истини), он говори: *Радујем се закону Божијему по унутрашњем човеку, али видим други закон у удима својим који се бори против закона ума мога, и поробљава ме законом греха који је у удима мојим* (Рим.7,22-23). О онима, пак, који су напредовали у животу по духу, он говори даље: *Никакве, дакле, сад осуде нема онима који у Христу Исусу не живе по телу него по духу. Јер, закон Духа живота у Христу Исусу ослободи ме од закона греха и смрти* (Рим.8,1-2). Да би, опет, показао да сатана из тела војује на душу која је постала причесна Светом Духу, он на другом месту говори: *Стојте, дакле, опасавши бедра своја истином и обукавши се у оклоп правде, и обувши ноге у приправност за јеванђеље мира, ? изнад свега узмите штит вере, о који ћете моћи погасити све огњене стреле нечастивога, и кацигу спасења узмите, и мач Духа, који је реч Божија* (Еф.6.14-17). Међутим, једна је ствар поробљеност, а друга - борба. Прва означава неко насилно узимање под власт, а друга указује на равноправно супротстављање. Стога апостол и говори да ђаво огњеним стрелама напада на душе које у себи носе Христа Господа. Онај ко не може рукама да дохвати свог противника, обично против њега користи стреле. Водећи борбу са њим издалека он хоће да га повреди летом стреле. Будући да због присуства благодати више не може да се као раније гнезди у уму, сатана се гнезди у телу преко похотљиве влажности и њених прохтева, покушавајући да превари душу. Стога треба исушивати тело, како се ум, повучен похотљивом влажношћу, не би хватао на мамац сладострашћа и падао. Из самих речи апостола се можемо лако уверити да ум подвижника стоји под дејством Божанске светлости, због чега служи Божијем закону и њиме се наслађује. Тело, пак, будући склоно злу, [прихвата] потчињавање злим духовима, услед чега бива привучено да служи њиховим злим наговарањима. Из тога је само по себи јасно да ум није неко опште обитавалиште за Бога и ђавола. Јер, како бих ја могао умом мојим да служим закону Божијем, а телом закону греховном кад се ум мој у потпуној слободи не би противио демонима (радо се покоравашући благом деловању благодати) и кад тело у исто време не би било привлачено пријатним мирисом бесловесних сласти услед, како сам рекао, попуштења да се у телима подвижника угнезди зао дух? Апостол говори: *Јер знам да добро не живи у мени, тј. у телу мојему* (Рим.7,18). На тај начин, демони се боре против ума оних који се посредством подвига супротстављају греху (будући да апостол не говори о себи), старајући се да тело разнеже и ослабе пријатним покретима, наводећи га на уживање. Јер, њима је, по праведном попуштењу, допуштено да се сакрију у дубину тела чак и оних који се крепко подвизавају против греха, будући да се произвољење људског мудровања увек налази на проби. Онај ко још у овом животу, посредством подвижничких трудова, може да умре, најзад сав постаје дом Духа Светога. Он је и пре смрти већ васкрсао. Такав је био и сам блажени Павле. Такви су били и бивају сви подвижници који су се подвизавали савршеним подвигом и који се подвизавају против греха.

83. Како се сматра да из срца излазе помисли које сеје сатана.

Срце из самог себе износи како добре, тако и лоше помисли. Уосталом, зле помисли оно не изводи из сопствене природе: неке од њих има стога што се сећање на зло код њега, услед ранијих прелести, претворило у навiku, док се већи њихов део, и притом најгорих, зачиње под злим утицајем демона. Ми,

међутим, осећамо као да излазе из срца. Због тога су неки помислили да у нашем уму заједно пребивају благодат и грех. Као потврду [свог мишљења] они приводе и речи Господа: *? што излази из уста излази из срца, и оно погани човека. Јер, из срца излазе зле помисли, убиства, прељубе, блуд, и остало* (Мт. 15, 18-19). Међутим, они не знају да наш ум, под дејством неког тананог чула, усваја зле помисли које у њега убацују зли духови. И само тело, склоно угађању себи, још више (премда не знамо како) на њих наговара душу, будући да је са њом заједно срасло. Јер, тело безмерно воли угодности које пружа прелест. Из тог разлога изгледају да помисли које у душу убацују демони излазе из срца. Ми их у ствари усвајамо када желимо да се њима насладимо. Господ је наведене речи и изрекао као прекор, како сведочи само Божанствено Јеванђеље. Јер, онај ко се наслађује помислима које лукави сатана у њега убацује и ко сећање на њих уписује у своје срце, очигледно показује да их потом већ порађа из сопственог [ума].

84. Пример из Светог Писма који показује да благодат и ђаво не могу заједно да пребивају у срцу.

Господ у Јеванђељу говори да јаки не може бити избачен из свог дома уколико га не свеже онај ко је још јачи од њега. Тек он ће отети све његово и избацити га (Мт. 12, 29). Како ће после такве срамоте онај ко је избачен моћи поново да уђе и да пребива заједно са правим господарем дома, који са својим домом располаже по својој вољи? И који цар би тиранина који је устао на њега хтео да заједно са собом држи у царским одајама? Зар га неће он одмах посећи, или везаног предати својим војницима на заслужене муке и најстрашнију смрт?

85. Доказ исте тврдње из искуства духовног живота, тј. на основу дејства благодати у ономе ко напредује.

Онај ко на основу тога што ми заједно помишљамо и о добру и о злу закључује да Дух Свети и ђаво могу заједно да обитавају у људском уму, треба да зна да се [слична појава] дешава стога што још нисмо окусили и видели да је *благодат Господ* (Пс. 33, 9). Јер, у почетку, како сам већ говорио, благодат скрива своје присуство у крштенима, очекујући произвољење душе. Када се већ човек потпуно обрати Богу, она неизрецивим неким чулом открива срцу своје присуство. И она поново очекује кретање душе, попуштајући у међувремену да демонске стреле погађају саму дубину њеног осећања како би са топлијим произвољењем и најсмиренијим расположењем искала Бога. Уколико човек најзад са тврдом одлучношћу почне да испуњава заповести и непрестано призива Господа Исуса, огањ свете благодати ће се прострети и на спољашња чула срца, видно истребљујући трње на људској њиви. Услед тога ће се и ђаволски савети и наговарања зауставити негде далеко од тог места (тј. од срца са благодаћу), само лако дотичући страсни део душе. ? када се човек својим подвизима обуче у све врлине, и нарочито у врлину нестицања, благодат озарује целокупно његово биће у неком најдубљем осећању, разгоревајући у њему најтоплију љубав према Богу. Тада се и стреле ђаволске гасе још пре него што достигну до телесних чула. Вејање Духа Светог срце испуњава дубоким миром, а огњене ђаволске стреле се гасе још док лете ваздухом. Уосталом, понекад Бог допушта да се чак и човек који је достигао ту меру подвргава злом дејству демона, остављајући његов ум на неко време неосветљеним како наша самовласност [тј. воља] не би била сасвим везана узама благодати, будући да грех треба да се побеђује подвигом и будући да човек још увек треба да напредује у духовном искуству. Јер, оно што се сматра савршеним код ученика (тј. напредак до самог врха лествице која је показана Јакову), ни издалека није савршено у поређењу са богатством Бога, који поучава љубави која ревноје за напредовање.

86. Божије попуштење које васпитава, а Божије одвраћање које кажњава.

Сам Господ говори да је сатана пао *са неба* (Лк. 10, 18), како (унакажени) не би видео обитавашишта светих анђела. Кад он није достојан општења са добрим слугама Божијим, како ће моћи да заједно са Богом обитава у уму човечијем? Можда ће неко рећи да тако бива по попуштењу. Међутим, тиме се ништа не доказује. Јер, васпитно попуштење никако не лишава душу Божанске светлости: благодат само, како сам већ говорио, скрива од ума своје присуство да би се душа због ђаволске горчине, тј. његових дејстава покренула да са свим страхом и великим смирењем потражи помоћ од Бога. Слично и мати своје дете, које се лоше понаша (не желећи да се потчини потреби храњења млеком, на кратко време испушта из свога загрљаја. Уплашивши се необичних непознатих људи КОЈИ га окружују, оно у великом страху и са сузама поново хрли у мајчин загрљај. Томе насупрот, одвраћање Божије душу (која не жели да га има у себи) препушта демонима у ропство. Међутим, ми верујемо да нисмо недоношчад, него истинска чеда Божије благодати, која се хране ретким попуштењима (искушења) и честим утехама. [Ми верујемо] да ћемо под дејством њене добротe доспети у *човека савршена, у меру раста пуноте Христове* (Еф. 4, 13).

87. О дејству на душу васпитног попуштења Божијег и Божијег одвраћања којим се кажњавамо. О томе како треба дејствовати у првом и у другом случају.

Васпитно попуштење најпре погађа душу великом тугом, осећајем понижења и извесном мером безнађа, како би се у њој угушила таштина и жеља да собом задивљује, и како би се привела доличном смирењу. Међутим, одмах потом оно у срцу изазива умилни страх Божији и исповест са сузама, те велику жељу за добрим ћутањем. Међутим, напуштање, које се дешава због Божијег одвраћања, душу препушта самој себи, услед чега се испуњује очајањем и неверјем, надменашћу и гневом. Познајући и једно и друго, тј. попуштење и напуштање, ми треба да приступамо Богу сагласно са својствима сваког од њих: у првом случају треба Богу да приносимо благодарност и обећања, с обзиром да необузданост наше нарави милостиво кажњава лишавањем утехе са намером да нас очински научи да разликујемо добро од лошег, а у другом - непрестано исповедање грехова, непрекидне сузе и велико усамљивање, како бисмо, својим трудом умолили и умилостивили Бога да погледа, као раније, на срца наша. Уосталом, треба знати да се у случају васпитног попуштења благодат скрива у души, на неухватљив начин јој помажући у њеној борби против сатане прса у прса, тако да њеним непријатељима изгледа да је победа над њима дело ње саме.

88. Примером се објашњава због чега се при благодати помишља и добро и зло. И ко се удостојава да помишља само о духовном.

Онај ко се у зимско време, стојећи негде на отвореном простору, окрене лицем ка истоку у рано јутро, својом предњом страном ће бити огрејан сунцем, док ће му задња страна остати ван утицаја сунчеве топлоте. У том тренутку, наиме, сунце није над његовом главом. Тако бива и са онима који се још налазе на почетку духовног делања: њихово се срце понекад делимично огрева светом благодаћу, услед чега њихов ум почиње да рађа духовна размишљања. Ипак, спољашњи делови њиховог срца још увек настављају да мудрују по телу. Наиме, сви делови срца још ни издалека нису у дубоком осећању озарени светлошћу благодати. (Они који то нису разумели измислише да се у уму подвижника налазе два лица која се међусобно супротстављају). Ето због чега се дешава да душа у исто време помишља и добро и зло. Тако у поменутом примеру човек у исто време осећа и хладноћу и топлоту. Јер, од тренутка када је склизнуо у двојственост познања, наш ум осећа неку нужду да, и без свога хтења, у исто време помишља и добро и зло. То се нарочито [може приметити] код оних који су достигли до тананог расуђивања. Ма колико се трудио да увек помишља само добро, он се увек сећа и лошег. Јер, од Адамовог пада људско сећање се некако поделило на двојаку помисао. Међутим, уколико ми са топлој ревношћу почнемо да испуњавамо Божије заповести, благодат ће, осветљавајући сва наша чула у неком дубоком осећању, попалити сва наша греховна сећања. Наслађујући нас миром непрестане љубави, наше срце ће да нас навикава да помишљамо само оно што је духовно, а не телесно. То се веома често дешава онима који се приближавају савршенству и који непрестано у срцу своје имају сећање на Господа.

89. Кроз крштење благодат обнавља у нама образ Божији. Подобије, пак, она изображава касније заједно са напорима човека који стиче врлине, на чијем се врху налази љубав, као најсавршенија црта богоподобја.

У крштењу које нас препорађа света благодат нам дарује два добра, од којих једно безгранично превазилази друго. Једно од њих она даје одмах: у самој води се обнављају и просвећују све црте душе које сачињавају образ Божији и [човек] се пере од сваке греховне прљавштине. Друго, тј. подобје Божије, она очекује да оствари заједно са нама. Према томе, када ум са великим одушевљењем почиње да окуша добра Свесветог Духа, треба да знамо да благодат почиње, да тако кажем, да на цртама образа изображава црте подобја. Сликари у почетку само једном скицом оцртавају лик човека, да би потом, мало по мало, додавали једну боју за другом, представљајући образ онога кога сликају, који је са њим сличан чак до појединачних власи. И света благодат Божија у почетку кроз крштење у човеку обнавља црте образа Божијег, постављајући човека у стање у коме је био када је био саздан. Када увиди да ми са свим произвољењем стремимо ка красоти подобја Божијег, те стојимо наги и без страха у њеној радионици, она у души слика врлину за врлином, узносећи њен лик из славе у славу и додајући јој црте подобја Божијег. При томе осећај показује како се у нама обликују црте подобја. Ипак, савршенство подобја препознајемо тек кроз просвећење. Напредујући у извесној мери и неизрецивом складу, ум осећајем прима све врлине. Међутим, духовну љубав не може стећи онај ко се није осведочено просветио Духом Светим. Уколико од Божанске светлости не прими савршено подобје, уму ће савршена љубав још увек остати недоступна, па макар и стекао све друге врлине. Јер, само када се савршено уподоби Божијој врлини (у мери која му је доступна), човек ће понети и подобје Божанствене љубави. Када се при сликању портрета скици дода најподеснија боја, лик чак по осмеху постаје сличан ономе кога портретишу. И Божанска благодат, изображавајући у некоме подобје, додаје светлост

љубави, показујући да је образ Божији свеукупно доведен до благољепија подобија. Осим тога, бестрашће души може да достави једино врлина љубави. Јер, *љубав је пунота закона* (Рим.13,10). Наш унутрашњи човек се свакодневно обнавља у додиру са љубављу. Ипак, у пуноту узраста он долази само са пуним савршенством љубави.

90. У почетку се у целини могу осетити благодатне утехе, које се потом скривају. Прво се дешава да би се подржала ревност у подвизима, а друго - да би се подвижник смирио. Потпуно пројављивање благодати се остварује у љубави... Како оно бива.

Уколико човек ватрено заволи врлину Божију, Дух Свети у самом почетку подвижништва души даје да се са осећајем осведочи у сладост Божију како би ум тачно и јасно спознао величину плода богољубивог труда. Међутим, Он потом на дуго време сакрива богатство животворног дара како бисмо ми, и поред напредовања у свим врлинама, мислили о себи да смо ништавни, будући да не видимо да је света љубав у нама постала стални део наше нарави. У то време се дешава да демон мржње силно наваљује на душе подвижника услед чега се оне мрзовољно односе чак и према онима који их воле: они чак ни за време поздрава не могу да се ослободе погубног дејства мрскости. Услед тога душа силно тугује и болује. Иако у сећању држи духовну љубав, она није у стању да је пробуди у свом осећају, услед, како јој изгледа, недовољног напора у усавршавању. Стога треба силом да се терамо на вршење дела љубави, те ћемо моћи да је осетимо у свој њеној пуноти и осведочености. Међутим, њеном савршенству нико од оних који живи у телу не може да приђе, изузев светих који су се удостојили мучеништва и савреног исповедништва. Јер, онај ко их је достигао, потпуно се преображава, те чак и храни нерадо прилази. Уосталом, зар би онај ко се храни Божанском љубављу могао још да осећа жељу за добрима света? Због тога премудри Павле, велики сасуд познања, благовестећи нам о будућим утехама намењеним праведницима, из сопственог сведочења говори: *Царство Божије није јело ни пиће, него праведност и мир и радост у Духу Светоме* (Рим.14,17), што представља плод саврене љубави. На тај начин, они који напредују у савршенству често и овде могу да је окушају. Ипак, у пуном савршенству не може да је стекне онај у коме најпре није *живот прогутао оно што је смртно* (2.Кор. 5,4).

91. О дејству благодатне љубави према Богу.

Један од оних који незасито љубе Бога ми причаше: "Једном сам пожелео да заиста познам љубав Божију. И Благи ми је [тражено] даровао у пуном осећању и са потпуним осведочењем. То дејство сам осећао са великом снагом, услед чега је моја душа са неизрецивом неком радошћу и стремљењем желела да напусти тело и да оде ка Господу, те да сасвим заборави начин привременог живота". Онај ко је окусио дејство те љубави не љути се ни на кога, па макар доживео хиљаде увреда и лишавања: он остаје у души прилепљен љубављу за онога ко га вређа и жалости. Његова [ревност] се разгорева само против оних који нападају на сиромаше или против Бога говоре неправду, како говори Писмо (Пс. 74,6), или, пак, на неки други начин живе у злу. Јер, онај ко Бога љуби много више него себе (тј. ко не љуби себе, него само Бога) већ не мисли о сопственој части, већ жели једино да се поштује праведност Онога који га је почаствовао вечном чашћу. То он не жели неком олаком и привременом жељом. Напротив, услед савреног искуства љубави према Богу, то расположење је код њега постало непромењиво својство нарави. Треба такође знати да онај ко је Богом доведен до такве љубави бива изнад саме вере, у осећању срца потпуном љубављу држећи Онога који се вером поштује, као што нам јасно указује свети Павле, говорећи: *? сад остаје вера, нада, љубав, ово троје; али од њих највећа је љубав (? .?о?.13,13)*. Јер, онај ко Бога држи пуним богатством љубави, као онај ко сав пребива у чежњи, како рекох, бива неупоредиво изнад своје вере.

92. Ради успеха у богословствовању неопходно је обнављати нарушени мир са другима.

Умерено дејство светог познања нас, по свом својству, наводи да знатно тугујемо уколико својом раздражљивошћу некога увредимо и начинимо га својим непријатељем. За сличан поступак оно не престаје да гризе нашу савест, све док посредством објашњења и извињења не успемо да увређенога вратимо ка пређашњем добром расположењу према нама. Таква скрушеност се са нарочитом снагом пројављује када се неко од људи овога света, макар и неправедно, наљути на нас. То нас крајње оптерећује и жалости, будући да смо за њега постали саблазан и узрок посртања. Због тога и ум наш у тим тренуцима више није способен да богословствује. По својој природи будући у потпуности љубављу, учење [духовног] познања нашој мисли не допушта да се узнесе до божанствених сагледавања уколико претходно не васпостави љубав са оним ко се неправедно гневи на нас. У случају да он неће [да се измири], или да се удаљио из наших крајева, ми треба у души са најбољим расположењем према њему да замислимо његов лик, у дубини срца испуњавајући закон љубави. Јер, они који желе да стекну богопознање треба и лица оних који се неправедно гневне на њих да замишљају у свом уму са безгневном

помисли. Уколико постигне [речено], ум ће не само у области богословља корачати безбедно и непогрешиво, већ ће и са великом смелошћу узрастати у љубави Божијој, са другог степена се пењући на први.

93. Пут врлине је у почетку тежак и горак, а касније постаје лаган и пријатан.

Пут врлине за оне који тек почињу да воле благочашће изгледа суров и страхан. Он није такав сам по себи, већ се природа човека од самог изласка из мајчине утробе навикава да живи лагодно у уживањима. За оне који су већ успели да стигну до његове средине, он поприма сасвим други, веома благ и пријатан вид. Јер, када наша зла стремљења буду потиснута добрим навикама, заједно са њима ишчезава и само сећање на бесловесна уживања. Услед тога душа са великом радошћу корача свим стазама врлине. Стога Господ, изводећи нас на пут спасења, говори да је тесан и пун скорби пут који води у живот и да је мало оних који њиме иду (Мт.7,14). Онима, међутим, који су се са великом жељом устремили на испуњавање Његових светих заповести, Он говори: *Јарам је мој благ и време је моје лако* (Мт.11,30). Нама предстоји да у почетку нашег подвига насилним напором воље испуњавамо свете заповести Божије, како би нам благи Господ, увидевши нашу намеру и труд, даровао спремност да радо служимо Његовој преславној вољи. Јер, *од Господа се добија воља* (Прич.8,35). После тога, ми већ почињемо са великом радошћу да непрестано чинимо добро. Тада заиста осећамо да је *Бог онај који чини* у нама и да хоћемо и да творимо *по Његовом благовољењу* (Фил.2,13).

94. Спољашња и унутрашња искушења подвижника чине способним да у себи одрази Божанске красоте.

Восак који није загрејан и омекшан не може добро да прими печат који се у њега утискује. Тако и човек који није подвргнут напорима и болестима не може да прими печат врлине Божије. Стога Господ говори божанственом Павлу: *Доста ти је благодат моја; јер се сила моја у немоћи показује савршена* (2.Кор.12,9). И сам апостол се хвали говорећи: *Зато ћу се најрадије хвалити својим немоћима, да се усели у мене сила Христова* (2.Кор.12,9). Такође, и у Причама је написано: *Јер, Господ кара онога кога љуби, и бије сваког сина кога прима* (Прич.3,12). Апостол немоћима назива нападе непријатеља Крста, који су се често дешавали и њему и свима светима како се не би погордили *због мноштва откривења* (2.Кор.12,7), већ како би кроз смирење пребивали у стању савршенства, преподобно чувајући Божански дар путем честих унижења. Ми, пак, немоћима називамо лукаве помисли и телесне неправилности. Јер, тада су тела светих (који су се подвизавали против греха) била предавана смртоносним ранама и разним другим мукама, услед чега су била изнад страсти које су кроз грех ушле у људску природу. Данас, пак, када се у Господу умножава мир Црквама, тело подвижника благочашћа треба да се искушава честим неправилностима [тј. болестима], а душа лукавим помислима, нарочито оних који имају познање које је праћено са сваким осећањем и осведоченошћу, како не би пали у таштину и расејаност и како би могли, ради великог смирења, у своја срца да сместе печат Божанске лепоте, по речима светог пророка: *Знаменова се на нама светлост лица твога, Господо* (Пс.4,7). Стога треба са благодарношћу да трпимо вољу Господњу. Тада ће нам се и болести и борба против демонских помисли урачунати као неко друго мучеништво. Јер, онај ко је некада из уста безаконих властодржаца говорио светим мученицима: "Одрекните се Христа и заволите славу овога века", и данас исто непрестано понавља слугама Божијим. Онај ко је тада мучио тела праведних и ко је кроз служитеље ђаволског мудровања ужасно вређао часне учитеље и данас на исповеднике благочашћа наводи разна страдања са великим понижењима и изругивањима, нарочито уколико, ради славе Господње, са великим жаром помажу угњетеним и сиромасима. Због свега тога требало би са свом извесношћу и трпљењем да у себи изградимо сведочанство савести пред лицем Божијим, по [Давидовој] речи: *Трпећи потрпех Господа, и обрати на ме пажњу* (Пс.39,2).

95. О двојаком смирењу - тј. смирењу напредних и смирењу савршених.

Смирење се не стиче лако. С обзиром да је врло узвишена [ствар], неопходни су велики напори да би се достигло. Причесницима светог познања оно долази на два начина. Код подвижника благочашћа који се налази на средини духовног пута смирена мисао се одржава или услед телесне немоћи, или услед непријатности од стране оних који устају на ревнитеље праведног живота, или услед лукавих помисли. Код онога, пак, чији се ум у пуном осећају и осведочењу озарује светом благодаћу, смиреноумље постаје природно расположење душе. Јер, храњена и насићена благошћу Божијом, она не може више да се надме до узношења савољубља, чак и да непрестано испуњава заповести Божије. Напротив, у општењу са Божанским снисхођењем, она себе сматра безначајнијом од свих. Прво смиреноумље је углавном праћено тугом и тескобом, а друго - радошћу и свемудрим стидом. Једно, како рекох, долази подвижницима који су на средини пута, а друго се удељује људима који се приближавају савршенству.

Стога се прво често подављује житејским успесима, док се друго не колеба чак ни када би се [подвижнику] понудила сва царства овога света. Оно не само да се не плаши најстрашнијих стрела греховних, већ их уопште и не осећа. Јер, будући духовно, оно више нема никаквог осећаја за телесну славу. Подвижник њега достиже тек пошто прође кроз прво смирење. Јер, уколико најпре кроз васпитну скорб страдања испитивачки не смекша нашу самовласност [тј. вољу], благодат нам неће дати друго богатство.

96. О чувању од празних лоших помисли и разговора.

ЈБубитељи уживања садашњег века прелазе од помисли на пад. Ношени мњењем без расуђивања, они скоро све своје страсне замисли са жудњом изражавају или у незаконим речима или у неподобним делима. Они, пак, који су одлучили да воде подвижнички живот [остављају зла дела и] прелазе ка злим помислим, или ка злим и штетним речима. Уколико виде да се они предају осуђивању и злословљењу других, или да воде испразне и неумесне разговоре, или да се неприлично смеју, или да се безмерно гневне, или да желе испразну и некорисну славу, демони их одмах у гомилама нападају. Узевши славолубље као повод за своју злоћу и ускочивши кроз њу као кроз нека мрачна врата, они пљачкају њихове душе. Стога они који се предају стицању врлина не треба да прижељкују славу, нити да ишту разговоре са многима, нити да често излазе и шетају се, нити да било кога осуђују (чак и да је достојан осуде), нити да су причљиви (макар и говорили само о добром). Јер, причљивост знатно расејава ум и не само да га чини неспособним за духовно делање, него га још и предаје у руке демона унија. Ослабивши га мало по мало, он га даље предаје демону безмерне туге, а на крају и демону гнева. Стога ум увек треба упражњавати у испуњавању светих заповести и у дубоком сећању на славу Господњу. Јер, *онај ко поштује заповести*, каже Писмо, *неће познати лукаву реч* (Проп.8,5), тј. неће скренути ка неумесним помислима или речима.

97. Непрестано сећање на Господа и непрестана молитва са чувањем ума јесу једино средство за очишћење срца.

Знак да је душа болно почела да мрзи страсти јесте осећај оштрог бола срца које прима убоде демонских стрела, при чему се човеку чини да носи саме стреле. Она се тада налази на почетку свог очишћења. Јер, уколико не претрпи велики бол од бестидности греха, она касније неће моћи богато да се радује благодати праведности. Након тога, онај ко жели да очисти своје срце нека га загрева непрестаним сећањем на Господа Исуса, имајући у њему јединствено поучавање и непрестано делање. Јер, онај ко жели са себе да збаци сопствену гњилост не треба само повремено да се моли. Напротив, он увек треба да се бави молитвом и да чува ум, па макар се налазио и далеко од молитвеног дома. Онај ко хоће да очисти злато [не треба] ни за кратко време да остави огњиште без ватре, иначе ће се руда коју чисти поново стврднути. Тако ни [подвижник] не треба само повремено да се сећа Бога, тј. да у друго време не мисли о Њему. Јер, оно што стиче молитвом, он ће изгубити када је прекрати. Љубитељу врлине је својствено да непрестаним сећањем на Бога чисти земљаност срца. На тај начин ће, при постепеном испаравању зла под дејством огња доброг сећања, душа у пуној слави да савршено дође до своје природне прозрачности.

98. У чему се састоји бестрашће или чистота срца.

Бестрашће није стање у коме нас не нападају демони. Јер, у том случају би, по апостолу, требало *изићи из овога света* (? .?о?. 5,10). Бестрашће значи да остајемо мирни и када нас они нападају. Они који су обучени у оклопе могу да се подвргавају стрељању противника, да чују звук стрела које лете и чак да виде саме стреле које су на њих одапете, па ипак да остану нерањиви услед тврдоће своје ратничке одеће. Ограђени гвожђем, они нису подвргнути ранама за време борбе, Ми се, пак, посредством чињења добрих дела облачимо у оклоп свете светлости и у шлем спасења, те разгонимо мрачне демонске редове. Јер, чистоту не доноси само престанак чињења зла, него још више велика ревност за добро, која на крају потпуно искорењује зло.

99. О два демона који нас нападају дуже од свих других - демону прекомерне ревности и телесне похоте. Како се борити против њих.

Пошто човек Божији победи скоро све страсти, остају два демона који ратују против њега. Један од њих мучи душу, услед њеног великог богољубља распаљујући је на претерану ревност и на намеру да не допусти да ико други угоди Богу више од ње, док други мучи тело, побуђујући га неким огњеним дејством на телесну похоту. Са телом се наведено дешава стога што је сласт својствена нашој природи, у коју је уложена ради рађања деце (услед чега се тешко савлађује), а потом и по попуштењу Божијем. Јер, када види да се подвижник високо узноси због умножавања врлина, Господ понекад допушта да га узнемири

погани демон како би себе почео да сматра горим од свих других људи. Такав напад страсти понекад бива након учињених добра дела, а понекад и пре њих. Било да им претходи или да им следи, покрет ове страсти приморава душу да се сматра некорисном, ма како иначе била велика дела која чини. Против првог ми треба да се боримо удвајањем смирења и љубави, а против другог - уздржањем, негневљивошћу и удубљеним сећањем на смрт. На тај начин ћемо у себи непрестано осећати дејство Светог Духа и у Господу постати виши од страсти.

100. Богу треба исповедати и све невољне и незнане грехе. Иначе ће у часу смрти бити тешко.

Они међу нама који су постали причесници светог познања неоспорно ће морати да дају одговор и за нехотичну расејаност ума, као што говори божанствени Јов: *Забележио си и кад сам нехотично преступио* (Јов 14,17). И праведно је. Јер, онај ко непрестано упражњава сећање на Бога и ко не пренебрегава Његове свете заповести неће пасти ни у нехотични ни у хотимични грех. Треба, дакле, одмах да Владици принесемо скрушено исповедање и за невољне падове, тј. за кршење уобичајеног [монашког] правила (јер, није могуће да човек не пада у људске грехе), све док нам се савест кроз сузе љубави сасвим не осведочи да нам је опроштено. Јер, свети Јован је говорио: *Ако исповедамо грехе своје, веран је и праведан да нам опрости грехе, и очисти нас од сваке неправде* (1.Јн.1,9). Стога треба непрестано да пазимо на осећање скрушеног исповедања како наша савест не би на неки начин обманула саму себе, помисливши да се већ довољно исповедала Богу. Јер, суд Божији је много строжи од суда наше савести, чак и кад човек код себе не примећује лоше поступке, као што нас учи премудри Павле, говорећи: *Ни сам себе не судим. Јер не осећам ништа на својој савести, али стога нисам оправдан. ? онај који ме суди јесте Господ* (1.Кор.4,3-4). Уколико се, дакле, не будемо како треба исповедали за њих, у време изласка наше душе осетићемо у себи неки неодређени страх. Ми, пак, који љубимо Господа, треба да желимо и да се молимо да у то време будемо слободни од сваког страха. Јер, онај ко тада буде обузет страхом, неће слободно проћи мимо кнезова тартара. Они, наиме, ту бојажљивост душе сматрају знаком њеног саучесништва у њиховом злу. Душа, пак, која је обрадована љубављу Божијом, у час разрешења од тела са анђелима мира лети изнад свих мрачних хорди. Она је на неки начин дејством духовне љубави добила крила, с обзиром да је љубав савршено испуњење закона. Стога ће они који са таквом смелошћу одлазе из овог живота приликом Другог доласка Господњег бити узети са свима светима. Они, пак, који у време смрти осећају макар и мали страх биће остављени у гомили свих других људи, као подложни суду, како би били испитани огњем суда и добили наслеђе по својим делима од благог Бога нашег и Цара Исуса Христа. Јер, Он је Бог правде и Његово је богатство благодати Царства Његовог, које даје нама који га љубимо у векове и у све векове векова. Амин.

Тумачење светог Максима поводом речи стотог поглавља: "Како би били испитани огњем суда"... и даље.

"Они који су стекли савршену љубав према Богу и који су путем врлина учинили да су им се крила душе оснажила за лак лет, бивају узнесени, како каже апостол, на облацима и на суд неће ићи. Они, пак, који нису достигли такво савршенство и који поред добрих дела имају и грехе, ићи ће на суд, те ће кроз испитивање добрих и злих дела као огњем бити опробани. И уколико тас са добрим делима превагне, они ће бити избављени од мучења".

НАПОМЕНЕ:

1. Ових наслова нема у грчком оригиналу. Њих је смислио латински преводац. Ми их преузимамо, сматрајући да ће знатно помоћи да се учење светог Дијадоха лакше разуме и запамти (Patrol. graecae Migne, т. 65),- прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ ЈОВАН КАРПАТСКИ

Кратко сведочанство о њему

О светом оцу Јовану Карпатском се не зна ни ко је био, ни у које је време деловао, ни где се подвизавао. Једино имамо сведочанство блаженог Фотија, који у двеста првој лекцији каже: "Прочитао сам књигу у којој се поред десет дефиниција основних врлина и сто поглавља Дијадоха, епископа Фотике епирске, те неколико списа преподобног Нила, налазе и списи Јована Карпатског, које је насловио Утешна беседа монасима из Индије који су га замолили да им се јави речју подршке и та беседа се састоји из сто поглавља". На основу помињања уз Дијадоха и Нила, могло би се закључити да га је Фотије сматрао њиховим савременицима, тј. да је живео у V веку. Карпат је велико острво између Родоса и Крита. Свети Јован се на њему родио или се на њему подвизавао. Својом беседом свети отац очински охрабрује читаоце да поднесу тегобе и савладају искушења која их сусрећу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ ЈОВАН КАРПАТСКИ
ПРЕПОДОБНОГ ОЦА ЈОВАНА КАРПАТСКОГ
СТО ПОУЧНИХ ПОГЛАВЉА МОНАСИМА
КОЈИ СУ МУ ПИСАЛИ ИЗ ИНДИЈЕ

Земаљским царевима доносећи пролећно цвеће, неки молиоци не само да нису били одбачени, већ су били удостојени посебних дарова. Слично поступама и ја приносећи вам, по вашој жељи, стотину корисних поглавља. Позајмивши их негде, ја их приносим вама који живите небески живот, надајући се да ћете благодатно да их прихватите и да ћете ме удостојити дара ваше молитве.

1. Цар свега је вечит и Његово Царство нема ни почетка ни краја. Утолико треба да је усрдније старање оних који су решили да се потруде ради Њега и ради врлина. Јер, почасти овога живота, ма како биле блиставе, престају заједно са њим, док оне које Бог додељује достојнима остају у векове будући да се дају заједно са бесмртношћу.
2. Блажени Давид је испевао песму Богу у име целокупне творевине. Он је поменуо анђеле и све небеске силе. Потом се спустио до земље, поменувши звери и стоку, птице пернате и гмизавце. Он је сматрао да је таква песма у њихово име исто што и поклоњење Ономе кога је створио, пожелевши да свако створење у њему има свој одговарајући удео. Како би монах, који се пореди са сапфирским златом, било када могао себи да дозволи било какво попуштање или лењост у псалмопојању?
3. Пламен је некада обухватао купину, али је није сагоревао. Исто тако врелина тела не узнемирава и не скрнави ни тело, ни ум оних који су добили дар бестрашћа, чак ни ако им је тело веома тешко и врело. Јер, *глас Господњи пресеца пламен* (Пс.28,7) природе, а хтење Божије и Његова реч раздељују оно што је по природи сједињено.
4. Својим увећавањем и смањивањем месец изображава стање човека који час чини добро, час пада у грех, те поново кроз покајање ступа на пут врлине. Ум код онога који греши није пропао (као што мисле неки међу вама). Ни тело месеца се није смањило, већ само светлост. Кроз покајање човек поново враћа светлост која му је својствена, као што се и месец, после смањења, опет облачи у уобичајену светлост. *Ко верује у Христа, ако и умре, живеће* (Јн.11,25). *И видећете да сам ја Господ: Рекох и учинићу* (Јез. 37,25).
5. Ако будеш побеђен када против тебе мислено устане рој непријатељских представа, тј. ако им се

предаш, знај да си се привремено одвојио од Божанске благодати. Стога си по праведном суду и предан у руке сопственог пада. Подвизавај се, међутим, како те благодат никада, чак ни на тренутак, не би напустила због твог немара. Када, пак, престанеш да се саплићеш, поставши способан да прескочиш преграду страсних помисли и скверних прилога ђаволске лукавости, који у гомилама надиру једни за другим, немој да се покажеш незахвалним не признајући дар који ти је дан одозго. Напротив, заједно са апостолом исповеди: *Не ја, него благодат Божија која је са мношвом* (1.Кор. 15,10) извојева у мени победу, поставивши ме изнад нечистих помисли које устају на мене. Она ме је *избавила од мужа неправедног* (Пс.17, 40), тј. од ђавола и старог човека. Крилима Духа уздигнут у висине и као разрешен од тела, ја сам могао да летим изнад демона који су ме гонили. Они људски ум обично лове у замку сластољубља. Онај ко је измолио да буде од њих избављен, кличе: "Онај ко ме је извео из Египатске земље, тј. из душегубног света, тајном руком је ратовао за мене и поразио Амалика. Господ ми даје наду да ће и остале народе непотребних страсти истребити испред лица нашег" (Изд.17,1416). Бог наш ће дати мудрост и силу. Јер, неки су добили мудрост, али не и силу Духа којом се побеђују непријатељи. Он ће подићи главу твоју над непријатељима твојим. Он ће ти дати *крила као голубу* којима ћеш полетети и починути код Бога (Пс.54,7). Господ ће твоје мишице учинити *као лук метални*, показујући те чврстим, брзим и моћним да се супротставиш противнику. Он ће бацити под твоје ноге све који устају против тебе (Пс.17,3540). Узврати благодарношћу Господу за очување твоје чистоте, тј. што те није предао у руке похоте твог тела и крви и нечистих и кварних духова, који преко њих делују. Он те је оградио десницом својом као зидом. Подигни му олтар, као Мојсије након што је Амалик натеран у бекство (Изд.17,15). И запевај му: *Због тога ћу те исповедати* и хвалити Господе. *Имену твојем ћу певати, величајући силу твоју* (Пс.17,50), будући да си избавио од пропасти живот мој и извадио ме из мреже и замке примамљиве, многолике и свеискусне злобе.

6. У нама нечисте страсти распаљују, обнављају, уздижу и умножавају зли демони. Напротив, размишљања о Божанској Речи (нарочито уколико су праћена сузама) њих истребљују и умртвљују, ма колико биле укорењене. Она мало по мало чине да погубна греховна душевна и телесна дејства ишчезавају. Ми једино не треба да се олењимо да неослабном и неодступном молитвом и надом стално будемо уз Господа.

7. Због чега Христос из уста верних који су детињаста злобом чини себи хвалу? Наравно стога да би псалмопојањем сломио непријатеља и осветника, који тиранише преко мере непријатеља врлине, злобног осветника, ђавола. Јер, речено је: *Мноштвом твоје славе сагро си оне који ти се противе* (Изд.15,7), и који војују против нас.

8. Свако једе од плодова сопственог пута: једну половину сада, а другу у будућем веку.

9. Монах увек треба да се придржава примерног поста, да се не прелашћује страстима и да негује велико безмолвије.

10. Мрзители наших душа, тј. демони наговарају неке да нас узнесу неком безначајном похвалом, да би затим и нас навели да јој је радујемо. Уколико потом, ослабивши се од самомњења, допустимо [да нас обузме] и таштина, нашим непријатељима неће више бити тешко да нас сасвим поробе.

11. Нека ти је милији онај ко те грди, неголи онај ко те хвали. Јер, онај ко те хвали (по Писму) ничим се не разликује од онога ко те куње (Прич.27,14).

12. Уколико ти се деси да по слабости попустиш у испосничком подвигу који проводиш са ревношћу, са захвалношћу и скрушеним срцем обрати се Промислитељу и Судији свију. Уколико увек будеш био смирен пред Господом, никада се нећеш ни пред којим човеком узвисити.

13. Знајући да је молитва за нас најпобедоносније оружје, а за њега [нај]погубније, непријатељ се на сваки начин стара да нас од ње растави. Понекад нам он нашаптава жељу да се позабавимо јелинском мудрошћу, коју смо већ напустили. Међутим, немојмо слушати његова наговарања како се не бисмо удаљили од закона и поретка нашег духовног делања, и како уместо смокава и грождја не бисмо имали бербу трња и чкаља. *Мудрост овога света је лудост пред Богом* (1. ?о?.3, ?9).

14. *Јављам вам радост велику*, вели анђео, *која ће бити свему народу* (Лк.2,10), а не само неким. И још: *Сва земља нека ти се поклати и нека ти пева* (Пс.65,4), а не само део земље. Певање није својствено онима који се са сузама моле да нешто добију, него онима који се радују због примања жељеног. Стога немојмо очајавати, него проводимо садашњи живот у радости. Из реченога ми треба да црпемо побуду за радост и благодужност. Ипак, то радовање треба да растворимо са страхом Божијим, као што се каже на другом месту: *Радујте се Господу са трепетом* (Пс.2,11). Тако су жене, које су биле

са Маријом, са страхом и великом радошћу потрчале од гроба (Мт.28,8). Можда ћемо и ми једном са страхом и радошћу потрчати од мисленог гроба. Јер, било би чудно да будемо без страха. Наиме, нико није безгрешан ни Мојсије, ни апостол Петар. Међутим, у таквима Божанска љубав побеђује и изгони страх напоље у тренутку исхода.

15. У Писму имаш сведочанство да страсник добија дар бестрашћа уколико поверује од свег срца и са свим смирењем. *Данас ћеш бити*, говори Господ благоразумном разбојнику, *са мном у рају* (Лк.23,43). Крвоточивој жени [опет каже]: *Вера твоја спасла те је; иди с миром блаженог бестрашћа* (Мк.5,34). Има доста и других сличних места, као на пример: *По вери вашој нека вам буде* (Мт.9, 29).

16. [Понекад] нас срамне помисли притешњују силније од демона, иако се строго односимо према страстима. Тада још више треба да се учврстимо у вери у Господа, те да јаче будимо у себи наду на обећана вечна добра. Наши непријатељи се из зависти старају да нам их ускрате и да нас удаље од њих. Јер, да добра нису велика, демони не би изгарали завишћу, нити би нас често обасипали скверним помислима. Они очекују да макар на тај начин задовоље своју злобу, мислећи да ће нас вргнути у очајање многоструким и несносним досађивањем.

17. Неки кажу да је најистинитије знање деловање (у складу са спознатом истином). Стога се старајте да више делима показујете веру и знање. Јер, онај ко се дичи једино знањем [свакако] ће чути: *Говоре да знају Бога, а делима га се одричу* (Тит.1,16).

18. Демони се старају да оскрнавe подвижника срамним маштањем и истечењем семена углавном за време празника и светих сабрања [тј. Свете Литургије], нарочито када има намеру да приступи светотајинској трпези. Ипак, они ни тиме не могу поразити или ослабити онога ко је навикао да све подноси стрпљиво и храбро. И нека се не хвале на наш рачун савитљивци (тј. слични змијама) као да су усправни.

19. Због постојаности и ревности непријатељи се свете души, ударајући је разним и неописивим искушењима. Али, буди храбар. Тим великим и небројеним невољама теби се плете венац. Осим тога, у немоћи се показује сила Христова (2.Кор.12,9). И благодат Духа је навикла да цвета у најжалоснијим условима, како нам сведочи реч пророка: *Засија у тами светлост праведнима* (Пс.111,4), наравно, под условом да *смело поуздање и наду којом се хвалимо до краја непоколебиво одржимо* (Јев.3,6).

20. Добро настројење [душе] највише разара смех, шале и празнословље. Напротив, застарелу душу обнавља и припрема за приближавање Богу највише страх Божији, добра пажња, непрестано поучавање у Речима Божијим, наоружавање молитвом и исцање плодносног бдења.

21. Лако је и истовремено душекорисно да се подноси свака невоља, било да је причињавају људи, било демони. Јер, ми треба да знамо да заслужујемо сваку скорб која наилази. За њих не треба да прекоремо никога, осим себе саме. Онај ко другог прекоремо за своје невоље напушта правилно расуђивање.

22. Дешава се да човек, упркос свог старања, скреће са правог пута услед искушења која су се намножила и којима, како говори Писмо, бива *прогутана сва мудрост његова* и све умеће његово (Пс.106,27). То се попушта *да се не бисмо удали у себе* (2.Кор.1,9), *и да се не би похвалио Израилљ говорехи: Рука ме је моја спасла* (Суд. 7,2). Ти се, међутим, надај да ћеш поново бити враћен у своје пређашње дивно стање пошто по Божијој наредби од тебе отпадне и буде прогнан злобник, који нас нагони да све страсно видимо и чујемо и који нас наговара на грех. Он оптерећује ум неким густим облаком, док тело осећа неизрециви притисак и бреме. Урођену помисао, која је сама по себи једноставна и без лукавости (као код новорођених младенаца), он чини многосложном и веома искусном у сваком греху, развративши је и доводећи до блуђења леводесно.

23. Човек који изнутра расте и увећава врлине јесте нешто велико. Па ипак, и велики се боји греха, као слон миша, тј. *да проповедајући другима сам не би био одбачен* (1.Кор.9,27).

24. Неће само пред крајем света ђаво *проговорити против Свевишњег*, како говори Данило (7,25), него се и сада дешава да кроз наше помисли узноси тешке хуле на само небо, ружећи самог Вишњег и Његова саздања и Свете Тајне Христове. Чврсто стојећи на камену познања, ми не треба да се плашимо, нити да се чудимо дрскости нечастивца. Ми треба да се наоружамо вером и топлим молитвом, те да, достојивши се вишње помоћи, смело одговарамо непријатељу.

25. Претњама и грдњама непријатељ дрско напада на душу која тек што је напустила тело, показујући се као љути и страшни тужилац и раскринкавач њених падова. Ипак, тада се може видети и [супротно]:

богољубива и верна душа, премдаје много пута била повређена греховима, не осећа страх од његових напада и претњи, него се показује силна у Господу. Она се окриљује радошћу и надањује смелошћу гледајући како је прате небеске силе и како је светлошћу вере ограђена као зидом. Он са великом смелошћу кличе против злог ђавола: "Шта ми имамо са тобом, туђи Богу? Шта ми имамо са тобом, свргнути са неба и зли слуго? Ти немаш никакве власти над нама. Власт над нама и над свиме има Христос, Син Божији. Њему смо ми сагрешили, Њему ћемо и одговорати, имајући Његов часни Крст као заступника Његовог милосрђа према нама и спасења у Њему. ? ти, окајани, бежи далеко од нас. Нема ништа заједничко између тебе и слугу Христових". Због тих смелих речи ђаво на крају окреће леђа, испуштајући продоран крик. Он је немоћан да издржи пред именом Христовим. Летећи изнад непријатеља, душа га удара, као што птица коју зову брзокрил удара врану лету. Након тога, њу божанствени анђели са радошћу преносе у место које јој је одређено на основу њеног стања.

26. И мало искушење може понекад по попуштењу Божијем да буде препрека духовног раста ревнитеља, као што се можеш убедити из примера ехениса, тј. рибице, која самим својим додиром може да заустави лађу натоварену читавим товаром робе, не допуштајући јој да се даље креће. Сети се и онога ко о себи каже: *Ја, Павле, неколико пута хтедох доћи ? вама, и спречи ме сатана* (1.Сол.2,18). Међутим, немој се смућивати, него се и даље смело подвизавај против искушења, [знајући] да ћеш добити благодат.

27. [Дешава се] да се богати врлинама из лењости удаљи од својих дужности. Тада на њега устају силе злог истока, Амалићани, нарочито Мадријам (Суд.6...), тј. блудољубива сила са свим својим камилама, тј. страсним успоменама, којима нема броја. Они тада уништавају све плодове земаљске, тј. плодове доброг деловања и навика. Због тога на крају осиромашује Израил, запада у малодушност и бива принуђен да залапа ка Господу. Тада му се одозго шаље добра помисао која подражава Гедеона у великој вери и смирености. Он је, наиме, некада говорио: *Моја је хилјада најгора у Манасији* (Суд.6,15). И он се са својих триста немоћних људи подиже против таквог мноштва нападача, те уз помоћ благодати преславно уздиже знамење победе над непријатељима.

28. Нећеш моћи да наступаш на *аспиду и отровну змију*, нити да *газиш лава и змаја* (Пс.90,13) уколико дугим молбама ниси од Бога измолио анђела помоћника, који ће, подигавши те на својим рукама, учинити да будеш виши од сваког вештаствољубивог мудровања.

29. [Дешава се] да неко од оних који се силно подвизавају буде побеђен. Он тада не треба да пада духом, нити да слаби у наравственом [погледу], већ треба да је добродушан, исправивши се, подстакнут речима Исаије, и певајући песму: *Покорите се силници, лукави демони. Ако се поново дигнете, поново ћете бити побеђени. Господ ће разрушити сваки договор који склопите, јер је са нама Бог* (Ис.8,9,10), који усправља пале и који нагони наше непријатеље да се раздиру од муке и туге због нашег покајања.

30. Онај ко се учи на искушењима никако не може избећи жалост. Међутим, касније се он удостојава велике радости, слатких суза и божанствених помисли, с обзиром да је бол и скрушеност узгајио у срцу своме.

31. Ни Исаак који је хтео. ни Исав који је трчао није добио жељени благослов (Рим.9,16). Јер, Бог милује, благосиља и Духом помазује онога кога је сам одредио за службу себи пре стварања света, а не онога кога бисмо ми хтели. Стога никако не треба да завидимо, нити да се смућујемо када видимо да неки од братије успевају у врлинама, иако су у свему неугледни и међу последњима. Ти си наравно чуо шта Господ говори у причи: *Подај место овоме* (Лк.14,9) да на њега седне онај ко је виши од тебе. Стога се пре завидимо Судији који је премудро и предивно пресудио да најмањи и последњи буде први и предводник, а да ми будемо последњи. премда смо старији и по подвизима и по годинама. Сваки човек треба да се саобрази са мером коју му је дао Господ. *Ако Духом живимо, по Духу и да ходимо*, како је написано (Гал.5,25).

32. [Може се десити] да ти онај ко је код тебе на послушању каже: "Омогући ми да на неко време, ради врлине, могу да мробам ово или оно дело, и да га обавим тако и тако". Ти никако немој да пристанеш с обзиром да је очигледно да онај ко говори на тај начин хоће да испуни своју сопствену вољу, и да одбацује завете послушања.

33. Телесне и душевне страсти ће, ма колико их било, видећеш, са временом ишчезнути уз Божију помоћ. Међутим, милост Христова никада неће престати. Јер, *милост је Господња од века садашњег и до века будућег на онима који га се боје* (Пс.102,17).

34. Царске ризнице се пуне златом, а ум истинских монаха познањем.

35. Понекад се дешава да се учитељ предаје бешчашћу и да се подвргава искушењима због оних којима је пружио духовну корист Јер, [апостол] говори: Ми смо презрени (понижавани жаоцем у телу) и слаби, а ви сте славни и јаки у Христу (1. Кор.4,10).

36. Извор и ослонац искварености кроз тело јесу страсне помисли. Међутим, онај ко се отрезни после пада, покајањем прогони помисао из душе. Наиме, каже се да би било боље да плачете не би ли се из ваше средине избацио онај ко вас је наговорио да урадите то дело, тј. зла и неподесна помисао (1.Кор.5,2). На тај начин се плач противи духу искварености.

37. Ко ће објавити ономе ко је притиснут неславним стањем и немоћу за врлине да ће угледати Исуса (и то не само у будућем веку, него и овде) како са силом и великом славом иде према њему кроз бестрашће? С обзиром да ће његова душа, која је остарела у бесплодности, по обећању, слично Сари, најзад родити сина правде, он ће рећи: *Засмејао ме је Бог*, тј. "Пружио ми је велику радост, након толико година проведених у тузи због многострасности", или, по другом преводу: "Подмладио ме је Бог", тј. *Обнови се, као у орла, младост моја* (Пс.102,5). "Јер, иако сам остарила у гресима и нечасним страстима, ја сам се данас поново родила и постала млада и нежна. Раније сам била огрубела од вештаства, а сада већ лако гледам на светске ствари, примивши простоту и безразличност према светском која ми је по природи својствена. Великом милошћу Божијом мој ум је оздравио, а моје тело је, као код Неемана Сиријца, постало слично телу младенаца, умивши се у Јордану познања. Сада сам поново просте нарави, с обзиром да сам се по благодати Божијој избавила од змијиног мудровања, и од хорди злих помисли, многоискусних у злу и многовештаствених (тј. погружених у чулност)".

38. Претпостави да ти сам Господ говори: "У једном тренутку сам ти одузео један дар којим је твој ум био задовољан и којим си се успокојавао. Уместо њега сам ти дао други, исто тако значајан дар. Ти си, међутим, мислио само о одузетоме, не обративши пажњу на замену. Стога стењеш, јадикујеш и рањаваш се тугом. Ипак, ја се радујем кад видим да прихваташ скорб од мене (2.Кор.2,2). Заиста, ја тугу шаљем на корист, старајући се да спасем, а не да погубим онога кога сматрам сином".

39. Узми себи за правило да не једеш рибу, те посматрај како ће непријатељ почети да те непрестано наводи да је желиш. Осим тога, и ти сам ћеш неуморно почети да стремиш да једеш оно што не би требало ни да желиш. Тако ћеш на примеру видети оно што се десило са Адамом. Чувши: "Од овог дрвета немој да једеш", он је сву своју жељу устремио баш на забрањен [плод].

40. Некога Бог спасава познањем, а некога простотом и незлобивошћу. Јер, ти треба да знаш да Бог неће одбацити незлобивог.

41. Они који снажније прилегну на молитву, подвргавају се страшнијим и свирепијим искушењима.

42. Чак и ако си изабран да се обучеш у бестрашће, немој се предавати нераду. Напротив, старај се свом својом снагом да га достигнеш. *Јер, за тим уздишемо желећи да се обучемо у свој небески стан... да би живот прогутао оно што је смртно* (2.Кор.5,24) не само телесно (заједно са крајем света), него већ овде мислено (као залог). *Јер, победа прождре смрт* (1.Кор.15,54). У таласима силе која нам је послана са небеса биће прогутани сви Египћани који нас прогоне и скорбе.

43. Уколико си заборавио онога ко је рекао: Плашим се *да проповиједајући другима не будем сам одбачен* (1.Кор.9,27), и: *Који мисли да стоји нека пази да не падне* (1.Кор.10,12), и још: Чувај себе (сматрајући се духовним) *да и ти не будеш искушан* (Гал.6,1), уколико си заборавио Соломоново скретање са правог пута и пад у безакоње после велике благодати, уколико си предао забораву неочекивано одрицање великог Петра, ти можеш да се уздаш у свој разум, да се хвалиш својим животом, дасе дичиш дуготрајношћу свог великог подвижништва и да даш место гордости. Ипак, брате, никако немој да се олењиш (изваливши се полеђушке), нити се предај безбрижности. Напротив, пре се бој све док има дисања у твојим ноздрвама, чак и да си достигао Мојсијев узраст. И моли се говорећи: Господе, *немој ме одбацити у време старости. Када нестане снаге моје немој ме оставити* Боже, Спаситељу мој. *У теби је хвалопој мој свагда* (Пс.70,9; 6).

44. Господ ти, као Матеју, говори: *Хајде за мном* (Мт.9,9). Док усрдно ходиш за својим многожељеним Владиком по путу живота, [може се десити] да се спотакнеш својом ногом о камен страсти и да неочекивано паднеш у грех, или опет да се, наилазећи на мрачна места, нехотице оклизнеш и паднеш. Ипак, ма колико пута пао и причинио своме телу оштар бол, ти (поново уставши са пређашњом ревношћу) ходи за својим Господом, све док га не стигнеш. *Тако се у светој помисли јавих теби да видим силу твоју (која ме спасава) и славу твоју. У име твоје подизају руке своје. Као од сала и масти наситиће се душа моја и уснама радости хвалиће те уста моја*, певајући ти песму (Пс.62,36). Велика је

за мене част што сам добио име Хришћанина, као што ми говори Господ устима Исаије: *Велико је што си се назвао мојим слугом* (Ис.49,6).

45. На једном се месту каже да ће *Отац небески дати добра онима који му ишту* (Мт.7,11), а на другом да ће *дати Духа Светога онима који ишту од Њега* (Лк.11,13). Тим речима се ставља до знања да ће се Божији молитвеници удостојити и небеских дарова, а не само опроштења грехова. У свом искању они се утврђују мишљу да је Господ блага обећао грешницима, а не праведницима. Према томе, моли се неодступно и са несумњивим расположењем, чак и ако ниси савршен у врлинском животу (тј. ако си слаб и безуспешан), те ћеш добити много.

46. Нека се неверни или маловерни сети како мрав добија крила, те како понеки црв добија могућност да лети, тј. како се много сличних дивних појава дешава међу Божијим створењима. Нека макар на тај начин он остави болест неверовања и ненадања, те на крају окрилати и олиста попут дрвета са преславним познањем. Јер, Господ говори: *Ја учиних да озелени сухо дрво и да сухе кости оживе* (Јез.17,24; 37,4; 9).

47. Никако не треба да нам се због телесних потреба деси да будемо опхрвани бригама. Напротив, свом душом треба да верујемо Богу, као што је некада говорио неки добри човек: "Поверите се Господу и Он ће се поверити вама", и као што пише блажени апостол Петар: *Будите целомудрени и трезвени у молитвама* (1.Пт.4,7), и *све своје бриге положите на Бога, јер се Он стара за вас* (?..5,7). Уколико још увек сумњаш и не верујеш да се Он брине о теби и о твојој прехрани, погледај на паука, те размисли колико се човек разликује од њега, од кога нема ништа слабије и немоћније. Он не стиче имовину, никуда не излази, не суди се и не гневи се, нема никаквих залиха, већ у савршеној кротости, целомудрености и потпуном безмолвију проводи живот. Он није радознао у вези са ближњима, већ се тихо и безметежно бави својим послом. Њиме он и без говора љубитељима неделања саопштава да онај ко не жели да се труди не треба ни да једе. Ћутљив је, пак, он до те мере да је превазишао и самог Питагору (коме се Грци, због његовог подвига уздржавања језика, диве више него било ком другом филозофу). Питагора није говорио са свима, већ са само повремено тајно обраћао својим пријатељима. Он се, такође, понекад обраћао биковима и орловима, чиме је чинио нешто бесмислено и достојно подсмеха. Вино уопште није употребљавао, него је пио само воду. Такво Питагорино уздржавање језика паук је превазишао својим савршеним ћутањем. Он је и његово уздржавање од вина превазишао тиме што му није потребна ни вода. У том безмолвном стању пребива слаби и смирени паук, који не воли да излази напоље и лута тамо-амо, нити да се преко мере предаје труду и напорима. И Онај који живи на висинама и који гледа на смирене (а ништа није смиреније од паука) чак и до њега простире свој промисао, свакодневно му шаљући по мало хране, тј. чинећи да у његову мрежу за његове потребе улети понеки мали инсект.

48. Можда ће неко од оних који робују сладокуштву рећи: "Ја много једем, али се много и трошим, те никако не могу да избегнем многе овосветске послове и бриге". Међутим, нека и он погледа на огромне китове који се крећу у Атлантском океану, тј. како их Бог храни у изобилју и никада не гладују, премда сваки од њих поједе рибе колико ни најнасељенији град за један дан не може да потроши. *Све тебе чека да им даш храну на време*, пева свети пророк (Пс.103,27). Према томе, Бог храни све: и оног ко се много труди, и оног ко се мало труди. Чувши наведено, ти (који имаш широку и пространу утробу) све своје бриге пребаци на Бога и веру, стресавши са себе сваку светску бригу и многобрижни ум, те не буди неверан, него веран.

49. Уколико заиста желимо да угодимо Богу и да нас заволи блаженом љубављу, представимо му свој ум потпуно нагим, тј. са [решеношћу] да ништа од свега овога света не вуче са собом - ни искуство, ни софистичко мудровање, ни оправдање, па чак да смо изучили сву светску мудрост. Јер, Бог се окреће од онога ко му прилази са самоумишљеном нарави, тј. као удебљан таштином и надменошћу. Неки тумачи су добро сујетно самомњење назвали гојењем самим собом и надимањем.

50. Како можемо да савладамо грех који се већ укоренио у нама? Неопходно је самопринуђавање (тј. да вршимо насиље над својим жељама). Јер, речено је: *Човек се са напором труди над собом и насилно прогони своју погибао* (Прич.16,26), непрестано се присиљавајући да уздиже своје помисли ка светињи. Закони нам не забрањују да насиље рушимо насиљем (тј. насиље греха насиљем добрих стремљења). Када самопринуђавање унесемо у неко добро старање (тј. када сами себе насилно терамо на спровођење у дело неког доброг стремљења), ми можемо, седећи у Јерусалиму, очекивати да нам сиђе сила с висине (Лк.24,49), тј. да пребивамо у непрестаној молитви и осталим врлинама све док нам не дође моћна сила, која не личи на наше слабе напоре, већ (на начин који је неизрецив телесним устима) надмоћно побеђује и одгони како нашу греховну нарав, тако и злобу демона, те наклоност наших душа ка злу и све неприличне покрете тела. *Настаде, каже се, шум са неба као хујање силнога ветра* (Дап.2,2), како би из нас припудно прогнао зло, које нас стално насилно вуче ка лошим делима.

51. *Поставља непријатељ заседу у скривеном месту, као лав иза ограда своје* (Пс.9,30), кријући од нас замке и мреже нечистих и нечастивих помисли. Међутим, уколико не спавамо и ми можемо њему поставити још веће и опасније мреже, замке и заседе. Јер, молитва и Псалом, бдење и смиреноумље, служење ближњима и милост, благодарење и слушање Божанских Речи представља заседу и мрежу и јаму и бич и клопку и пропаст за непријатеља.
52. Доспевши у дубоку старост, божанствени Давид је, благодарећи Бога који га је изабрао, на крају свог исповедања Божијих благослова рекао: Сада је твој слуга стекао [спремно] срце да ти се помоли овом молитвом". То је речено да бисмо разумели да је неопходан велики подвиг и да треба много времена провести у молитвама како би се достигло до безметежног устројства срца, тј. до неког другог срдачног неба, где обитава Христос, како говори апостол: *Или не познајете себе даје Исус Христос у вама* (2.Кор. 13,5).
53. Ако нам је Христос постао *премудрост од Бога и праведност и освећење и избављење* (1.Кор.1,30), свакако је постао и покој. Јер, Он каже: *Ходите ? мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити* (Мт.11,28). Стога се са правом може рећи да је Он за човека постао субота, тј. одмор. Јер, људски род једино у Христу може обрести покој.
54. Као што постоји чаша пада и чаша гнева, тако постоји и чаша немоћи. Примивши је од нас, Господ је у одређено време даје у руке наших непријатеља како би убудуће онемоћали и падали демони, а не ми.
55. У спољашњим пословима постоје мењачи, ткачи, птицоловци, војници, зидари. Тако схвати и за унутрашња дела, тј. да и међу помислима постоје коцкари, тровачи, морски разбојници, звероловци, блудници, убице и томе слично. Њих треба одмах изгонити напоље благочастивим противречењем и молитвом. Нарочито треба изгонити блудне скврнителје, како не би оскрнавили свето место и како човека Божијег не би учинили мрским.
56. Господ се на даривање спасења не подстиче само речју (као у случају разбојника који му је вапијао са крста), него и помишљу. Тако је крвоточива рекла у себи (тј. помислила са вером): *Ако се само дотакнем краја хаљине Његове, оздравићу* (Мт.9,21). И роб Аврамов је у разуму своје говорио Богу о Ревеки (Пост.24,15).
57. Учињени грех скоро истог тренутка сам гони онога ко се каје ка Богу, тј. чим осети његов смрад, тежину и беснило. Онога, пак, ко неће да се преклони на покајање, грех не гони ка Богу, него га задржава код себе и веже га неразрешивим узама, чинећи погубне жеље још јачим и љућим.
58. Чувај се чарања Језавељиних (4.Цар.9,22), од којих су најгора помисли надмености и сујетне славе. Ти ћеш се од њих уз благодат Божију избавити уколико будеш понижавао и ружио своју душу, пружајући се пред Господом и призивајући Његову помоћ, те исповедајући да је избављење које тражиш небески дар. Стога се и каже: *Не може човек ништа примати ако му не буде дано с неба* (Јн.3,27).
59. Дешава се понекад да за време скупа братије сујетна помисао наваљује да кажеш нешто што није благовремено. Анђелске помисли, пак, саветују ти да одагнаш причљиву и неблагоприятну помисао. Уколико је, дакле, не отераш добрим ћутањем, него јој дозволиш да се пробије на површину, бићеш накићен надменошћу и мораћеш да се суочиш са рђавим последицама. Бићеш, наиме, праведно предан или још већем греху, или неким спољашњим невољама, или тешким непријатностима од стране братије, или мукама у будућем веку. Јер, ми ћемо дати одговор и за празну и сујетну реч, изговорену због необучености језика. Стога помно пази на свој језик.
60. Каже се да оне које искушавају уживања, гнев, славољубље и друге [страсти], дању пржи сунце, а ноћу месец (Пс. 120,6). Стога се моли да те осени Божанствени облак који испушта росу, како би избегао непријатељску јару.
61. Никако не дозвољавај да ти се смело приближавају љубитељи пијанства и робови неумесних трпеза, нити они који радо говоре бестидне речи, па макар их красиле седе власи и макар дуго време водили монашки живот. Иначе ће њихова гњилост захватити и тебе и ти ћеш бити приборан онима чија су срца нечиста и необрезана.
62. Најпре се Петру уручују кључеви, а потом се попушта да се одрекне Христа Господа. Тим падом је он у целомудрио своје мишљење о себи. Стога и ти [пази]. Немој се чудити уколико паднеш у разна искушења пошто добијеш кључеве разумевања. Напротив, прослави јединог премудрог Господа, који падовима обуздава самомњење, које обично долази после божанственог познања. Јер, искушења су узда која, по Божијем промислу, може да обузда људску надменост.

63. Господ често од нас узима добра, као на пример богатство Јова. Јер, Господ га је дао, Господ га је и узео (Јов 1,21). Тим пре ће из руку наших бити узето зло које је на нас навео Вечни. Јер, премудри говори: *И добро и злоје од Господа* (Сир.11,14). Наводећи на нас зло, Он нам дарује и вечну радост са вечитом славом. "Како сам бдео, говори Господ, да бих вас разорио и да вам учиним зло, тако ћу и обновити и више нећу разарати, и насадићу и више нећу чупати". Нека заћути народна изрека која гласи: "Чим је кренуло нагоре, више се неће поправити". Јер, Онај ко је наше послове изменио у лошем правцу, наравно, може поново да их врати и у светлије стање.

64. Онај ко силније и са већом жељом за победом напада на демоне уздржањем, или молитвом, или другом неком врлином, и сам добија дубоке ране. Стога он долази чак до безнађа, подозревајући да на његовој души лежи осуда духовне смрти. Због тога је принуђен да вапије: *Ко ће ме избавити од тела смрти ове* (Рим.7,24). Јер, непријатељ ме и против моје воље нагони да се повинујем његовим законима.

65. Није случајно некада било написано како су неки говорили међу собом: *Устајте да одемо народу који живи са надом, и који пребива у спокојству* (Суд. 18,910), и још: *Дођите, пођимо у Јудеју, и поговоривши са њима језиком лукавим, одвратимо их к нама од истине* (Ис.7,56). Тако обично и зли демони током целог живота оштре мачеве искушења против оних који су изабрали безмолвије. Оне који су највише побожни и богобојажљиви они нападају са великом силом и неизрецивом наметљивошћу, наговарајући их на грех чак и поводом самих благочастивих дела. Они хоће да их победе, те да их удаље од вере Христове, од молитве и добре наде. Али ми, Господе, говорећи са Давидом (Пс.79,19), нећемо одступити од тебе све док нам не укажеш штедрост и док се не удаље од нас они који би да нас прогутају, Ми нећемо одступити од тебе све док не наредиш да од нас оду они који нас искушавају и док се не обновимо трпљењем и чврстим бестрашњем. Јер, целокупни људски живот је испит. Често у одређено време сам Подвигоположник попушта да паднемо под ноге туђина. Ипак, великој и храброј души је својствено да не очајава приликом скорби.

66. Демон је силан да човека (који је скренуо са истинског и природног свог пута) и мимо његове воље да приклони себи и да га потчини својој вољи. Утолико пре анђеоло (који у одређеном часу прими наређење од Бога) може да целокупно расположење човека окрене на боље. Свехладни северни [ветар] је силан да најмекшу природу воде претвори у камениту тврдоћу [тј. лед]. Шта тек може да учини најтоплији јужни [ветар]? Охлађени ваздух све себи потчињава и испуњава својом хладноћом: *Наспрам лица мрза... ко ће опстати* (Пс.147.6). Зар неће утолико пре топлота по својој својству све преобразити? Јер, ко ће опстати и наспрам лица топлоте? Стога верујемо да ће и хладни и црни угаљ нашег ума, раније или касније, постати врео и светао од додира Божанског огња.

67. Постоји и у овом веку (уз верно сведочанство и обележје) стање бестрашћа које се појављује у нашем скривеном Јосифу. У њему наш ум, изашавши из Египта, оставља страсне пориве и скривено најсрамније ропство, те слуша језик који није знао: не језик демона, нечисти језик који квари здраво поимање, него свети језик анђела, који телесни ум преображавају у бестелесни, тј. језик који просвећује пријемчиву душу.

68. Нека братија који беху тешко болесни телом и који не могаху да држе пост, обратише ми се са питањем: "Како да се без поста избавимо од ђавола и страсти". Наима треба одговорити да се лоши покрети и они који их изазивају могу прогнати и истребити не само уздржавањем од јела, него и вапајем ка Богу из срца. Јер, речено је: *Повикаше ка Господу када се мучаху и из невоља њихових избави их* (Пс.106,6). Још је писано: *Из утробе адове беше вапај мој и ти чу глас мој: и нека изађе из пропадљивости живот мој* (Јона 2,3; 7). Стога ћу, каже, *све док не прође безакоње*, тј. насртаји греха, *призивати Бога Вишњега* (Пс.56,23) да би ми дао највише добротинство, тј. да својом влашћу истреби сам прилог греха и потре идеоле страшног ума, показавши безидолним наше немоћи (које су препуне идола). Према томе, уколико ниси добио дар уздржања, знај да ће те Господ, када га призовеш, услышити ради молитве и наде твоје. Сазнавши за намере Господње, немој жалити због немоћи да понесеш подвиг поста, него се постарај да се избавиш од непријатеља молитвом и благодушним трпљењем. ? *када вас помисли о вашој немоћи и злопаћења потеряју из града пошћења, бежите у други* (Мт.10,23), тј. у град молитве и благодарења.

69. Фараон је, молећи се, рекао: "Нека уклони Бог од мене смрт ову". И био је услышен. Демони су од Господа искали да им не нареди да иду у бездан. И они су добили оно што су тражили. Зар неће утолико пре бити услышен човек Хришћанин који се моли за избављење од мислене смрти?

70. [Дешава се да подвижник] буде [неко време] просвећиван и успокојаван Божанском благодаћу. Уколико, пак, он, по њеном повлачењу, упада у лутање ума и неприличне пориве, ропчући или предајући

се бескорисном унији (уместо да храбро ревнује молитвом да би у себи васпоставио спасоносно настројење), биће сличан сиромашу који, добивши милостињу из царског двора, негодује што га нису увели унутра и сместили за царском трпезом.

71. *Блажени који не видеше, а вероваше* (Јн.20,29). Блажени су и они који, по умањењу дејства благодати (не налазећи утеху у себи самима, него напротив осећајући узастопност невоља и дубоки мрак) ипак не падају у безнађе, већ се крепе вером, храбро трпећи у уверењу да ће видети Невидљивог.

72. Смирење које се онима који га ишту даје благодаћу Божијом, у своје време, после многих подвига, борбе и суза јесте неупоредиво снажније и више неголи смирење какво срећемо код људи који су отпали од врлине. Они који су се удостојили првог заиста су савршени људи.

73. Када је ђаво одступио од Господа, *приступише му анђели и службаху му* (Мт.4,11). Према томе, није написано да су за време кушања Господа били присутни анђели. Исто тако, када ми бивамо искушавани, анђели одступају од нас. По удаљењу, пак, оних који нас кушају, они поново прилазе и служе нам, пружајући нам божанствене помисли, учвршћење, просвећење, скрушеност, трпљење и све што спасава, крепи и изграђује душу која се потрудила у борби. Натанаилу је било речено: *Од сада ћете видети небо отворено и анђеле Божије како узлазе и силазе на Сина Човечијега* (Јн.1,51), тј. од сада ће се на род људски богато излити служење и помоћ анђела.

74. Сећај се архијереја са чије је десне стране стао ђаво како би му се супротстављао (Зах.3,1), тј. [сећај] се сваке десне помисли, речи и дела, како се не би изненадио када ти се деси нешто слично.

75. Монах треба да зна шта је немоћ, наведена у речима: *Помилуј ме, Господе, јер сам немоћан* (Пс.6,3), и да постоји одступање од Бога, тј. болест ђавола и његових анђела.

76. Гвожђе се не може дотаћи када га дотакне огањ. И честе молитве ум чине врло снажним у борби против непријатеља. Стога се демони на сваки начин старају да нас ослабе лењошћу и одвуку од трпеливог пребивања на молитви. Они, наиме, знају колико је она за њих штетна и колико уму помаже у борби.

77. Давид је прихватио усрдност оних који су заједно са њим изашли из Секелага против иноплеменика, иако су, као преморени, остали код Восоровог потока[1]*). По повратку из победе над варварима, он је чуо да су неки говорили да не треба давати део плена онима који су због изнурености седели код потока. Видевши да су се постидели и да не знају шта да кажу, предобри Давид их је узео у заштиту говорећи: "Они су били остављени да чувају ствари". Потом им је да део плена који је био једнак са оним који су добили ратници који су се храбро и смело борили (1.Цар.30,21). Замисли сада да је неки брат у почетку показао велику ревност, а потом унеколико ослабио у подвизима. Можда ће се њему вера, покајање, смирење, плач, трпљење, нада, великодушност и остало урачунати у ствари спасења, уколико буде седео поред њих и стрпљиво са њима пребивао, чекајући Господа Исуса Христа. Чак и да је слаб у видљивим подвизима и он ће добити неки вечни дар.

78. Левитима и јерејима су названи они који су себе у потпуности посветили Богу, тј. и делањем и сагледавањем. Стоком, пак, левитском се називају они који не следе траг страсти, већ показују стремљење ка врлинама, непрестано их желе и по својим снагама ревнују за њих, премда због рђавости не успевају [у намери], Ипак, кад дође време и они ће (можемо се надати) добити дар бестрашћа једино по човекољубљу Божијем. Јер, речено је: *Жељу сиромаша услышио си, Господе* (Пс.9,38).

79. Јавне и тајне ударце које нам наноси непријатељ ми често осећамо и видимо. Међутим, муке и непријатности које он од нас трпи када напредујемо у стицању врлина, или се кајемо за грехе, или подносимо увреде, или смо благодужни у несрећама, или пребивамо у молитвама ми, по промислу Божијем, не видимо, како се не бисмо надимали. Наиме, када вршимо дела благочашћа, он се раздире, мучи, плаче и распада. Јер, *праведно је у Бога*, како говори апостол, *да узврати муку онима који вас муче* (2.Сол. 1,6).

80. Пањ који је остарео на земљи или на камену од водене влаге може да потера изданке, као нове саднице. И ми, када нас оживи сила Духа Светога, можемо да проклијамо нетрулежност, коју смо примили по природи, те да дамо плод, као што га дају нове саднице, премда смо и падали у старог

човека.

81. Души која очајава услед обиља искушења и многих грехова и која говори: "Пропала је свака нада. Ми смо убијени", Бог (који не очајава поводом нашег спасења) говори: *Оживећете и познаћете да сам ја Господ* (Јез.37,6). Души која је у недоумици односно врлина којима може поново да се роди у Христу, опет се говори: *Дух Свети доћи ће на тебе* (Лк.1,35). Где је, пак, присутан Дух Свети, немој тражити закон природе и обично следовање узрока и последице. Јер, свемогућ је Свети Дух коме се поклањамо: Он ће и оно што је по природи немогуће у теби произвести својом силом, услед чега ћеш се задивити. Осим тога, Он ће твој ум учинити победником, иако је раније трпео пораз. Јер, Утешитељ који нам долази одозго јесте виши од свега. Он ће и тебе уздићи изнад свих природних покрета плоти и демонских страсти.

82. Подвизавај се да сачуваш неоштећеном светлозарност твога владичанскога ума. Ако почнеш са страшћу да гледаш на све, значи да те је Господ помрачио, набацивши покривач на твоје лице. [Тада] *светлост очију твојих пије са тобом* (Пс.37,11). Ипак, чак и да тако стоје ствари са тобом, заборави на умор и немој престајати да се молиш са светим Давидом: *Пошаљи светлост твоју и истину твоју јер сам помрачен унијем: [Ти си] спасење лица мога и Бог мој* (Пс.42,35). *Кад пошаљеш Духа твога, опет се изграђују, и (тако) обнављаш лице земље* (Пс.103,30).

83. Блажен је онај ко овде даноноћно ненасито једе и пије Псалме и молитве, укрепљујући се славним читањем Писма. Јер, такво причешћивање ће души пружити неисцрпну радост у будућем веку.

84. Свим силама се старај да не падаш, будући да крепком борцу не доликује да пада. Уколико се и деси да паднеш, брзо устај и опет стој на добром подвигу. Уколико се са тобом, услед одступања благодати, много пута деси прво [тј. падање], нека небројено буде и друго, тј. устајање. И тако до краја твога живота. Јер, писано је: *Ако седам пута падне праведни, седам пута ће и устати* (Прич.24,16). Све док држиш оружје свете схиме {тј. решеност да служиш Богу}, уз сузе и молбе Богу, ти се убрајаш у оне који стоје, па макар и често падао. Док живиш са монасима, ти као смели војник биваш рањаван спреда. Стога ћеш бити похваљен, будући да рањаван ниси попустио и одступио. Уколико, пак, одступиш од инока, ране ћеш већ добијати од позади, као плашљивац и бегунац, који се збунио и напустио редове.

85. Горе је очајавати, неголи грешити. Јуда издајник је био малодушан и неискусан у борби. Стога је запао у очајање. Салетевши га, непријатељ је на њега набацио петљу. Доживевши страхан пад, међутим, Петар (тј. чврсти камен) беше искусан у борби, те није пао духом. Он се није предао очајању у великој својој тузи, него је скочио и излио горке сузе из скрушеног и смиреног срца. Видевши га, наш противник је одмах одскочио и побегао далеко, опаљиван силним пламеном у лице и љуто запомажући.

86. Монах је дужан да до самог краја води непомирљиву борбу против три страсти: против стомакоугађања, против таштине и против среброљубља, које је идолопоклонство.

87. Један од царева Израилјевих је победио пећински народ и друге варваре са њима уз Псалме и песме духовне, које су певали уз Давидове речи и његову лиру. И ти имаш твоје пећинске варваре, тј. демоне који се гурају у твоја чула и удове и који оптерећују твоје тело распаљивањем. Они те наводе да страсно гледаш, слушаш и миришеш, да говориш неприличне речи, да имаш очи пуне блуда и да си споља и изнутра сав сметен на вавилонски начин. Побрини се и ти, најзад, да великом вером, и Псалмима и духовним песмама истребиш те пештернике који злотворе у теби.

88. Господ хоће да се човек спасава преко човека. Тако се и ђаво труди да човек гине преко човек. Стога се треба клонити блискости са презривим, зломислићим и причљивим човеком, како заједно са њим не бисмо доспели у пакао. Јер, спасење једва постиже и онај ко се зближи са праведним. Онај ко са злим почне да општи без опреза, као заразу или губу обрешће бродолом. И ко ће жалити онога ко са радосним лицем прилази змају? Бежи од оних који се нису научили да владају језиком, који сеју раздоре и који су сметени и споља и изнутра.

89. Онај ко жели да га назову мудрим и разумним и пријатељем Божијим, нека се усрдно стара да своју душу пред Њега представи у стању у којем ју је примио, тј. чисту, неповређену, непорочну. Због тога ће бити увенчан на небесима и ублажен од стране анђела.

90. Једна добра реч је некада нечистог разбојника учинила чистим и светим и увела га у рај. И једна лоша реч је Мојсију препречила улаз у обећану земљу. Стога немојмо сматрати да је причљивост безначајна болест: злоречиви и празнословци закључавају пред собом Царство небеско. Причљиви човек овде још може да има некаквог успеха. Међутим, тамо не може имати никаквог: *Зла ће га уловити*

у пропаст (Пс.139,12). Добро је рекао један мудар човек да је боље пасти са висине на земљу, неголи пасти због језика. Стога би било најбоље да послушамо светог Јакова који пише: *Нека буде сваки човек брз чути а спор говорити* (Јак.1, 19).

91. Како не бисмо лутали и расејавали се, прелешћујући се таштином, добро је да слушамо пророка који говори: *Идите људи моји, и уђите у клет вашу*, тј. у клет срца вашег, сакривену од сваког чулног утиска, у безобразно обитавалиште, обасјано бестрашћем и осењено светом благодаћу, *затворите врата своја* од свега видљивог и *склоните се на кратко* (с обзиром да је и цео живот људски кратак). Потом он додаје: *Докле прође гнев Господњи* (Ис.26.20), или као што је неко други рекао: Док не прође безакоње (Пс.56,2). Јер, и безакоње, па према томе и демони, и страсти, и греси јесу гнев Божији, како и Исаија говори Богу: *Ти си се разгневио и ми смо зрешили* (64,5). Тај гнев човек може избећи уколико у молитви непрестано пази на срце и уколико се усрдно стара да буде унутра, у унутрашњој својој неприступној клетки. Јер, неко говори: *Привуци мудрост у унутрашњост своју* (уп. Прич.8,12; Сир.45,31; 51,18). Неко други, пак, каже: *Сва је слава кћери Цареве унутра* (Пс.44,14), те додаје: *И би преда мном труд док не уђох у светилиште Божије* (Пс.72,П), на гору наслеђа, у готово жилиште (Пс.32,14), које си сачинио Господе, у светињу коју стече десница твоја (Ис.77,54).

92. Онај ко заиста жели да се одрекне света нека подражава блаженог пророка Јелисеја. Обузет великом љубављу према Богу, која се развила у пламен, он са собом није узео ни једну ствар од свога иметка. [Подвижник] све што има треба да подели сиромашнима. Узевши на плећа крст Господњи, нека он драговољно ходи у смрт, тј. виновницу вечнога Царства.

93. Када осетиш да Аморејац у теби расте као храст, усрдно се моли Господу да исуши његов плод одозго, тј. грех на делу, као и његово корење одоздо, тј. нечисте помисли. И нека Господ отера Аморејца од лица твога.

94. Не треба да се чудите када видите [људе] који се подсмевају нашем безмолвију. Они, наиме, сами нису у стању да безмолвствују. Боље је да певањем одагнате лош утисак који су изазвали. Ви не треба да злопамтите, већ да увећавате ваше повиновање Богу, призивајући у песми: *Богу се повинуј, душо моја* (Пс. 61,6). Јер, *уместо да ме воле, оклеветаше ме, а ја се молех* (Пс.108,4) и за моје и за њихово исцелење.

95. Ако на мору не дуне силни ветар, неће се појавити таласи. Ако на нас не нападне демон, неће се узнемирити страстима ни душа, ни тело.

96. Уколико те увек греје молитва и Божанска благодат, ти си, по речима Божанственог Писма, обучен у оружје светлости. Твоја је одећа топла, а твоји непријатељи су обучени у стид и дрхтање од хладноће, као у двоструку одећу.

97. Држећи се сећања на своје грешке, немој бити лењ да удараш у своје груди како би разбио и смекшао окамењено срце. И рудари разбијају рудоносно тло. У њему ћеш наћи златну жилу и обрадоваћеш се због скривеног блага.

98. Пламен чежње за вишим добрима и светом поучавању у речима Духа нека непрестано гори на жртвенику твоје душе.

99. Уколико се увек будеш старао да обуваш *ноге у приправност за јеванђеље мира* (Еф.6,15), свакако ћеш добро уредити и свој сопствени дом и дом твога ближњег. Уколико, пак, постанеш малодушан (у сусрету са непријатностима), бићеш невидљиво поплуван и по закону ћеш *наследити име босога* (Пон.25,910).

100. По Јовану, Бог је љубав. Стога онај ко воли, пребива у Богу и Бог у њему. Онај, пак, ко мрзи ближњег, разоривши савез љубави, очигледно уместо љубави прихвата мржњу. Онај ко мрзи онога ко је исте природе са њим, налази се далеко од Бога. Јер, *Бог је љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива и Бог у њему* (1.Јн.4,16). Њему слава и сила у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

БЛАЖЕНИ АВА ЗОСИМА ПАЛЕСТИНСКИ

Кратко сведочанство о њему

Древни латински преводац Разговора преподобног Зосиме доноси следећи предговор:

"Веома ценим те разговоре с обзиром да су у њима јасно изложена истинита својства аскетског подвига и с обзиром да су обилно прожети духовним помазањем и слатким миомирисом светиње. Ништа друго нисам тако радо преписивао и ништа друго нисам са сличном срдачном сладошћу преводио. Стога сам и решио да испитам ко им је био аутор и у које време је живео, будући да ни једно ни друго није било са извесношћу познато,

Није се сачувало много тих разговора, Записивао их је, очигледно, неки усрдни слушалац на основу речи из уста самог старца, који је за време свог дугогодишњег монашког живота прошао кроз све степене хришћанског савршенства и успео се на сам врх светиње која је доступна смртном човеку уз помоћ Божанске благодати. Аутор Разговора се зове блажени ава Зосима. О ономе ко их је записивао забележено је само да је био један од његових редовних слушалаца, и вероватно сабрат обитељи у којој је ава Зосима живео поред реке Јордана.

Ко је, пак, био ава Зосима? После дугог и пажљивог истраживања дошао сам до закључка да је аутор Разговора управо славни Зосима који је свише био изабран да чује о начину живота свете покајнице Марије Египатске из њених сопствених уста. Он је потом причестио и погребом преподобну мајку".

Своје мишљење писац предговора потврђује тиме што неке околности из живота аве Зосиме који је изрекао поуке личе на детаље из живота аве Зосиме који је видео свету Марију Египатску и који је о њој испричао.

1. У Житију свете Марије Египатске се каже да је ава Зосима у младости ступио у манастир и у њему провео педесет три године. Потом је, по указању свише, прешао у један од манастира уз реку Јордан. Излазећи из њега, он је видео свету Марију. И у Разговорима се помиње да је ава Зосима, који их је водио, раније живео у неком манастиру у Тиру. Осим тога, из Разговора се види да је неко време био у Неапољу (у Самарији), те најзад, у Обитељи светог Герасима. Последња указања очигледно објашњавају прва.

2. У Житију свете Марије се за аву Зосиму каже да је био богат духовним искуством и да су му се стога за савет обраћали не само житељи његовог, него и других, блиских и далеких манастира. Он очито није волео да пише, него је само говорио. Ни Житије свете Марије није написао он, него га је предао усмено. Оно је остало међу братијом све док га свети Софроније није записао. Да је исти био и аутор Разговора показује сам вид њиховог излагања: њега су питали, а он је одговарао. Двадесетдевети разговор се води у обитељи светог Герасима. Може се претпоставити да су и други вођени на истом месту и да их је записао неко од његових најближих ученика.

3 Ава Зосима, који говори поуке, воли да наводи изреке отаца. Он наводи само старце праих времена и то на начин који указује да је сећање на њих још увек било свеже. То указује на крај четвртог и почетак петог века. Кажу да је Марија Египатска починула око 430. године. Ава Зосима је прешао у обитељ поред Јордана када му је било, како се претпоставља, седамдесет година. У обитељи је проживео тридесет година, а умро је у старости од сто година. За некога ко је живео у првој половини петог века, изреке стараца четвртог века су могле бити свеже.

Ми се можемо сагласити са таквим расуђивањем, одређујући аутора Разговора, време када су вођени и начин њиховог настанка. Ава је говорио, а ученик који је волео духовне поуке је записивао. Тако разговори и почињу: "Говорио је", или "Рекао је", или "Причао је ава Зосима". Може се претпоставити да је разговора било много и да их је много било и записаних. Наведени представљају само одломак, који је

очигледно користио Јован Мосх, састављач Духовног луга (Лимонарија).

Помен преподобног Зосиме се врши четвртог априла.

У Патрологији Мињеа Разговори су смештени у 78. тому. Они се могу наћи и у рукописном Патерику из Обитељи светог Саве Палестинског, где су смештени ка крај прве главе, као додаток. У рукопису су Разговори предати као једна целина, без раздељења. У штампаној верзији их је означено четрнаест. При чему поједини одељци садрже више од једног разговора. При преводу смо сматрали да је прикладније сваку поуку издвојити у посебан одељак. У штампаној књизи сви Разговори нису пренети, а неки од штампаних нису пренети у целини, Тако смо на крају добили тридесет један одељак.

ДОБРОТОЉУБЉЕ БЛАЖЕНИ АВА ЗОСИМА ПАЛЕСТИНСКИ РАЗГОВОРИ БЛАЖЕНОГ АВЕ ЗОСИМЕ

1. Осенивши уста крсним знаком, блажени Зосима је почео да говори: "Оваплотивши се, Бог Слово је даровао велику благодат онима који су поверовали и који верују у Њега. (И данас можемо веровати и, уколико желимо, одмах поставити почетак). Јер, [човек] који пожели произвољењем и коме благодат садејствује, уколико усхте може цео свет сматрати ништавним".

Потом је он подигао нешто што је нашао, тј. сламку, или нит, или нешто друго безначајно и додао: "Да ли ће се неко борити, спорити, злопамтити или секирати због овога, изузев ако није изгубио ум? Дакле, човек Божији, који се стално уздиже и напредује, свакако ће и цео свет сматрати оваквом сламком. Јер, као што увек говорим, није штетно имати, него имати пристрасно. Ко не зна да је од свега што имамо нама најдраже наше тело? Међутим, уколико дође час, нама је наложено да и њега презремо. И кад нам је наређено да пренебрегавамо само тело, утолико пре треба да пренебрегавамо оно што је изван тела. Без нужде, тј. напросто и случајно не треба га говоримо о стварима, нити да се излажемо смрти и гинемо, што је иначе својствено човеку који је изгубио ум. Напротив, треба да чекамо време и да смо спремни".

Он се сетио брата који је имао поврће, те је додао: "Није ли он сејао? Није ли се трудио? Није ли садио и обрађивао? Међутим, он није чупао и није бацао: он је имао као да нема [ништа]. Стога, када је код њега дошао старац са намером да га испроба, и почео да уништава [поврће], он се изгубио и сакрио. Када је остао само један корен, он му је рекао: "Ако желиш, оче, остави га да те угостим". Схвативши да је брат истински слуга Божији (а не поврћа), свети му је рекао: "Дух Божији је починуо на теби, брате". Да је био пристрасан према поврћу, одмах би се пројавила његова туга и узнемирење. Међутим, он је показао да га је имао као да га није имао".

Ава Зосима је рекао: "И демони примећују такво понашање. Видећи да се човек према стварима односи без страсти, не узнемиравајући се и не секирајући се [због њих], они закључују да он хода земљом, али да у себи нема земаљско размишљање"

2. Он је опет рекао: "Намере припадају произвољењу. Пламено произвољење за један час може принети Богу више неголи лењиво произвољење за педесет година. Демони се плаше видећи да човек, будући вређан, бешчашћен, оштећен и подвргнут сличним непријатностима, тугује што све не подноси племенито, а не стога што се злопати. Они, наиме, виде да је он ступио на пут истине и да има јаку жељу да ходи по Божијим заповестима".

Он се сетио светог Пахомија кога је старији брат, на његову жељу да (по Божанственом дару) прошири манастир, укорио говорећи: "Престани да се упушташ у сувишно". Чувши прекор и знајући да чини добро, он је осетио покрет [негодовања]. Ипак, имајући уздржљиво срце, он није противречио брату. Када је наступила ноћ, он је отишао у свој кутак и почео да плаче и да се моли, говорећи: "Боже, у мени је још увек телесно размишљање и још увек живим по телу. Тешко мени, с обзиром да ћу, по Писму (Рим.8,13), умрети. После подвига и припремања срца, мене опет обузима гнев, макар и ради добра. Помилуј ме,

Господе, да не погинем сасвим. Јер, уколико ме не утврдиш и непријатељ у мени нађе свој мали страсни део, ја ћу постати његов заробљеник: *Јер, који сав закон одржи, а сагреша у једноме, крив је за све* (Јак.2,10). Ипак, верујем да ћу, помаган великом штедростју твојом, на крају научити да ходим путем светих твојих, стремићи за оним што је преда мном (Фил.3,13). Они су, наимае, долично посрамили непријатеља. Уколико га сам најпре не победим, како ћу, Господе, моћи да научим оне које призовеш да заједно са мном проводе овакав живот". У молитви је он провео целу ноћ, са сузама изговарајући сличне речи, све док није наступио дан. Од зноја се под њим направило благо, с обзиром да беше време за жетву и да је место било веома топло.

Блажени је говорио, дивећи се: "Његове сузе нису знале за меру. Како да Господ таквом произвољењу не дарује сва блага? Ја верујем да је исте вечери Бог њему дао све што је искао, с обзиром да беше мртав за све".

3. Он је говорио: "Онај ко, мислећи о човеку који га је увредио, или му причинио штету, или га оклеветао или му учинио неко друго зло, почне да испреда помисли против њега у ствари злоумишља против самог себе, слично демонима. Јер, то му је довољно злоумишљање против себе. И зашто говорим: "Ако испреда помисли"? Он ће се према њему неправедно понети уколико га се не буде сећао као свога лекара. Јер, он чисти оно од чега он страда. Стога је дужан да га се сећа као лекара кога му је послао Христос - Христа ради треба да поднесеш све и да га сматраш добротвором."

Уколико не одступиш од злоће и уколико не пожелиш да одступиш, Господ Бог није крив. Страдање је обележје болесне душе: кад не би био болестан, не би ни патио. Стога си дужан да благодариш брату преко кога си познао своју болест, те да његово добротворство примиш као драгоцен лек који ти шаље Исус. Уколико, пак, не само не захваљујеш, него још испредаш помисли против њега, у ствари ти као да говориш Исусу: "Нећу да ме излечиш. Не желим да примим твоје лекове. Хоћу да иструлим у својим ранама. Хоћу да будем послушан демонима". Шта ће, дакле, да учини Господ? Будући снисходљив према нашој злоћи, Господ нам је дао свете заповести које је чисте као [средства за] спаљивање и чишћење. Стога онај ко жели и тражи исцељење и да се ослободи болести треба да претрпи оно што му налаже лекар. Наравно, болесник не осећа задовољство када га оперишу, спаљују [рану] или је чисте. Напротив, он их се сећа са одвратношћу. Ипак, убедивши се да се без њих не може ослободити болести, он се предаје у руке лекара, знајући да ће малом одвратношћу избавити од силног растројства и дуготрајне болести.

Спаљивач Христов је онај ко ти причињава штету. Међутим, уколико храбро претрпиш, он ће те ослободити од лакомости. Уколико, пак, не претрпиш, сам себи ћеш причинити неправду. Немој осуђивати брата свога. Из искушења ми, међутим, избегавајући Христов лек и остављајући самоукоревање, почињемо да испредамо помисли [гнева] против нашег добротвора, слично лудацима".

4. Он је говорио: "Укини помисли и неће бити ни једног светог. Неко од светих је говорио: "Онај ко бежи од корисног искушења у ствари бежи од вечног живота". Ко је био узрочник венаца код светих мученика, ако не мучитељи? Ко је светом Стефану пружио славу, ако не они који су га засули камењем". Он је често наводио изреку Евагрија: "Ја не кривим оне који ме грде. Напротив, ја их називам добротворима и не одбацујем Лекара душа, који таштој души нуди лек смирења. Ја се, наимае, плашим да Он једном не каже мојој души: *Лечисмо Вавилон, али се не исцели* (Јер.51,9)".

Он је говорио: "Евагрије се плашио да му Христос, прекоревајући га, не каже: "Евагрије, био си болестан таштином, те сам ти пружио лек смирења како би се очистио. Међутим, ти се ниси очистио". Ми треба да знамо да о нама говори истину само онај ко нас осуђује".

Он је говорио: "Господ, који испитује срца и бубреге, зна да је све наше достојно прекора, срама и поплувања, чак и да нас сви људи хвале и узносе. Уколико кажу: "Учинио си једно или друго", ја ћу одговорити: "Шта је уопште добро од свега што сам учинио". Нико о мени не говори лаж осим оних који ме хвале и узносе. И нико о мени не говори истину осим оних који ме прекоревају и понижавају. Чак ни они, међутим, не говоре потпуну истину. Уколико би сазнали само један део (а не и сву пучину наших зала), они би се окренули од наших душа код од блага, као до смрада и нечистог ваздуха. Кад би се сви удови тела људских претворили у језик да нас прекоревају, убеђен сам да ипак не би могли у потпуности да изразе све наше бешчашће. Јер, онај ко нас прекорева и изобличава износи само један део [наших зала], не могући да каже о свему.

Праведни Јов је рекао: *Пун сам бешчашћа* (Јов 10,15). Оно што је пупо, пак, у себе више не прима додатка. Шта тек да кажемо ми, који смо пучина зла? Нас је ђаво смирио са сваким грехом и ми смо дужни да будемо захвални онима који нас смирују. Јер, они који су благодарни онима који их смиравају у

ствари сатиру ђавола. Свети оци су рекли да ће се смирење које се спушта до пакла успети до небеса, и да ће се, напротив, гордост која се узвишује до небеса, збацили у пакао".

Он је говорио: "Ко ће натерати смиреног да испреда помисли против било кога? Јер, ма шта да претрпи или чује, смирени све користи као повод да сам себе изгрди и понизи".

Он се опоменуо аве Мојсија који је, када су га клирици истерали из олтара са речима: "Излази напоље, Етиопљанине", сам себе почео да прекорева речима: "Нечисти црнокошче, добро су са тобом поступили. Кад ниси човек, зашто се гураш међу људе".

5. Он је говорио: "Било шта да се деси, смирени одмах прибегава молитви и све сматра добротворима. Ми смо, међутим, напустили пут истине и руковођење светих, те желимо да отворимо пут који је у складу са нашим лукавим прохтевима.

Јер, шта је лакше од онога што чујемо од светог и делатног наставника аве Амона, који говори: "Помно пази на себе како би могао да оћутиш и да не проговориш када те неко оскорби у било којој ствари. Пошто непрестаном молитвом твоје срце постане кротко, ти замоли брата за опроштај".

Заиста, онај ко воли истинити и прав пут, увек силно прекорева и изобличује себе уколико се због нечега смути, говорећи: "Што си се разбеснела, душо моја? Зашто се смућујеш као махнита? Тиме само показујеш да си болесна. Јер, кад не би била болесна, не би страдала. Заборављајући да прекориш саму себе, ти замераш брату који ти је делатно и истински показао твоју болест. Научи се заповестима Христа, који *врећан не узвраћаше увредом и страдајући не прећаше* (1.Пт.2,23). Чујеш ли шта говори и шта показује делом: *Леђа своја подметах онима који ме бијаху и образе своје онима који ме шамараху. Не заклоних лица свога од ругања, ни од пљувања* (Ис.50,6). Ти, пак, окајана, због једне псовке и увреде седиш и испредаш небројене помисли, злоумушљајући против саме себе, слично демонима. Јер, може ли демон таквој души учинити нешто страшније од онога што она сама себи чини? Гледамо Крст Христов, свакодневно читамо о страдањима која је претрпео ради нас, а сами нисмо у стању да поднесемо ни једну увреду. Заиста смо скренули са правог пута".

Он је говорио: "Онај ко не буде ходио путем којим су ишли сви свети, тј. ко храбро не трпи бешчашће и штету, уопште неће имати никакав успех, па макар доживео и Матусалове године. Напротив, он ће само испразно потрошити своје године".

Он је говорио: "Једном сам био код блажене Дионисије, од које је један брат затражио благослов. Она му је дала колико је требало. Међутим, пошто му је дато мање него што је тражио, он је почео да је вређа, те да против ње и мене говори неприличне речи. Чувши га, њу је заболело, те је усхтела да му некако узврати. Видевши њену [намеру], ја сам јој рекао: "Шта радиш? Злоумишљаш против саме себе, с обзиром да ћеш својој души одузети сваку врлину Јер, шта си достојно претрпела за оно што је Христос претрпео за тебе. Знаш, госпођо, да си разбацала нонац као ђубре. Међутим, уколико се не потрудиш да стекнеш кротост, личићеш на ковача који удара по комаду гвожђа, али не успева да направи посуду".

Он јој је говорио: "Слушај шта каже Игњатије Богоносац: "Неопходна је кротост којом се слама сва сила кнеза овога света". Знаш да смо одбацили свет јесте да се не узнемиравамо ни због чега. Дешава се, напимере, да [човек] презре многа блага, да би се потом због прилепљивања за једну иглу смућивао. На тај начин игла заузима место читавих ризница, те [човек] постаје роб игле, или кукуље [тј. монашког покривала], или мантије, или књиге, престајући да буде слуга Божији. Добро је рекао неко од мудрих: "Колико је страсти у души, толико је и господара". И Господ говори: *Где је благо ваше, онде ће бити и срце ваше* (Мт.6,21). Апостол такође каже: *Јер од кога је ко побеђен, томе и робује* (2.Пт.2,19). Саслушавши ме, она ме је погледала зачуђено и рекла: "Нека би нашао Бога за којим чезнеш".

6. Блажени је говорио: "Душа би хтела да се спасе. Међутим, жудећи за испразним и бавећи се њиме, она избегава напоре. У ствари, заправо нису тешке заповести, него наши лукави прохтеви. Дешава се да понекад из страха од мора или од разбојника презремо све и без устезања бацамо своје ствари, видећи да нам се смрт приближава. Када већ можемо да презремо све не би ли смо још мало поживели на земљи и кад већ сматрамо да смо имали срећу уколико смо, све остало изгубивши, спасли себе од разбојника или од мора (иако смо се непосредно пре тога срдили већ због једне лепте), због чега не мислимо на исти начин и када се ради о вечном животу? Због чега страх Божији није снажан онолико колико је снажан страх од мора, као што рече неко од светих".

Као потврду својих речи, ава је испричао случај о коме је једном чуо. "Један [трговац] драгим камењем и бисерјем се укрцао на брод, заједно са својом децом, имајући намеру да оствари зараду. Десило се

заволи једног дечака из бродске посаде, који га је служио и који је уживао поред њега, једући заједно са њим. Једног дана је дечко чуо како се морнари дошаптавају међу собом, договарајући се да трговца баце у море ради његовог драгоценог камења. Он је потом са тужним лицем пошао код трговца да би га по обичају послужио. Он га је запитао: "Зашто си данас жалостан". Он се, међутим, уздржао, ништа не говорећи. Трговац га је поново питао: "Реци ми истину. Шта је било". Дечак је заплакао и испричао му шта су морнари одлучили против њега. "Заиста је тако", питао је трговац. Он је одговорио: "Да, тако су се договорили".

Тада је трговац позвао своју децу и рекао: "Све што вам кажем урадите без устезања". Потом је распросто платно и почео да им говори: "Донесите ми сандуке". Пошто су их донели, он је почео да вади камење. Након што их је се распросто, он им је рекао: "Зар је то живот! Због њих сам дошао у опасност да ме баце у море и да ускоро умрем, не узевши ништа са собом". Затим је наредио деци: "Бацајте све у море". По његовој речи они су одмах све бацили у море. Морнари су се запрепастили, а њихова замисао је пропала".

Блажени је рекао: "Видите ли како је, пошто се покренула његова [добра] помисао, он одједном постао мудрољубац и у речима и на делу са циљем да сачува кратки живот. И праведно је поступио. Он је расуђивао: "Ако умрем, нећу имати никакве користи од камења". Ми, међутим, нисмо спремни да претрпимо ни мали губитак ради заповести Христове. И уколико уопште треба да се жалостимо, разлог треба да нам буде пропаст онога ко нам је причинио штету, а не губитак имовине. Он, наиме, сам себе избацује из Царства, будући да неправедници неће наследити Царства Божијега (1.Кор.6,9). Ти, пак, трпећи неправду, примаш живот вечни, како говори Господ: *Радујте се и веселите се, јер је велика плата ваша на небесима* (Мт.5,12).

Занемарујући тугу због пропасти уда Христовог, ми седимо и испредамо помисли о трулежним, ништавним, пропадљивим и безвредним стварима. Заиста се праведно мучимо. Јер, Бог нас је уздигао у ред удова тела, коме је глава сам Христос, Бог наш, како је рекао апостол; *Сви удови једнога тела, иако су многи, једно су тело* (1.Кор.12,12). ? глава свих јесте Христос (Еф.1,22).

Стога, брат који те жалости у ствари јесте као рањена рука или као болесно око. Када осећамо бол, ми не сечемо руку, пити вадимо око, сматрајући да је њихов губитак велика штета. Напротив, ми на њих стављамо најчаснији Христов печат [тј. крсно знамење], прозивамо свете да се помоле за нас, умножавамо сопствене приљежне молитве Богу и најзад припремамо масти и облоге ради исцељења болесног уда. На исти начин на који се, дакле, молиш за око или руку како би се излечили и престали да ти причињавају бол, моли се и за свога брата. Ми, међутим, гледамо како удови Христови трпе штету и не тугујемо због њих, већ се чак и молимо против њих, што је својствено људима који немају милостиву унутрашњост".

Он је рекао: "Онај ко има милостиву унутрашњост, љубав и самилост најпре самоме себи доноси радост и корист, а потом и ближњему. Напротив, злоћа рањава и мучи најпре онога ко је има. Премда изгледа да он причињава штету ближњему или у односу на имовину, или на част, или чак на само тело, он у ствари сам себе лишава [вечног] живота".

Он је навео изреку: "Оно што није штетно за душу, није штетно ни за човека".

7. Блажени је опет рекао: "Неко ми је једном рекао: "Аво, постоје многе заповести. Чисто се помрачује ум од [недоумице] коју да испуни и коју да изостави". Ја сам му одговорио: "Немој да се узнемираваш. Ти само треба да мислиш да ћеш лако стећи врлину уколико се према стварима будеш односио без страсти. Не свађајући се због њих, ти нећеш бити ни злопамтљив"".

[Он је говорио]: "Какав напор представља молитва за непријатеље? Да ли као копање земље? Или као путовање? Да ли захтева издатке? Ти захваљуј за бешчашће, па ћеш бити ученик светих апостола, који су ходили радујући се што су се удостојили да поднесу срамоту за име Христово (Дап.5,41). Они су [примили срамоту] за име Христово будући чисти и свети, док је ми [примамо] ради својих грехова. Ми смо нечасни и проклетни, чак и кад нас нико не бешчасте. Јер, пророк каже: *Проклетни су који скрећу од заповести твојих* (Пс.118,21). Нису, наиме, сви достојни да трпе бешчашће за име Христово, већ само свети и чисти, као што сам рекао. Ми смо, пак, дужни да покажемо захвалност и да исповедимо да нас праведно бешчасте због наших рђавих дела.

Међутим, окајана душа зна своја нечиста дела и да заслужено страда, па ипак седи и обмањује сопствену савест, испредајући помисли и говорећи: "Он ми је то рекао и понизио ме и ругао ми се", злоумишљајући против саме себе и заузимајући место демона. И са душом се дешава исто што и код

вештина. Наиме, главни мајстор ученику предаје вештину, те га оставља да сам ради, немајући више потребе да седи поред њега. Он само повремено долази да погледа није ли се улењео и није ли покварио рад. Видећи покорну душу, која лако прима лукаве помисли, и демони јој предају сатанску вештину, немајући потребу да седе поред ње. Они, наиме, знају да она сама злоумишља протин себе, те је само повремено посећују да погледају није ли се улењила.

Има ли шта лакше од љубави према свима и од тога да нас сви воле? И коју утеху не пружају заповести Христове? Међутим, наше произвођење не стреми [њиховом испуњавању]. Јер, кад би стремило, уз помоћ Божије благодати све би му било лако. И мала тежња наше воље привлачи Бога у помоћ, како сам често говорио. Божанствени Антоније учи да је за стицање врлина неопходна само наша воља. "За Царство небеско није неопходно да путујемо, нити треба да прелазимо мора како бисмо [стекли] врлину". И који покој нема кротки и смирени? Заиста, *кротки ће наследити земљу и уживаће у мноштву мира* (Пс.36,11)".

8. Блажени је опет рекао: "Једном смо - ја, један брат и неколицина световњака ишли неапољским путем и дошли до места где је била царина. Знајући обичај, световњаци су дали порез. Међутим, брат који је био са мном поче да противречи, говорећи: "Зар се усуђујете да тражите од монаха". Чувши га, ја сам му рекао: "Шта чиниш, брате? Ти као да говориш: 'Хтео, не хтео, поштуј ме као светог'. [Друга би ствар била] да ти је он, видевши твоју добру вољу и смиреље, указао поштовање и рекао: 'Опрости, [тј. прођи]'. Према томе, као ученик Кротког и Смиреног, дај [што траже] и прођи с миром".

Други пут, када сам био у светом граду, пришао ми је један христољубац и рекао: "Брат и ја смо имали један неспоразум, због чега не жели да се помири са мном. Молим те, поразговарај са њим". Ја сам са радошћу пристао. Позвавши његовог брата, ја сам му говорио оно што може да расположи на љубав и на мир. Изгледало је да сам га убедио, али ми је после свега рекао: "Не могу да се помирим са њим будући да сам се заклео крстом". Осмехнувши се, ја сам му рекао: "Твоја заклетва значи следеће: 'Заклињем се Христе, твојим Часним Крстом да нећу поштовати тиоје заповести, већ ћу испуњавати вољу твог непријатеља, ђавола'. Ми не треба да испуњавамо оно што смо рђаво одредили. Напротив, ми треба да се кајемо и да жалимо због злих заклетви, као што говори богоносни Василије. Јер, да се покајао и да није испунио своју заклетву, Ирод не би упао у велики грех и обезглавио Христовог Претечу".

На крају сам му показао место из светог Василија, који помиње Свето Јеванђеље, тј. одбијање светог Петра да му Господ умије ноге (Јн.13,8-9)".

9. Блажени је опет рекао: "Питали су ме како [човек] треба да обузда гнев. Ја сам одговорио да почетак обуздавања представља ћутање у време смућења. Због тога се ава Мојсије није смутио када су га понизили, говорећи: "Шта међу нама тражи Етиопљанин [тј. црнац]". [Касније] је он рекао: "Премда сам се смутио, ништа нисам рекао". Другом приликом он не само да је оћутао, већ се није ни смутио. Напротив, он је прекорео себе, говорећи: "Нечисти црнче, добро су урадили са тобом. Шта тражиш међу људима кад ниси човек".

Ми се, пак, налазимо ниже и од великог немара, не будући у стању да достигнемо ни почетнике, сматрајући да су заповести претешке и недоступне. Јер, не смућивати се и не говорити представља обележје почетника, а не савршеног. Уосталом, велико је не смућивати се уопште, сагласно пророку који је рекао: *Припремих се и не смутих се* (Пс.118,60). Међутим, ми не иштемо да започнемо, нити показујемо произвођење које би могло да привуче благодат Божију да нам помогне. Произвођење које најзад наизглед покажемо, у ствари је лењо и млако, недостојно да прими било какво добро од Бога.

Све што се тиче нас личи на оно што се дешава са семеном и рађањем. Онај ко улаже произвођење, добија благодат. Ратар може да посеје мало. Међутим, уколико Бог благоизволи, његов труд ће стећи много (слично као што је написано за Исаака да је сијао у оној земљи и оне године добио по сто). Ако, дакле, Господ благоизволи, ми ћемо својим произвођењем без страдања, принуђавања и неспокојства све да чинимо и све да постижемо. Молитва са трпљењем и принуђавањем рађа чисту и неспутану молитву. Принудна припада произвођењу, а неспутана благодати.

Код свих вештина видимо сличан случај. Онај ко приступа некој вештини са жељом да је научи у почетку се труди, греша и често остаје неуспешан. Он се, међутим, не љути, већ опет покушава. И ако опет изостане успех, он не одустаје, пројављујући произвођење пред мајстором. Уколико се, пак, наљути и одустане, он се ничему неће научити. Много пута остајући без успеха и не одустајући, већ показујући упорност у труду и послу, он најзад, уз помоћ Божију, стиче навику и већ ради без напора и са лакоћом, успевајући и да се прехрањује [од своје вештине]. Исто је и у духовном [животу]. Онај ко се принуђава да чини врлину не треба да мисли да ће одмах успети. Тако нешто је немогуће. Он свагда треба да се труди.

Уколико не успе, он не треба да одустаје, иначе неће постићи успех. Он треба увек изнова да се труди, слично ономе ко жели да научи вештину. Трпећи много пута и избегавајући гнев, он наводи Бога да погледа на упорност његовог произвољења и да му да силу да све чини без принуде.

И ава Мојсије је говорио: "Сила оних који желе да стекну врлине састоји се у избегавају малодушности када падну и у поновном покушавању".

10. Он је рекао: "Свака врлина изискује и напор и време и нашу вољу. Међутим, изнад свега, она изискује Божије садејство. Јер, уколико Бог не указује садејство нашем произвољењу, узалуд ћемо се трудити, као уосталом и земљоделац коме Бог не пошаље кишу на семе у пољу које је обрадио и засејао. Божије пак, садејство иште наше молбе и молитве, којима привлачимо Његову помоћ, која нас подржава. Уколико, међутим, занемаримо молитву, како ће Бог погледати на наш труд? Зар не једнако равнодушно и расејано! И уколико се брзо наљутимо, као што увек говорим, ми се нећемо удостојити да било шта примимо. Јер, Бог пази на наше произвољење и у складу са њим нас дарива.

Није ли раније ава Мојсије био вођа разбојника? Није ли починио мноштво престапа? Није ли га господар отерао због безнаравствености? Па ипак, он се подвижништву одао са великом храброшћу и врелим произвољењем, достижући високу меру врлине. У складу са писцем његовог [живота], он је убројан у изабране слуге Божије. Ми, међутим, врелину коју смо наизглед имали на почетку нашег одрицања [од света постепено] губимо услед свог нерада, везујући се за ствари које хладе [ревност] и које су испразне и безвредне у поређењу са љубављу према Богу и ближњему. Осим тога, ми присвајамо ствари као да су наше и као да их нисмо примили од Бога. Међутим, [апостол] говори: *Шта ли имаш што ниси примио? ? кад си примио, што се хвалиш као да ниси примио* (1.Кор.4,7)".

Он је рекао: "Зар је Господ сиромашан или немоћан да нам дарује блага којима је обогатио свете патријархе уколико види да напредујемо у ономе што нам је већ даровао? Међутим, пошто види да ми, услед своје лакомислености, имамо штету од невеликих и ситних дарова, Он нам као човекољубив не поверава много, како не бисмо сасвим пропали. Кад би видео да ми напредујемо у незнатном, Он би нам пружио и више, као што сам већ рекао. Заиста, ко је наговорио људе да свој новац баце пред ноге апостола? Као што вам често говорим, Бог нам је као добар дао да од свега имамо користи. Међутим, ми кроз своја пристрашћа и зло употребе поништавамо дарове Божије и удаљујемо их од себе. Због свог злог наума ми трпимо штету од добрих дарова".

Он је често говорио: "Нико не може да нашкоди верној души. Било шта да претрпи, њој се урачунава у корист. Неверни се, међутим, мучи због свог неверја као што се радник мучи у напорима да би добио своју плату. Када се напреже, верни у свом очекивању да прими награду за своје трпљење има велику утеху. Какву ће, међутим, утеху имати неверни, који не верује да ће добити награду од Господа? Он, заправо, седи и распада се у помислима. Било како да пострада, он размишља: "Он ми је рекао, али и ја имам да му кажем". Он злопамти и помишља на немогуће ствари, које не може да оствари. Јер, људи не могу да остваре оно што замисле, већ само оно што Бог допусти, из узрока који су једино Њему познати. Често [човек] покушава да причини зло другоме. Међутим, уколико Бог не допусти, његова намера се осујећује, при чему се само испитују људска произвољења. Многи су хтели да учине зло светим патријарсима. Међутим, Бог није допустио и нико није могао да им причини никакву штету, као што је написано: *Не допусти човеку да им учини неправду и због њих царева избличи. Не дотичите се помазаника мојих и пророцима мојим не чините зла* (Пс.104,14-15).

Када зажели да покаже изобиље своје моћи, Бог на милостивост покреће чак и срца немилосрдних, како је написано у **Даниловој књизи**: *И даде Бог Данилу те нађе милост и љубав код старешине над евнусима* (Дан.1,9). Блажена је душа која је себе из чежње за Богом истински припремила да прими Његове дарове Божије. Он је никада неће оставити, већ ће је у свему штитити, чак и у стварима које из незнања не иште. Добро је рекао премудри: "Мудар човек налази заштиту код Бога". Заиста, колико пута је Саул покушавао да убије блаженог Давида? Шта све није радио? Шта није злоумишљао? Међутим, Давида је штитио Господ, услед чега се свака подмуклост Саула осујећивала. Шта више, он сам је често био предаван у руке светоме, који га је поштеђивао с обзиром да није имао жестоку и разјарену злобу".

Једном су га питали: "Може ли да се не гневи онај кога понижавају и злослове". Он је одговорио:

"Онај ко се сматра ништавним, неће се смућивати, као што је рекао и ава Пимен: "Имаћеш спокојство уколико понизиш сам себе".

11. Он је рекао: "Једном од сабраће који су живели са мном ја сам дао схиму и упутио га на добро. С обзиром да беше осетљив, ја сам снисходио његовој слабости. Једног дана он ми рече: "Аво мој, много

те волим". Ја сам му одговорио: "Још нисам нашао човека који би ме волео више него што ја њега волим. Ти сада кажеш да ме волиш и ја ти верујем. Међутим, уколико се деси нешто што ти се неће свидети, ти нећеш остати исти. Мене, међутим, ништа ме не може отргнути од љубави према теби, ма шта иначе претрпео".

Прошло је мало времена те он (не знам због чега) поче да говори свашта против мене, чак и срамне речи. Ја сам све чуо и говорио у себи: "Он је Исусов спаљивач[1]*) и послан је да излечи моју ташту душу. Уколико бди, човек од таквих људи може да стекне оно што је изгубио због оних који га хвале. Он је мој истински добротвор". И ја сам га помињао као свог лекара и добротвора. Онима који су ми саопштавали [његове речи], ја сам говорио: "Он зна само моју јавну злоћу, и то делимично, док је моја сакривена [злоћа] немерива".

После неког времена ми смо се срели у Кесарији. По обичају и као да се ништа није десило, он ми је пришао, загрлио ме и пољубио, као уосталом и ја њега. И премда је настављао да говори [против мене], приликом сусрета ме је топло грлио. Ја нисам показивао ни трага сумње или жалости, премда сам све чуо. Једном приликом он је пао пред мене и обгрлио ми ноге, говорећи: "Опрости ми, мој оче, Господа ради, што сам много и рђаво говорио о теби".

Пољубивши га, ја сам му нежно рекао: "Сећа ли се твоје богољубље да си ми рекао да ме силно волиш и да сам ти одговорио да још нисам срео човека који би ме волео више неголи ја њега, те да нећеш остати исти уколико ти се деси нешто што ти се неће свидети, док мене ништа не може одвратити од љубави према теби? Осведочи се да ми није промакло оно што си говорио о мени. Чуо сам све: и где си и коме си рекао. Ја никада нисам рекао да није тако и нико ме није могао наговорити да било шта кажем против тебе. Напротив, ја сам говорио да је све тачно и да ти говориш из љубави, сматрајући ме својим. Уопште нисам престао да те помињем у молитвама. Навешћу ти и један пример љубави: једном ме је јако заболело око. Ја сам помислио сам на тебе, положио на око знамење часног крста и рекао: „Господе, Исусе Христе, исцели ме његовим молитвама“. Истог тренутка сам био здрав". Толико о брату.

Блажени је често говорио: „Ми људи не знамо да волимо и да поштујемо једни друге, будући да смо изгубили разумевање. Ми треба да претрпимо брата који се гневи или је жалостан. Пошто потом дође себи, оп ће бити захвалан што смо га претрпели, показујући спремност да и душу своју положи за нас".

12. Блажени се сећао једног [брата] који му је причао о свом веома кротком ави, кога је ради великих врлина и чудеса цела земља поштовала као анђела Божијег. "Једном је, подстакнут непријатељем, он пришао ави и почео у присуству свих да га тешко грди. Старац је стајао и гледао у његова уста. Најзад је рекао: "У твојим устима је благодат Божија, брате мој". Разљућен, он викаше: "Да, рђава стара изелицо, ти говориш [са намером] да се покажеш кротак". Старац је одговорио: "Заиста, брате мој. Тачно је све што кажеш". Касније га је неко питао: "Зар се уопште ниси смутио, калуђере". Он је одговорио: "Не, напротив. Осећао сам као да ми Христос покрива душу".

Блажени је рекао: "Заиста треба благодарити таквима [људима]. Онај ко је страстан треба да их сматра лекарима који лече ране његове душе и добротворима који му отварају Царство небеско".

Блажени је опет рекао: "Док сам био у Тирском манастиру, тј. пре него што сам отишао, посетио нас је један врлински старац. Једном смо узели да читамо **Изреке старца**. (Блажени је, наиме, волео да чита. Он је дисао књигама, плоносећи из њих сваку врлину). У читању смо дошли до приче о старцу код кога су дошли разбојници и рекли: "Дошли смо да узмемо све што се налази у твојој келији". Пошто је он рекао: "Узмите, чеда, колико хоћете", они су покупили [скоро] све и отишли, оставивши једну торбу. Он ју је узео и потрчао за њима, вичући: "Чеда, узмите од мене оно што сте заборавили у вашој келији". Дивећи се незлобivosti старца, они су све вратили у његову келију. Међу собом су покајнички говорили: "Заиста је ово човек Божији".

По читању старац ми рече: "Знаш ли, аво, да ми је ова прича донела велику корист". Ја му рекох: "На који начин, оче". Он ми одговори: "Једном, док пребих у местима поред Јордана, ја је прочитих и задивих се старцу. Потом рекох: „Господе, удостој и мене да идем стопама његовим као што си ме удостојио да примим и схиму његову [тј. монаштво]“. У мени се укоренила та жеља. И гле, после два дана дођоше разбојници. Они покуцаше на моја врата и ја одмах схватих да се ради о разбојницима. Стога рекох у себи: „Слава Богу, дошло је време да се покажем плод моје жеље“. Отворивши врата, ја сам их срдечно примио. Запаливши светиљку, ја сам почео да им показујем ствари, говорећи: „Не секирајте се. Верујем

Господу да ништа од вас нећу сакрити'. Они ми рекоше: 'Имаш ли злата'. 'Имам,- одговорих,- три златника". И подигох поклопац са посуде у којој су били. Они узеше и отидоше с миром".

Ја сам га, - са осмехом је причао блажени, - запитао да ли су се разбојници вратили, као што се беху вратили оном старцу. Он ми је одмах одговорио: "Не дао Бог. Ја нисам желео да се врате"".

Он је рекао: "Ето каква беше чежња старчева и спремност његова. Имао је снаге не само да не тугује, већ и да се радује што се удостојио такве ствари".

13. Он је казао: "Сетих се да сам, разговарајући раније, поменуо да можемо стећи душу брата уколико се уздржимо у [тренутку] када се он смућује. Сада бих желео да испричам оно што сам чуо од блаженог Сергија, Педијадског игумана.

Он ми је испричао: "Једном сам био на путу са једним светим старцем. [Десило] се да смо залутали. Не знајући куда идемо, набасали смо на једно засејано поље и изгазили нешто усева. Видевши нас, сељак који је био на послу, поче силно да виче на нас, грдећи нас гневно: 'Зар сте ви монаси! Зар се не бојите Бога? Не бисте радили тако нешто кад бисте пред собом имали страх Божији'. Свети нам је одмах рекао: 'Господа ради пека нико ништа не говори'. Потом се кротко обратио сељаку, рекавши: Добро говориш, чедо. Ми не бисмо учинили тако нешто кад бисмо имали страха Божијег'. Сељак је опет почео гневно да виче. Старац му је поново рекао: 'Истину кажеш. Јер, да смо монаси ми не бисмо чинили тако нешто. Ипак, Господа ради опрости нам што смо згрешили'.

Веома се изненадивши, он је пришао и пао старцу пред ноге, рекавши: 'Опрости ми, Господа ради и узми ме са вама"".

Блажени је рекао: "Ето шта су уз Божију помоћ могли кротост и доброта светога. Он је спасао душу која је створена по образу Божијем и која је Богу дража од хиљаде светова са њиховим стварима.

Једном сам се нашао код њега. Он ми је рекао: "Прочитај нам нешто из Светог Писма". Почевши да читам Приче [Соломонове], дошао сам до места где се каже: *Код многих дрва расте ватра. Где, пак, нема гнева, престаје расправа* (Прич.26,20). Запитао сам га: "Шта значи ова изрека, оче". Он ми је одговорио:

"Дрва су узрок пламена ватре. Уколико их не буде довољно, ватра ће се угасити. И страсти имају свој узрок. Уколико [човек] уклони узроке, страсти ће остати без дејства. На пример, узроци блуда су, као што је говорио ава Мојсије: 'Неумерено једење и пијење, дуго спавање, беспосличење, забава, празнословље и украшавање одећом'. Узроци гнева, како је исти рекао, јесу: Давање и узимање, творење сопствене воље, склоност ка поучавању других, сматрање себе разборитим'. Код оног ко пресече [узроке] слаби страст, Брат је упитао аву Сисоја: 'Због чега се страсти не удаљавају од мене'. Он је одговорио: 'Стога што је њихов сасуд, тј. узрок у теби. Врати им њихов залог и оне ће отићи'.

Двогневан је онај у коме се борба не стишава, тј. онај коме није довољно прво раздражење, већ сам себе распаљује на други гнев. Онај, пак, ко ускипти гневом, али одмах дође себи и осуди самог себе, тражећи опроштај од брата на кога се расрдио, не може да се назове двогневеним. Пошто се осудио и пошто се измирио да братом, у њему се борба смирује, као што сам већ рекао.

Онај, међутим, ко се гневи и не осућује самог себе, већ се све више распаљује и не каје се што се разгневио, него што није још више рекао у свом смућењу, [свакако треба] да се назове двогневеним. У њему борба не престаје, с обзиром да га преузимају злопамћење, туга и злоба.

Нека би нас Господ Исус Христос избавио удела таквих [људи] и удостојио удела кротких и смиренних"".

Он је често говорио: "Неопходни су велика будност и разборитост да би се савладале разноврсне замке ђаволске. Јер, [ђаво] понекад распаљује на смућење без икаквог разлога, док други пут наводи и [наочиглед] оправдане разлоге како би изгледало да се са разлогом љутимо. Међутим, за оне који истински желе да ходе путем светих гнев је потпуно туђ, као што говори свети Макарије: "Монаху је туђе да се гневи. Њему је туђе и да ожалошћује ближњега"".

Он је рекао: "Једном сам код једног вештог краснописца наручио неколико књига. Завршивши писање, он ми их шаље и поручује: "Најзад сам завршио. Кад изволиш, пошаљи ми [новац] и узми их". Један брат је чуо [шта се десило], те је наводно у моје име отишао код краснописца, исплатио му рачун и узео књиге. У међувремену сам и ја, не знајући шта се догодило, послао сабрата са писмом и новцем да преузме књиге. Схвативши да га је брат који је узео књиге исмејао, краснописац се силно смутио. "Отићи ћу код њега и изгрдити га из два разлога: што се изругивао над ближњим и што је узео оно што му не припада".

Чувши за [његову намеру], ја сам послао да му кажу: "Брате мој, ти треба да знаш да књиге стичемо да бисмо се научили љубави, смирењу и кротости. Ако је, пак, [набавка] књига треба да буде узрок свађе, ја нећу да их имам како се не бих свађао. Јер, *слуга Господњи не треба да се свађа* (2.Тим.2,24)". Према томе, занемаривши књиге, ја сам постигао да брата уопште нису узнемирили".

14. Седећи са нама и беседећи о [душевној] користи, блажени је почео да наводи изреке светих отаца. Он је дошао и до изреке аве Пимена по којој онај ко сам себе осуђује у свему налази спокојство. Он је [поменуо и] одговор ава Нитријске горе на питање: "Шта је највеће што си нашао на овом [животном] путу", наиме: "Да кривим и прекоревам увек себе самога". На његов одговор је онај ко је поставио питање додао: "Другог пута заиста нема".

Он је рекао: "Какву снагу имају речи светих! И заиста, они су говорили из искуства, као што сведочи божанствени Антоније. Њихове речи су снажне будући да су их изrekli људи који су их остварили, као што је рекао неко од мудрих: "Нека твоје речи потврђује твој живот"".

Он је испричао: "Једном сам био краће време у Лаври аве Герасима, где сам имао једног пријатеља. Једног дана смо седели и разговарали о [душевној] користи. И ја сам се сетио наведених речи аве Пимена и другог аве. Он ми је испричао: "Ја из искуства познајем те речи и спокојство које произилази из њиховог испуњавања. Једном сам у лаври имао искреног пријатеља једног ђакона. Не знам како, он је посумњао у мене, ожалостио се и почео да се хладно односи према мени. Приметивши да је намрштен, ја га питао за разлог. Он ми рече: 'Урадио си ту ствар'. Не налазећи у својој савести да сам је учинио, ја почех да га уверавам. Он ми, међутим, каже: 'Опрости, али не могу да ти поверујем'. Удаљивши се у своју келију, ја сам почео да испитујем своје срце [како бих утврдио] да ли ми се ипак десило да учиним такву ствар. Међутим, ништа нисам налазио. Видећи га да држи [свети] путир и да братији предаје (Свету Причест), ја сам му се заклео да у својој савести не налазим такву ствар. Међутим, он се ни тада није уверио.

Поново се удубивши у себе, ја сам се сетио тих речи отаца. Верујући у њих, ја сам унеколико скренуо своју мисао и рекао у себи: 'Ђакон ме искрено воли. Покретан љубављу он је имао смелости да ми открије оно што се у његовом срцу налазило у вези са мном како бих био пажљив, како бих се убудуће чувао и како ту ствар не бих учинио. Јадна моја душо, кажеш да ниси учинила ту ствар. Међутим, учинила си хиљаде злих дела и све си заборавила. Где је оно што си учинила јуче или пре десет дана? Да ли се сећаш? Према томе, и ту ствар си учинила, али си заборавила, као и остало'. На тај начин сам своје срце убедио да сам заиста учинио ту ствар, да бих је потом, као и претходне, заборавио. Стога сам почео да благодарим Господа и ђакона. Јер, преко њега ме је Господ удостојио да постанем свестан свога греха и да се за њега покајем.

Са таквим мислима сам устао и пошао да тражим опроштај од ђакона и да му захвалим. Међутим, тек што сам закуцао на његова врата и тек што ми је отворио, он је учинио метанију, говорећи: 'Опрости ми. Наругали су ми се демони [наговоривши ме] да посумњам у тебе у вези са оном ствари. Заиста ме је уверио Господ да немаш никакве одговорности'. Он ми није дозволио да га уверавам, рекавши да нема никакве потребе"".

Блажени је рекао: "Ето правога смирења. [Видите ли] докле оно доводи срце које чезне за њим? Он не само што се није саблазнио и онерасположио поступком ђакона, који је најпре посумњао у њега, а потом одбио да прими уверавање, већ је на себе узео грех и чак почео да му захваљује".

Он је рекао: "Видиш ли шта чини врлина? На који степен напретка она узводи оне који чезну за њом? Јер, да је хтео, брат је могао да нађе хиљаду повода да преко ђакона постане демон. Међутим, он се устремио ка врлини. Врлина је и обухватила његово срце и он се није вређао, већ је чак и захваљивао. Када бисмо и ми успели да у своје срце долично посејемо семена кротости и смирења, непријатељ *fis* би имао где да посеје своје зло семе. Међутим, пошто нас налази пуне од сваке добре помисли, или чак како се распаљујемо на зло, он од нас узима повод да испуни своје дело. Са врлинама се дешава супротно. Видећи душино произвољење, тј. да чезне да се спасе и да усрдно узгаја добра семена, он је не испуњава својим "даровима"".

15. Једном је он поменуо старца кога је поткрадао брат што је живео у суседству, Он се сећао да је старац знао [шта се дешава], али да га никада није прекорео. Напротив, он је још више радио, говорећи: "Можда брат има потребу". (Блажени) се дивио доброти светих. Он је испричао следеће:

"За време мог боравка у Педијади један игуман ми је испричао да је близу општежића живео један старац преблаге душе. У његовом суседству је живео један брат. Једном приликом, док је старац био одсутан,

брат је, подигавши се, ушао у његову келију и узео све његове сасуде и књиге. Када се вратио у своју келију, старац није затекао своје сасуде. Стога је кренуо код брата да га обавести. Међутим, насред просторије он је видео своје ствари, које брат није успео да склони. Не желећи да постиди брата, нити да га прекори, старац је показао да га је наводно [изненада] заболое стомак. Стога је изашао напоље и задржао се дуго, наводно ради нужде, како би брат могао да склони ствари. Када се најзад вратио, почео је разговор о нечем сасвим другом, не изобличивши брата.

После неколико дана код њега су ипак биле препознате старчеве ствари. Стога су неки људи брата бацили у тамницу без знања старца. Сазнавши да је брат у тамници и не знајући разлог, старац је отишао код игумана, код кога је често бивао, и [рекао]: "Учини ми услугу и дај ми неколико јаја и нешто хлеба". Он му је рекао: "Свакако имаш госте данас". Он одговори: "Да". Он их је, међутим, узео да би отишао у тамницу и утешио брата. Чим је ушао у тамницу, брат му је пао пред ноге и рекао: "Због тебе сам овде, аво. Јер, ја сам украо твоје ствари. Твоја књига је код онога, а твоја одећа код онога". Старац му је, пак, рекао: "Нека се умири твоје срце, сине. Ја нисам због те ствари дошао овамо. Ја чак нисам ни знао да си овде због мене. Чувши да си овде, ја сам се ражалостио и дошао да те утешим. Ево јаја и хлеччића. ? сада ћу учинити све што могу да те извучем из тамнице". Отишавши, он је замолио неке од великих (којима је био познат по својој врлини). И они послаше те га извадише из тамнице.

О њему су још причали како је једном кренуо на пијаци да купи одећу. Давши један златник, требало је да доплати још нешто ситнине. Он је узео одећу и положио је испод себе, почевши да одбројава ситнину на даску. [У међувремену је] дошао неко и покушао да [испод њега] извуче одећу. Приметивши га, старац се по својој доброты постепено подизао, наводно се дружајући месту где беше ситнина, све док други није извукао одећу и отишао. И старац га није прекористио".

Блажени је рекао: "Шта је вредела његова одећа или ствари које је изгубио? Међутим, његово произвођење беше велико. Он је показао да је имао као да ништа није имао. Наравно, кад су му их украли он је остао исти, не жалећи и не смућујући се. Јер, као што увек говорим, није погубно имати, него имати са страхћу. Да је имао и цео свет, он би се [понашао] као да нема ништа. Свиме што је учинио он је показао да је слободан од свега".

НАПОМЕНЕ:

1. На истоку је био обичај да се рана спаљује,- прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

Кратко сведочанство о њему

Свети Максим је био Цариграђанин знатног рода. Он је стекао и богословско и философско и свако друго образовање, које је захтевало његово време. Цар Ираклије га је узео у двор за првог секретара. Своју дужност је обављао похвално и са успехом.

Када се подигла монотелитска јерес, у чијем ницању су учествовали цар и патријарх, почели су немири и у дворцу и у граду и у другим деловима царства. Свети Максим је настале околности схватио као довољан разлог да испуни своју свагдашњу жељу, тј. да напусти свет и ступи у неку обитељ. Оставивши свој посао, он се ступио у Хрисополски манастир (641. г.), са свом ревношћу предавши се подвижничким напорима по строгом отачком уставу. Он се у свему и за све показао као пример достојан подражавања. Стога су га сви, по јављању потребе за постављањем новог игумана, једнодушно изабрали за игуманско служење, које је он долично обављао, не штедећи себе и избегавајући човекоугађање.

Јерес монотелитска је, међутим, све више расла, подржавана двором и патријархом. Са њом су расли и нереди. Не подносећи нереди, свети Максим је оставио обитељ и упутио се у Рим. Успут се он зауставио

у Картагени у Африци, где је на сабору изобличио неодрживост монотелитства, које је представљао бивши цариградски патријарх Пир. Потом је отпловио у Рим, где је такође узео учешће у сабору против монотелита, који је сазвао свети папа Мартин поводом цареве наредбе да се прихвати и потпише Типос вере, тј. изложење исповедања вере које је саставио цар, у коме је било унесено и монотелитско зловерје. На сабору су осудили и проклели монотелитство и царски типос, као и све који прихватају јеретичко учење. Потом су такво саборско опредељење послали по западу и истоку.

Разгневлени цар је наредио да ухвате и папу светог Мартина и светог Максима и да их доведу у Цариград. Пошто су их довели, свети Мартин је, после страшних мучења, био послат у прогонство у Херсон, где се и упокојио (655, г.). Светог Максима су, међутим, хтели превести на своју страну. Усрдно су покушавали да остваре своју камеру најпре у царским палатама, а потом у тамници у Цариграду. Наговарања су настављена у тракијском граду Визију, првом месту заточења светог страдалника, а потом поново у Цариграду, у Манастиру светог Теодора, где је био смештен, под свечанијим и страшнијим околностима. Суђење су спроводили сенатори, а понекад су присуствовали и архијереји. Циљ им беше да убеде светог Максима да се сагласи са њиховим учењем, или да потпише типос, или да барем ћути. Међутим, ништа им није успело. Истина Православља у устима светог Максима увек беше победоносна, приморавајући противнике не само да ћуте, него и да прихвате његове разлоге. Храброст поборника истине покушали су да поколебају и обећањима, и претњама, и указањима како да се не приметно заобиђе истина и најзад, на последњем сабрању - ударцима. Ништа није помогло. Светог Максима су послали на друго место заточења преко Селимврије у Перверу, у брда код западне стране Мраморног мора.

Међутим, непријатељи истине нису спавали: светог Максима су опет довели у Цариград ради коначних убеђивања. Она су била упорна, премда такође безуспешна. Спровођена су у три наврата: у царским палатама, у тамници и опет у палатама, где је и донета последња одлука - да се страдалник остави међу живима, али да се преда мучењу које је горе од смрти. Са тим циљем су га предали у руке градског епарха.

Нечовечни мучитељ је зграбио преподобног, свукао га и распростро по земљи, те почео да га бије оштрим жилама. Старца су нечовечно тукли све док на његовом телу није остало ни једно цело место. Сва земља под њим се обагрила крвљу. Потом су старца који је једва дисао пренели у тамницу.

Ујутру су га опет извели на мучење и подвргли још суровијем поступку: одрезали су му богоречити језик који је изобличавао јерес и ножем и маљем му одсекли десну руку која је писала поучне и полемичне књиге. Потом су га разодеведеног и босог вукли на трг да би му се наругали, показујући народу одсечени језик и руку.

Након страшних мучења и изругивања, светога су послали у далеко изгнанство, у Мингрелију, где је затворен у Схемарску тамницу. Трпећи велику невољу три године, свети Максим је 662. године отишао Господу, утешивши се пред смрт извесним виђењем. Спомен светог Максима се врши 21. јануара.

Свети Максим је написао многа дела - догматска, полемичка, поучна и подвижничка. У Грчком добротољубљу се налазе четристо Поглавља о љубави, седамсто Поглавља о Светој Тројици и о Оваплоћењу Бога Слова, тј. више о врлинама и страстима, те Тумачење молитве Господње.

Ми ћемо у наш зборник унети Поглавља о љубави, у целини, док ћемо од седамсто поглавља начинити избор јасних, поучних и подвижничких поглавља. Уместо изостављеног ми ћемо по издање Мињеа превести Подвижничко слово.

На тај начин од светог Максима доносимо следеће:

1. Подвижничко слово, тј. питања ученика и одговоре старца.
2. Четири стотине Поглавља о љубави.
3. Сагледатељна и делатна поглавља, изабрана из седам стотина поглавља **Грчког добротољубља.**

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

I

ПОДВИЖНИЧКО СЛОВО
у питањима и одговорима

Брат и старац

1. Брат је упитао старца, говорећи: "Молим те, оче, реци ми шта је био циљ Господњег **Оваплоћења**". Одговарајући, старац рече: "Чудим се, брате, да ме питаш, иако сваки дан слушаш Символ вере. Ипак, рећи ћу ти да је циљ Господњег Очовечења био наше спасење". Брат рече: "Како то мислиш, оче". Старац одговори: "Човека је од почетка створио Бог и поставио га у сред раја. Међутим, он је преступио заповест Божију и пао у трулежност и смрт. Иако је различитим промишљањем Божијим руковођен из рода у род, он је истрајао напредујући само у рђавом, од различитих телесних страсти вођен у безнадежност живота. Због тога се јединородни Син Божији, превечно Слово, који је из Бога Оца, извор живота и бесмртности, јавио нама који смо седели у тами и *сени смрти* (Мт.4,16). Оваплотивши се од Духа Светога и Свете Дјеве, Он је нама показао Божански начин живљења. Он нам је дао свете заповести, обећававши Царство небеско онима који по њима буду живели и запретивши вечним мучењем онима који их буду преступали. Претрпевши спасоносно страдање и васкрснувши из мртвих, Он нам је даровао наду васкрсења и живота вечнога. Он је послушањем разрешио осуду прародитељског греха и смрћу уништио моћ смрти. И *као што у Адаму сви умиру*, тако у Њему сви оживљавају (I.Кор.15,22). Узневши се на небеса и севши са десне стране Оца, Он је послао Духа Светога као обручење новог живота, као просвећење и освећење душа наших, и као помоћ у чувању заповести онима који се подвизавају ради спасења. Укратко речено, то беше циљ Господњег Очовечења".

2. Брат је рекао: "Хтео бих, дакле, оче да чујем које заповести треба да испуним да бих се спасао". Старац је одговорио: "Сам Господ је после свога Васкрсења рекао апостолима: *Идите, дакле, и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да држе све што сам вам заповедио* (Мт.28,19-20). Према томе, сваки човек који је крштен у име Животворне и Богочелне Тројице треба да држи све заповести које је дао Господ. Господ је са исправном вером спојио држање свих заповести, знајући да се човек не може спасти уколико једну страну изостави. Имајући исправну веру, и Давид је говорио: *По свима заповестима твојим управљах се, сваки пут неправедан омрзох* (Пс.118, 128). Јер, све заповести Господње су нам дароване против сваког пута који води у неправду. Уколико се преступи једна, на њено место свакако ступа пут зла, који јој је супротан".

3. Брат је рекао: "Ко може, оче, да испуни све заповести, с обзиром да их је много". Старац одговори: "[Испуниће их] онај ко подражава Господа и следи за Њим". Брат рече: "Ко, пак, може да подражава Господа? Јер, Господ је био Бог, чак и ако је постао човек. Међутим, ја сам човек грешан, који робујем безбројним страстима. Како, дакле, ја могу да подражавам Господа". Старац одговори: "Нико од оних који робују вештаству овога света не може да подражавају Господа. Они, пак, који могу да кажу: *Ето, ми смо оставили све и за тобом пошли* (Мт.19,27) примају силу да га подражавају и да испуњавају све заповести Његове". Брат рече: "Коју силу примају". Старац одговори: "Чуј Њега самог како говори: *Ево вам дајем власт да стајете на змије и скорпије и на сву силу вражију, и ништа вам пеће наудити* (Лк.10,19).

4. Примивши ту силу и ту власт, [свети] Павле је говорио: *Угледајте се на мене, као и ја на Христа* (I.Кор.11,1). И опет: *Никакве, дакле, сад осуде нема онима који у Христу Исусу не живе по телу него по духу* (Рим.8,1). И опет: *Који су Христови, распеше тело са страстима и жељама* (Гал.5,24). И опет: *Мени се разале свет и ја свету* (Гал.6,14).

5. Проричући о тој власти и помоћи, Давид је рекао: *Који живи у помоћи Вишњега, под кровом Бога небескога настаниће се. Рећи ће Господу: Заступник мој јеси ти, и уточиште моје, Бог мој, и уздаћу се у Њега* (Пс,90,2). И нешто даље: *На аспиду и змију отровну наступаћеш, и згазићеш лава и змаја...*

јер ће анђелима својим заповедити за тебе, да те чувају на свим путевима твојим (Пс.90,13; 11). Они, пак, који угађају телу и воле вештаство света чуће: *Који љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан* (Мт. 10,37). И нешто даље: *Који не узме крст свој и не пође за мном, није мене достојан* (Мт.10,37). И: *Који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик* (Лк.14,33). Онај, дакле, ко хоће да буде Његов ученик, да га буде достојан и да прими силу против злих духова треба да се одвоји од сваког телесног односа и да се ослободи од сваке вештаствене пристрасности, борећи се против невидљивих непријатеља за Његове заповести. Господ нам је дао себе за пример док је био кушан у пустињи од њиховог вође и у васељени од његових слугу".

6. Брат је рекао: "Ипак, оче, заповести Господње су многобројне. Ко их може све познати да би се подвизавао за њих? Нарочито је тешко мени, малоумноме. Стога бих хтео да чујем кратку реч, коју бих могао да задржим у уму и да се са њом спасем". Старац одговори: "Иако су многе, брате, заповести се сажимају у једној речи, тј. у реченоме: *Љуби Господа Бога свога свом снагом својом... и свим умом својом, и ближњега свога као самога себе* (Мк. 12,30-31; Лк.10,27). Онај ко се подвизава да одржи ту реч, испуњава све заповести заједно. Међутим, онај ко се није одвојио од пристрашћа према вештаством, као што је речено, не може истински волети ни Бога, ни ближњега. Јер, није могуће уједно бити привезан за вештаство и Бога волети. О томе говори Господ: *Нико не може два господара служити* (Мт.6,24), и: *Не можете служити Богу и мамону* (Лк.16,13). Јер, ум који је прилепљен за ствари овога света и који је њима поробљен занемарује Бога и преступа Његову заповест".

7. Брат је рекао: "За које ствари говориш, оче". Старац одговори: "За храну, новце, имања, славу, сроднике и слично". Брат рече: "Реци ми, оче, зар није Бог све наведено створио и људима дао на употребу? Како онда наређује да се не везујемо за њих". Старац одговори: "Јасно је да је Бог све наведено створио и људима дао на употребу. И све што је од Бога добро је. Користећи их на исправан начин ми треба да захваљујемо Богу. Међутим, пошто смо слаби и вештаствени разумом, ми смо вештаствено претпоставили заповести о љубави. Прилепљујући се за њега, ми ратујемо против људи. Ми, међутим, треба свему видљивоме, па и самоме телу своме, да претпоставимо љубав према сваком човеку, која је знак љубави према Богу, као што сам Господ показује у Јеванђељима: *Ако ме љубите, заповести моје држите* (Јн.14,15). Он сам говори да ћемо Њега волети уколико испуњавамо следећу заповест; *Ово је заповест моја: да љубите једни друге* (Јн.15,12). Видиш ли да међусобна љубав пројављује и љубав према Богу, која представља пуноту сваке заповести Божије? Стога Он и заповеда да онај ко чезне да буде Његов ученик не само да не треба да се прилепљује за ствари овога света, него и да се одрекне свега имања свога".

8. Брат рече: "Оче, ти си рекао да љубав према свакоме човеку треба да претпостављамо видљивоме, па и самоме телу. Међутим, како ја могу волети онога ко ме мрзи или ме избегава? Како ћу волети онога ко ми завиди, ко ме рањава злословљењем, ко ми смишља сплетке и припрема подвале? То ми, оче, по природи изгледа немогуће. Јер, страст туге ме природно приморава да избегавам онога ко ме је ожалостио". Старац одговори: "Гмизавци и звери, који се руководе природом, не могу да не узвраћају према својим моћима онима који их нападају. Они, пак, који су створени по образу Божијем, који се руководе словесношћу, који су се удостојили божанског познања и који су примили закон од Бога, свакако могу да се не одвраћају од оних који их жалосте и да воле оне који их мрзе. Стога и Господ говори: *Љубите непријатеље своје... чините добро онима који вас мрзе* (Мт.5,44). Он речено заповеда као нешто могуће, а не као немогуће. У супротном Он не би кажњавао онога ко преступи заповест. И сам Господ својим делима сведочи о реченоме, као и сви ученици Његови, који су се до смрти подвизавали за љубав према ближњем, топло се молећи за оне који су их убијали, Међутим, ми смо вештаствољубиви и сластољубиви, услед чега занемарујемо заповести. Стога ми не можемо да волимо оне који нас мрзе. Напротив, ми се из истог разлога често одвраћамо и од оних који нас љубе, показујући се горим од звери и гмизаваца. Због тога нисмо у стању да следимо стопама Божијим, нити да познамо Његов циљ, којим бисмо примили силу".

9. Брат рече: "Ево, оче, ја сам све оставио: сроднике, имовину, раскош и славу света и у животу немам ништа осим тела. Па ипак, брата који ме мрзи и одвраћа се од мене не могу да волим, премда се и подвизавам да му не узвратим на делу злом за зло које ми је учинио. Реци ми, дакле, шта треба да чиним да бих могао од срца да га волим, као уосталом и свакога ко ме на било који начин жалости или мрзи". Старац је одговорио: "Онај ко истински не познаје циљ **Господњи** не може да воли онога ко га вређа, чак иако се одрекао вештаства света. Уколико му, пак, Господ да да га позна и уколико буде стремио да ходи по њему, оп ће моћи из срца да воли онога ко га мрзи и вређа, као и апостоли који су га познали".

10. Брат рече: "Шта је био циљ Господњи? Молим те да сазнам, оче". Старац му рече: "Уколико хоћеш да

сазнаш циљ Господњи, слушај разумно. Будући Бог по природи, Господ наш Исус Христос је из човекољубља благоизволео да постане човек. Родивши се од жене, Он је био под законом, по божанственом апостолу, како би, сачувавши заповест као човек, уништио старо проклетство Адама. Знајући, дакле, да цео закон и пророци висе о две заповести закона: *Љуби Господа Бога свога свим срцем својим... и ближњега свога као самога себе* (Мт.22.37; 39), Господ је од почетка до краја хитао да их човекодолично сачува.

Преваривши човека од почетка, ђаво је стекао власт смрти. Видећи да је за време крштења о Њему Отац сведочио као о Сину, да је као човек са неба примио сроднога Духа Светога, који га је и одвео у пустињу на кушање, он је сву своју борбу усмерио против Њега како би га, уколико је могуће, навео да љубави Божијој претпостави вештаство света. Знајући да се око три ствари врти све човечије [старање], тј. око јела, новца и славе (којима свагда човека низводи у бездан пропасти), ђаво је покушао да и Њега искуша у пустињи. Показавши се изнад њих, Господ је заповедио ђаволу да оде од Њега.

11. Знак љубави према Богу, дакле, јесте [бити изнад тих ствари]. Не могавши тим обећањима да га приволи да преступи заповест, ђаво је касније, када је [Господ] пошао по васељени, на све начине, делајући кроз безаконе Јевреје, покушавао да га наведе да преступи заповест о љубави према ближњему. Господ је учио путевима живота, делом показивао небеско живљење, објављивао васкрсење мртвих, верним обећавао живот вечни и Царство небеско, а невернима претио вечним мукама, своје речи потврђујући показивањем преславних Божанских чудеса и све мноштво призивајући у веру. Стога је ђаво наговарао безаконе фарисеје и књижевнике на различите подмуклости против Њега са намером да га (по свом умишљају) наведе да, не издржавши искушење, падне у мржњу према својим мрзиоцима. На тај начин је окајани [мислио да] постигне свој циљ, тј. да га покаже нарушитељем заповести о љубави према ближњему.

12. Будући Бог, међутим, Господ је знао његове замисли и није омрзао фарисеје који су делали под његовим утицајем (како би и могао кад је по природи добар). Напротив, Он је љубављу према њима одбијао онога ко их је покретао. Њиме, пак, покренуте (који нису били принуђени да га слушају, већ су му се добровољно потчинили кроз немар), Он је саветовао, изобличавао, укоревао, оплакивао, не престајући да им чини добро. Ружен, Он је показивао великодушност и у страдању је трпео, указујући им сва дела љубави и побеђујући подстрекача човекољубљем према њиме покренутима. О, преславног ли рата! Уместо мржње, Он показује љубав и благошћу побеђује оца зла. Претрпевши од њих [тј. фарисеја] многа зла, или боље рећи ради њих, Он се човекодолично подвизавао до смрти за заповест о љубави. Одневши потпуну победу над ђаволом, Он је за нас примио венац васкрсења. На тај начин је нови Адам обновио старог. И божанствени апостол говори: *Нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу* (Фил. 2,5) и остало.

13. Циљ Господњи, дакле, беше да, са једне стране, као човек буде послушан Оцу до смрти ради нас, чувајући заповест о љубави, те да, са друге стране, порази ђавола страдајући од њега преко њиме покренутих књижевника и фарисеја. Будући самовласно побеђен, Он је победио онога ко се надао да га победи, избављајући свет од његове надмоћи. На тај начин *Христос распет би по слабости* (2.Кор.13,4). Њоме је, међутим, Он умртвио смрт и сатро *онога који има моћ смрти* (Јев.2,14). На исти начин је и Павле себе сматрао немоћним и хвалио се *својим немоћима* како би се у њега уселила *сила Христова* (2.Кор.12,9).

14. Изучивши начин те победе, свети Павле је, пишући Ефесцима, говорио: *Јер не ратујемо против крви и тела, него против поглаварстава, и власти* (Еф.6.12) и остало. Онима који се боре са невидљивим непријатељима он је заповедио да узму оклоп правде, кацигу наде, штит вере и мач Духа о који ће моћи погасити све огњене стреле нечастивога (Еф.6,14-16). На делу, пак, показујући начин те борбе, он је говорио: *Ја, дакле, тако трчим, не као на непоуздано; тако се борим, не као онај који бије ветар, него изнуравам тело своје и савлађујем га, да проповедајући другима не будем сам одбачен* (1.Кор.9,26-27), и опет: *До овога часа подносимо и глад и жеђ и голотињу и ударце* (1.Кор.4,11), и опет: *У труду и напору, често у неславању, у зими и голотињи* (2.Кор.11,27).

15. Такву је борбу он водио против демона који су побуђивали телесна уживања, одгонећи их изнуравањем сопственог тела. Осим тога, он нам је делима показивао начин победе над [демонима] који покрећу на мржњу (подстичући најнемарније [људе] против побожног како би га искушавали и навели на мржњу и преступање заповести о љубави), говорећи: *Кад нас грде, благосиљамо; кад нас гоне, трпимо, кад хуле на нас, молимо; постасмо као сметлиште света. свима сме Не до данас* (1.Кор.4,12-13). Јер, демони су [људе] наводили да га грде, хуле и прогоне како би га покренули на мржњу према онима који га грде, хуле и прогоне, имајући за циљ да га наведу на преступање заповести о љубави.

Знајући њихове [тј. демонске] замисли, апостол је благосиљао оне који су га грдили, трпео прогонитеље и хулитеље умољавао да одступе од демона који су их подстицали, те да постану домаћи благоме Богу. На тај начин је он поражавао демоне који су [људе] подстицали на зла, свагда зло побеђујући добром, по угледању на Спаситеља. Он и остали апостоли су сав свет отргли од демона и усвојили Богу, поразима победивши оне који су се надали да их победе. Уколико, дакле, и ти брате будеш имао тај циљ, моћи ћеш да волиш оне који те мрзе. Уколико га не будеш имао, ни на који начин нећеш моћи да их волиш".

16. Брат рече: "Уистину је, оче, тако и никако другачије. Стога је Господ, будући ружен и ударан и трпећи све што су му причињавали Јудеји, показивао саосећање. Према њима се Он односио као према незналицама и прелешћенима, услед чега је и рекао на Крсту: *Оче, опрости им, јер не знају шта чине* (Лк.23,34). Лукавство и превару ђавола и његових кнезова Он је победио на Крсту, подвизавајући се до смрти за заповест о љубави, као што си рекао, и подаривши нам победу над њима. Разрушивши моћ смрти, Он је подарио своје васкрсење у живот целом свету. Ипак, моли се за мене, оче, да потпуно познам циљ Господњи и Његових апостола, те да будем трезвоуман у време искушења и познам замисли ђавола и његових демона".

17. Одговарајући, старац рече: "Уколико се стално будеш поучавао у реченоме, моћи ћеш да их познаш. Схвативши да сам биваш искушаван, схвати да се и твој брат искушава, те му искушаваном опраштај. Кушачу, пак, који хоће да те наведе на мржњу према искушаваном брату, покажи противљење, не подајући се његовом лукавству. О томе говори и Јаков, брат Божији у Саборној посланици: *Покорите се, дакле, Богу, ? успротивите се ђаволу, и побећи ће од вас* (Јак.4,7). Уколико се, дакле, као што је речено, трезвоумно и непрестано будеш поучавао у реченоме, моћи ћеш да познаш циљ Господњи и Његових апостола, те да, са једне стране, волиш друге и саосећаш им када греше, и са друге стране, да се непрекидно љубављу противиш лукавим демонима. Уколико смо, пак, распуштени, безбрижни и немарни, своју помисао предајући телесним уживањима, ми се не боримо против демона, него против себе и против браће. Борећи се са људима, ми у ствари угађамо демонима".

18. Брат рече: "Тако је, оче. Због моје немарности демони увек узимају повода [да устају] против мене. Молим те, оче, да ми кажеш како треба да стекнем трезвоумље". Старац одговори: "Потпуна безбрижност у односу на земаљско и непрекидно поучавање у Божанственом Писму приводи душу у страх Божији, који потом приводи трезвоумљу. Тада душа почиње да види демоне који је нападају кроз помисли и почиње да се брани, по речима Давида: *На непријатеље моје погледа око моје* (Пс.53,7). Побуђујући ученике на борбу и врховни апостол Петар је рекао: *Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Њему се противите утврђеном вером* (1.Пт.5,8-9). И Господ [је рекао]: *Бдите и молите се да не паднете у напаст* (Мт.26,41). Такође, и проповедник говори: *Уколико те нападне дух владатеља, немој остављати свога места* (Проп.10,4). Место, пак, ума јесте врлина, знање и страх Божији. Веома трезвоумно и храбро се подвизавајући, дивни апостол говори: *Јер, живећи у телу, не војујемо по телу. Јер оружје нашег војевања није телесно, него силно Богом за рушење утврђења, обарајући помисли и сваку охолост, која устаје против познања Божијега, и покоравашући сваку помисао на послушност Христу. Те смо готови казнити сваку непослушност* (2.Кор.10,3-6). Уколико се, дакле, будеш угледао на светитеље и са напором починеш по Богу, бићеш трезвоуман".

19. Брат рече: "Шта треба да чини, оче, онај ко хоће да почине по Богу". Старац одговори: "Није могуће да умом у потпуности почине по Богу онај ко не стеке три врлине: љубав, уздржање и молитву. Јер, љубав укроћује гнев, уздржање исушује похоту, а молитва одваја ум од свих мисли и поставља га нагог пред Бога. Те три врлине у себи садрже све остале и без њих ум не може да почине по Богу".

20. Брат рече: "Молим те, оче, да ме научиш на који начин љубав укроћује гнев". Старац одговори: "Љубав [у себи] садржи милост и добротворство према ближњему, дуготрпљење и подношење свега што од њега долази, као што смо више пута рекли. Садржећи их у себи, љубав укроћује гнев онога ко ју је стекао". Брат рече: "Нису мала дела њена. Међутим, блажен је онај ко је у стању да је стекне. Ја сам, пак, уистину далеко од ње. Ипак, молим те, оче, да ми кажеш шта је дуготрпљење".

21. Старац одговори: "[Дуготрпљив је онај] ко је истрајан у невољама, ко подноси зло и чека крај искушења, ко се не гневи олако, ко не говори неразумно, ко не подозрева и ко не мисли опо што не приличи благочастивоме, као што говори Свето Писмо: *Дуготрпљиви привремено трпи да би му се потом дала радост. Он привремено сакрива своје речи и уста верних исповедаће његову разумност* (Сир.1,23-24).

22. То су, дакле, одлике дуготрпљења. Осим тога, својство дуготрпљивости је сматрати себе узроком

искушења. ? можда тако и јесте. Јер, много тога нам се догађа ради нашег васпитања, или ради очишћења прошлих грехова, или ради исправљења садашње немарности, или ради спречавања будућих грехова. Онај, дакле, ко помишља да му се искушење десило из наведених узрока, неће негодовати када прима ране, поготову уколико је свестан својих грехова. Он неће окривљавати онога кроз кога је дошло искушење. Јер, кроз њега или кроз неког другог требало да он испије чашу судова Божијих. Напротив, он упире поглед Богу и захваљује Ономе ко је допустио [ла пострада], окривљујући себе самог. Он радо прима прекор, као и Давид од Семеја (2.Цар. 16,5-10) и Јов од жене (Јов 2,9-10). Неразборити, међутим, често од Бога иште самилост, да би је потом одбио, с обзиром да није дошла као што је он желео, већ како је Лекар душе сматрао за корисно. Због тога је он малодушан и смуђује се, час се гневећи на људе, час хулећи на Бога. На тај начин он показује неблагодарност и не прима [уразумљење] Од жезла [карања]".

23. Брат рече: "Добро си рекао, оче. Молим те, реци ми на који начин уздржање исушује похоту". Старац одговори: "Оно чини да се човек удаљује од свега што није неопходно, већ само изазива уживање, да учествује само у ономе што је неопходно за живот, да не жури за пријатним, већ само за корисним, да са мером употребљава храну и пиће, да телу не пружа сувишну течност, да једино одржава живот тела, чувајући га слободним од похотних стремљења. На тај начин уздржање исушује похоту. Напротив, уживање и обиље јела и пића разгара стомак и упаљује силну жељу за срамном похотом, гурајући [човека] као живину на [телесно] мешање. Тада су очи бестидне, руке необуздане, док језик говори оно прија ушима, уво слуша испразне речи, ум презире оно што је Божије, а душа, разумом вршећи прељубу, призива тело на безаконна дела".

24. Брат рече: "Ваистину, оче, тако је. Молим те, научи ме и о молитви, тј. како одваја ум од свих помисли". Старац одговори: "Наше помисли су помисли о стварима. Неке од ствари су, пак, чулне, а неке мислене. Кад је заузет њима, ум их пребира у себи, Благодат, пак, молитве ум спаја са Богом. Спајајући га са Богом, она га одваја од свих помисли. И наг од њих, ум у разговору са Богом постаје боголик. Поставши боголик, он већ од Њега моли само оно што приличи и никада не греши у својој прозби. И апостол заповеда: *Молите се без престанка* (1.С'ол.5,17), да бисмо, сједињујући стално ум свој са Богом, постепено одбацили пристрасност према вештаственом".

25. Брат рече: "Како, међутим, ум може непрестано да се моли? Јер, уколико певамо, или читамо, или разговарамо, или служимо, ми га расејавамо многим помислима и представама". Старац одговори: "Божанско Писмо не заповеда ништа немогуће. И сам апостол је певао и читао, и служио и непрестано се молио. Јер, непрестана молитва значи: имати побожан ум, имати чежњу која је прилепљена уз Бога и наду која стално виси на Њему, имати уздање у Њега у свим делима и догађајима. Налазећи се у таквом стању, апостол је рекао: *Ко ће нас одвојити од љубави Христове? Жалост или тескоба* (Рим.8,35) и остало. И нешто касније: *Јер сам уверен да нас ни смрт, ни живот, ни анђели* (Рим.8,38) [не могу одвојити од Њега], И опет: *Свачим смо угњетавани, али не потиштени, збуњивани, али не очајни, прогоњени, али нисмо остављени, оборени, али не погубљени, свагда носећи на телу умирање Господа Исуса, да се и живот Исусов на телу нашем покаже* (2 Кор.4, 8- 10).

26. Са таквим расположењем апостол се непрестано молио. Јер, као што је речено, у сваком делу и догађају његова нада се ослањала на Бога. И сви свети су се увек радовали у невољама како би дошли до стања Божанске љубави. Стога је и говорио апостол: *Зато ћу се најрадије хвалити својим немоћима, да се усели у мене сила Христова* (2.Кор.12,9). И нешто после: *Када сам слаб онда сам силан* (2.Кор.12,10). Али, тешко нама окајанима који смо напустили пут светих отаца и остали наги од сваког духовног дела".

27. Брат рече: "Зашто, оче, ја немам умиљења". Старац одговори: "Зато што нема страха Божијега пред очима нашим и што смо постали сместиште сваког зла. Услед тога страшне Божије претње презиремо као просте појмове. Јер, ко неће стећи умиљење слушајући Мојсија који у име Божије говори грешницима: *Јер се разгоре гњев мој као огањ и доспеће до дубине ада, спалиће земљу и род њезин и попалиће темеље гора. Зарнућу на њих зла и стреле моје усмерићу на њих* (Изл.32,22-23), и опет: *Изоштрићу као муњу мач мој, узмеће суд рука моја, узвратићу освету непријатељима својим и узвратићу онима који ме мрзе* (Изл.32,41), или Исаију који узвикује: *Ко ће вам објавити да огањ гори? Ко ће вам објавити вечно место* (Ис.33,14), и опет: *Идите у светлост огња својега и у ватру коју распалисте* (Ис.50,11), и опет: *Излазиће и гледаће кости људи који су ми преступили. Црв њихов неће умрети и огањ њихов се неће угасити. И биће на виду сваком телу* (Ис.66,24), и Јеремију који говори: *Прославите Господа Бога вашег пре него што се смркне и пре него што се спотакну ноге ваше на мрачним горама* (Јер.13,16), и опет: *Слушај народе неразумни и без срца: имате очи ? не видите, имате уши ? не*

чујете. Мене ли се нећете бојати, вели Господ и преда мном нећете ли бити побожни, јер ја поставих мору границу од песка вечном наредбом коју неће преступити (Јер.5,21-22), и опет: Отпадање твоје покараће те и злоћа твоја изобличиће те. Познај и види да ти је горко што си ме оставио, вели Господ... Ја насадих виноград родан и истинит. Како си се претворио у горчину и туђи виноград (Јер.2,19-21), и опет: Нисам седео на скупу играча, него се бојаш од лица руке твоје. Седех усамљен, јер се испуних горчином (Јер.15,17)?

Ко се неће ужаснути слушајући Језекиља који говори: Изпићу гњев свој на тебе, довршићу љутњу своју на теби, судићу те по путевима твојим, даћу на тебе све гадости твоје... неће жалити око моје, нити ћу се смилovati... Тада ћеш познати да сам ја Господ (Јез.7,3; 9). Ко неће стећи умиљење слушајући Данила који описује Дан страшнога суда, говорећи: Ја, Данило гледах како се постављаху преостали и како Стари данима седе. Одео му беше бело као снег и коса главе Његове као вуна чиста. Престо Његов [беше као] пламен огњени, точкови Његови као врели огањ. Река огњена тецијаше пред Њим. Хиљаде хиљада служажу му и мноштво стајаше пред Њим. Суд заседе и књиге се отворише (Дан.7,9-10), тј. [списак] свачијих дела, или опет: Видеху ноћном виђењу и гле, беше као Син Човечији који иде на облацима небеским и дође до Старог данима, те му се приведе, и даде му се власт и част и царство. И сви народи, племена и језици служиће му, Његова власт је вечна власт и Његово царство је вечно царство. И уздрхта дух мој у мени, у Данилу, и виђења главе моје ме узнемираваху (Дан.7,13-15).

28. Ко се неће уплашити, слушајући Давида који говори: Једном говораше Бог, ово двоје чух: да је моћ Божија, и твоја је, Господе, милост, јер ћеш ти узвратити свакоме по делима његовим (Пс.61,11-12), и проповедника који говори: Главно у свему што си чуо јесте: Бој се Бога и заповести Његове држи. У томе се састоји цео човек. Бог ће свако дело извести на суд, па и скривено, било добро или зло (Проп.12,13-14).

29. Ко, пак, неће уздрхтати слушајући апостола који говори: Јер нам се свима ваља јавити на суду Христовом, да прими сваки оно што у телу учини, било добро или зло (2.Кор.5,10). Ко неће заплакати због нашег неверја и због ослепљености душе наше. Јер, ми смо све речено чули, па ипак се не кајемо и не плачемо горко због своје велике немарности и лењости. Провидећи их, и Јеремија је говорио: Проклет је онај ко немарно врши дела Господња (Јер.48,10). Јер, када бисмо показивали бригу за спасење својих душа, ми бисмо задрхтали од речи Господњих и похитали да извршимо заповести Његове, којима се спасавамо. Иако смо од Господа чули: Уђите на уска врата... што воде у живот (Мт.7,13-14), ми смо више заволели широк и простран пут, који води у пропаст. Стога ћемо, кад дође са неба да суди живима и мртвима, од Њега чути: Идите од мене, проклети, у огањ вечни који је припремљен ђаволу и анђелима његовим (Мт.25,41).

30. И ми ћемо речено чути стога што смо били немарни за добра дела и што нисмо волели ближње, а не стога што смо зло чинили. Како ћемо, међутим, поднети онај Дан уколико смо и зло чинили и уколико смо показали велики немар? Осим тога, старима је преко Мојсија било речено: Не чини прељубе, не укради, не убиј и остало. Знајући, међутим, да Хришћанину није довољно да се Држи само реченога да би био савршен, Господ је рекао: Јер вам кажем да, ако не буде правда ваша евећа него правда књижевника и фарисеја, нећете ући у Царство небеско (Мт.5,20). Због тога је у оба случаја као правило поставио освећење душе (кроз коју се и тело освећује) као и искрену љубав према свим људима, којом можемо да стекнемо и љубав према Њему. Као образац дао нам је самог себе све до смрти и своје ученике, као што је више пута речено.

31. Које ћемо, дакле, оправдање имати у онај Дан с обзиром да смо, имајући сличан образац, ипак показивали немар. Оплакујући нас који смо се удостојили благодати, па ипак остајемо у немару, испуњени сваког зла, пророк Јеремија је рекао: Ко ће дати воду глави мојој и извор суза очима мојим да оплакујем народ овај дању и ноћу (Јер.9,1), ? чујем и Мојсија који о нама говори: Једе Јаков и насити се и одврже се љубљени. Напунио се салом, удебљао се, раширио се и оставио Бога који га је створио, одступивши од Бога Спаситеља свога (Изл.32,15), и Михеја који плачући говори: Авај, душо, неста побожног са земље и онога ко исправља нема међу људима. Сваки жалошћу о жалошћује ближњега свога и на зло припремају руке своје (Мих.7,2), и псалмопојца, који слично говори о нама: Спаси ме, Господе, јер неста преподобнога, јер се умањише истине од синова људских (Пс.11,1) и остало.

32. Проричући, и апостол нас је оплакивао, говорећи: Нема га који чини добро, нема баш ни једнога. Њихово је грло гроб отворен, језицима својим вараху, отров је аспидин под уснама њиховим. Уста су им пуна клетве и горчине. Ноге су им брзе да проливају крв, Пустош и беда је на путевима њиховим и пута мирног не познаше. Нема страха Божијега пред очима њиховим (Рим.3,12-18). Провиђајући

будуће, тј. наше садашње рђаво живљење, он пише Тимотеју: *Али ово знај да ће у последње дане настати тешка еремена. Јер ће људи бити самољубиви, среброљубиви, хвалисави, гордељиви, хулници, непослушни родитељима, неблагодарни, непобожни, безосећајни, непомирљиви, клеветници, неузддржљиви, сурови, недоброљубиви, издајници, напрасити* (2.Тим,3,М) и остало. Стога тешко нама с обзиром да смо стигли до краја у злу.

Јер, ко од нас, реци ми, не учествује у набројаним залима? Није ли се на нама испунило пророштво? Нисмо ли сви стомакоугодници? Нисмо ли сви сластољупци? Нисмо ли сви лакоми и вештаствољубиви? Нисмо ли сви гневљиви? Нисмо ли сви свадљиви? Нисмо ли сви злопамтљиви? Нисмо ли сви издајници сваке врлине? Нисмо ли сви опадачи? Нисмо ли сви подругљиви? Нисмо ли сви дрски? Нисмо ли сви братомрски? Нисмо ли сви разметљиви? Нисмо ли сви охоли? Нисмо ли сви гордељиви? Нисмо ли сви сујетни? Нисмо ли сви лицемерни? Нисмо ли сви подмукли? Нисмо ли сви завидљиви? Нисмо ли сви непокорни? Нисмо ли сви лењиви? Нисмо ли сви колебљиви? Нисмо ли сви безбрижни? Нисмо ли сви немарни за Спаситељеве заповести? Нисмо ли снџ испуњени сваком злоћом? Нисмо ли уместо станишта Духа Светога, постали обиталиште идола? Не називамо ли ми извештачено Бога својим Оцем? Нисмо ли уместо синова Божијих, постали синови геене? Нисмо ли ми који носимо велико име Христово постали гори од Јевреја? Нико, пак, слушајући истину, не треба да узнегодује, слично њима који су, иако безакони, говорили: *Једнога Оца имамо - Бога* (Јн.8,41), да би од Спаситеља чули; *Ваш је отац ђаво, и жеље оца свога хоћете да чините* (Јн.8.44).

33. Како, дакле, да и ми, будући преступници Његових заповести, не чујемо слично од Њега? Јер, и апостол назива синовима Божијим оне који су вођени Духом, говорећи: *Јер, које води Дух Божији они су синови Божији* (Рим.н,14). Како, дакле, и ми, вођени смрћу, можемо да чујемо да се називамо синовима Божијим? *Јер је телесно мудровање смрт* (Рим.8,6). Међутим, они који су вођени Духом постају очигледни по плодовима Духа. ? познати су плодови Духа: ? *плод Духа јесте: љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вера, кротост, уздржање* (Гал.5,22-23). Да ли их ми имамо у себи? Или имамо све супротно? Како, дакле, можемо слушати да се зовемо синовима Божијим, а не пре противника? Јер, оно што је рођено свакако је слично са оним од кога је рођено. То показује и Господ говорећи: ? *што је рођено од Духа, дух је* (Јн.3,6). Ми смо, пак, постали плот која жели против Духа, услед чега ћемо са правом чути од Њега: *Неће дух мој пребивати са овим људима јер су плот* (Пост 6,3). Како се, дакле, можемо називати Хришћанима, немајући у себи ништа Христово?

34. Али, рећи ће, можда, неко: "Имам веру. Мени је за спасење довољна вера у Њега". Таквоме одговара апостол Јаков, говорећи: *И ђаволи верују и дрхте* (Јв.к.2,19), и опет: *Вера, ако нема дела, мртва је сама по себи* (Јак.2.17.20), као уосталом и дела без вере. Како ми уопште верујемо када не показујемо веру у оно [што говори] о пролазним и садашњим [стварима], с обзиром да смо привезани за вештаствено и да по телу живимо, војујући против Духа. Они, пак, који су истински веровали у Христа и који су га целог уселили у себе кроз држање заповести, говораху: ? *живим - не више ја, него живи у мени Христос; ? што сада живим у телу, живим вером Сина Божјега, који ме заволе и предаде себе за мене* (Гал.2. 20). Страдајући за Њега и ради спасења сних, као прави Његови подражаваоци и истински чувари Његових заповести, они говораху: *Кад нас грде, благосиљамо, кад нас гоне, трпимо, кад хуле на нас, молимо* (1.Кор.4,12-13), с обзиром да су Њега чули да говори: *Љубите непријатеље своје, благосиљајте оне који вас куну, чините. добро онима који вас мрзе и молите се за оне који вас вређају и гоне* (Мт.5,44) и остало. И у њиховим речима и у делима показивао се Христос, који је у њима деловао. Ми, пак, деламо супротно свим Његовим заповестима, услед чега смо испуњени сваком нечистотом. Стога смо и постали дом трговине уместо храма Божијег, пећина разбојничка уместо дома молитве, народ грешан уместо светог народа, народ препун грехова уместо народа Божијег, семе зло уместо светог семена, и синови безаконја уместо синова Божијих. Јер, ми смо оставили заповести Господње и робујемо злим дусима кроз нечисте страсти, прогневљујући Свеца Израилјева.

35. Оплакујући нас и желећи да нам помогне у нашем паду, велики Исаија узвикује: *Због чега још рањавате сами себе, до- дајући безаконје? Сва је глава у болу и сво срце у тузи. Од ногу до главе нема здравог места, већ само рана и модрица, и рана позлеђена, неочишћена, неомекшана уљем, незавијена* (Ис.1,5-6). И шта након тога? *Оставиће се кћи Сионска као колиба у винограду, као складиште поерћа у башти за краставце, као град опкољени* (Ис.1,8).

Показујући опустошење душе наше, и апостол је рекао: *И како не марише да познају Бога, предаде их Бог у покварен ум да чине што је неприлично, њих који су испуњени сваке неправде, блуда, злоће, лакомства, неваљалства, пуни зависти, убиства, свађе, лукавства, злоћудности, дошапчачи, опадачи, богомрски, насилници, гордељивци, хвалисавци, измишљачи зала, непокорни родитељима,*

неразумни, невере, неосетљиви, непомирљиви, немилостиви. Они, познавши правду Божију, да који то чине заслужују смрт, не само да чине то, него и одобравају онима који то чине, Зато их предаде Бог у жељама њихових срца у нечистоту, да се бешчасте тела њихова међу њима самима (Рим. 1,28-32; 24). И шта након тога? Открива се гнев Божији с неба на сваку безбожност и неправду људи (Рим.1, 18).

36. Означавајући такво опустошење душе, и Господ је говорио: *Јерусалиме, Јерусалиме, који убијаш пророке и засипаш камењем послане теби, колико пута хтедох да саберем чеда твоја, као што кокош скупља пилиће своје под крила, и не хтедохте! Ето ће вам се оставити кућа ваша пуста (Мт.23,37-38). Гледајући нас, наводне монахе, који обављамо само телесна служења и презиремо духовна, услед чега смо још и охоли, Исаија опет говори: *Чујте реч Господњу, старешине Содомске, пазите на закон Божији, народе Гоморски. Шта ће ми мноштво жртава ваших? Сит сам жртвава паљеница од овнова и сала од жагањаца. Нећу више крви јунчије и јарчије. Јер, ко је тражио тако нешто од руку ваших? Нећете више газити по моме дворишту. Узалуд је да ми принесете и најтананије брашно. И тамјан ми је одвратан. Младине ваше и суботе и дан велики не подносим. Пост и недељање и празнике ваше мрзи душа моја. Наситио сам вас се и не могу вас више подносити. Кад пружите руке ваше ? мени одвратићу очи моје од вас. Зашто? Јер, руке ваше су, говори, пуне крви (Ис. 1,10-15). Јер, сваки који мрзи брата свога јесте човекоубица (1.Јн.3,15). Због тога сваки подвиг који не садржи љубав постаје туђ Богу.**

37. Изобличавајући из далека наше лицемерје, [Он] је рекао: *Народ овај ме поштује устима, док му је срце далеко од мене. Стога ме узалуд поштују (Ис.29,13) и остало. Оно што је Господ наш говорио, оплакујући фарисеје, примењиво је и на нас, садашње лицемере, који смо се удостојили велике благодати, али се показујемо горим од оних. Не товаримо ли и ми тешка и несношљива бремена на рамена људи, не хотећи прстом својим да их се прихватимо (Лк.11,46)? Не чинимо ли и ми сва дела наша да бисмо се показали људима (Мт.6,5)? Не волимо ли и ми зачеље на гозбама и прва места у зборницама, да нас људи зову: "Учитељу, учитељу", и не гонимо ли до смрти оне који нам не указују [част]? Нисмо ли и ми узели кључ од знања и не затварамо ли Царство небеско пред људима, другима не дајући да уђу и сами не улазећи?*

Не проходимо ли и ми море и земљу да бисмо добили једног следбеника? И кад га добијемо, не чинимо ли га сином пакленим двоструко већим од себе? Нисмо ли и ми вођи слепи, који комарца оцеђујемо, а камилу прождиремо? Не чистимо ли и ми чашу и зделу споља, док смо унутра пуни грабежи и лакомства, а нарочито неуздражања? Не дајемо ли и ми десетак од кима и метвице и сваког поврћа, док преступамо судове Божије и љубав Његову? Нисмо ли и ми као окречени гробови, показујући се споља преда људима као праведни, иако смо унутра пуни лицемерја и безакоња и сваке нечистоте? Не подижемо ли и ми гробове мученицима и не украшавамо ли споменике апостолима, премда смо слични онима који су их побили? Ко да не заплаче над нама који се налазимо у таквом стању? Ко да не зариди над нама због таквог нашег заробљеништва? Због тога нас, часне синове Божије, сматрају за лончарске судове. Стога је потамнело злато и изменило се добро сребро (Плач.4,1-2).

Због тога су назореји Сиона, који су блистали више од снега, постали као Етиопљани. Они који беху белги од млека, потамнеше више од црнила. Стога се наш изглед помрачи више од чађи. Однеговани у раскоши, обукосмо се у нечистоту. Умножи се безакоње наше више од безакоња Содомљана. Стога смо од синова дана и светлости постали синови ноћи и таме (1.Сол.5,5). Од синова Царства постали смо синови пакла. Стога иако синови Вишњега, ми умиремо као људи, и падамо као један од кнезова (Пс.81, 6-7). Ми смо предани у руке безаконих непријатеља, тј. дивљих демона, и цару неправедноме и лукавијем од свих на земљи, тј. њиховом кнезу стога што сагрешисмо и безакононасмо, преступивши заповести Господа Бога нашега (Дан.3,31-32), погазивши Сина Божијега и Крв Новог Завета држећи за несвету (Јев.10, 29).

Ипак, немој нас оставити до краја, Господе, ради имена твога, немој разорити Завет свој и немој удаљити милост своју од нас (Дан.3,34-35) ради штедрости своје, Оче наш, који си на небесима, и ради милости Духа твога Светога. *Не спомињи наша стара безакоња, нека нас брзо предухитре милости твоје јер осиромашисмо веома. Помози нам Боже, Спаситељу наш, ради славе имена твога. Господе, избави нас и очисти грехе наше ради имена твога (Пс.78,8-9),* опоменувши се првине наше, Господе, коју је од нас из човекољубља примио јединородни Син твој, и коју ради нас има на небесима како би нам дао извесну наду спасења и како ради очајања не бисмо постали гори. [Помози нам] ради Часне Крви Његове, коју је излио за живот света, ради Његових светих апостола и мученика, који су ради имена Његова пролили сопствену крв и ради светих пророка, отаца и патријараха, који су се подвизавали да угоде светом имену твојем.

Немој превидети молитву нашу, Господе, нити нас остави до краја. Јер, ми се не уздамо у правду своју, него у милост твоју, којом се бринеш за род наш. Преклињемо и молимо твоју Светињу да нам не буде на суд Тајна коју је удомостројио Син твој јединородни за наше спасење. Немој нас одбацити од лица твога. Немој се згадити на нашу недостојност, већ нас помилуј по великој милости својој. По обиљу штедрости своје отпусти грехове наше како бисмо неосуђено дошли пред свету славу твоју, како бисмо се удостојили покрова твога јединородног Сина и како због њих не бисмо били одбачени као зле слуге.

Да, Владико, свемогући Господе, чуј мољења наша, јер осим тебе другога [Бога] не знамо. Ми име твоје именујемо, јер ти чиниш све у свему и сви од тебе тражимо помоћ. Погледај, дакле, са неба, Господе и види из дома свете славе твоје. Где је ревност твоја и моћ твоја? Где је обиље милости твоје и милосрђа твога, јер си трпео пад наш? Јер, ти си Отац наш. Авраам нас није знао, и Израилъ нас није познао. Ти, Господе, Оче наш, избави нас, јер је од почетка на нама име твоје свето и твог јединородног Сина и Духа твога Светога. Зашто смо, Господе, заблудели са пута твога? Немој нас кажњавати палицом судова твојих. Зашто су отврднула срца наша, те се не боје тебе? Оставио си нас самозакоњу заблуде. Поврати, Господе, слуге твоје ради Свете Цркве твоје и ради свих од века светитеља твојих да бисмо унеколико наследили свету гору твоју. Противници наши погазише светињу твоју. Постадосмо као у почетку, док још ниси владао над нама и док се још не призиваше име твоје над нама (Ис.63,15-19).

38. Уколико отвориш небо, трепет ће обузети горе од тебе и растопиће се као восак на домаку огња. Огањ ће попалити противнике и страшно ће бити име твоје противницима [твојим]. Када будеш учинио преславна дела, трепет ће обузети горе од тебе. Од века не слушамо, нити очи наше видеше Бога осим тебе. Дела која ћеш учинити онима који чекају милост сусрешће оне који чине правду и сећају се путева твојих. Гле, ти си се разгневио и ми сагрешисмо. Боље речено, ми саргешисмо и ти си се разгневио.

Стога залутасмо и постасмо сви као нечисти. Јер, сва наша правда је као крпа од нечисте [жене]. Ми отпадосмо као лишће због безакоња наших због чега ће нас ветар однети. И нема никога ко призива име твоје и који би се сетио да те се држи. Окренуо си лице своје од нас и предао си нас због грехова наших. И сада, Господе, ти си Отац наш, а ми смо блато и сви дело руку твојих. Немој се гневити сувише на нас и немој се у [оно] време сетити грехова наших. И сада погледај, јер смо сви ми народ твој. Град светога Сиона твога постаде пуст, као пустиња поста Јерусалим. Проклет поста дом свети наш, и слава коју благословише оци наши би спаљена огњем, те сва славна наша [дела] падоше. И све си трпео, Господе и ћутао. И смирио си нас веома (Ис.64,6-12).

39. Све се речено образно десило старом народу, а сада се на нама истински испуњава. *Постадосмо руе суседима нашим, демонима, подсмех и поруга онима око нас* (Пс.78,4). Ипак, погледај са неба и види и спаси нас ради светога имена свога. И покажи нам лукавства противника наших и избави нас од замки њихових. Немој удаљити од нас помоћ своју, јер ми нисмо способни да победимо оне који нападају на нас. Ти си моћан да нас спасеш од свих противника. Спаси нас, Господе, од скорби овога света по благодати твојој како бисмо чистом савешћу пребродили пучину живота, непорочни и без мане предстали страшном престолу твојем и удостојили се вечнога живота".

40. Чувши све речено и скрушивши се веома, брат са сузама рече старцу: "Како видим, оче, нема мени наде на спасење. Јер, безакоња моја превазиђоше главу моју (Пс.37,4). Ипак, молим те да ми кажеш шта треба да чиним". Одговарајући, старац рече: "Спасење по човечијим [силама] није могуће. Међутим, за Бога је све могуће, као што је рекао сам Господ (Мт.19,26). Претекнимо лице Његово у исповедању. *Поклонимо се и припаднимо Њему и плачимо пред Господом Створитељем нашим. Јер је Он Бог наш* (Пс. 94,2; 6)? Чујмо га како говори кроз Исаију: *Кад се обратиш и уздахнеш, спашћеш се* (Ис.30,15), и опет: *Зар рука Господња не може да спасе? Или је отежало ухо Његово те не може чути? Напротив, греси наши су стално између нас и Бога. Због грехова наших окренуо је [Он] лице своје да нас не помилује* (Ис.59,1-2).

[Он опет] говори: *Умијте се и будите чисти. Одвојте лукавства од душа ваших пред очима мојом, научите добро чинити, тражите суда, избавите онога коме се чини неправда, дајте правицу сирочету и оправдајте удовицу, те дођите да поговоримо, вели Господ. И ако греси ваши буду као скерлет, убелићу их као снег, и ако буду као црвена тканина, убелићу их као вуну. И ако хоћете и послушате ме, јешћете добра земаљска. Јер, уста Господња говорише ово* (Ис. 1,16-19). И опет преко Јоиља (О? говори): *Обратите се мени свим срцем својим у посту и у плачу и у риданју. Раздерите срца своја, ? не хаљине своје, јер је милостив и штедар Господ и изглађује злобе* (Јоил. 2.12-13). И Језекиљу опет [Он] вели: *Сине човечији, реци дому Израилејеву: Ви говорите и кажете - Преступи наши и безакоње наше на нама су и у њима гинемо. И како да живи будемо? Реци им: Жив сам ја, говори Господ, и нећу смрти грешника, него да се обрати од пута свога и буде жив. Обраћењем обратите се*

од путева ваших. Због чега да помрете, доме Израилљев (Јез.33, 10-11).

Показујући изобиље Божије благодати, и Трећа књига о царевима износи: Налазећи се у Навутејевом винограду, који је присвојио убивши га, наговорен од Језавеље, [цар] Ахав је чуо Илију, који му је рекао: *Овако говори Господ: Ниси ли убио и ниси ли наследио. На месту где су пси лизали крв Навутеја, и твоју ће лизати. ? Језавељу ће пси појести у предграђу Језраела. ? када чу ове речи, Ахав раздера хаљине своје, привеза кострет око тела свога, и пости и усну у кострети. И би реч Господња Илију, зоворећи: Виде ли да се раскајао Ахав од лица мога? Стога нећу пустити зла у дане његове (3.Цар.21,19; 23; 27; 29).*

И Давид говори: *Грех мој познадох, и безакоње моје не сакрих. Рекох: Исповедићу против себе безакоње моје Господу, и ти си опростио безбожност срца мога. За то ће се помолити теби свак преподобни у време погодно. Али при потопу вода многих, неће му се [оне] приближити (Пс.31,5-6).*

У Јеванђељу, пак, Господ говори: *Покајте се, јер се приближило Царство небеско (Мт.4,17).* На питање Петра: *Колико пута на дан, ако ми згреши брат мој, да му опростим? До седам ли пута, као благ по природи и неизмеран у благодати [Он] одговара: Не велим ти до седам пута, него до седамдесет пута седам (Мт.18,22).* Шта се може сравнити са таквом благошћу? Шта да се упореди са таквим човекољубљем?

41. Познавши, дакле, страх Господњи и Његову благодат и човекољубље из Старог и из Новог Завета, обратимо му се са свим срцем својим. И зашто да гинемо, браћо? Очистимо руке грешници, очистимо срца своја двоједушни, помучимо се, тугујмо и плачимо за грехе своје. Престанимо са злим делима својим, поверујмо у штедрости Господње, убојмо се Његових претњи, сачувајмо Његове заповести, заволимо један другог из свег срца. И онима који нас мрзе и који нас вређају рецимо: "Ви сте браћа наша", како би се прославило име Господње и како би се показала радост Његова. Дајмо опроштај једни другима за узајамна искушавања, с обзиром да против нас војује заједнички непријатељ. Успротивимо се својим помислима, призивајући Бога за помоћника, те ћемо прогнати лукаве и нечисте духове. Потчинимо тело духу, притешњујући га и васпитавајући га сваким злопаћењем. Очистимо себе од сваке прљавштине тела и духа. Побуђујмо једни друге на напредовање у љубави и добрим делима.

Немојмо завидети једни другима, нити се раздражујмо кад нам завиде. Напротив, показујмо саосећање једни другима и смиреноумљем лечимо једни друге. Немојмо оговарати једни друге, нити се узајамно подсмевајмо, јер смо удови једни другима. Одбацимо лењост и немарност и стојмо храбро борећи се против духова зла, имајући Заступника код Оца - Исуса Христа Праведника: Он је помирење за грехе наше. Помолимо му се, дакле, чистим срцем из све душе своје и опростиће нам грехе наше. Јер, Господ је близу свима који га призивају у истини (Пс.144,18). Стога и говори: *Принеси Богу жртву хвале и изврши Вишњему завете своје. Призови ме у дан жалости твоје и избавићу те, и прославићеш ме (Пс. 49,14-15).*

И Исаија опет [говори]: *Разрешу сваку свезу неправде, раскину ужад принуде, отпусти потлачене, и сваки уговор неправедни поцепај. Раздели гладнима хлеб сеој и сиромаше без крова уведи у кућу своју. Уколико видиш нагога, одени га, и од семена дома свога немој се крити. Тада ће гранути ујутру светлост твоја и оздрављење твоје брзо ће засијати. И ићи ће пред тобом правда твоја, и слава Господња обузеће те. И шта потом? Тада ћеш завикати и Бог ће те чути. Још док будеш говорио, Он ће ти рећи: Ево ме. Тада ће засијати у тами светлост твоја, и тама ће твоја бити као у подне. И биће Бог увек са тобом, и наситиће се душа твоја по жељи (Ис.58,6-10).* Видиш ли да ћемо, разрешивши сваку свезу неправде од срца свога, развезавши свако уже присиле злопамћења у разменама нашим, и журећи да чинимо добро ближњему из све душе, ми бити обасјани светлошћу познања, ослободити се од страсти бешчашћа, испунити се сваке врлине, просветити се славом Божијом и ослободити се сваког незнања. Молећи се Христу, бићемо услышени, Бога ћемо имати увек са собом и испунићемо се жељама по Богу.

42. Заволимо, дакле, један другог и волеће нас Бог. Трпимо једни друге и Он ће дуготрпети гресима нашим. Немојмо враћати зло за зло и нећемо примити по гресима нашим. Опроштај грехова наших наћи ћемо у опраштању браћи. Милост Божија је скривена у нашем милосрђу према ближњем. Стога је Господ казао: *Опраштајте, и опростиће вам се (Лк.6,37), и: Ако опростите људима сагрешења њихова, опростиће и вама Отац ваш небески (Мт.6,14), и опет: Блажени милостиви, јер ће бити помиловани (Мт. 5,7), и: Каквом мером мерите, онаквом ће вам се мерити (Мт. 7,2).* Ето, Господ нам је даровао начин спасења. Он нам је дао вечну власт да будемо чеда Божија (Јн.1,12). У вољи нашој, дакле, јесте спасење наше.

43. Дајмо, дакле, себе свецело Господу да бисмо га примили свецелог. Постанимо Њиме богови. Будући по природи Бог и Владика, Он је стога и постао човек. Покоримо се Њему и слушајмо га, и Он ће неуморно одбијати непријатеље наше. *Да је народ мој послушао мене*, говори [Он], *да је Израилъ ходио путевима мојим, до ништавила бих непријатеље његове понизио, и на тлачитеље њихове ставио бих руку моју* (Пс.80,14-15). Сву наду своју положимо само на Њега. Сву своју бригу бацимо на Њега и од сваке невоље ће нас избавити: целог живота нашег Он ће нас чувати. Сваког човека заволимо од душе, али ни на једног не полагајмо своју наду. Јер, док нас Господ чува, пријатељи нам чине услуге и непријатељи изнемогавају пред нама. Међутим, ако нас Господ остави, и сви пријатељи нас напуштају, а непријатељи јачају против нас. Онај ко се узда у себе самог, пашће падом великим, а онај ко се боји Господа, биће узнесен. Стога је и Давид рекао: *Јер се не уздам у лук свој, и мач мој неће ме спасти. Јер си нас ти спасао од тлачитеља наших, и мрзитеље наше посрамио си* (Пс.43,6-7).

44. Немојмо трпети помисли које умањују грехе наше и које нас убеђују да ће нам се опростити. Ограђујући нас, Господ је о њима рекао: *Чувајте се од лажних пророка, који вам долазе у оделу овчијем, ? изнутра су вуци грабљиви* (Мт.7,15). Све док се наш ум узнемирава грехом, ми још нисмо добили опроштај, будући да још писмо донели плодове достојне покајања. Плод покајања јесте бестрашће душе, а бестрашће је истребљивање греха. Ми још немамо савршено бестрашће, будући да се понекад узнемиравамо страстима, а понекад не. Према томе, ми нисмо добили потпуни опроштај грехова. Јер, од прародитељског греха смо се ослободили кроз свето крштење. Од греха, пак, на који смо се дрзнули после крштења, ми се ослобађамо кроз покајање.

45. Покајмо се, дакле, стварно да бисмо, ослободивши се страсти, задобили опроштај грехова. Презримо привремено да не бисмо, борећи се због њега са људима, преступали заповест о љубави и отпали од љубави Божије. По Духу ходимо и похоту телесну немојмо чинити (Гал.5.16). Бдимо, будимо трезвоумни, одбацимо сан лењости. Угледајмо се на свете подвижнике Спаситељеве и подржавајмо подвиге њихове. Заборављајмо оно што је за нама и стремимо за оним што је пред нама. Подражавајмо њихов неуморни пут, њихово вруће расположење, истрајност уздржања, светост целомудрености, смелост трпљења, непоколебивост дуготрпљења, жалост саосећања, непомућеност кротости, врелину ревновања, нелицемерје љубави, висину смиреноумља, једноставност нестицања, храброст, благод, снисходљивост.

Немојмо попуштати уживању, немојмо се ослабљивати помислима, немојмо прљати савест. Имајмо *мир са свима и светост, без које нико неће видети Господа* (Јев.12,14). Због свега тога бежимо, браћо, од света и кнеза његовог. Оставимо тело и телесно. Узиђимо на небеса и на њима нека буде наше живљење. Подражавајмо божанственог апостола, достигнимо Начелника живота и окусимо од Извора живота. Са анђелима славимо, са арханђелима певајмо Господа нашега Исуса Христа, коме пека је слава и моћ заједно са Оцем и Светим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

II

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ПОГЛАВЉА О ЉУБАВИ

Предговор Елпидију

Уз Слово о подвижничком животу, шаљем твоме преподобију, оче Елпидије, и **Слово о љубави** у четири дела (по сто поглавља), подражавајући броју Јеванђеља. Оно, можда, никако не одговара твоме очекивању, али није ни испод мојих сила. Уосталом, нека зна твоја светост да послато није плод мога ума. Прочитавши књиге светих отаца и извукавши оно што се односи на наш предмет, ја сам њихову опширност сажео у виду изрека ради лакшег памћења и мисаоне прегледности, те их шаљем твоме преподобију, молећи те да их читаш са добрим расположењем, тражећи само корист и превиђајући ружноћу речи. Осим тога, моли се за мене недостојног, јер сам лишен сваке духовне користи. Исто тако, молим те да написано не схваташ као бреме, будући да сам ја само испунио оно што ми је наређено. Наиме, данас нас је много који речима обременујемо савести, док је врло мало оних који делима уче или

се на делима уче. Потруди се усрдно да проникнеш у свако поглавље. Јер, чини ми се да нису сва за свакога лако разумљива. За многа, наине многи морају да уложе много труда, иако изгледа да су врло просто изречена. Јер, може бити да ће оно што је откривено у њима бити и душекорисно. Свакако ће се таквим и показати уз благодат Божију ономе ко их не буде читао из радозналости, већ са страхом Божијим и љубављу. Онај, пак, ко ову или било коју другу књигу почне читати да би уловио реч на укор писцу, те да би себе показао мудријим од њега (а не ради духовне користи), нигде, никада и ништа корисно неће открити.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

II

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ПОГЛАВЉА О ЉУБАВИ

СТОТИНА ПРВА

1. Љубав је добро расположење душе по коме ништа од постојећег не претпоставља познању Бога. Није могуће да је задобије онај ко има пристрашће према било чему земаљском.
2. Љубав се рађа од бестрашћа, бестрашће од наде у Бога, а нада од трпљења и дуготрпељивости. Оне се рађају од свеобухватног уздржања, уздржање од страха Божијег, а страх од вере у Господа.
3. Онај ко верује у Господа, боји се ада, а ко се боји мучења уздржава се од страсти. Онај ко се уздржава од страсти трпељиво подноси невоље. Онај ко трпи невоље имаће наду у Бога. Нада, пак, у Бога ослобађа од земаљске пристрасности. Ум који је ослобођен од пристрасности имаће љубав према Богу.
4. Онај ко љуби Бога познање Бога претпоставља свему створеноме од Њега. Кроз чежњу, он је непрестано прилепљен уз њега.
5. Све што постоји створено је кроз Бога и за Бога и Бог је бољи од свега што је створио. Стога онај ко оставља Бога и занима се лошијим, показује да Богу претпоставља оно што је кроз Њега постало.
6. Онај чији је ум прилепљен уз љубав према Богу, све видљиво, па и само тело своје, презире као туђе.
7. Уколико је душа боља од тела, и уколико је Бог несравњено бољи од света који је створио, онда се онај ко тело претпоставља души, те створени свет Богу ни по чему не разликује од идолопоклоника.
8. Онај ко је одвојио ум од љубави и привржености према Богу и привезао га за чулно, души претпоставља тело и Богу Творцу Његова створења.
9. Уколико је живот ума светлост познања, коју рађа љубав према Богу, онда је добро речено да нема ничег већег од Божанске љубави.
10. Ум који се са љубавном чежњом узноси Богу не осећа ништа од постојећег. Јер, обасјаван Божанском и бескрајном светлошћу, он је безосећајан за све од Бога створено, слично чулном оку [које не примећује] звезде када се роди сунце.
11. Све врлине садејствују уму у стицању Божанске љубави, а изнад свега чиста молитва. Њоме узношен ка Богу, ум бива изван свега постојећег.
12. Када кроз љубав буде обузет Божанским познањем, ум иступа изван постојећег и, осетивши Божанску бескрајност, слично божанственом Исаији, од усхићења долази у осећање смирења, са скрушеношћу говорећи речи пророка: *О кукавни ја, јер се скруших, јер будући човек и имајући нечисте усне и живећи у народу који има нечисте усне видех Цара, Господа Саваота својим очима (Ис.6,5).*
13. Онај ко љуби Бога, не може а да не воли свакога човека као самога себе, према и негодује због страсти оних који се још нису очистили. Видећи, међутим, њихово исправљање, он се радује неизмерном и неизрецивом радошћу.

14. Нечиста душа је страсна, будући испуњена помислима похоте и мржње.
15. Онај ко у срцу своје види траг мржње према ма ком човеку за ма какву погрешку потпуно је туђ љубави према Богу. Јер, љубав према Богу никако не трпи мржњу према човеку.
16. *Ако ме љубите*, говори Господ, *заповести моје држите* (Јн.14,15). *Ово је заповест моја: да љубите један другог* (Јн.15,12). Онај, дакле, ко не љуби ближњег, не држи заповест, а ко не држи заповест - не може ни Господа љубити.
17. Блажен је човек који све људе може подједнако да воли.
18. Блажен је човек који није привезан ни за једну пропадљиву или пролазну ствар.
19. Блажен је ум који се, прошавши све ствари, непрестано наслађује Божанском красотом.
20. Онај ко старање о телу доводи до похоте и ко има злопамћење према ближњем због привремених ствари више служи твари, неголи Творцу.
21. Онај ко тело своје чува од уживања и од болести стиче сатрудника у служењу бољем.
22. Онај ко бежи од свих светских похота постаје виши од сваког светског вештаства.
23. Онај ко љуби Бога неизоставно љуби и ближњег. Он не може да чува имање, већ њиме богодолично располаже, дајући свакоме ко заиште.
24. Онај ко чини милостињу подражавајући Бога не види разлику у телесним потребама између доброга и рђавога, праведнога и неправеднога, већ свакоме подједнако разделяје према потреби, премда због доброг произвољења врлинскога претпоставља порочноме.
25. По природи благ и бестрасан, Бог све подједнако воли као своја створења, премда врлинског прославља јер стиче познање, а порочног по својој доброту милује и обраћа, кажњавајући га у овоме свету. И човек који је по свом настројењу добар и бестрасан све људе подједнако воли: врлинског због природе и доброг произвољења, а порочног због природе и састрадавања, милујући га као неразумнога и као онога који ходи у тами.
26. Расположење љубави се не препознаје само раздавањем иметка, него и предавањем Речи Божије и телесним служењем.
27. Онај ко се истински одрекао светских ствари, те ближњему из љубави нелицемерно служи, убрзо постаје слободан од сваке страсти и заједничари у Божанској љубави и знању.
28. Онај ко је у себи стекао Божанску љубав, по речима божанственог Јеремије, *не замара се следећи Господа Бога свог* (Јер. 17,16), већ храбро подноси сваки напор, увреду и ружење, не мислећи зла никоме.
29. Уколико те пеко увреди или у нечему понизи пази да те помисао гнева, одвојивши те жалошћу (због увреде) од љубави, не вргне у област мржње.
30. Уколико те заболи увреда или бешчашће знај да си добио велику корист, с обзиром да је кроз понижење из тебе истерана таштина.
31. Сећање на ватру не загрева тело. Ни вера без љубави у души не производи светлост познања.
32. Светлост сунца привлачи здраво око. И познање Бога природно кроз љубав привлачи чисти ум.
33. Ум је чист уколико се одвојио од незнања и уколико је осветљен Божанском светлошћу.
34. Душа је чиста уколико се ослободила од страсти и уколико се непрестано весели Божанском љубављу.
35. Страст је за осуду с обзиром да представља неприродно кретање душе.
36. Бестрашће је мирно стање душе: у њему душа постаје тешко покретна на зло.
37. Онај ко је са трудом стекао плодове љубави не намерава да се одвоји од ње, макар претрпео и хиљаде зала. Нека те у [речено] увери ученик Христов Стефан и слични њему, те и Он сам, с обзиром да се молио за своје убице и за њих тражио опроштај од Оца, будући да нису знали шта чине (Лк.23,34).
38. Љубави је својствено дуготрпљење и доброта (I.Кор.13, 4). Стога је очигледно да постаје туђ љубави

онај ко се гневи и чини зло. Туђ, пак, љубави туђ је Богу, будући да је *Бог - љубав* (1.Јн.4,7).

39. Немојте говорити да сте храм Господњи, каже божанствени Јеремија (Јер.7,4). Ни ти немој говорити да те гола вера у Господа нашег Исуса Христа може спасти. Јер, речено није могуће уколико не стекнеш и љубав према Њему кроз дела. Јер, гола вера [не користи], будући да *и ђаволи верују и дрхте* (Јак.2,19).

40. Дело љубави сачињавају усрдно добротворство ближњем, дуготрпеливост, трпљење и употребљавање ствари по правом смислу.

41. Онај ко воли Бога никога не ожалосћује и ни на кога се не жалости ради пролазних [ствари]. Он се ожалосћује и ожалосћује [друге] спасоносном само жалосћу, каквом се блажени Павле и сам жалостио и ожалосћавао Коринћане (2.Кор.7,8-И; 2.Кор.2,4).

42. Онај ко воли Бога живи анђелски живот на земљи: пости и бди, пева и моли се и о сваком човеку увек добро мисли.

43. Свако се труди да добије оно што жели. Божанство је, међутим, неупоредиво боље и достојније жеље од свих добара и [ствари] које се могу желети. Колико, дакле, само труда треба ми да покажемо да бисмо достигли Онога ко је по природи добар и пожељан.

44. Немој прљати своје тело срамним делима и немој скрнавити душу злим помислима, те ће мир Божији доћи на тебе, доносећи љубав.

45. Изнуравај тело своје гладовањем и бдењем и без лењости упражњавај псалмопојање и молитву, те ће освећење целомудрености доћи на тебе, доносећи љубав.

46. Онај ко се удостојио божанственог познања и кроз љубав стекао његово просвећење никада неће примити надменост духа таштине. Онај, пак, ко се није удостојио да га стекне, лако се њиме заноси. Уколико, међутим, у свему што ради има поглед обраћен на Бога, све ради Њега чинећи, он ће лако уз Његову помоћ избећи таштину.

47. Онај ко још није достигао божанствено познање које дела кроз љубав, високо умује о ономе што чини по Богу. Онај, пак, ко га се удостојио, са расположењем говори речи патријарха Авраама (изговорене приликом божанственог јављања): *Ја сам земља и пелео* (Пост 18,27).

48. Онај ко се боји Господа увек има смиреноумље као сабеседника. Његовим подсећањем он достиже до Божанствене љубави и благодарности. Јер, он се сећа свог ранијег светског живота, разноврсних погрешака и искушења која су му се дешавала од младости, те како га је Господ од свега избавио (уп. 3.Тим.3,11) и превео га из страшног живота у живот по Богу. Са тим страхом он прима и љубав, благодарећи непрестано са дубоким смиреноумљем Добротвора и Управитеља живота нашег.

49. Немој прљати ум свој задржавајући у себи помисли похоте и гнева како не би, отпавши од чисте молитве, упао у дух унија.

50. Ум се лишава смелости према Богу уколико беседи са рђавим и нечистим помислима.

51. Вођен страстима, неразумни се смућује покретима гнева и без разлога хита да побегне од братије. Када се, пак, распаљује похотом, он, раскајавши се, опет прибегава њима. Разборит, међутим, у оба случаја чини супротно: у случају гнева он сече узроке смућења, ослобађајући се огорчења према братији. У случају, пак похоте, он се уздржава од неразумних чежњи и сусрета.

52. У време искушења немој напуштати свој манастир, већ храбро подноси таласе помисли, нарочито туге и унија. Јер, на тај начин ћеш, по промислу будући искушаван невољама, имати тврду наду на Бога (уп. 2.Кор.1,6). Уколико, пак, оставиш манастир, показаћеш се неискусан, страшљив и непостојан.

53. Уколико нећеш да отпаднеш од љубави по Богу, немој допусти да брат твој заспи огорчен на тебе, нити да ти заспиш огорчен на њега. [Напротив], *иди те се најпре помири са братом својим, па онда дођи и са чистом свешћу принеси Христу дар љубави кроз усрдно молитву.*

54. По речима божанственог апостола, ономе ко нема љубави ништа не користе сви дарови Духа (1.Кор.13,3). Према томе, колико само напора треба да уложимо да бисмо је стекли.

55. *Љубав не чини зла ближњему* (Рим.13,10). Према томе, зар онај ко завиди брату, жалости се због његовог напретка, поругама каља његов углед или по некој злој навици потајно ради против њега неће себе учинити туђим љубави и кривим Вечном су

ДУ?

56. *Љубав је пунота закона* (Рим.13,10). Зар онај, дакле, ко има злопамћење према брату, прави му замке, куне га и радује се његовом паду није законпреступник и зар није достојан вечне муке?

57. *Онај ко оговара брата и осуђује брата свога, оговара закон и осуђује закон* (Јак.4,11). Закон, пак, Христов јесте љубав (Јн. 13,34). Зар клеветник неће отпасти од љубави Христове и самом себи постати узрок вечне муке?

58. Немој дати слуха свога језику клеветника, ни језика свога слуху оговарача, који радо говори или слуша против ближњега, како не би отпао од Божанствене љубави и постао туђ вечном животу.

59. Немој примати прекоре на оца твога, нити подстрекавај онога ко га срамоти да се Господ не би разгневио на дела твоја и да те не би истребио из земље живих (уп. Пон.7,15).

60. Затвори уста онеме који клевета у уши твоје како са њим не би сагрешио двојним грехом, и сам навикавајући на погубну страст и њега не спречавајући да злослови против ближњега.

61. *А ја вам кажем*, говори Господ, *љубите непријатеље своје, чините добро онима који вас мрзе и молит се за оне који вас вређају* (Мт.5,44). Зашто је тако нешто заповедио? Да би те ослободио мржње, жалости, гнева и злопамтљивости, и да би те удостојио највећег блага савршене љубави. Њу, наиме, не може да има онај ко све људе не љуби подједнако по угледу на Бога, који све људе подједнако љуби и који *хоће да се сви спасу и да дођу у познање истине* (1.Тим.2,4).

62. *А ја вам кажем да се не противите злу, него ако те ко удари по десном образу твојем, окрени му и други. И који хоће да се суди с тобом и кошуљу твоју да узме, подај му и хаљину. И ако те ко потера једну миљу, иди с њим две* (Мт.5,39-41). Зашто? Да би те сачувао од гнева и смућења и да би другога васпитао твојом незлобивом, те да би обојицу, као добар Отац, подвео под иго љубави.

63. Ми у себи носимо страсна маштања о стварима према којима смо некад били пристрасни. Онај, дакле, ко побеђује страсне маштарије, несумњиво презире и ствари од којих потичу. Борба са сећањима је, наиме, тежа од борбе са самим стварима с обзиром да је лакше грешити разумом, неголи на делу.

64. Једне од страсти су телесне, а друге душевне. Телесне имају поводе од тела, а душевне од спољашњих предмета. И једне и друге одсецају љубав и уздржање: љубав душевне, а уздржање телесне.

65. Једне од страсти припадају раздражајном делу душе, а друге желатељном. И једне и друге се покрећу кроз чула. Покрећу се, наиме, када се душа налази изван љубави и уздржања.

66. Теже је савлађивати страсти раздражајног дела душе, неголи желатељног. Стога је Господ и дао већи лек против њих, тј. заповест љубави.

67. Страсти се дотичу само једног дела душе: или раздражајног, или желатељног, или словесног (као у случају заборавности и незнања). Униније, пак, захвата све силе душе, покрећући скоро све страсти. Стога је оно теже од свих осталих страсти. Дајући лек против њега, Господ је добро рекао: *Трпљењем својим спасавајте душе своје* (Лк.21,19).

68. Никада немој повредити никога од браће, нарочито безразложно, да се он, не подносећи увреду, не би удаљио [из манастира]. Јер, тада никада нећеш моћи да избегнеш прекор савести који ће ти увек изазивати тугу у време молитве и ум лишавати смелости према Богу.

69. Немој трпети саблазни подозрења или људе који ти их [преносе]. Јер, они који се на било који начин саблажњавају од догађаја који се дешавају хотимице или нехотимице, не знају *пута мирног* (Рим.3,17), који своје љубитеље кроз љубав води до познања Бога.

70. Нема савршену љубав онај ко мења своје расположење према људима у складу са њиховим особинама, тј. једнога волећи, а другога мрзећи, или једног и истог [човека] час волећи, час мрзећи из истих разлога.

71. Савршена љубав не раздјељује једну природу људи по различитости њихових расположења. Она увек гледа само на њу и све људе подједнако љуби: врлинске - као пријатеље, а порочне - као непријатеље, чинећи им добро, дуготрпећи, подносећи њихове поступке и уопште не мислећи о злу. Она чак и страда за њих, уколико настане погодно време, све са [намером] да их учини пријатељима. Уколико и не успе, она не одступа од свог расположења, показујући увек на исти начин плодове љубави према свим

људима. Показујући своју љубав према нама, и Господ и Бог наш Исус Христос је страдао за цело човечанство, свима подједнако дарујући наду васкрсења, премда свако себе чини достојним или славе или мучења.

72. Онај ко не презире славу и бешчашће, богатство и сиромаштво, уживање и тугу, још није стекао савршену љубав. Јер, савршена љубав презире не само наведено, него чак и овај пролазни живот и смрт.

73. Чуј шта говоре они који су се удостојили савршене љубави: *Ко ће нас раставити од љубави Христове? Жалост или тескоба, или гоњење, или глад, или голотиња, или опасност, или мач? Као што је написано: Ради тебе нас убијају ваздан, сматрају нас овцама за клање. Али у свему овоме побеђујемо кроз Онога који нас је заволео. Јер сам уверен да нас ни смрт, ни живот, ни анђели, ни поглаварства, ни силе, ни садашњост, ни будућност, ни висина, ни дубина, нити икаква друга твар пеће моћи одвојити од љубави Божије, која је у Христу Исусу Господу нашем* (Рим.8,35-39).

74. О љубави према ближњему чуј, опет, шта говоре: *Истину говорим у Христу, не лажем, то ми сведочи савест моја Духом Светим да ми је врло жао и срце ме моје боли без престанка јер бих желео да ја сам будем одлучен од Христа за браћу своју, сроднике моје по телу који су Израилџци* (Рим.9,1-4), итд. Слично је говорио и Мојсије (Изл.32,33) и остали свети.

75. Онај ко не презире славу и уживање и среброљубље, које их развија и ради којих и настаје, не може да одстрани поводе за гнев. Онај, пак, ко их не одстрани не може да задобије савршену љубав.

76. Смирење и злопаћење ослобађају човека од сваког греха: једно одсеца душевне, а друго - телесне страсти. Тако је чинио и блажени Давид, молећи се Богу речима: *Види смирење моје и труд мој и опрости све грехе моје* (Пс.24,18).

77. Господ чини бестрасним оне који испуњавају заповести. Кроз божанствене, пак, догмате Он им дарује светлост познања.

78. Сви догмати су односе или на Бога, или на видљиве и невидљиве [ствари], или на промисао и суд који се [пројављује] у њима.

79. Милостиња лечи раздражајни део душе, пост погашује похоту, док молитва очишћује ум и припрема га за сагледавање постојећег. Јер, према силама душе Господ нам је дао и заповести.

80. *Научите се од мене*, говори Господ, *јер сам кротак и смирен срцем* (Мт.11,29) и остало. Кротост чува гнев од смућења, а смирење ослобађа ум од надмености и таштине.

81. Постоје две врсте страха Божијег: један се у нама рађа од претње мучењем. Од њега у нама по реду настају уздржање, трпљење, нада на Бога, бестрашће и љубав. Други је, међутим, спојен са љубављу. Он души непрекидно доноси побожност како због смелости љубави не би дошло до пренебрегавања Бога.

82. Први страх савршена љубав *изгони напоље* (1Јн.4,18) из душе која ју је стекла и која се више не боји мучења. Други, пак, као што је речено, она увек има сједињен са собом. Првом страху доликују речи Писма: *Страхом Господњим свако се уклања од зла* (Прич.16,6), и: *Почетак мудрости је страх Господњи* (Прич.1,7; Пс. 110,10), а другом: *Страх је Господњи чист и остаје у век века* (Пс. 18,9), и: *Нема оскудице онима који га се боје* (Пс.33,10).

83. *Умртвите, дакле, удове своје који су на земљи: блуд, нечистоту, страст, злу похоту, лакомство* (Кол.3,5). Земљом [апостол] назива телесно мудровање, блудом - грех делом, нечистотом - сагласност на грех, страшћу - страсну помисао, злом похотом - просто примање похотне помисли, лакомством - вештаство које рађа и увећава страст. Божанствени апостол, дакле, заповеда да умртвимо све наведено, што сачињава делове телесног мудровања.

84. Сећање најпре уноси у ум просту помисао. Уколико се она задржи, покреће се страст. Уколико се не истреби, она ће приволети ум на сагласност, што већ доводи до греха на делу. Пишући [Хришћанима] из незнабожаца, премудри апостол заповеда да се најпре уништи последица греха [тј. грех делом], те да се потом, ступајући обрнутим редом, заврши и са узроком греха. Узрок, пак, који рађа и увећава страсти, као што је речено, јесте лакомство. По мом мишљењу, њиме се означава стомакоугађање, тј. мајка и хранитељка блуда. Јер, лакомство је зло не само у односу на имање, већ и у односу на храну, као што је и уздржање добро не само у односу на храну, већ и на имање.

85. Птица којој је везана нога при покушају да лети пада на земљу вучена узицом. И ум који још није стекао бестрашће при уздизању ка познању небеских [ствари] пада на земљу вучен страстима.
86. Када се потпуно ослободи од страсти, ум неометано ?О ?? ка сагледавању бића, идући ка познању Свете Тројице.
87. Када је чист, ум прима појмове ствари и преко њих се креће ка духовном сагледавању. Уколико, пак, кроз леност постане нечист, он појмове других ствари просто уображава, док људске [појмове] које прима претвара у срамне и лукаве помисли.
88. Уколико у време молитве твоме уму никада не досађује никаква светска помисао, знај да ниси изнан граница бестрашћа.
89. Када почне да осећа своје сопствено здравље, душа и сновиђења почиње да гледа просто и спокојно.
90. Лепота видљивих [ствари] привлачи чулно око. И познање невидљивих [ствари] привлачи чисти ум. НСВИДЈКИВИМ, пак, називам бестелесне [ствари],
91. Велико је не бити пристрасан према стварима. Много је веће остајати бестрастан и у маштањима. Јер, борба са демонима кроз помисли је жешћа од борбе кроз ствари.
92. Онај ко је стекао врлине и обогатио се знањем, ствари види онаквима какве су по природи, те све чини и говори по правом смислу, уопште не правећи погрешке. Јер, ми постајемо врлински или порочни судећи по словесној или бесловесној употреби ствари.
93. Знак крајњег бестрашћа јесте усхођење простих појмова о стварима у срце и у будном стању тела и у сну.
94. Кроз испуњавање заповести ум са себе свлачи страсти. Кроз духовно сагледавање видљивих ствари он оставља страсне појмове о стварима. Кроз познање невидљивих ствари, он [напушта] сагледавање видљивога. И њега самог [тј. познање невидљивога] запоставља кроз познање Свете Тројице.
95. Рађајући се и обасјавајући свет, сунце показује и само себе и ствари које осветљава. Рађајући се у чистом уму, и Сунце правде показује и себе и смисао свега што је створило и што ће учинити.
96. Бога не познајемо по Његовој суштини, него по Његовом величанственом делању и промислу о бићима. Кроз њих као кроз огледало ми видимо Његову безграничну благост, мудрост и силу (уп. Рим.1,20).
97. Чисти ум се налази или у простим појмовима људских ствари, или у природном сагледавању видљивога, или у сагледавању невидљивога, или у светлости Свете Тројице,
98. Налазећи се у сагледавању видљивих [ствари], ум истражује или њихов природни смисао, или смисао онога што означавају, или пак сам њихов узрок.
99. Занимајући се сагледавањем невидљивих [ствари], ум истражује њихов природни смисао, узрок њиховог постанка и њихове последице, те промисао и суд о њима.
100. Нашавши се у Богу и распаљиван чежњом, ум најпре иште смисао Његове суштине. Међутим, у ономе што је у Њему по себи он не налази утеху: тако нешто је немогуће и подједнако несместиво за сваку створену природу. Он се теши оним што је око Њега, тј. вечношћу, бескрајношћу и неограниченошћу, благошћу, мудрошћу, те творачком, промислитељском и судитељском силом у односу према бићима. Једино што можемо да схватимо о Њему јесте Његова бескрајност и немогућност да га познамо, као што су рекли мужеве богослови, Григорије и Дионисије.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

II

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ПОГЛАВЉА О ЉУБАВИ

СТОТИНА ДРУГА

1. Она ко заиста воли Бога моли се без расејаности. Онај, пак, ко се моли без расејаности заиста љуби Бога. Без расејаности не може да се моли онај ко ум има привезан за било шта земаљско. Према томе, Бога не воли онај чији је ум везан за било шта земаљско.
2. Ум који се дуго бави неком чулном ствари свакако поседује страст према њој, тј. или похоту, или тугу, или гнев, или злопамћење. Уколико не презре ту ствар, ум неће моћи да се ослободи страсти,
3. Надвладан страстима, ум се привезује за вештаствене ствари. Одвојивши га од Бога, оне га наводе да се бави њима. Љубав Божија, међутим, ум одрешује од окова, убеђујући га да презире не само чулне ствари, него и сам привремени живот.
4. Дело заповести је да појмове о стварима учини простим, а читања и сагледавања - да ум учине невештаственим и безвидним. Из њих се, опет, рађа нерасејана молитва.
5. Да би се ум потпуно ослободио од страсти и да би се могао молити без расејаности није довољан само пут делања. Неопходна су и различита духовна сагледавања. Јер, делање ослобађа ум само од неуздражања и мржње, док га духовна сагледавања избављају од заборавности и незнања. Тек тада ум може да се моли како треба.
6. Постоје два крајња стања чисте молитве. Једно се дешава онима који се баве делањем, а друга онима који се баве сагледавањем. Прво настаје у души ад страха Божијег и добре наде, а друго од Божанске љубави и крајње чистоте. Обележје првог степена јесте сабрани ум у односу на све светске појмове и молитва без расејаности и сметње као пред самим Богом (као што се заиста и збива). Знак другог стања јесте ум који у молитвеној чежњи бива обузет Божанском и бескрајном светлошћу, те више не осећа ни себе, нити ишта друго од постојећег, осим Онога који је љубављу у њему издејствовао просвећење. Стремећи ка смисловима Бога, ум тада стиче чиста и разговетна откривења о Њему.
7. [Човек] се прилепљује за оно што воли. Не желећи да га се лиши, он презире све што га у томе омета. Онај ко воли Бога истрајава у чистој молитви, те из себе избацује сваку страст која га омета.
8. Онај ко одбаци мајку свих страсти, тј. самољубље, лако ће, уз Божију [помоћ] одстранити и остале, тј. гнев, тугу, злопамћење итд. Онај, пак, ко је савладан првом, и од других бива рањаван, макар и не хтео. Самољубље је, опет, страст према телу.
9. Људи се међусобно воле из пет узрока. Од њих су неки достојни похвале, а неки осуде. Они се, дакле, воле или ради Бога (као што врлински [човек] воли све, и као што њега воли чак и неврлински), или по природи (као што родитељи воле децу и обратно), или из таштине (као што хваљени воли онога који га хвали), или због среброљубља (као што се воли богати ради добитка), или из сластољубља (као што онај ко служи стомаку и ономе што је под стомаком [воли лица која му у том смислу служе]). Прва [љубав] је похвална, друга - средња, а остале су страсне.
10. Уколико се дешава да једне мрзиш, друге и волиш и мрзиш, треће волиш под меру, а четврте прекомерно, неједнакост ће ти показати да си далеко од савршене љубави која подразумева да сваког човека подједнако волиш.
11. *Уклони се од зла и чини добро* (Пс.33,14), тј. бори се са непријатељима да би умањио страсти, а

потом се држи трезвоумља како се не би умножиле. И опет, бори се да стекнеш врлине, а потом се држи трезвоумља како би их сачувао. То је оно речено: Делати и неговати (Пост.2,15).

12. [Демони], који нас по допуштењу Божијем кушају, или распаљују желатељни део душе, или смућују раздражајни, или помрачују словесни, или тело облажу патњом, или разграбљују наше ствари.

13. Демони нас искушавају сами или против нас наоружавају људе који се не боје Господа. Сами нас искушавају када се удаљујемо од људи, као Господ у пустињи (Мт.4,3-10), а преко људи када су око нас, као и Господа преко фарисеја (уп. Мт.9,34). Ипак, гледајући на наш образац [тј. Господа], ми ћемо их одбити у оба случаја.

14. Када ум почне да напредује у љубави Божијој, демон хуле почиње да га куша и да му убацује помисли. Људи такве помисли не могу измислити, већ само њихов отац - ђаво. Он то чини стога што завиди богољупцу, хотећи да га доведе до очајања. Јер, [човек] који поверује да сам измишља такве помисли, више неће моћи да се усуди да се Богу узноси са уобичајеном молитвом. Међутим, злочинац не постиже свој циљ, него нас још више утврђује. Јер, када нас напада и када се бранимо, ми постајемо искуснији и истинитији у љубави Божијој. *Мач њихов да уђе у срце њихово и лукови њихови да се поломе* (Пс.36,15).

15. Посматрајући видљиве ствари, ум их преко чула поима у њиховој природи. Ни сам ум није зло, ни природно поимање, ни ствари, нити чула, с обзиром да су дела Божија. Шта је, међутим, зло? Очеvidно, страст [која произилази] из природног поимања. Она може да се избегне при употреби појмова уколико ум бди.

16. Страст је неприродно кретање душе или због бесловесне љубави или због нерасудне мржње према некоме или према нечему чулном. На пример, постоји бесловесна љубав према јелима, према жени, новцу или пролазној слави, или према чулним стварима или према нечему што их пружа. И нерасудна мржња се односи на нешто од наведенога, или на онога ко омета приступ ка њима.

17. И опет, зло је погрешна употреба појмова, за којом следи злоупотреба ствари. На пример, у односу на жену правилна употреба супружанства има за циљ рађање деце. Онај, пак, ко гледа само на уживање греши у расућивању, сматрајући добрим оно што није добро. Он, дакле, општећи са женом чини погрешну употребу. Слично бива и у односу на друге ствари и појмове.

18. Када демони твој ум удаље од целомудрености и опколе га блудним помислима, ти са сузама говори Владици: *Они који ме изагнаше, сада ме опколише* (Пс.16,11), и: *Радости моја, избави ме од оних који ме опколише* (Пс.31,7), те ћеш се избавити.

19. Демон блуда је снажан и силно напада оне који се боре са страшћу. Он је нарочито снажан уколико је [човек] немаран у односу на [количину] хране и разговор са женама. Он најпре ум поткрада пријатношћу сласти, а затим кроз сећање приступа [човеку] кад се одмара распаљујући му тело и представљајући уму различите [срамне] облике, призивајући га на пристанак на грех. Уколико хоћеш да се у теби не задржавају такве [слике], пригрли пост, труд, бдење и добро безмолвије са упорном молитвом.

20. [Демони] стално ишту нашу душу и покушавају да је ухвате посредством страсних помисли, те да је баце у грех разума или у грех на делу. Међутим, када виде да ум не прима њихова [искушења], они се постићују и посрамљују (Пс.34,4). Када га, пак, нађу заузетог духовним сагледавањем, они се брзо враћају назад веома постиђени (Пс.6,11).

21. Дело ђаконa врши онај ко вежба ум свој за свештене подвиге и одгони од себе страсне помисли. Дело презвитера врши онај ко просвећује ум свој у познању бића и отклања лажноимено знање. Дело, пак, епископа врши онај ко усавршава ум свој светим миром познања Свете Тројице којој се поклањамо.

22. Демони слабе када се кроз испуњење заповести у нама умањују страсти, а гину када оне кроз бестрашће душе потпуно ишчезавају из ње. Они [тада] у души не налазе страсти помоћу којих су се у н.ој држали и помоћу којих су војевали против ње. То и значи речено: *Изнемоћи ће и пропастиће од лица Твога* (Пс.9,3).

23. Једни људи избегавају страсти из страха од људи, други из таштине, и други опет из уздржања. Неки се, најзад, ослобађају страсти по судовима Божијим.

24. Све речи Господње се своде на четири [ствари]: заповести, догмате, опомене и обећања. Њих ради и ми подносимо сваку тескобу живота, тј. постове, бдења, спавање на голој земљи, трудове и заморе у служењу [ближњима], вређања, бешчашћа, мучења, смрти и слично. [Пророк Давид] каже: *Ради речи*

уста твојих ја сачувах путеве жестоке (Пс.16.4).

25. Награда за уздржање јесте бестрашће, а за веру - познање. Бестрашће, пак, рађа расуђивање, а познање - љубав према Богу.

26. Када постигне делатне врлине, ум напредује у разборитости, а када постигне сагледатељну врлину - напредује у познању. [Разборитост] подвижнику пружа разликовање врлине од порока, а [познање] свога заједничара приводи смислу бестелесних и телесних [бића]. Благодати богословља, пак, ум се удостојава када на крилима љубави превазиђе наведено, те пребива у Богу и уз помоћ Духа испитује Његов смисао по својој могућности.

27. Желећи да богословствујеш, немој тражити смисао [Бога] по себи с обзиром да њега не може постићи не само људски ум, него ни ум било којег бића после Бога [тј. ни анђела]. Напротив, испитуј по могућности само оно што је око Њега, тј. Његову вечност, безграничност и неограниченост, благост и мудрост, те творачку, промислитељску и судијску силу за сва бића. Јер, међу људима је велики богослов онај ко, макар и делимично, разоткрије наведени смисао.

28. Снажан је човек који је делању припојио знање. Јер, делањем он исушује похоту и умирује гнев, а знањем окриљује ум свој и узноси се ? Богу.

29. Говорећи: *Ја и Отац смо једно* (Јн.10,30), Господ означава истоветност суштине. Када опет каже: *Ја сам у Оцу и Отац у мени* (Јн.14,И), Он указује на нераздељивост Ипостаси. Према томе, раздељујући Сина од Оца тритеисти падају у двоструку провалију. Говорећи да је Син савечан Оцу и раздељујући га [истовремено] од Њега, они су принуђени да говоре да није рођен од Оца, те падају [у јерес] која признаје три Бога и три начела. Или, опет, говорећи да је Син рођен од Оца и раздељујући га од Њега, они су принуђени да говоре да му није савечан, те Господара времена потчињавају времену. Треба, дакле, по великом Григорију [Богослову] сачувати и [веру] у Једног Бога и исповедати Три Ипостаси, сваку са Њеним [личним] својствима. Јер, по њему, [Света Тројица] се "дели", премда "нераздељиво" и "сједињује", премда "раздељиво". Стога је чудесно и раздељење и сједињење. Јер, у чему би се састојала чудесност кад би се Син са Оцем сједињавао и раздељивао као човек са човеком и ништа више?

30. Онај ко је савршен у љубави и ко је достигао врхунац бестрашћа не познаје разлику између себе и другог, или свога и туђег, или између верног и неверног, или између роба и слободног, или чак између мушког и женског. Ставши изнад тираније страсти и гледајући на једну човечанску природу, он све сматра једнаким и према свима је подједнако расположен. Јер, за њега *нема више Јудејца ни Јелина, нема више роба ни слободног, нема више мушког ни женског*, него је све и у свему Христос (Гал.3,28).

31. Повод да у нама покрећу страсне помисли демони налазе у страстима које се гнезде у души. Потом они њима ратују против ума, наводећи га да се сагласи на грех. Пошто га победе, они га наводе у грех разумом. Када и у томе успеју, они га као заробљеника вуку на грех делом. Опустошивши, дакле, душу кроз помисли, демони се повлаче заједно са њима, те у уму остаје само идол греха, о коме говори Господ: *Када угледате гнусобу опустошења где стоји на месту светоме, ко чита да разуме* (Мт.24,15). Свето место и храм Божији јесте ум човечији. Опустошивши душу страсним помислима, демони су у њему поставили идол греха. Исто се десило и историјски, у шта не сумња нико од оних који су читали дела Јосипа [Флавија], Осим тога, неки говоре да ће се исто десити и при антихристу.

32. Постоје три покретача који нас подстичу на добро: природна семена [добра у нама], свете силе [тј. анђели] и добро произвољење. Природна семена нас покрећу да људима чинимо оно што бисмо хтели да они нама чине (Лк.6,31). Осим тога, она нас покрећу да по природи укажемо милост уколико видимо да се неко налази у тескоби или невољи. Свете силе нам помажу да, покретани на добро дело, нађемо добру сарадњу и напредујемо. Добро произвољење нам, пак, помаже да разликујемо добро од зла и да изабирамо добро.

33. Три су, опет, покретача који нас наводе на зло: страсти, демони и зло произвољење. Страсти [нас покрећу] када бесловесно желимо неку ствар, тј. храну у невреме и без потребе, или жену без намере рађања деце и незакониту, када се неоправдано гневно или жалостиво на онога који нас бешчисти или нам наноси штету. Демони [нас покрећу] када, улучивши згодно време у нашем немару, изненада нападну на нас, са великом жестином покрећући наведене страсти и њима слично. Зло произвољење [нас], међутим, [покреће] када и поред знања о добру претпостављамо зло.

34. Награда за напоре око врлине јесте бестрашће и познање: њих двоје су заступници за Царство

небеско, као што су страсти и незнање заступници за вечно мучење. Онај, дакле, ко се не труди ради самог добра, него ради људске славе, чуће речи из [Светог] Писма: *Иштете и не примате, јер погрешно иштете* (Јак.4,3).

35. ??? од онога што људи чине јесте по природи добро, премда због неких разлога може бити и да није добро. На пример, пост и бдење, молитва и псалмопојање, милостиња и гостопримство су по природи добра дела. Међутим, када се врше из таштине, она већ нису добра.

36. У свим нашим делима Бог прати намеру, тј. да ли све чинимо ради Њега, или из неког другог разлога.

37. Када чујеш [Свето] Писмо да говори: Јер ћеш *дати свакоме по делима његовим* (Рим.2,6), схвати да Бог неће наградити дела која су учињена без доброг циља, премда и изгледају добра, него само дела која су учињена са добрим циљем. Јер, суд Божији не гледа на дела, него на циљ са којим се чине.

38. Демон гордости има двоструко лукавство. Он или убеђује монаха да све успехе припише себи, а не Богу - Даваоцу добара и Помоћнику у успеху, или га (уколико не успе [у првој намери]), наговара га да ниподаштава мање савршену братију. Монах који тако чини, међутим, не зна да га ђаво убеђује да порекне помоћ Божију. Јер, ниподаштавајући оне који још нису успели у добру, он очигледно сматра да је сам својим силама напредовао. То је, међутим, немогуће, као што је и Господ рекао: *Без мене не можете чинити ништа* (Јн.15,5). Јер, наша немоћ без Даваоца добара не може добро привести крају, чак и кад је покренута ка њему.

39. Онај ко је познао немоћ људске природе стекао је опит Божије силе. Нешто стекавши помоћу ње и нешто се трудећи да постигне, он никада никога од људи не ниподаштава. Јер, он зна да је Бог њему помогао да се ослободи од многих и тешких страсти и да може да помогне свакоме другоме, нарочито онима који се подвизавају Њега ради. Он по неким својим судовима не ослобађа све одједном од страсти, него као добар и човекољубив лекар оне који се труде исцељује у своје време.

40. Гордост се појављује када страсти престану да дејствују или услед недостатка њихових узрока или услед лукавог одступања демона.

41. Скоро сваки грех настаје ради уживања. Он се, пак, истребљује злопаћењем и тугом, било вољном - кроз покајање, или невољном - кроз невољу коју устројава промисао Божији. *Јер, каже се, да смо сами себе испитивали, не бисмо били осуђени? А кад нам Господ суди, кара нас, да не будемо осуђени са светом* (I.Кор. 11,31-32).

42. Када ти дође неочекивано искушење, немој кривити онога кроз кога је дошло, него тражи његов узрок [у себи], те ћеш наћи исправљење. Јер, преко једног или преко другог требало је да испијеш горку чашу судова Божијих.

43. Уколико си рђав немој одбијати злопаћење како би се смирио и одбацио гордост.

44. Једна искушења људима причињавају уживање, друга - жалости, а друга опет - телесну патњу. Јер, сагласно са узроцима страсти у души Лекар душа по својим судовима прилаже и лек.

45. Навале искушења на једне наилазе ради уклањања већ учињених грехова, на друге - ради прекраћења оних који још трају, а на пеке - ради ометања оних који би се тек учинили. Уосталом, постоје и искушења која се попуштају ради испитивања, као код Јова.

46. Разумевајући целебност Божанских судова, благоразуман [човек] са благодарношћу подноси све невоље које га сналазе, сматрајући да њихов узрок није ништа друго до његови греси. Неразуман, пак, [човек] не познаје премудри промисао Божији. Грешећи и бивајући кажњаван, он или Бога или друге људе сматра узроком својих невоља.

47. Постоје средства за заустављање деловања страсти и за спречавање њиховог узрастања. Постоје и друга средства која их ограничавају или чак укидају. На пример, пост, труд и бдење не дозвољавају да похота узраста, док је отшелништво, сагледавање, молитва и љубав према Богу ограничавају и укидају. Исто тако, незлопамтивост и кротост обуздавају гнев и не дају му да узраста, док га љубав, милостиња, благодет и човекољубље ограничавају.

48. Похота онога који свој ум има непрестано окренут ка Богу постепено прераста у божанску чежњу, док му се гнев преобраћа у божанску љубав. Дуговременим учествовањем у божанском обасјању ум постаје сам светлосаран. Потчинивши себи страдални део [душе], он га преобраћа, као што је речено, у неухватљиву божанску чежњу и у непрестану љубав, свецело га преводећи од земаљског ка Божанском.

49. [Има људи] који не завиде, не гневe се и који нису злопамтљиви према ономе ко их је увредио. Ипак, из њиховог понашања се још не може закључити да имају и љубав према њему. Јер, они и без да воле могу да, по заповести (уп. Рим.13,17), не враћају зло за зло. Међутим, без приморавања себе, они не могу да враћају добро за зло. Јер, да чини добро из [свег] расположења и онима који га мрзе (Мт.5,44) може само онај ко има савршену духовну љубав.
50. [Човек] који не воли неког другог не мора уједно и да га мрзи, као што ни онај ко не мрзи другога не мора самим тим и да га воли. Напротив, он према њему може да се налази у средњем стању, тј. нити да га воли, нити да га мрзи. Јер, расположење љубави изазивају само пет побуда које су наведене у деветом поглављу стотине, од којих је једна похвална, једна средња, а три порочне.
51. Видећи да се твој ум са уживањем бави вештаственим стварима и да радо размишља о њима, знај да их више воли неголи Бога. *Јер, гдје је благо ваше, вели Господ, онде ће бити и срце ваше* (Мт.6,21).
52. Ум који се сјединио са Богом и у Њему пребива молитвом и љубављу постаје мудар, благ, силан, човекољубив, милостив, дуготрпељив. Просто речено, он у себи садржи скоро сва божанска својства. Удаљивши се, пак, од Њега и приљубивши се за вештаство, он постаје сластољубив, звероподобан и сличан животињама, борећи се са људима око њега.
53. [Свето] Писмо вештаствене ствари назива светом. Световњаци су они чији се ум бави вештаственим стварима и којима [Свето] Писмо говори са опоменом: *Не љубите свет ни оно што је у свету... Похота телесна, похота очију и надменост живљења није од Оца, него је од света* (1.Јн.2,15-16), итд.
54. Монах је онај ко је ум свој одвојио од вештаствених ствари и пребива у Богу уздржањем, љубављу, псалмопојањем и молитвом.
55. Делатељ је мислени чувар стоке. Јер, наравствени успеси могу бити означени као стока с обзиром да је Јаков рекао: *Људи пастири су слузе твоје* (Пост.46,34). Сагледатељ је, међутим, пастир оваца. Овце, наиме, означавају помисли које ум напаса на гори сагледавања. Због тога је *сваки пастир оваца гнусан Египћанима* (Пост.46,34), тј. непријатељским силама.
56. Порочан ум следује тело које је распаљивано сопственом чулном похотом и уживањем и слаже се са његовим маштањем и стремљењима. Врлински ум се, пак, уздржава и удаљује од страсних маштања и стремљења, настојећи да побољша његово понашање.
57. Неке врлине су телесне, а неке душевне. Телесне су пост, бдење, спавање на земљи, служење [другима], рукодеље да се не би било на терету другима или ради давања [сиромашнима], итд. Душевне, пак, врлине су љубав, дуготрпење, кротост, уздржање, молитва итд. Уколико се деси да због неке невоље или телесног стања (као што је болест или нешто слично) нисмо у стању да вршимо наведене телесне врлине обрешћемо опроштај од Господа који зна наше разлоге. Међутим, уколико не упражњавамо душевне врлине пећемо имати никакав изговор, с обзиром да не подлежу сличним сметњама.
58. Љубав према Богу убеђује онога ко је поседује да презире свако пролазно уживање и свако страдање и жалост. Нека те увере у речено сви свети који су толико много страдали ради Христа.
59. Чувај се мајке свих зала, тј. самољубља које представља бесловесну љубав према телу. Од њега се наводно оправдано рађају три првотне страсне и најопштије безумне помисли, тј. стомакоугађање, среброљубље и таштина. Оне као повод узимају наводну неопходност телесне потребе. Из њих се потом рађа целокупан списак зала. Треба, дакле, као што је речено, бити веома пажљив и борити се против њега са великим трезвоумљем. Јер, кад се оно одбаци, одбацује се истовремено и све што је од њега.
60. Страст самољубља наговара монаха да има милост према телу и да му снисходи преко мере у погледу хране, наводно ради [доброг] старања и управљања. На тај начин, завођен мало по мало, он упада у пропаст сластољубља. Световњака, пак, она наговара да се побрине да испуни своју похоту (уп. Рим.13.14).
61. Говоре да крајњи степен молитве представља одвајање ума од тела и света, тј. да буде невештаствен и безвидан. Онај ко, дакле, такво стање одржава ненарушивим заиста се моли без *престанка* (уп. 1.Сол.5,17).
62. Умирући, тело се одваја се од свих ствари овога света. И ум на крајњем степену молитве умире, одвајајући се од свих светских појмова. Уколико не умре таквом смрћу, он неће моћи да пребива и живи са Богом.

63. Монаше, нека те нико не превари [тврдећи] да се можеш спасти робујући сластољубљу и таштини.
64. Тело греши преко ствари. Телесне врлине, пак, јесу његов васпитач како би се уцеломудрило. Тако и ум греши страсним помислима. Његов, пак, васпитач јесу душевне врлине које му [помажу] да чисто и бестрасно посматра ствари и буде целомудрен.
65. Дане наслеђују ноћи и лета зиме. Тако и таштину и уживање [наслеђују] жалости и патња или у садашњем или у будућем веку.
66. Нико од оних који греше неће моћи да избегне Будући суд без овдашњих вољних напора или невољних беда.
67. Говоре да Бог због пет разлога допушта да нас нападају демони. Први је разлог, кажу, да будући нападани и бранећи се, схватимо разлику врлине и зла; други - да бисмо борбом и трудом стекли врлину која ће бити чврста и неизмењива; трећи - да напредујући у врлини не бисмо високо мислили о себи већ се научили смиреноумљу; четврти - да бисмо из искуства упознали зло и омрзли га савршеном мржњом (Пс.139,22); и пети, поврх свих - да не бисмо, поставши бестрасни, заборавили своје слабости или силу Онога ко нам је помагао.
68. Ум онога ко је гладан машта о хлебу, а онога ко је жедан - о води. Тако и ум стомакоугодника машта о разноврсним јелима, сластољупца - о женским облицима, таштога - о људским почастима, среброљупца - о добицима, злопамтљивца - о одмазди увредиоцу, завидника - о чињењу штете ономе коме завиди. Слично је и код осталих страсти. Јер, ум који је узнемираван страстима прима страсне појмове и при будном стању тела и у сну.
69. Када похота узрaste ум у сновима машта о стварима које достављају уживање. Када, пак, нарасте гнев он [у сну] види ствари које изазивају страх. И нечисти демони усиљавају и распаљују страсти, узимајући за сарадника нашу немарност. Њих, пак, умањују свети анђели, покрећући нас на делање врлина.
70. Уколико је често надраживан, желатељни део душе у душу усађује дубоку навику сластољубља. Исто тако, уколико је стално узнемираван, раздражајни део ум чини страшљивим и немужевним. Први [део] се лечи подвигом дугог поста, бдења и молитве, а други - благошћу, човекољубљем, љубављу и милостињом.
71. Демони нас нападају или преко ствари или преко страсних мисли о самим стварима. Преко ствари нападају оне који се налазе међу стварима, а преко мисли оне који су одвојени од ствари.
72. Колико је лакше грешити разумом неголи делима, толико је теже борити се са мислима неголи са стварима.
73. Ствари се налазе ван ума, а мисли о њима - у њему. Према томе, од њега зависи да ли ће их користити добро или рђаво. Јер, злоупотреба ствари иде за погрешном употребом мисли.
74. Ум прима страсне мисли на три (начина): преко чула, преко састава тела и преко сећања. Ум се, дакле, покреће на страсне помисли преко чула на која делују ствари према којима имамо страст. Опет, он се покреће на страсне помисли или на устајање против промисла [Божијег] преко састава тела, који се мења услед неумерености у јелу, или под дејством демона, или због неке болести. Најзад, он се покреће на страсне помисли и кроз сећање које доноси мисли о стварима према којима смо имали страст.
75. Од ствари које нам је Бог дао на употребу неке се налазе у души, неке у телу, а неке опет изван тела. У души се налазе њене силе, у телу - чула и други удови, а изван тела - храна, иметак и остало. Добро, дакле, или рђаво коришћење њима и оним што од њих производи показује нас врлинским или порочним.
76. Од онога што производи из ствари нешто се налази у души, нешто у телу, а нешто изван тела. У души су знање и незнање, заборавност и сећање, љубав и мржња, жалост и радост итд. У телу су уживање и бол, осетљивост и неосетљивост, здравље и болест, живот и смрт и слично. Изван тела су деца и бездетност, богатство и сиромаштво, слава и неславност итд. Нешто од тога људи сматрају добром, а друго злом. Међутим, ништа од тога није зло по свом замислу, већ постаје зло или добро у зависности од употребе.
77. Знање је по природи добро, као уосталом и здравље. Међутим, многима је више користило оно што је супротно. Јер, порочним знање не бива на добро, премда и јесте по природи добро, као што је речено.

Слично томе, [њима не бива на добро] ни здравље, ни богатство, ни радост, будући да их не употребљавају на корист себи. Није ли за њих онда корисније супротно? Према томе, ни оно супротно по свом смислу није зло, премда се и мисли да је зло.

78. Немој злоупотребљавати појмове [о стварима] да не би по нужди злоупотребио и ствари. Јер, онај ко најпре не сагреси у разуму, никада неће сагрешити на делу.

79. *Обличје земаљскога* јесу главни пороци, тј. неразумност, страшљивост, разузданост и неправичност, а *обличје небескога* су главне врлине, тј. благоразумност, храброст, целомудреност и правичност. Но, *као што носимо обличје земаљскога, тако ћемо носити и обличје небескога* (1.Кор. 15,49).

80. Уколико хоћеш да нађеш пут који води у живот (Мт.6, 14), тражи га у Путу који је рекао: *Ја сам пут и истина и живот* (Јн.14,6). Тамо ћеш га наћи. Међутим, тражи га са великим трудом, с обзиром да *их је мало који га налазе* (Мт.7,14), како не би отпао од оних "мало" и нашао се са многима.

81. Душа престаје да грешити из пет [разлога]: из страха од људи, из страха од Суда [Божијег], због будуће награде, из љубави према Богу, или, најзад, због гриже савести.

82. Неки говоре да зло у суштини не би постојало да нема неке друге силе која нас вуче ? њему. Та сила није ништа друго до немар према природној делатности ума. Стога они који показују марљивост увек чине добро и никада зло. Уколико, дакле, хоћеш, и ти можеш одагнати од себе немарност, те ћеш уједно протерати и зло, које представља погрешну употребу мисли, којој следи злоупотреба ствари.

83. У природи нашег словесног дела је да се потчињава Божанственом Слову и да управља нашим бесловесним делом. Уколико се тај поредак сачува у свему, зла неће бити у бићима, нити ће се наћи оно што вуче на њега.

84. Неке помисли су просте, а неке сложене. Просте помисли су бестрасне, а сложене су страсне с обзиром да се састоје из страсти и мисли. Стога ми можемо видети како многе просте помисли прате сложене, када почну да се крећу према греху у разуму. Наведимо [пример] злата. Некоме је дошла у сећање страсна помисао о злату. Он се у разуму устремио да га украде и тако учинио грех у уму своме. Заједно са сећањем о злату ишло је и сећање о новчанику, о ладици, о ризници и др. И док је сећање на злато било сложено (с обзиром да је у себи имало страст), дотле је сећање на новчаник, ладицу и друго било просто (будући да према њима ум није имао страст). Слично бива и са сваком другом помисли, тј. о таштини, о жени, и свему осталом. Јер, нису страсне све помисли које прате страсну помисао, као што је показао пример. На тај начин, дакле, можемо познати које су мисли страсне, а које просте.

85. Неки говоре да демони у сну дотичу [детородне] удове [нашег] тела, покрећући страст блуда. Покренута страст потом кроз сећање приводи облик жене у ум. Други, пак, говоре да се демони у уму јављају са изгледом жене, те да, дотичући удове тела, покрећу жудњу и изазивају маштарије. Неки, опет, говоре да страст којом је опседнут демон који се приближава покреће страст [у човеку], распаљујући душу према помислима и доносећи кроз сећање [разне] облике. И за друге страсне маштарије говоре слично, тј. да се са једним дешава на један начин, а са другим на други. Међутим, уколико је у души присутна љубав и уздржање, ни на један од наведених начина демони не могу да покрену ни једну страст, ни у будном стању тела, ни у сну.

86. Неке од заповести Закона [тј. Старог Завета] треба испунити и телесно и духовно, а неке само духовно. Тако заповести: *Не чини прељубе, не убиј, не кради* и друге сличне (Изл.20,13-15) треба сачувати и телесно и духовно тројаким начином. Обрезивати се (Лев.12,3), пак, чувати суботу (Изл.31,13), клати пасхално јагње, јести са бесквасним хлебовима и горким зељем (Изл.12,8; 23,15) и слично треба испуњавати само духовно.

87. Постоје три општа наравствена стања код монаха: прво - уопште не грешити на делу, друго - не задржавати у души страсне помисли и треће - изглед жена и увредилаца бестрасно посматрати у разуму.

88. Нестицатељан [тј. сиромаштвољубив] јесте онај ко се одрекао свега што је имао и ко на земљи нема ништа осим тела. Он је чак и према њему раскинуо сваки однос, старање о себи предавши Богу и побожним [људима].

89. Од оних који стичу [богатство] једни поступају бестрасно (због чега се не жалосте када га се лише, као и они који су отимање своје имовине подносили са радошћу - (Јев.10,34), док други поступају страсно (због чега постају прежалосни када треба да га се лише, као богаташ из Јеванђеља који је отишао жалостан (Мт.19, 22). Уколико га се, пак, и лише они до смрти жале за њим. Према томе, лишавање

богатства показује расположење бестрасног и страсног.

90. Врхунске молитвенике демони нападају [са циљем] да не примају просте помисли о чулним стварима, зналце [тј. средње, са циљем] да у себи задржавају страсне помисли, а оне који се подвизавају у делању [тј. почетнике, са циљем] да их наговоре на грех делом. На сваки начин се, дакле, окајани боре против свих [са циљем] да људе одвоје од Бога.

91. Они који се по промислу Божијем у овом животу труде у побожности испитују се са три искушења: или даривањем пријатнога, тј. здравља, лепоте, деце, имања, славе и сличног, или навођењем непријатнога, тј. губљењем деце, имања и славе, или оним што телу причињава патњу, тј. болестима, мучењима и слично. Првима говори Господ: *Који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик* (Лк.14,33), а другима и трећима: *Трпљењем својим спасавајте душе ваше* (Лк.21,19).

92. Говоре да четири узрока мењају састав тела, изазивајући у уму било страсне било, бестрасне помисли: анђели, демони, ветрови и храна. Анђели, веле, измењују [састав тела] речју, демони - додиром, ветрови - својим променама, а исхрана - каквом јестива и пића, те њиховим обиљем или недовољношћу. Осим реченог, до измена долази и сећањем, слушањем и гледањем, тј. пошто душа најпре пострада од жалосних или радосних утисака које прима у себе. Пострадавши од њих, душа мења састав тела, насупрот раније реченоме, тј. да се најпре мења састав тела који потом у уму изазива помисли.

93. Смрт у правом смислу јесте одвајање од Бога. Жалац, пак, смрти јесте грех (ЛКор.15,56). Примивши га у себе, Адам је истовремено био прогнан и од дрвета живота, и из раја, и од Бога (Пост.3), чему је по неопходности уследила и смрт тела. Живот, међутим, у правом смислу јесте Онај ко је рекао: *Ја сам живот* (Јн.11,25). Претрпевши смрт, Он је умрлог [човека] поново привео у живот.

94. Онај ко пише слово има [за циљ] или да се подсећа, или да користи другима, или и једно и друго. Он, опет, пише или да би штетио неким, или да би се показао или стога што је принуђен.

95. Зелено место (Пс.22,2) јесте делатна врлина, а вода одмора (Пс.22,2) - познање оног што постоји.

96. Сенка смрти (Мт.4,16) јесте човечји живот. Онај ко је са Богом и са ким је Бог смело може да каже: *Ако и пођем посред сенке смрти, нећу се бојати зла, јер си ти са мном* (Пс.22,4).

97. Чист ум правилно посматра ствари, увежбана реч виђено доводи пред очи [других], а јасан слух га прима. Онај, пак, ко је лишен свих троје ружи онога ко је рекао.

98. Са Богом је онај ко познаје Свету Тројицу и Њено дело стварања и промисао, те онај ко је страдални део душе учинио бестрасним.

99. Говоре да штап означава Суд Божији, а палица - промисао. Онај ко је стекао њихово познање може да каже: *Штап твој и палица твоја ме утешеше* (Пс.22,4).

100. Када се ум ослободи од страсти и када се просвети сагледавањем бића, моћи ће да се сједини са Богом и да се моли као што треба.

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ПОГЛАВЉА О ЉУБАВИ

СТОТИНА ТРЕЋА

1. Благословена употреба појмова и ствари рађа целомудреност, љубав и познање, а бесловесна - разузданост, мржњу и незнање.

2. *Припремио си преда мном трпезу* (Пс.22,5), итд. "Трпеза" означава делатну врлину, коју је припремио Христос пред онима који нас вређају. "Уље", опет, које помазује ум, означава сагледавање онога што постоји. "Чаша Божија" јесте познање Бога, а "милост" Његова јесте Слово Његово и Бог. Јер, својим Оваплоћењем Он нас "прати нас у све дане", све док не задобије све оне који се спасавају, као [некад] Павла (уп. Фил.3,12). "Дом" пак, означава Царство [Божије], у које ће dospети сви снети. "За дуге дане" означава вечни живот.

3. Злоћа се пројављује због злоупотребе душевних сила, тј. желатељне, раздражајне и словесне силе. Злоупотреба словесне силе јесте незнање и неразборитост, а раздражајне и желатељне - мржња и разузданост. Правилна, пак, њихова употреба јесу знање и разборитост, љубав и целомудреност. Ако је тако, онда ништа од Богом сазданих бића и догађаја није зло.

4. Нису јела зла, већ стомакоугађање, нити рађање деце - већ блуд, нити новац - већ среброљубље, нити слава - већ таштина. Ако је тако, онда у бићима ништа није зло. [Зло] се састоји у њиховој злоупотреби до које долази због немарности ума за природно руковање.

5. По блаженом Дионисију [Ареопагиту] у демонима постоји следеће зло: бесловесан гнев, безумна жеља, непромишљено маштање. Бесловесност, безумље и непромишљеност код словесних бића представљају лишеност словесности, ума и промишљености. Та лишеност је познија од поседовања. Према томе, они су раније имали и словесност и ум и благодативу промишљеност. Ако је тако, онда ни демони нису по природи зли. Напротив, они су постали зли од злоупотребе [својих] природних сила.

6. Неке страсти рађају само развратност, неке - само мржњу, а неке и развратност и мржњу.

7. Преједање и сладокуштво јесу узрок развратности, а среброљубље и таштина - мржње према ближњему. Њихова, пак, мајка, тј. самољубље јесте узрок и једног и другог.

8. Самољубље је страсна и бесловесна љубав према телу, којој се противе љубав и уздржање. Онај ко поседује самољубље свакако има и све остале страсти.

9. *Нико никад не омрзну на своје тело* (Еф.5,29), говори апостол, али га изнурава и савлађује (1.Кор.9,27), не дајући му ништа осим хране и одеће (1.Тим.6,8), и то у мери неопходној за живот. Према томе, на тај начин га [човек] бестрасно воли као слугу Божанственог, пружајући му негу која одговара његовим потребама.

10. Свако настоји да служи ономе кога воли. Онај, дакле, ко воли Бога свакако настоји да чини оно што му је угодно. Онај, пак, ко воли тело чини оно што му угађа.

11. Богу је угодна љубав, целомудреност, сагледавање и молитва, а телу - стомакоугађање, развратност и оно што их увећава. Отуда, *који су по телу не могу угодити Богу* (Рим.8,8), а *који су Христови, распеше тело са страстима и жељама* (Гал.5,24).

12. Уколико се окрене према Богу, ум тело држи за слугу и не даје му ништа осим неопходног за живот. Уколико се, пак, окрене телу, он постаје роб страстима и старање о њему претвара у похоте (Рим.13,14).

13. Уколико хоћеш да савладаш помисли пази на страсти. Тада ћеш их лако протерати из ума. Код помисли блуда, на пример, пости, бди, труди се, самуј. Код помисли, пак, гнева и туге презири славу и бешчашће и вештаствене ствари. Код помисли злопамћења треба да се молиш за онога ко те је увредио, па ћеш се избавити.

14. Немој упоређивати себе са најслабијим људима, него пре узрастај у складу са заповешћу о љубави. Јер, упоређујући се са најслабијима, упашћеш у пропаст високоумља. Узростајући, пак, у љубави попећеш се на висину смиреностумља.
15. Ако стварно држиш заповест о љубави према ближњем због чега показујеш горчину према ономе ко те жалости? Није ли очигледно да њој претпостављаш пролазне ствари и да се бориш против њега с обзиром да настојиш да их стекнеш?
16. Људи не цене злато због неке потребе, већ стога што омогућује да се дође до многих уживања.
17. Постоје три узрока љубави према богатству: сластољубље, таштина и неверје. Најгори од њих јесте неверје.
18. Јер, сластољубац воли сребро да би живео у уживању, ташт [човек] - да би се н,име прославио, а неверник - да би га сакрио и чувао, бојећи се глади, или старости, или болести, или странствовања, више се удајући у њега неголи у Бога Творца сваке твари и Промислитеља и о последњим и најситнијим животињама.
19. Четири врсте људи сабирају богатство: тројицу смо напред поменули, а четврти је домоуправитељ. Очигледно је да само он правилно сабира [са намером] да сваком дели по потреби и да му никад не нестане.
20. Све страсне помисли или надражују желатељни [део душе] или узнемирују раздражајни [део], или помрачују словесни [део]. Отуда се догађа да ум ослепи за духовно сагледавање и молитвено усхођење. Стога монах, а особито безмолвник, треба да тачно пази на своје помисли, да препознаје њихове узроке и да их одсеца. [Он] треба да зна да желатељни део душе надражују страсна сећања на жене. Узрок, пак, [сећања] јесте неумереност у јелу и пићу, као и често и неразумно општење са женама. Њих сасеца глад, жеђ, бдење и повлачење. Раздражајни [део душе], опет, узнемирују страсна сећања на увредиоце. Њихови узроци су сластољубље, таштина и вештаствољубље. Јер, острашћени се жалости због њих, тј. или стога што их се лишио, или стога што није успео [да их стекне]. Њих одсеца љубав према Богу, с обзиром да рађа презир и омаловажавање према њима.
21. Бог познаје самога себе. Он познаје и саздања своја. И свете силе знају Бога и саздања Божија. Ипак, оне не знају Бога и Његова створења као што Бог зна себе и своја створења.
22. Бог зна самога себе по својој блаженој суштини, а своја створења по својој мудрости, којом је и у којој је све створио. Свете, пак, силе знају Бога по заједничарењу, иако је Он изнад сваког заједничарења. Његова, опет, створења познају поимањем и сагледавањем.
23. Саздања су изван ума. Ипак, он у себе прима сагледавања о њима. Међутим, није тако и у односу на вечног, безграничног и неописивог Бога, који је створењима даровао и биће, и благобиће и вечнобиће.
24. Словесно и мислено биће заједничари у Светоме Богу и својим бићем и својом способношћу за благобиће, тј. за светост, мудрост, и својим вечнобићем по благодати. Тиме оно и познаје Бога. Његова, пак, створења, као што је речено, [познаје] поимањем и сагледавањем творачке мудрости која се налази у њима. Она се у уму налази као једноставна и безлична.
25. Својом крајњом благодаћу приводећи у биће словесну и мислену суштину, Бог јој је предао четири божанствена својства која је одржавају, чувају и спасавају: биће, вечнобиће, благодат и мудрост. Прва два је предао суштини, а друга два, тј. благодат и мудрост - вољи, како би оно што је Он по суштини, твар постала по заједничарењу. Стога се каже да смо постали по образу и по подобију Бога. Ми смо, дакле, биће по образу Онога који јесте, и вечнобиће (не беспочетно, премда бескрајно) по образу Онога који вечно постоји. И опет, ми смо по благодати благи по подобију Благога ? о природи, и по благодати мудри по подобију Мудрога по природи. Према томе, свако словесно биће има образ Божији, а подобије - само благи и мудри.
26. Сва словесна и мислена суштина дели се на двоје, тј. на анђелску и људску природу. И сва анђелска природа дели се опет на две опште воље и групе: свете и нечисте, тј. на свете силе и нечисте демоне. И сва људска [природа] се такође дели на само две опште воље, тј. на побожне и безбожне.
27. Као самопостојање, самоблагодат и самомудрост, или, истинитије речено, будући изнад свега наведенога, Бог нема ништа себи супротно. Све, пак, твари имају своје постојање кроз заједничарење и благодат. Словесна и мислена бића, која имају могућност благодати и мудрости, имају и своје супротности: постојање као супротност има непостојање, а могућност за благодат и мудрост - зло и

незнање. Њихово вечно постојање или непостојање јесте у власти Творца, док заједничарење [у благодати и мудрости] стоји у њиховој вољи.

28. Говорећи да суштина [створених] бића од вечности сапостоји са Богом, те да су од Њега добили само својства, грчки философи у ствари веле да [њихова] суштина нема ништа себи супротно, већ да супротности имају само својства. Ми, пак, кажемо да само Божанска суштина, као вечнопостојећа и бесконачна, нема ништа себи супротно. Она [једина] дарује вечност и другим [бићима]. Суштина, пак, [створених] бића као своју супротност има небиће. Њено вечнобиће или небиће стоји у власти Господственопостојећег. Међутим, с обзиром да се Бог не раскајава за *своје дарове* (Рим.11,29), она постоји вечно и постојаће, држана сведржителском силом, премда и има небиће за [своју] супротност, као што је речено, будући да је из небића изведена у биће, те будући да у Његовој вољи има своје биће или небиће.

29. Зло је одсуство добра и незнање - одсуство знања. Тако је и небиће одсуство бића, премда не Господственопостојећег (које нема супротности [тј. не може да не постоји]), него бића које постоји заједничарењем са Господственопостојећим. И док прва два одсуства [тј. добра и знања] зависе од воље [створених] бића, дотле се одсуство другог [тј. самог постојања бића] налази у вољи Творца, који по [својој] благодати увек хоће да створења постоје и да им вечно благовори.

30. Од свих створења нека су словесна и мислена (пријемчива за супротности, тј. врлине и пороке, знање и незнање), а нека разноврсна тела (састављена од супротности, тј. од земље, ваздуха, ватре и воде). И док су једна потпуно бестелесна и невештаствена (иако их има и удружених са телом), дотле су друга састављена само из вештаства и облика.

31. Сва тела су по природи непокретна. Она се покрећу душом: једна - словесном [тј. људи], друга - бесловесном [животиње], а нека безосећајном [биљке].

32. Од душевних сила неке хране и узрастају [тело], друге [изазивају] маштања и нагоне, а треће [омогућују] словесност и мишљење. Биљке заједничаре само у првој, бесловесне животиње учествују и у другој, док људи заједничаре у све три. Прве две силе су пропадљиве, док се трећа показује као нетрулежна и бесмртна.

33. Једне другима предајући просвећење, свете силе и људској природи предају или од своје врлине или од свога знања. Та врлина је богоподобна благодат, којом благоворе и саме себи и једне другима и нижим од себе, чинећи их боголикима. Оне такође предају и неко више знање о Богу, као што се говори [у Псалму]: *А ти си Вишњи до века, Господе* (Пс.91,9), или неко дубље знање о телима, или тачније знање о бестелеснима, или одређеније знање о промислу, или јасније знање о Суду.

34. Нечистота ума јесте прво - лажно знање, друго - непознавање општег (говорим о људском уму, с обзиром да анђелу није својство да не зна нешто од појединачног), треће - поседовање страсних помисли и четврто - саглашавање на грех.

35. Душа је нечиста када не делује по природи. Из тога се у уму рађају страсне помисли. Она, пак, делује по природи када њене страдалне силе, тј. раздражајна и желатељна, остану бестрасне при дејству ствари и мисли које им одговарају.

36. Нечистота тела представља грех на делу.

37. Безмолвије воли онај ко је непристрасан према светском. Све људе, опет, воли онај ко не воли ништа људско. Познање Бога и Божанског има онај ко се ничим не саблажњава - ни [људским] гресима, ни подозривим помислима.

38. Велико је не бити пристрасан према стварима, али је много веће остати бестрасан и према мислима о њима.

39. Љубав и уздржање ум чине бестрасним и према стварима и према мислима о њима.

40. Ум богољупца не ратује ни против ствари, ни против мисли о њима, него против страсти које су повезане са мислима. Према томе, он не ратује против жене, нити против увредиоца, нити против маштања о њима, него против страсти која је са маштањима повезана.

41. Сва борба монаха против демона састоји се у одвајању страсти од мисли, будући да друкчије не може бестрасно посматрати ствари.

42. Друго је ствар, а друго мисао, а друго страст. Ствар је на пример човек, жена, злато и остало. Мисао

је на пример једноставно сећање на нешто од наведенога. Страст је на пример бесловесна љубав или нерасудна мржња према наведеном. Монахова борба је усмерена против страсти.

43. Страсна мисао је помисао која је сложена од страсти и мисли. Одвојимо страст од мисли и остаће проста помисао. Њих пак, ако хоћемо одвајамо духовном љубављу и уздржањем.

44. Врлине одвајају ум од страсти, духовна сагледавања га одвајају од једноставних мисли, а чиста молитва га узноси ка самом Богу.

45. Врлине постоје ради познања створења, знање - ради онога ко сазнаје, а онај који сазнаје - ради Онога који се несазнајно сазнаје и који је изнад [сваког] сазнања.

46. Преизобилни Бог створења није привео у биће из неке потребе, него да би уживала заједничарећи у Њему саобразно [својој пријемчивости], и да би се радовао због дела својих (Пс.104,31), гледајући како се веселе и како се вечито ненасито насићују опим чиме се не могу наситити.

47. Свет има много сиромашних духом, премда не као што доликује, и много оних који плачу, премда због штете у богатству или губљења деце, и много кротких, али према нечистим страстима, и много гладних и жедних, али у односу на отимање туђега и неправедну корист, и много милостивих, али према телу и телесном, и чистих срцем, али ради таштине, и миротвораца, који, међутим, душу потчињавају телу, и много прогнаних, премда због своје непристојности, и много вређаних, али због срамних грехова. Међутим, блажени су само они који наведено чине и трпе ради Христа и по Христу. Због чега? *Јер је њихово Царство небеско и јер ће Бога видети* (Мт.5,3-12). Према томе, они нису блажени стога што наведено чине или подносе (с обзиром да и поменути исто чине), него стога што ради Христа и по Христу речено чине и подносе.

48. У свему што чинимо, као што је много пута речено, Бог тражи циљ, тј. да утврди да ли деламо ради Њега или ради нечега другог. Када, дакле, хоћемо да учинимо добро, циљ не треба да нам буде човекоугађање, него Бог. Увек гледајући у Њега, ми све треба да чинимо Њега ради. Иначе ћемо и труд поднети и награду изгубити.

49. За време молитве избаци из ума свога чак и једноставне мисли о људским стварима и сагледавање свега створенога како маштајући о мање значајном не би отпао од Оног који је несравњиво бољи од свега постојећег.

50. Уколико заиста заволимо Бога, љубав ће нам помоћи да одбацимо страсти. А љубав према Њему се састоји у претпостављању Њега свету и душе телу, у презирању светских ствари, у посвећивању Њему кроз свагдашње уздржање, љубав, молитву, псалмопојање и остало.

51. Уколико се Богу посвећујемо дуго време и уколико бринемо о страданом делу душе, нећемо више застрањивати због напада помисли. Напротив, тачније ћемо поимати њихове узроке и одсецати их, постајући обазривији. На нама ће се испунити [реч пророка]: *И погледа око моје на непријатеље моје, и ухо моје чуће о лукавима који устају против мене* (Пс.91,12).

52. Када приметиш да се твој ум побожно и праведно бави мислима које се односе на свет, знај да је и тело твоје чисто и без греха. Уколико, пак, видиш да се ум бави гресима у разуму и не пресечеш га, знај да ни твоје тело неће задоцнити да падне у њих.

53. Као што тело има свет ствари, тако и ум има свет мисли. И као што тело блудничи са телом жене, тако и ум блудничи са мишљу о жени маштаријама сопственог тела. Јер, он у разуму види облик свога тела како се сједињује са обликом женског [тела]. Исто тако, он се обликом свога сопственог тела у разуму свети облику онога ко га је увредио. Слично бива и са осталим гресима. Јер, оно што чини тело делом у свету ствари, ум чини у свету мисли.

54. Зар не треба да се ужаснемо, да устрептимо или дођемо изван разума [када чујемо] да Бог и *Отац не суди никога, него је сав суд дао Сину* (Јн.5,22), те да Син узвикује: *Не судите, да вам се не суди* (Мт.7,1), и: *Не осуђујте и нећете бити осуђени* (Лк.6,37), или када апостол слично вели: *Не судите ништа пре времена, докле не дође Господ* (I.Кор.4,5), и: *У чему судиш другоме, себе осуђујеш* (Рим. 2,1). Напротив, оставивши плач због својих грехова, људи су узели суд од Сина, те сами, као безгрешни, суде и осуђују једни друге. И док се због тога небо ужасава, а земља тресе, они се као неосетљиви не стиде,

55. Онај ко се бави туђим гресима или из подозрења суди брата, још није поставио почетак покајања, нити испитивању и познању својих грехова, који су ваистину тежи од гомиле олова. Он још није сазнао како човек постаје тешкосрдан, волећи сујету и тражећи лаж (Пс.4,3). Због тога он као неразуман и као

онај ко ходи у тами оставља своје грехе и машта о туђим, било стварним, било замишљеним из подозрења.

56. Самољубље, као што је много пута речено, јесте узрок свих страсних помисли. Јер, из њега се рађају три главне помисли жеље, тј. стомакоугађање, среброљубље и таштина. Из стомакоугађања се рађа помисао блуда, из среброљубља - помисао лакомства, а из таштине - помисао гордости. За једном од њих три следе све остале страсне помисли, тј. помисао гнева, туге, злопамћења, унинија, зависти, оговарања итд. Те страсти везују ум за вештаствене ствари, свлачећи га на земљу. Оне га притискају као најтежи камен иако је по природи лакши и покретнији од огња.

57. Почетак свих страсти јесте самољубље, а крај - гордост. Самољубље, пак, јесте словесна љубав према телу. Онај ко га је одсекао, уједно је одсекао и све страсти које истичу из њега.

58. Телесни родитељи су пристрасни према својој деци. И ум је природно привржен својим мислима. Пристрасним родитељима деца изгледају најпристојнија и најлепша, чак иако су достојна подсмеха. И неразборитом уму његове помисли изгледају најпааметније, иако су најружније. Мудром, пак, [човеку] његове мисли не изгледају тако. Чак и када је потпуно уверен да су истините и добре, он не верује своме суду. Напротив, он поставља друге мудраце за судије својих речи и мисли да како не би трчао узалуд (Гал.2,2), те од њих прима потврду.

59. Када победиш неку од бешчасних страсти, као на пример - стомакоугађање или блуд, или гнев или лакомост, одмах те напада помисао таштине. А ако и њу победиш, прихвата те помисао гордости.

60. Све нечасне страсти које владају душом изгоне из нас помисао таштине. Када, пак, буду побеђене, оне поново у душу враћају таштину.

61. Таштина рађа гордост, било да се изгони из душе, било да остаје у њој. Уколико се изагна, изазива надменост, а уколико остане - разметљивост.

62. Таштину изгони тајно делање [тј. молитва], а гордост - приписивање Богу [свих] успеха.

63. Онај ко се удостојио познања Бога и ко је богато окусио сладост која се у њему налази презире сва уживања које се рађају у желатељном [делу душе].

64. Онај ко жели земаљско жели или јела, или оно што угађа подстомачним [удовима], или људску славу, или имања, или било шта друго што је повезано са њима. И уколико ум не најде нешто боље на шта би пренео своју жељу, никада се неће усудити да их презре. Неупоредиво, пак, боље од свега јесте познање Бога и Божанског.

65. Они који презиру уживања покренути су или страхом, или надом, или познањем или љубављу према Богу.

66. Познање Божанског без "страсти" никада неће убедити ум да потпуно презре вештаствено, већ ће да личи на једноставну помисао о чулној ствари. Због тога се могу наћи многи људи који имају велико знање, али се ипак ваљају у телесним страстима као свиње у блату. Јер, очистивши се унеколико ревновањем и стекавши нешто знања, они су потом постали немарни и слични Саулу, који се удостојио царства да би потом, због недостојног живота, са страшним гневом био одбачен.

67. Као што једноставна помисао о људским стварима не принуђује ум да презре Божанско, тако ни једноставно познавање Божанског не убеђује ум да коначно презре људско. Јер, истина сада постоји у сенци и загонци. Стога је неопходна блажена "страст" свете љубави која ум повезује са духовним сагледавањима и убеђује га да вештаственом претпоставља невештаствено и чулном - мислено и Божанско.

68. Онај које одсекао страсти и помисли учинио једноставним, није их самим тим обратио Божанскоме. Напротив, може се десити да [човек] нема страст ни према људском, ни према Божанском, што се и дешава делатељима, који се нису удостојили знања. Они, наиме, избегавају страсти или из страха од мучења или због наде на Царство.

69. *Вером ходимо, а не гледањем* (2.Кор.5,1) и знање имамо као у огледалу и загонетки. Стога је неопходно да се много бавимо њиме како бисмо дуготрајним изучавањем и упражњавањем стекли неуклоњиву навику у сагледавању.

70. [Дешава се] да за неко време одсечемо узроке страсти и [почнемо] да се бавимо духовним сагледавањима. Међутим, уколико се не будемо увек њима бавили, имајући их као своје занимање, лако

ћемо се опет окренути телесним страстима, немајући други плод изузев једноставног знања са надменошћу, чији крај јесте постепено помрачење познања и потпуно окретање ума ка вештаственом.

71. Страст љубави је за осуду уколико се ум занима вештаственим стварима, али је за похвалу када се ум сједињује са Божанским. Јер, ум, се обично пружа ка стварима на којима се задржава. Ка ономе, пак, ка чему се пружа, он окреће своју чежњу и љубав, тј. или према Божанском и мисленом (које му је сродно), или према телесним стварима и страстима.

72. Бог је створио невидљиви и видљиви свет. Он је, свакако, створио и душу и тело. И кад је видљиви свет толико диван, колико је тек невидљиви? И ако је невидљиви бољи од видљивога, колико је тек изнад оба Бог који их је створио? Ако је, дакле, Творац свега доброг бољи од свега створеног, због чега ум оставља Бољег од свега и бави се оним што је горе од свега, тј. телесним страстима? Свакако стога што се од рођења сусреће са њима и привикава на њих, док савршено искуство Онога који је бољи од свега и који је изнад свега још није стекао. Уколико, дакле, дугим подвигом уздржавања од уживања и поучавања у Божанском постепено почне да кида везе са њима, он ће почети да се пружа ка Божанском, постепено напредујући и познајући своје достојанство. Он ће најзад сву своју чежњу пренети на Божанско.

73. Онај ко бестрасно говори о гресима брата [свакако има у виду један од] два разлога: или да га исправи, или да другоме користи. Онај, пак, ко говори о њима било њему, било другоме мимо два наведена разлога у ствари га исмева или понижава. Стога он неће избећи остављеност од Бога, тј. свакако ће упасти или у исти или у други грех. Тада ће се, изобличен и наружен од других, и сам посрамити.

74. Један исти грех на делу не чине сви људи из истог узрока. Напротив, узроци могу бити различити. Једно је, дакле, грешити по навици, а друго - изненадно. Јер, последњи ни пре ни после греха није помишљао о њему. Осим тога, он веома тугује због дела. Онај, пак, ко грешити по навици, чини обратно. Јер, он ни пре греха није престајао да грешити у разуму. Осим тога, и после дела он има исто расположење.

75. Онај ко чини врлине из таштине свакако ће и знање искати из таштине. Он очигледно ништа не чини и не говори ради назидана [других], него се у свему труди да улови славу од оних који гледају или слушају. Та страст ће се показати уколико неки од наведених почну да куде његова дела и речи. Наиме, он ће почети да се веома жалости, и то не стога што нису стекли назидане (с обзиром да му тако нешто није ни било циљ), него стога што је сам понижен.

76. Страст среброљубља се утврђује по радости са којом [човек] прима, и жалости при давању. Такав не може бити господар.

77. Неко ко страда и показује трпљење [свакако има у виду] или љубав Божију, или наду на награду, или страх од мучења, или страх од људи, или природу, или уживање, или добит, или таштину или неопходност.

78. Једно је уклонити се од помисли, а друго - ослободити се од страсти. Дешава се да се неко много пута уклања од помисли уколико нису присутне ствари које изазивају страст. Страсти се, међутим, скривају у души. При појави ствари оне се одмах показују. Треба, према томе, пазити на ум у односу на ствари како би се сазнало према којој има страст.

79. Прави пријатељ јесте онај ко жалости и невоље у [разним] околностима и несреће у време искушења ближњег подноси као своје сопствене, премда без буке и смућења.

80. Немој презирати савест која ти увек саветује оно што је најбоље. Јер, она ти предлаже Божанске и анђелске савете, ослобађа од тајних оскрнављења срца и дарује смелост према Богу у време исхода.

81. Уколико хоћеш да имаш познање, да постанеш умерен и да не робујеш страсти надмености, увек у стварима тражи оно што је сакривено од твог знања. И наћи ћеш многе и различите ствари које су ти измицале, те ћеш се зачудити своме незнању, умеревајући своје мишљење. Познавши себе, ти ћеш разумети многе, велике и дивне ствари. Јер, мишљење да се зна не допушта да се напредује у знању.

82. Заиста жели да се спасе онај ко не одбацује лекове лекара. Ти лекови су патње и жалости које нас постижу преко разних невоља. Онај, пак, ко им се противи не зна шта ће њима стећи, нити какву ће корист од њих имати у [време] свог одласка.

83. Таштина и среброљубље се рађају једна од друге. Јер, ташти се богате, а богати су ташти. Тако је код световњака. Међутим, монах је таштији кад нема ништа. Наиме, он крије сребро (уколико га има),

стидећи се што има ствар која не приличи његовом чину.

84. Својство таштине монаха јесте да се узноси врлином и оним што је прати, а својство гордости јесте да се надима успесима и да унижава друге, успехе приписујући себи, а не Богу. Својство, пак, таштине и гордости световњака јесте да се узноси и надима лепотом и богатством, снагом и памећу.

85. Успеси световњака јесу падови за монахе и успеси монаха јесу падови за световњаке. Успеси, на пример, световњака јесу богатство, слава, моћ, наслађивање, угодност тела, мноштво деце и слично. Монах, пак, који доспе до наведенога - гине. Успеси, међутим, монаха јесу нестицање, непознатост, немоћ, уздржање, злопаћење и све што их прати. Светољубац који невољно упадне у њих, сматраће их великом несрећом. Често је он чак у опасности да себи намакне омчу [на врат], (што су неки и учинили).

86. Јела су створена из два разлога: ради исхране и лечења. Они који их употребљавају мимо тих [разлога] биће осуђени као сластољупци с обзиром да злоупотребљавају оно што је Бог дао за [правилну] употребу. Злоупотреба јесте грех и у свим [другим] стварима.

87. Смиреноумље је непрестана молитва са сузама и болом. Непрекидно призивајући Бога у помоћ, оно не допушта да се [човек] неразборито узда у своју силу и мудрост, нити да се узноси над другима, што је [израз] љуте болести страсти гордости.

88. Једно је борити се са једноставном помишљу како не би покренула страст, а друго је борити се са страсном помишљу како се не би десило саглашавање. Оба, пак, вида борбе [покушавају] да спрече задржавање помисли.

89. Туга се удружује са злопамћењем. Када ум са тугом замишља лице брата, очигледно је да има злопамћење ирема њему. *Путеви*, пак, *злопамтљиваца* [воде] у *смрт* (Прич.12,28), с обзиром да је *сваки злопамтљивац законопреступник* (Прич.21,24).

90. Уколико имаш злопамћење према некоме, моли се за њега и зауставићеш кретање страсти. Молитвом ћеш удаљити тугу од сећања на зло које ти је учинио. Испунивши се љубављу и поставши човекољубив, потпуно ћеш уклонити страст из душе. Уколико други има злопамћење према теби, постани благодан и смирен и односи се добро према њему, те ћеш га ослободити од страсти.

91. Жалост онога који ти завиди са муком ћеш зауставити. Јер, он сматра својом несрећом оно у чему ти завиди. Ту завист није могуће зауставити друкчије до скривањем од њега. Међутим, коју ћеш страну пренебрегнути уколико [твоја врлина] многима користи, а њега жалости? Треба, дакле, претпоставити корист многих, а по могућности ни њега не пренебрегнути. При томе, не [треба да допустиш] да и сам будеш уловљен од лукаве страсти и да се покажеш као онај ко се бори против страсника, а не против страсти. Стога са смиреноумљем сматрај њега већим од себе, у свако време, на сваком месту и у свакој ствари дајући му предност. Своју, пак, завист можеш зауставити уколико почнеш да се радујеш ономе чему се радује онај коме завидиш и да се жалостиш због онога због чега се он жалости, испуњавајући [заповест] апостола: *Радујте се са радоснима и плачите са онима који плачу* (Рим.12,15).

92. Наш ум се налази између двојице, тј. између анђела и ђавола, од којих сваки чини [тј. саветује] оно што му је својствено, наиме - један врлину, а други зло. Међутим, ум има власт и силу да следује или да одбаци оно што хоће.

93. Свете силе нас подстичу на добро, а природна семена и добро произвољење нам помажу. Демонским нападима, пак, помажу страсти и зло произвољење.

94. Понекад сам Бог приступа чистом уму и поучава га. Понекад му добро предлажу свете силе, а понекад природа ствари коју сагледава.

95. Ум који се удостојио познања треба да сачува бестрасне појмове о стварима, непоколебива сагледавања и непомућено стање молитве. Ипак, он, не може увек да одржи наведено, будући као димом помрачаван телесним испарењима које распаљују демони.

96. Ми се не гневимо на све оно ради чега се жалостимо, с обзиром да је више онога што причињава жалост од онога што изазива гнев. На пример, нешто се разбило, нешто се изгубило, неко је умро. У таквим [случајевима] се само жалостимо, а у другим - и жалостимо и гневимо, налазећи се [у стању] немудрољубља.

97. Ум који прима мисли о стварима природно се саображава свакој мисли. Сагледавајући [ствари] духовно, он се различито преображава, сагласно сваком сагледавању. Нашавши се, пак, у Богу, он

постаје потпуно безобличан и безвидан. Сагледавајући Једнообразног, ум и сам постаје једнообразан и потпуно светловидан.

98. Савршена је душа чија се страдална сила у потпуности окренула Богу.

99. Ум је савршен уколико је истинитом вером надсазнајно спознао Надсазнајнога, уколико је сагледао Његова створења уопште и уколико је, по мери доступној људима, од Бога добио свеобухватно знање о промислу и Суду који се односи на њих.

100. Време се дели на три дела. Вера се простира на сва три дела, нада - на један, а љубав - на два. Вера и нада [се простиру] до извесне [границе], а љубав остаје у бесконачне векове. Будући сједињена са Надбесконачним, она вечито узраста. Због тога је *од њих највећа љубав* (1.Кор.13,13).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

II

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ПОГЛАВЉА О ЉУБАВИ

СТОТИНА ЧЕТВРТА

1. Ум се најпре диви поимајући безграничност Божанског у свему, те многожељену безобалну пучину [Божију]. Потом се он чуди [начину] на који је [Бог] из небића привео у биће све што постоји. Међутим, као што *величанству Његовом нема краја* (Пс.144, 3), тако је и мудрост Његова непостижна.

2. Јер, како да се он не диви сагледавајући неизмерну и натчудесну пучину благиости? Или како да се не усхићује помишљајући како и откуда је произашла словесна и умна природа и четири састојка од којих су настала тела, с обзиром да никакво вештаство није претпостојало њиховом стварању? И која сила је све покренула у дејство и све привела у биће? Међутим, синови Јелина [тј. незнабошци] не прихватају [да је Бог сав свет створио из ничега], будући да не познају [Његову] свемоћну благод и делотворну и надумну мудрост и знање.

3. Будући Творац од вечности, Бог када усхте ствара једносушним Словом [својим] и Духом по безграничној благиости [својој]. И немој рећи: "Из ког разлога је сад створио [све] када је одувек благ". Јер, и ја ћу ти рећи да се неиспитива мудрост бесконачне Суштине не подводи под људско знање.

4. Када је усхтео, Творац је осуштинио и пројавио од вечности у Њему претпостојеће знање о бићима. Јер, неумесно је сумњати да ли свемогући Бог може осуштинити оно што хоће када усхте.

5. Истражуј из ког узрока је Бог [све] створио, будући да је [такво] знање могуће. Међутим, како и због чега [је све створио] тек недавно, немој испитивати, с обзиром да [знање о томе] не може стати у твој ум. Јер, нешто од Божанског је схватљиво, а нешто није достижно људима. По речима једног светитеља, "необузвано сагледавање може да гурне у провалију" [уп. Свети Григорије Богослов, Слово 45].

6. Неки говоре да створења вечно постоје са Богом. То је, [наравно], немогуће. Јер, како могу по свему ограничена [створења] вечно сапостојати Ономе ко је по свему бесконачан? И како би уопште била створења кад би била савечна Творцу? Та мисао, наравно, припада Јелинима који Бога не сматрају творцем суштине бића, већ само [њихових] својстава. Ми, пак, [Хришћани], који Бога познајемо као свемогућег, говоримо да је Творац не [само] својстава, него и суштине са њеним својствима. Ако је тако, онда створења нису од вечности сапостојећа Богу.

7. Божанство и Божанствено је у нечему познато, а у нечему непознато. Познато је у ономе што се око Њега сагледава, а непознато у ономе што је само по себи.

8. У једноставној и безграничној суштини Свете Тројице немој тражити да нађеш [разноврсна] својства и могућности како је не би учинио сложеном по узору на створења. Јер, тако нешто мислити о Богу јесте неумесно и недозвољиво.

9. Једино безгранична Суштина [тј. Бог] јесте једноставна и једнообразна и бескаковна и мирна и безметежна и свемогућа и свестваралачка. Свака, пак, творевина јесте сложена из суштине и својстава и увек има потребу за Божанским промислом, с обзиром да није слободна од промена.
10. Свака умна и чулна суштина је, [у тренутку] када ју је Бог приводио у биће, добила силе да схвата створења: умна сила да прима мисли, а чулна - осећаје.
11. Бог само саопштава, а твар и прима и саопштава. Твар учествује у бићу и добробићу, а предаје само добробиће. Међутим, другачије предаје телесна, а другачије бестелесна суштина.
12. Бестелесна суштина добробиће предаје и кад говори и кад дела и кад је сагледавају, а телесна - само кад је сагледавају.
13. Вечнобиће или небиће словесне и мислене суштине налази се у вољи Онога који је све *врло добро* створио. Међутим, да ли ће [створења] бити добра или зла по произвољењу зависи од њихове воље.
14. Зло се не сагледава у суштини створења, него у [њиховом] погрешном и бесловесном покрету.
15. Душа се креће благословено уколико се њен желатељни [део] одликује уздржањем, уколико је њен раздражајни [део] прилепљен уз љубав, клонећи се мржње, и уколико њен словесни [део] стреми Богу молитвом и духовним сагледавањем.
16. Савршену љубав и дубоко познавање Божанског промисла још нема онај ко у време искушења није дуготрпељив у невољама које му се дешавају, него одсеца себе од љубави према духовној браћи.
17. Циљ Божанског промисла јесте да правом вером и духовном љубављу сједини оне који су на разне начине злом раздељени. Јер, Спаситељ је и страдао [са циљем] *да расијану децу Божију сабере уједно* (Јн.11,52). Стога онај ко неће да прихвати тешкоће, да поднесе жалости, нити да претрпи бол [у ствари] лута изван Божанске љубави и циља промисла.
18. Ако *љубав дуго трпи* и ако је *благодотворна* (I.Кор.13,4), онда од циља Божанског промисла отпада онај ко је малодушан због непријатних догађаја и ко се озлобљује на оне који су га ожалостили, одсецајући се од љубави према њима.
19. Пази на себе [и утврди] да ли се у теби, а не у брату, налази зло које те одваја од њега. Стога пожури да се измириш са њим (уп. Мт.5,24) како не би отпао од заповести о љубави.
20. Немој презрети заповест о љубави с обзиром да ћеш њоме постати син Божији. Уколико је, пак, преступиш, показаћеш се као син геене.
21. Од љубави према пријатељу одваја следеће: уколико завидимо или нам завиде, уколико чинимо штету или нам чине штету, уколико бешчастимо или нас бешчасте, те помисли подозрења. Ниси ли и ти учинио или пострадао од нечег сличног, те се одвајаш од љубави према пријатељу?
22. [Претпоставимо] да ти се деси искушење од [стране] брата и да жалост поведе ка мржњи. Међутим, немој бити побеђен мржњом, већ мржњу победи љубављу. Победићеш, пак, тако што ћеш се искрено за њега молити Богу, што ћеш од њега примити објашњење, што ћеш му се сам извинити, сматрајући себе виновником искушења и најзад - дуготрпељив док не прође облак.
23. Дуготрпељив је онај ко чека крај искушења и прима похвалу за истрајност.
24. *Дуготрпељив муж поседује велики разум* (Прич.14,29), с обзиром да све што се догоди упућује на крај. У очекивању њега, он подноси [све] невоље. *Крај*, пак, по божанственом апостолу, јесте *живот вечни* (Рим.6,22). *А ово је вечни живот да познају тебе јединога истинитога Бога и кога си послао Исуса Христа* (Јн. 17,3).
25. Немој бити брз да одбациш духовну љубав будући да људима други пут спасења није остављен.
26. Због мржње која се данас у теби појавила под утицајем лукавог немој јучерашњег врлинског духовног брата сматрати порочним и злим, већ дуготрпељивом љубављу избаци из душе данашњу мржњу, сећајући се јучерашњих добара.
27. Онога кога си јуче хвалио као доброг и славио као врлинског немој данас злословити као порочног и злог стога што си љубав променио у мржњу, осуђивање брата нудећи као оправдање своје зле мржње. Напротив, иако си још обузет жалошћу, остани при похвалама како би се лако вратио спасоносној љубави.

28. Ради скривене у теби жалости [према брату], немој мењати своје убичајене похвале о њему у разговору са осталом братијом, мешајући неприметно са својим речима прекореване. Напротив, у сусретима говори о њему чисту похвалу и искрено се моли за њега као за самога себе, те ћеш се брзо ослободити погубне мржње.
29. Немој рећи: "Ја не мрзим брата", уколико се одвраћаш од сећања на њега. Напротив, чуј Мојсија који говори: *Немој мрзети брата свога у разуму своје. Прекором покарај брата свога и због њега нећеш бити увучен у грех* (Лев.19,17).
30. Будући искушаван, брат може да је упоран и да те злослови. Ипак, ти немој излазити из стања љубави, премда те и узнемирава у разуму исти лукави демон. Ти, пак, нећеш изаћи из стања љубави уколико будеш благосиљао кад те грде (1.Кор.4,12), уколико будеш добро мислио о о коме ко ти мисли зло. То је пут мудрољубља по Христу. Онај ко њиме не иде неће се настанити заједно са Њим.
31. Немој сматрати благоразумним оне који ти преносе речи које изазивају жалост и мржњу према брату, чак и кад ти изгледају истините. Напротив, окрећи се од њих као од смртоносних змија како би и њих зауставио у злословљењу и како би душу своју избавио од лукавства.
32. Немој рањавати брата загонетним речима да ти не би вратио истом мером, што ће, опет, из обојице истерати расположење љубави. Напротив, са смелошћу коју љубав даје иди и покарај га (Мт.18,15) како би уклонио узроке ожалашћења и обојицу ослободио смућења и огорчења.
33. Испитај своју савест са сваком тачношћу [и утврди] да ли је можда твојом кривицом брат одбио да се помири са тобом. Немој, дакле, презрети савест која зна оно што је сакривено у теби, која те може осудити у час твога исхода и која ти у време молитве постаје сметња.
34. У време мира немој се сећати онога што ти је брат рекао у време жалости (било да ти је увреда речена у лице, било преко другог који ти је пренео) како се не би, прихвативши помисао злопамћења, вратио погубној мржњи према брату.
35. Словесна душа која гаји мржњу према било ком човеку не може бити у миру са Богом, који је дао заповест: *Ако ли не опростите људима сагрешења њихова, ни Отац ваш небески пеће опростити вама сагрешења ваша* (Мт.6,15). Уколико, пак, он неће да се помири, ти се чувај мржње, молећи се искрено за њега и не злословећи га ни пред ким.
36. Неизрециви мир светих анђела заснива се на два расположења: на љубави према Богу и једног према другоме. Исто важи и за све светитеље свих векова. Сведобро је, дакле, наш Спаситељ рекао да о овим *двема заповестима виси сав закон и пророци* (Мт.22,40).
37. Немој бити самодопадљив да не би био братомрзац, и немој бити самољубив да би био богољубив.
38. Уколико желиш да живиш заједно са духовном [браћом], своје прохтеве остави пред [њиховим] вратима. У супротном нећеш бити у миру ни са Богом, ни са сажитељима.
39. Онај ко је успео да стекне савршену љубав и да цео живот свој уреди према њој заиста Духом Светим може рећи да је Исус Господ (уп. 1.Кор.12,3). Из супротног очигледно бива супротно.
40. Љубав према Богу воли да ум увек окриљује божанственим разговором, а љубав према ближњему чини да се увек о њему добро мисли.
41. Онај ко још увек воли таштину и који је привезан за неку од вештаствених ствари свакако ће се жалостити на људе због пролазних [ствари], бити злопамтљив, имати мржњу према њима и робовати срамним помислима. Богољубивој души све наведено јесте туђе.
42. Уколико не говориш и у разуму не чиниш ништа срамно, уколико ниси злопамтљив према ономе ко ти је причинио штету и рђаво говорио о теби и уколико за време молитве увек имаш невештаствен и безвидан ум, знај да си достигао меру бестрашћа и савршене љубави.
43. Није мали подвиг ослободити се од таштине. Ње, се [човек] ослобађа тајним делањем врлина и честом молитвом. Знак, пак, ослобођења јесте престанак злопамћења према ономе који је зло говорио или говори [о нама].

44. Уколико хоћеш да си праведан, сваком делу у себи, тј. души и телу, дај оно што му приличи. Словесном делу душе [пружи] читање, духовно сагледавање и молитву, раздражајном [делу] - духовну љубав, која се супротставља мржњи, а желателном [делу] - целомудреност и уздржање. Телу, пак, [дај] храну и одело, тј. само оно што је неопходно (1 Тим.6,8).
45. Ум дејствује по природи када су му страсти покорене, када сагледава смисао бића и када пребива у Богу.
46. Здравље и болест се односе на тело живих [бића], а светлост и тама - на очи. Тако се и врлина и порок односе на душу, а знање и незнање - на ум.
47. Хришћанин упражњава мудрољубље у три [ствари]: у заповестима, у догматима и у вери. Заповести ум одвајају од страсти, догмати га уводе у знање бића, а вера - у сагледавање Свете Тројице.
48. Једни подвижници само одбијају страсне помисли, а други одсецају и саме страсти. Страсне помисли се одбијају или псалмопојањем, или молитвом, или узношењем [мисли], или неким другим доступним занимањем. Страсти се, пак, одсецају презирањем ствари које су их изазвале.
49. Ствари према којима стичемо страсти јесу - жена, новац, слава итд. Жена се може презрети једино уколико се после удаљавања [од света] тело буде долично исушило уздржањем. Новац се може презрети уколико своју мисао убедимо да у свему буде задовољна оним што има. Слава се, пак, може презрети уколико се заволи тајно чињење врлине, познато јединоме Богу. На исти начин треба поступати и у односу на друге страсти. Онај који све наведено презре никад неће доћи до било какве мржње.
50. Онај ко се одрекао ствари, тј. жене, новаца и осталог, учинио је монахом спољашњег човека, али не и унутрашњег. Ко се, пак, одрекао и самих страсних мисли о њима, учинио је монахом и унутарњег човека, тј. ум. Спољашњег човека свако ко хоће лако може учинити монахом. Напротив, да би се унутрашњи човек учинио монахом неопходан је велики подвиг.
51. Ко је, дакле, онај ко се у нашем роду потпуно ослободио страсних мисли и удостојио чисте и невештаствене молитве, што и представља обележје унутрашњег монаха?
52. Многе страсти су скривене у нашим душама. Оне се показују тек када се појаве ствари [које их изазивају].
53. Онога ко је стекао делимично бестрашће страсти не нападају у одсуству ствари. Међутим, уколико се појаве ствари, страсти одмах узнемирују ум.
54. Немој мислити да имаш савршено бестрашће [уколико си миран] када одсуствују ствари [које изазивају страсти]. Уколико, пак, при појави [ствари] останеш непокретан [у односу на страст], а потом и мишљу о њој, знај да си ступио у границе бестрашћа. Ипак, ни тада немој бити немаран. Дуготрајна врлина умртвљује страсти. Међутим, уколико се она занемари, оне опет устају.
55. Онај ко воли Христа, свакако га и подражава према [својим] силама. Христос људима није престајао да чини добро. Он је био дуготрпељив и када је изостала благодарност код људи и када су хулили. И када су га тукли и када су га убијали Он је трпео, никоме уопште не мислећи зло. То троје сачињава дело љубави према ближњему. Онај ко њих нема, а говори да воли Христа или [се нада] да ће наследити Његово Царство - у ствари себе вара. Јер, Господ је рекао: *Ћеће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско, но који чини вољу Оца мога* (Мт.7,21), и опет: *Ако ме љубите, заповести моје држите* (Јн.14,15) и остало.
56. Сав циљ заповести Спаситеља јесте да ум [човека] ослободи од неуздражања и мржње, те да га уведе у љубав према себи и ближњему. Јер, из ње се рађа светлост по дејству светог знања.
57. Удостојивши се извесног знања од Бога, немој занемаривати љубав и уздржање. Они, наиме, очишћују страдални део душе и непрекидно ти откривају пут ка познању.
58. Пут ка познању, пак, јесу бестрашће и смирење, без којих *нико неће видети Господа* (Јев.12,14).
59. *Знање надима, а љубав изграђује* (1.Кор.8,1). Стога знању придружи љубав и постаћеш скроман и духовни домостроитељ, који изграђује и себе и све који му се приближују.

60. *Љубав изграђује* стога што не завиди, што се не огорчава на оне који завиде, што не истиче предмет који [може изазвати] завист, што не сматра да је достигла савршенство (уп. Фил.3,12), што се не стиди да призна своје незнање. На тај начин, дакле, она ум чини скромним и непрекидно припрема напредовање у познању.
61. Некако је природно да знање прати високоумље и завист, нарочито код почетника. Високоумље [бива] само изнутра, а завист - и изнутра и споља: изнутра - према онима који имају знања, а споља - од оних који имају знање. Љубав, међутим, уништава све троје: високоумље - будући да се не надима, унутрашњу завист - будући да не завиди, а спољашњу - будући да дуго трпи и да је благотворна. Онај, дакле, ко има знање треба да стекне и љубав како би ум у свему сачувао нерањивим.
62. Онај ко се удостојио благодати знања и [у исто време] има огорчење, или злопамћење или мржњу према [неком] човеку, личи на онога ко трњем и бодљом бодје [своје] очи. Стога је знању свакако неопходна љубав.
63. Немој све своје старање посветити само телу. Напротив, њему одреди подвиг по својој снази, а сав свој ум усмери на унутрашње. Јер, *телесно вежбање за мало је корисно, а побожност је корисна у свему* (1.Тим.4,8).
64. Онај ко се непрекидно труди око унутрашњег (постаје) целомудрен, дуготрпељив, благотворан и смиреноуман. Осим тога, он сагледава и богословствује и моли се. О томе и говори апостол: *По Духу ходите* (Гал.5,16), и остало.
65. Онај ко не уме да ходи духовним путем не води бригу о страсним помислима, већ сво старање посвећује телу, те или угађа стомаку и живи неузддржљиво, или се жалости, гневи и злопамти, помрачујући свој ум. [Он се, такође, друге стране] предаје неумереном подвигу, помућујући разум.
66. [Свето] Писмо не одбацује ништа од онога што нам је Бог дао на употребу, већ кажњава неумереност и исправља бесловесност. Оно не забрањује да се једе, нити да се рађају деца, нити да се поседује новац и да се правилно употребљава. Оно забрањује стомакоугађање, блуд и остало. Оно такође не забрањује ни да се мисли о наведеноме (с обзиром да је ради тога и настало), него да се о њему страсно мисли.
67. Од онога што чинимо по Богу нешто вршимо по заповести, а нешто независно од заповести, тј. како би неко рекао, као добровољно приношење. Тако, по заповести волимо Бога и ближње, волимо непријатеље, избегавамо прељубу и убиство и остало. Када [нешто од наведенога] преступимо примамо осуду. Независни од заповести јесу девственост, безбрачност, нестицање, отшелништво и остало. Они имају значење дарова. Наиме, уколико неку од заповести по слабости не можемо да испунимо, ми тим даровима умилоствљујемо нашег благог Владику.
68. Онај ко цени безбрачност или девственост свакако треба да има *бедра опасана* уздржањем и *светиљке запаљене* молитвом, сагледавањем и духовном љубављу (Лк.12,35).
69. Неки од братије сматрају да немају дарове Духа Светога. Они услед немарности за вршење заповести не знају да онај који има неисварену веру у Христа у себи има све Божанске дарове. С обзиром да смо због своје лењости далеко од делатне љубави према Њему (којом се откривају божанствене ризнице у нама), нама оправдано изгледа да смо туђи Божанским даровима.
70. Ако се, по божанственом апостолу, *Христос вером уселује у срца наша* (Еф.3,17), и ако су у Њему *сакривена сва блага мудрости и знања* (Кол.2,3), онда су у нашим срцима сакривена сва блага мудрости и знања. Она се у срцу свакога откривају саобразно са [мером] очишћења кроз заповести.
71. Ето блага сакривеног у *пољу* (Мт.13,44) срца твога, које још ниси пронашао због лењости. Јер, да си га нашао, продао би све како би купио поље [у коме се око налази]. Оставивши га, пак, ти радиш около њега, налазећи само на трње и бодље.
72. Спаситељ каже: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Они ће видети Њега и блага у Њему уколико љубављу и уздржањем себе очисте. И утолико ће га више [видети], уколико више узрастају у очишћењу.
73. Он опет говори: *Продајте све што имате и дајте милостињу... и где све ће вам бити чисто* (Лк.12,33; 11,41), тј. немојте се више бавити стварима које се тичу тела, већ пожурите да од мржње и неузддржања очистите ум (кога Господ назива срцем - Мт.15,19). Јер, они прљају ум и не дозвољавају му да види Господа, који се у њему настанио кроз благодат светог крштења.

74. [Свето] Писмо врлине назива путевима. Љубав је, пак, истакнута као највећа од свих врлина. Стога и апостол говори: *Показаћу вам још узвишенији пут* (I.Кор.12,31) који нас убеђује да презремо вештаствене ствари и да ништа привремено не претпостављамо вечноме.
75. Љубав према Богу се противи похоти, убеђујући ум да се уздржава од уживања. Љубав, пак, према ближњему противи се гневу, доводећи до презира славе и богатства. То су два динара која је Спаситељ дао гостионичару (Лк.10,35) да се побрине о теби. Међутим, немој се показати незахвалним, придружујући се разбојницима, како поново не би био изранављен. Јер, тада већ нећеш бити полумртав, већ [сасвим] мртав.
76. Очисти ум свој од гнева, злопамћења и срамних помисли, те ћеш препознати усељење Христа у себи.
77. Ко те је просветио вером у Свету, обожавану и једносушну Тројицу? Или, ко те је упознао са домостројем [спасења], тј. са Оваплоћењем Једнога од Свете Тројице? Ко те је научио смислу бестелесних сила или стварања и свршетка видљивог света, или васкрсења мртвих и вечног живота, или славе Царства небеског и Страшног суда? Није ли [све наведено учинила] благодат Христова која се уселила у тебе и која је залог Духа Светога? Шта је веће од те благодати? Или, шта је боље од те мудрости и знања? Или, шта је узвишеније од тих обећања? И уколико смо [и поред свега] лењиви и немарни и не чистимо себе од прљавштина и страсти које ослепљују ум (смитајући нам да гледамо смисао који је јаснији од сунца), треба да кривимо сами себе, а не да одричемо усељење благодати.
78. Обећаваши ти вечна блага (уп. Тит.1,2) и давши ти залог Духа у срце (2.Кор.1,22), Бог ти је заповедио да се бринеш о животу, тј. да унутрашњи човек, ослободивши се од страсти, још одавде почне да се наслађује вечним благима.
79. Удостојивши се божанствених и узвишених сагледавања, веома се труди у љубави и уздржању, да би, сачувавши страдални [део душе] неузбурканим, у души имао непрестану светлост.
80. Раздражајни [део] душе обуздавај љубављу, желатељни [део] исушуј уздржањем, а словесни [део] окриљуј молитвом, те светлост ума [твога] никад неће потамнети.
81. Љубав разарају бешчашће, штета, клеветање или вере или живота, батине, ране и остало, било да се догађају [човеку] лично, било некеме од његових сродника или пријатеља. Онај ко љубав изгуби због неких од наведених узрока још није познао циљ Христових заповести.
82. Колико год можеш, старај се да волиш сваког човека. Уколико не можеш [да све волиш], макар се постарај да никог не мрзиш. Међутим, ни у томе нећеш успети уколико не презреш све ствари у свету.
83. [Рецимо] да је неко похулио. Ти, међутим, немој мрзети њега, него хулу и демона који га је подстакло на хуљење. Уколико, пак, омрзиш онога који је похулио, омрзао си човека и преступио заповест. Оно што је он учинио речју, ти чиниш делом. Ако, пак, чуваш заповест, показаћеш [дела] љубави. Наиме, уколико можеш помози му како би га одвратио од зла.
84. Христос неће да имаш ни мржњу, ни огорчење, ни гнев, ни злопамћење према било ком човеку, на било који начин и ради било које пролазне ствари. То свима громогласно трубе четири Јеванђеља.
85. Многи од нас говоре, а мало нас дела. Међутим, због своје немарности нико не треба да квари Реч Божију. Напротив, свако треба да призна своју немоћ, а не да сакрива Божију истину како са преступањем заповести не би био осуђен и за криво тумачење Речи Божије.
86. Љубав и уздржање ослобађају душу од страсти, читање и сагледавање избављају ум од незнања, а стање молитве молитвеника поставља пред самог Бога.
87. Када виде да презиремо ствари у свету како због њих не бисмо мрзели људе и отпали од љубави, демони на нас подижу клевете како бисмо, не подносећи жалост, омрзли клеветнике.
88. Нема тежег бола за душу од клевете, било да се клевета [наша] вера или живот. И нико не може остати равнодушан на клевету уколико не гледа на Бога, који једини може да избави из невоља (као што је и Сузану избавио), да људима открије [истину] (као и о њој) и да душу утешити надом.
89. [По мери твоје] молитве из [све] душе за онога ко те је оклеветао, Бог ће открити и праву [истину о теби] онима који су се саблазнили.
90. По природи благ је само Бог (Мт.19,17), док је по настројењу [воље] добар само онај ко подражава Бога. Његов циљ је да зле [људе] сједини са Оним ко је по природи благ како би и они постали добри.

Због тога он благосиља када га [зли] грде, трпи када га гоне, моли се када хуле (уп. 1. ?ор.4,12-13) и моли се за оне који га убијају. Све [наведено он] чини [само] да не би отпао од циља љубави.

91. Заповести Господње нас уче да се благословено користимо средњим стварима. Благословена, наиме, употреба средњих [ствари] чини да је стање душе чисто. Чисто, пак, стање рађа расуђивање, из кога се рађа бестрашће, из кога се рађа савршена љубав.

92. Бестрашће још нема онај ко у часу искушења није у стању да превиди ману пријатеља, било да је стварна или само умишљена. Јер, узбуркане страсти које леже у души њему ослепљују ум, не дозвољавајући му да види светлост истине нити да разликује боље од горега. Он, дакле, није стекао савршену љубав, која напоље *изгони страх* од Суда (уп. 1.Јн.4,18).

93. *Верном пријатељу нема цене* (Сир.6,15), будући да несреће пријатеља сматра својим, страдајући заједно са њим и злопатећи се чак до смрти.

94. У време благостања много је пријатеља (уп. Прич.19,4). У време, пак, искушења, једва ако ћеш једнога наћи.

95. Сваког човека треба да волимо из [све] душе, док наду треба да полагемо једино на Бога, служећи му из све снаге. Јер, уколико нас Он чува, сви пријатељи ће нам бити на услузи и сви непријатељи ће бити немоћни. Међутим, чим нас Он остави, сви пријатељи се окрећу од нас и сви непријатељи јачају у односу на нас.

96. Постоје четири општа начина богоостављености: први представља домостроитељну [остављеност] (као са Господом - како би привидним остављењем били спасени они који су [заиста] остављени), други представља [остављеност] ради испитивања (као са Јовом и Јосифом - како би се један показао стуб храбрости, а други стуб целомудрености), [трећи] представља [остављеност] ради духовног васпитања (као са апостолом [Павлом] - како би се смиренуумљем сачувало изобиље благодати), а [четврти] представља [остављеност] ради одвраћања [Божијег] (као што је било са Јеврејима - како би се, будући кажњавани, обратили покајању). Сви начини [остављености] јесу спасоносни будући да су испуњени Божанском благошћу и човекољубљем.

97. Само строги чувари заповести и истински тајници судова Божијих не напуштају пријатеље који се искушавају по попуштењу Божијем. Напротив, презиратељи заповести и непосвећени у тајне судова Божијих уживају са пријатељем који је у благостању, али га напуштају у [време] кад се злопати у искушењу. Дешава се чак и да стају на страну [његових] противника.

98. Пријатељи Христови све [људе] истински воле, премда њих не воле сви. Пријатељи, пак, света не воле све, као што ни њих не воле сви. Пријатељи Христови до краја задржавају непрекидност у љубави, а пријатељи света - само док се међусобно не сукобе око нечега светског.

99. *Веран пријатељ је моћна заштита* (Сир.6,14). Наиме, он је у благостању пријатеља добар саветник и једнодушни сарадник, а у злопаћењу - истински заступник и најстрадалнији заштитник.

100. Многи су доста тога казали о љубави. Међутим, уколико је потражиш, наћи ћеш је једино међу ученицима Христовим. Јер, једино они имају истинску Љубав као учитељицу љубави. О њој су говорили: *Ако имам дар пророштва и знам све тајне и све знање, а љубави немам, ништа сам* (1.Кор.13,2). Онај, дакле, ко је стекао љубав, стекао је самога Бога: *Јер Бог је љубав* (1.Јн.4,8). Њему слава у векове. Амин!

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

III

САГЛЕДАТЕЉНА И ДЕЛАТНА ПОГЛАВЉА,
ИЗАБРАНА ИЗ СЕДАМ СТОТИНА ПОГЛАВЉА
ГРЧКОГ ДОБРОТОЉУБЉА

1. Један је Бог безначални, непостижни, који у потпуности има силу бића, који савршено искључује сваку мисао о **када** и **како**, с обзиром да је за све недоступан и да га никаква творевина не може познати у Његовој природи.
2. Све постојеће се назива мисливим, познатљивим: за његово познање постоје доказна начела. Бог се, међутим, именује немисливим. Ипак, на основу познатљивог и мисливог се верује да Он јесте.
3. Познања створених ствари као свој доказ имају своје сопствене основе (које се стичу природним путем). Њима се она природно и одређују. О Богу се, међутим, уз помоћ основа које се налазе у тим стварима, само верује да јесте. Он благочастивим даје исповедање и веру (тврђу од сваког доказа) да сам јесте. Вера је истинско познање које има недоказива начела, будући уверење о стварима које превазилазе ум и слово.
4. Бог је начело, средина и крај свега што постоји: почело као Творац, средина као Промислитељ, крај као Завршитељ. Јер, као што говори Писмо, *од Њега и кроз Њега и ради Њега је све* (Рим.11,36).
5. Најдостојнија поштовања јесте душа која је по природи разумна. Као благ, Бог сваку душу саздаје по свом образу, приводећи је у биће као самопокретну (слободну). Стога свака [душа] по свом произвољењу или изабира част, или својим делима самовласно сакупља бешчашће.
6. Бог је, као што је написано, Сунце правде (Мал.4,2), које све подједнако обасјава зрацима своје благиости. По своме настројењу, душа обично бива или восак (као богогубива) или блато (као вештаствољубива). Блато се по својој природи суши од сунца, док восак од њега по природи смекшава. Тако и свака вештаствољубива и светољубива душа, која по свом настројењу не прима и одбацује уразумљујуће напомене Божије, огрубљује као блато, те сама себе, слично фараону, баца у погибао. Напротив, свака богољубива душа се при томе смекшава, као восак примајући печат ликова Божанствених ствари, у духу постајући станиште Бога.
7. Онај ко је свој ум обасјао Божанственим разумевањем, ко је своје речи Божанственим песмама приучио да непрестано поштују Творца и ко је чула осветио непорочним гледањем на све - на природно добро бића по образу додаје благобиће по подобију произвољним добрим настројењем.
8. Своју душу чува неоскрнављеном онај ко свој ум принуђава да мисли једино на Бога и Његова савршенства, ко реч поставља као њиховог правилног тумача и разјаснитеља, а чула васпитава да благочастиво гледају на видљиви свет и на све што је у њему, те да души саопштавају величину разума који је у њему сакривен.
9. Ослободивши нас од горког ропства тиранима - демонима, Бог нам је даровао човекољубиво бремене богоштовања, тј. смирење којим се укротује сва сила ђаволска. Они који приме његово бремене могу да дођу до сваког добра и да га сачувају неукрадивим.
10. Онај ко верује боји се Бога. Онај ко се боји Бога прихвата смирење. Онај ко се смирава постаје кротак, примајући настројење које је недоступно за неприродне покрете гнева и похоте. Кротки чува заповести. Онај ко их чува - чисти се. Онај ко се очистио - озарује се. Онај ко се озарио леже са Жеником Словом у

скривници тајни.

11. Земљоделац који обилази поље и гледа које дрвеће јегодно за пресађивање понекад наилази на благо. И сваки смирени и непатворени подвижник, који има равномерно душевно настројење, туђе корову земаљских страсти, слично најблаженијем Јакову на очево питање о начину брзог успеха (*Кад брже нађе, сине*) може да одговори: *Господ Бог твој даде, те изађе пред мене* (Пост.27,20). Бог нам [понекад] и без нашег труда даје мудра сагледавања своје мудрости, услед чега ми помишљамо да смо обрели духовно благо. Искусни и опитни подвижник јесте духовни земљоделац који дивље дрво које је угледао чулима међу видљивим стварима пресађује на духовно поље и проналази благо, тј. благодатно виђење пројављивања Божије мудрости у створеним стварима.

12. Онај ко иште познање ради показивања и ко га не достиже нека не завиди ближњему и нека се не сатире тугом. Боље је да он прође припремни труд за познање, тј. труд делатне врлине. Трудољубиво испуњавајући најпре телом [врлину], он ће душу припремити за примање познања.

13. Они који се право са благочастивом намером старају да познају ствари, избегавајући свако показивање пред другима, сусрећу пресветла сагледавања. Они ће наћи указание за најверније самопознање. Таквима говори закон: Ушавши у земљу обећану, наследите *велике и добре градове* које нисте градили, *домове пуне сваких добара*, које нисте зидали, *ископане изворе*, које нисте копали, *винограде и маслине*, које нисте садили (Пон.6,10-11). Јер, онај ко живи за Бога а не за себе, постаје испуњен Божанственим даровима који нису увек приметни због претећег напада страсти.

14. Лицемер је спокојан и ћути све док мисли да га нису одгонетнули, будући задовољан славом коју стиче од праведног изгледа. Ако га открију, он изриче увредљиве речи. мислећи да врећањем других сакрије своју срамоту. Упоредјујући га са пород аспидиним, реч Писма му као лукавом наређује да роди род достојан покајања, сагласно са оним што изгледа, преобразивши и скривено настројење срца.

15. Онај ко се са циљем да повреди ближњег претвара да је пријатељ јесте вук који овчијом кожом покрива свој злочин. Сусревши простосрдачну нарав, или нешто што је хришћански једноставно речено и учињено, он их хвата и прождире. Потом користи безбројне увреде против оних чије речи и нарави напада, [набеђујући их] да уходе *слободу* његову, коју има у *Христу Исусу* (Гал.2,4).

16. Онај се са злим циљем претвара да је ћутљив припрема замку свом ближњем. Уколико, пак, не успе, он одлази, те својој страсти додаје трзање срца. Онај, међутим, ко ћути ради користи умножава дружељубивост, те одлази са радошћу с обзиром да је добио просвећење које разгони таму.

17. Онај ко на сабрању братије намерно прекида слушање беседе не крије да је болестан од славољубља. Уловљен њиме, он износи многе везане и невезане речи о предмету беседе, желећи да поквари њен ток.

18. Мудар [човек] и поучавајући и учећи жели да се учи и да учи једино корисно. Наводни, пак, мудрац и када пита и када га питају износи једино оно што храни знатижељу.

19. Онај ко је причесник добара благодати по Божијем благовољењу, и другима треба да их предаје, по речи Господњој: *На дар сте добили, на дар и дајте* (Мт.10,8). Онај ко у земљу сакрива дар клевете Дародавца као тврдог (Мт.25,24), те напушта врлину ради поштеде тела. Онај, пак, ко непријатељима продаје истину бива осуђен. Као славољубиви не подневши бешчасће, он прихвата дављење.

20. Они који се још боје борбе против страсти и страше напада невидљивих непријатеља треба да ћуте, тј. у борби за врлину не треба да употребљавају противречење, већ да се обраћају молитви, предавши Богу старање о себи и своју заштиту. Њима се у књизи Изласка говори: *Господ ће се борити за вас, а ви уђутите* (Изл.14,14). Они, пак, који по поразу непријатеља који их гоне затраже да, са осећањем благодарности, схвате коју врсту врлине да започну, треба само да откривеним срдачним ухом пазе на речи Господње, као што је и Израилу било наређено: *Почуј, Израилу* (Пон.6,4). Ономе, најзад, ко након очишћења срца незадрживо пожели Божанствено познање приличи побожна смелост због које ће му бити речено: *Зашто вичеш ка мени* (Изл.14,15). Према томе, ономе коме је ради страха наложено ћутање приличи прибегавање ка Богу. Ономе коме се наређује да слуша приличи спремност за слушање и испуњавање Господњих заповести. Онај, пак, ко је достигао духовно разумевање, треба у молитви непрестано да вапије, иштући избављење од зла и изјављујући благодарност због добијених добара.

21. Душа се никада не може пружити ка познању Бога уколико је се сам, по благом снисхођењу, не косне и не узведе к себи. Ни ум људски никада не би могао потећи горе и примити неко Божанствено озарење кад га сам Бог не би одушевљавао (по мери његових могућности) и просвећивао Божанственим

обасјањима.

22. Онај ко верује, по Јеванђељу, помера гору (Мт.17,19) греха животом делатног добра, чупајући из себе раније пристрашће према чулним стварима, које су непостојане и промењиве. Онај, пак, ко је узмогао да постане ученик, комадима хлеба духовног познања које је иримио из руку Слова насићује хиљаде, делима показујући умножавајућу силу Слова (Мт.15,32). Најзад, онај ко је узмогао да буде апостол исцељује од сваке болести и сваке немоћи и изгони нечисте духове (Мт.10,1). Изгоњење духова [означава] прогањање дејства страсти, исцељивање од болести - узвођење уз помоћ наде ка благочастивом настројењу оних који су га се лишили, лечење од немоћи - буђење и укрепљивање ослабљених од лењости речју о суду. Онај, опет, ко је добио власт да стаје на змије и скорпије (Пк.10,19) искорењује почетак и крај греха.

23. Апостол и ученик је увек и верујући. Ученик, опет није увек апостол, премда и јесте верујући. Верујући, пак, није уједно и ученик и апостол. Уосталом, животом и сагледавањем и он може да дође до чина и достојанства (ученика), а [ученик] до чина и достојанства (апостола).

24. [Бића] која настају у времену расту до пуне мере, а затим се заустављају, с обзиром да се прекида њихов природни раст. Међутим, оно што Божија благодат ствара по поретку врлинског живота не престаје да узраста ни кад достигне савршенство. Јер, крај једнога, постаје почетак другог. Онај ко је делатном врлином пресекао трулежне страсти које живе у њему уједно започиње друга Божанствена преображења из славе у славу (2.Кор.3.18). Уосталом, Бог који у њему дела не престаје да твори добро. Својство светлости је да светли, а својство Бога је да чини добро. По закону, који одговара стању привремених ствари, које се рађају и умиру, поштује се субота као пресецање делања. По Јеванђељу, међутим, које одговара стању духовних и мислених ствари, субота се празнује чињењем добрих дела. Понеки на то негодују, с обзиром да не разумеју да је субота ради човека, а не човек ради суботе и да је Син Човечији Господар и суботе (Мк.2,27-28).

25. Да би душа окусила духовну радост није довољно само да победи страсти. Она треба да стекне и врлине кроз испуњавање заповести. *Не радујте*, говори Господ, *што вам се духови*, тј. дејства страсти *поковавају, него се радујте што су имена ваша написана на небесима*, тј. што сте по благодати усиновљења ради врлина уписани у место бестрашћа.

26. Све док се умом до [степенa] чистоте не издвојимо од своје природе и свега што је након Бога ми не можемо да сматрамо да смо стекли непромењиву навику у врлини. Тек кад се у нама љубављу установи такво настројење ми ћемо познати силу Божанственог обећања. Јер, савршена неподвижност достојних заснива се, као што треба веровати, на љубавном укоренењу силе ума. Онај ко није изашао из себе и свега што се може мислити и ко се није утврдио у ћутању које превазилази свако мишљење (у прекиду свих умних покрета) никако не може бити слободан од измењивости.

27. Пошто је поставио шатор свој изван насеља, тј. пошто је своје срце и свој ум чврсто установио изван свега видљивог, велики Мојсије почиње да се поклања Богу. Пошто је ступио у примрак, тј. у безвидно и беспредметно место виђења, он пребива у вршењу најсвештенијих тајинстава (Исл.33,20-21).

28. У Светом Писму може да се разликује тело и дух, као да је неки духовни човек. Не би грешио пред истином онај ко би рекао да је буква Писма његово тело, а његов смисао - дух или душа. Јасно је да је мудар онај ко оставља тело, као нешто трулежно, и сав се прилепљује духу, као нечем нетрулежном.

29. Онај ко закон испуњава животом и владањем уздржава се од страсних дела, приносећи Богу на жртву дејство бесловесних страсти. То је њему по његовој духовној детињатости довољно за спасење.

30. Онај кога пророчка реч васпитава да одбаци страсна дела прилаже и избегавање саосећања и слагања са њима (што се иначе одвија у души) како, показујући се уздржљивим од греха лошијим делом, тј. телом, не би скривено грешио са неуздржљивошћу бољим делом, тј. душом.

31. Онај ко је искрено прихватио јеванђелски живот, одсецајући у себи почетак и крај греха, сваку врлину врши и делом и умом, приносећи Богу жртву хвале и исповедања због избављења од стварних напада страсти. Он је слободан од мислене борбе са њима. Ненасита сладост његову душу храни надом будућих добара.

32. Осећање чулних утисака прати делатеља који се труди над вршењем врлина. Напротив, неосетљивост или неколебање чулним утисцима својствено је сагледатељу, који је свој ум усредсредио у Богу, отржући га од тела и света. Један се делатним трудом на добром путу подвизава да душу одвоји од природних веза саосећања телу, због чега често осећа умор и слабљење свог доброг настројења. Други

заносе тог саосећања истрже упражњавањем и пребивањем у сагледавању. Он више ничим не може да буде заробљен и задржан, поставши чист од оног чиме су га обично рањавали и задржавали они који су желели да њиме овладају.

33. Плод непослушања јесте грех, а плод послушања јесте врлина. За непослушањем следи преступање заповести и прекид савеза са Оним ко је дао заповести. За послушањем, пак, следи испуњење заповести и присније сједињење са Оним ко их је заповедио. Онај ко кроз послушање извршава заповест уједно испуњује и правду, чувајући неразрушивим и јединство љубави са Оним ко их је заповедио. Онај, пак, ко кроз непослушање преступа заповест, чини грех и себе одваја од јединства љубави са Оним ко их је заповедио.

34. Онај ко после раскидања савеза због преступа опет иде ка сједињењу најпре се удаљава од страсти, затим од страсних помисли, потом од природе и свега природног (тј. од вештаственог света), затим од мислених ствари и знања о њима (тј. од духовног света). Прешавши, најзад, разноврсност планова промисла (тј. тока дешавања), он се на непознат начин приближава самој Јединици, у којој јединој види своју постојаност, те се радује *радошћу неисказаном* (1.Пт.1,8), као онај ко је обрео *мир Божији, који превазилази сваки ум* (Фил.4,7). Он онога ко га се удостоји непрестано чува од пада.

35. Страх од геене оне који се уводе на овај пут (тј. почетнике) наводи да избегавају грех. Жеља за добијањем добара додаје усрђе онима који напредују у вршењу врлина. Тајна, пак, љубави уздиже ум изнад свега тварног, чинећи га слепим за све што је након Бога. Јер, само оне који су слепи за све што је након Бога, Господ умудрује, показујући им оно Божанствено (Пс.145,8).

36. Свако здање добара зидајући на Господу, као на некој основи вере, полагајмо *злато, сребро и драго камење*, тј. чисто и непомешано богословље, светао и славни живот, божанствене помисли, бисеролика сагледавања, а не *дрва, сено и сламу* (1.Кор. 3,12), тј. идолслужење или пристрашће према чулноме, неразумни живот, страсне помисли које су лишене зрелог класја (тј. мудрих разумевања).

37. Онај ко се посветио познању треба да утврди стопе своје душе пред Господом, као што је Бог рекао Мојсију: *Ти овде стани са мном* (Изд.34,2). Треба, међутим, знати да и међу онима који стоје пред Господом постоји разлика. [То ће приметити] мудрољубац који не чита тек успут [речи]: *Има неки међу овима што стоје овде који неће окусити смрти док не виде Царство Божије да је дошло у сили* (Мк.9,1). Јер, Господ се онима који стоје пред Њим не јавља увек у слави: онима који се тек уводе на пут ка Њему (почетницима) Он долази у виду слуге, а онима који су моћни да иду за Њим на усхођење на високу гору Његовог Преображења, Он се јавља у образу Божијем, тј. као што је био пре стварања света. Према томе, један исти Господ се не јавља подједнако онима који му приступају: сагласно са вером свакога Он мења и виђење.

38. За оног ко проходи делање каже се да привремено живи у телу као странац који има циљ да вршењем врлина од душе одсече саосећање према телу и да се одвоји од вештаствених прелести. За сагледатеља се, пак, каже се да је странац у самој врлини, сагледавајући истину као у огледалу и загонци. Јер, он још није видео лицем у лице прави изглед очекиваних добара. Сваки светитељ у односу на будућа добра *ходи као у слици*, вапијући: *Ја сам као дошљак код тебе и пролазник, као и сви оци моји* (Пс.37,7;13).

39. Добро је искати Бога, од свега се увек удаљујући, као што нам је заповеђено (Пс.45,11; 104,4). По својству садашњег живота ми у свом искању Њега не можемо доћи да граница дубине Божије. Ипак, можда ћемо достићи незнатну дубину Његову, угледавши Светињу над светињама и духовност над духовношћу. Архијереј речено образно показује када из Светиње (првог дела шатора), која је светија од предворја, улази у Светињу над светињама, која је светија од Светиње.

40. Син Бога и Оца, Бог Слово је постао Син Човечији и човек да би људе начинио боговима и синовима Божијим. Стога треба да верујемо да ћемо бити тамо где је сада сам Христос као *глава целог тела* (Кол.1,18), који је код Оца постао Претеча по телу. У сабору богова, тј. спасених у средини ће стајати Бог, делећи достојанства тамошњег блаженства. Достојни неће бити удаљени местом једни од других.

41. Онај ко испуњава страсне прохтеве тела живи у Халдејској земљи као служитељ и сачинитељ идола. Уколико, пак, здраво расудивши, унеколико дође до познања начина живота који му приличи (те стекне саосећање према њему), он оставља Халдејску земљу и иде у Харан месопотамијски (Пост.И,28-31), тј. у стање које се налази на граници између врлине и греха и које још није чисто од чулне прелести. Уколико пређе границе средњег чулног разумевања добра, он ступа у добру земљу, тј. у стање које је слободно од сваког греха и незнања. Нелажно Бог [такво стање] показује и обећаје као награду за врлину онима који га љубе.
42. Онај ко ревнује за мудрољубље у духу благочашћа и ко стаје у борбени ред против невидљивих сила треба да се моли да уз њега остану и природно разликовање (добра и зла - чија светлост није велика) и просвећујућа благодат Духа. Прво васпитава тело у делатној врлини, а друга указује уму да свему претпоставља живот са мудрошћу (Муд.8,2), којом се руше *утврђења* зла и свака *охолост*, која устаје против познања Божијега (2.Кор.10,4). То показује и Исус Навин који је у молитви искао да *сунце стане према Гаваону*, тј. да се у њему сачува незалазна светлост познања Бога на гори мисленог сагледавања, и *месец према долини* (Ис.10, 12), тј. да природно разликовање добра и зла, које лежи над телесном немоћи, остане неизмењиво у односу на врлине.
43. Гаваон је високи ум, а долина је тело смирено смрћу. Сунце је Слово које просвећује ум, које му даје силу за сагледавања и које га избавља од сваког незнања. Месец је, пак, природни закон који обавезује тело да се по закону покори духу и прими бреме заповести. Месец се прихвата као символ природе с обзиром на његову промењивост. Уосталом, код светих природа није промењива услед стамене навике у врлини.
44. Они који траже Господа треба да га ишту у самима себи вером која се посведочује делима. *Близу ти је реч*, говори апостол, *у устима твојима и у срцу твојем, тј. реч вере* (Рим.10,8). Јер, искање речи вере и јесте искање самог Христа.
45. Помишљајући о висини Божије безграничности, ми не треба да очајавамо [мислећи] да Божије човекољубље неће достићи до нас. Помишљајући на безмерну дубину нашег пада кроз грех, ми не треба да сумњамо у могућност устајања врлине која је умртвљена у нама. И једно и друго је могуће за Бога. Он може да сиђе и наш ум просвети познањем, као што може опет да подигне врлине у нама, узвисивши нас са собом, посредством дела правде. *Да не речеш у срцу својем*, говори апостол: *Ко ће се полети на небо. Тојест, да сведе Христа. Или: Ко ће сићу бездан? Тојест, да изведе Христа из мртвих* (Рим.10,6).
46. Они који, слично животињама, живе једино за чула зло употребљавају творевину Божију на угађање страстима. Не схватајући очигледну реч мудрости како би познали и прославили Бога из Његове творевине и не разумевајући откуда смо ми, шта смо, каквом крају идемо и за које стремљење смо, посредством видљивог, саздани, они лутају у тами читав свој век и једино незнање о Богу обухватају обема рукама.
47. Они који пазе једино на букву Писма и који телесним служењем закону везују достојанство душе мисле да жртвама бесловесних животиња могу угодити Богу. Код њих се може наћи велика брига о телу и његовом спољашњем очишћењу. О красоти душе, која је унакажена ранама греха, они не помишљају, премда је ради ње створено сво мноштво видљивих ствари, те предан сав закон и сва Божанствена Реч.
48. [Речено је] да *Господ лежи да многе обори и подигне у Израилју* (Лк.2,34). Ако се и једно и друго узме са добре стране, [речено] ће значити: [Он лежи] да би се у вернима обориле страсти и зле помисли и подигле врлине и све богољубиве помисли.
49. *И док су врата била затворена, где се беху ученици Његови сакупили због страха од Јудејаца...* (Јн.20,19). Они који су се из страха од духова злобе у области откривења и на висини Божанствених сагледавања тврдо учврстили, закључавши чула слично вратима, примају на незнани начин Бога Слова који долази и јавља им се мимо начина чулних јављања. Он им кроз [поздрав]: *Мир вам*, даје бестрашће, а кроз дување - заједницу Духа Светог, пружајући им и власт над злим духовима и показујући им симболе својих тајни.
50. Халдејска земља јесте страсни живот, у коме праве греховне идоле и клањају им се. Месопотамија је начин живљења који нагиње час на једну, час на другу страну. А обећана земља представља стање (духа) које је испуњено свим (духовним) добрима. Онај ко, слично древном Израилју, буде немаран према добром настројењу, опет упада у ропство страсти и лишава се слободе која му је дарована.

51. Може се приметити да нико од светих није добровољно одлазио у Вавилон. Јер, неумесно је и неразумно да они који љубе Бога изабирају зло уместо добра. Понеки од њих су, међутим, заједно са народом били тамо одведени. Под њима ми разумемо оне који ради спасења оних који имају потребу за руководством, под посебним околностима и не сами по себи, остављају високу реч познања и прелази на учење о страстима. Због истих околности је и велики апостол сматрао да је боље да остане у телу, тј. да продужи да ученицима предаје наравствено учење, премда је имао жељу да се одвоји од наравственог учења и буде са Христом кроз надсветско и просто духовно сагледавање (Фил.1,23).
52. Свирајући у харфу, блажени Давид је успокојавао Саула, кога је давио зли дух (1.Цар.16,23). Тако и свака духовна реч (сладосна због мислених сагледавања која је проничу) успокојава раздвојени ум, ослобађајући га од зле савести која га дави.
53. *Смеђ са добрим очима*, слично великом Давиду (1.Цар. 16,12), јесте онај ко при светлости живота по Богу има и светлозарну реч познања, која му је својствена. Код таквих се добро делање повезује са сагледавањем, те прво сија разним видовима врлина, а друго блиста божанственим помислима.
54. [Човек] се моли са добије насушни хлеб. Ипак, он га не прима онаквим какав јесте, већ по мери своје пријемчивости. Као човекољубив, Хлеб живота (Јн.6,35) себе даје свима који ишту. Ипак, Он се не даје свима подједнако. Онима који су учинили велика дела правде, Он се даје више, а онима који су оскуднији у њима - мање: свакоме по мери његовог достојанства (или настројења) његовог ума.
55. Господ се посредством врлина налази поред онога ко проходи делатеља. Међутим, Он је далеко од онога ко врлине не рачуна ни у шта. Опет, Он се посредством истинског познања ствари налази поред сагледатеља. Од онога, пак, ко у томе греши у извесној мери, Он остаје далеко.
56. У почетку васпитања људи у благочастивости обично се читава ствар усмерује само на тело. На првим корацима приступања ка богочашћу ми говоримо више по букви, неголи по духу. Приступајући постепено ка духу и телесност изрека стањујући духовним сагледавањима, ми већ чисто постојимо у чистом Христу по мери доступној људима. Ми већ можемо да говоримо као апостол: *Ако и познасмо Христа по телу, но сада га (у слави Његовој) више не познајемо* (2.Кор.5,16). То се [дешава] услед простог (или чистог) приступања ума Слову без покровца, с обзиром да смо успели да од телесног разумевања Слова пређемо ка гледању славе Његове, *као Јединороднога од Оца* (Јн.1,14).
57. Онај ко је започео да живи животом у Христу превазилази и законску и природну правду, како нам наговештава и божанствени апостол, говорећи: *У Христу Исусу нити обрезанье што помаже нити необрезанье* (Гал.6,15). Речју *обрезанье* он означаје законску правду, а речју *необрезанье* подразумева сличну правду по закону природе.
58. Слово Божије је пут (Јн.14,6) за оне који, проводећи делатни живот, верно и чврсто ходе поприштем врлина, не скрећући ни на десно из таштине, ни на лево саплитањем на страсти, већ по Богу управљајући своје стопе. Аса, цар јудејски (3.Цар.15,23) није успео до краја да [поступа на тај начин]: он се разболео, као што се о њему говори, под старост ногама, ослабивши и онемоћавши да иде даље путем живота по Богу.
59. *Ја сам врата*, рекао је Господ (Јн.10,9). Оне који су добро прошли сав пут врлина у непорочном ходу свог делатног живота, Он уводи у област познања и као светлост ум показује пресветле ризнице мудрости. Он је уједно и пут, и врата, и кључ и Царство. Он је пут као Водич, кључ као Онај ко достојним откључава улаз у Божанствене ризнице, врата као Уводител, Царство као Онај ко наслеђује и који по учествовању постоји у свима.
60. Господ се назива светлошћу, животом, васкрсењем, истином. Светлошћу [се именује] као обасјање душа, као разгонитељ таме незнања, као просветитељ ума у разумевању несхватљивих ствари и показатељ тајни које су доступне једино чистима; животом - као податељ одговарајућег кретања у области Божанствених ствари душама које су га заволеле; васкрсењем - као будитељ ума од мртвог пристрашћа према вештаственом и као његов очиститељ од сваке трулежности и мртвости; истином - као даривалац неизмењивог расположења за добра дела онима који су достојни.
61. Бога у себи не прославља онај ко га само речима побожно поштује, већ онај ко ради Њега и заповести стрпљиво подноси страдања и трудове. Таквог и Бог обратно прославља славом коју има у себи. Он у себи носи благодат бестрашћа као награду за врлину по заједничарењу. Онога ко у себи прославља Бога страдањима за врлину у свом делатном животу, сам Бог прославља кроз бестрасно озарење Божанственим зрацима у стању сагледавања. Идући на добровољно страдање, Господ је рекао:

Сада се прослави Син Човечији, и Бог се прослави у Њему. Ако се Бог прослави у Њему, и Бог ће Њега прославити у себи, и одмах ће га прославити (Јн.13,3132). Отуда је јасно да после страдања ради врлина долазе Божанствени дарови благодати.

62. Све док врши прелажење из силе у силу и из славе у славу, тј. узрастање из врлине у врлину и од познања ка познању, душа остаје дошљакиња, по реченоме: *Много обитаваше душа моја* (Пс.119,6). Јер, она треба да пређе велико растојање и мноштво степена познања да би *прошла кроз место шатора дивног, до дома Божијег, с гласом радости и исповедања одјека празнујућег* (Пс. 41,5), свагда додајући глас гласу и духовни глас духовном гласу, напредујући у духовним сагледавањима са радошћу због умом угледаних ствари, са веселјем и одговарајућом благодарношћу. Такво празновање обављају сви који су добили благодат *Духа који виче у срцима њиховим: Ава, Оче* (Гал.4,6).

63. Место шатора дивног, јесте бестрасно и непоколебиво добро настројење према врлинама, због кога Бог Слово украшава душу разним красотама врлина као шатор. Дом Божији јесте познање које се састоји из многих и разних сагледавања, због којих Бог посећује душу и испуњава је мноштвом мудрости. Глас радости јесте поскакивање душе при погледу на мноштво врлина. Исповедање јесте благодарење за славно насићење или испуњење мудрошћу. Одјек јесте непрестано тајанствено славословље које се састоји из споја и једног и другог - и радовања и исповедања.

64. Онај ко је храбро савладао телесне страсти, ко је однео довољно победа над нечистим дусима и ко је њихове помисли изагнао из области своје душе треба да се моли да му се да чисто срце и да се у његовој унутрашњости обнови прави дух, како би се благодаћу савршено очистио од рђавих помисли и испунио се божанственим помислима.

65. Онај ко је своје срце учинио чистим не само да познаје смисао и значење другостепених ствари које постоје након Бога, већ на неки начин, прошавши све њих, гледа и самог Бога. У томе се и састоји крајња граница добра. Посетивши такво срце, Бог у њему Духом пише своја слова, као на Мојсијевим таблицама, сагласно са мером узраста у добром делању и сагледавању, по заповести која тајанствено заповеда: *Расти и множи се* (Пост.35,11).

66. Свети примају ум Христов, по реченоме: *Ми имамо ум Христов* (1.Кор.2,16). Он нас не лишава наше умне силе, нити суштаствено и личносно прелази у наш ум (тј. на његово место). Он својим особинама осењује силу нашег ума и повезује у једно дејство. По мени, ум Христов има онај ко о свему мисли у Његовом духу, и кога све приводи ка мисли о Њему.

67. Ми се телом Христовим (по речи апостола: *А ви сте тело Христово, и удови понаособ* - 1.Кор, 12,27) не називамо стога што се лишавамо својих тела или што Он лично прелази у нас, раздељујући се у удове, већ стога што се и наше тело, као и Његово, ослобађа греховне трулежности. Јер, Христос је по природи као човек био безгрешан и телом и душом. И ми, који верујемо у Њега и који смо се Духом обукли у Њега, произвољењем можемо у Њему бити без греха.

68. Све док се налази у овом животу, [човек] има само делимично познање и пророштво и залог Светога Духа, ма колико да је савршен по овдашњем стању у делању и сагледавању. То стање ће једном достићи савршенство, када ће се достојним истина показати лицем у лице, тј. каква је само по себи. Тада они неће имати само део пуноте, већ ће саму пуноту носити у себи по заједничарењу. Јер, апостол говори да ће тада сви (тј. спасени) достићи у *меру раста пуноте Христове* (Еф.4,13), у *коме су сакривена сва блага премудрости и знања* (Кол.2,3). По њеном појављивању ће *престати оно што је делимично* (1.Кор. 13,10).

69. Понеки ишту [да сазнају] какво ће бити стање оних који ће достићи савршенство у Царству Божијем. Да ли ће, наиме, и тамо постојати напредовање и прелазак (ка све бољем), или ће се одржавати непромењиво стање које је установљено? Каква ће тада бити тела и душе и како да се о томе мисли? Ако се размисли, на то би се могло рећи следеће. У односу на телесни живот, храна има двојачко значење: она служи и за раст и за одржавање оних који се хране. Све док не постигнемо меру телесног узраста, ми се хранимо ради рашћења. Када се, пак, заустави у рашћењу, тело се већ храни ради одржавања. И у односу на душу храна има двојачко значење. Док напредује, она се храни врлинама и сагледавањима, пролазећи све постојеће и ходећи ка мери раста пуноте Христове. Доспевши до ње, она се зауставља у напредовању и узрастању наведеним средствима, храњена непосредно већ нетрулежном храном на начин који превазилази разумевање (који је можда баш због тога виши и од узрастања). Она храну већ прима само ради одржавања даног јој боговидног савршенства и ради изјављивања безмерне сладости која долази од ње. Добијајући од ње свагда једнако благобиће, она постаје бог по причешћу Божанственом благодаћу, престајући са свим умним и чулним дејствима. Она уједно чини да се прекидају

и сва природна дејства тела, које се обожује заједно са њом у мери која му је доступна. Јер, кроз душу и тело просијава једино Бог, који преобилем славе савлађује њихова природна обележја.

70. Они који воле да иду до краја ишту да [познају] у чему ће се састојати разлика вечних станишта и обећаног наслеђа, тј. да ли у месту, или у количини и каквоти духовних савршенстава. И једнима изгледа једно, а другима друго. Онај, пак, ко је познао шта [значи]: *Царство Божије унутра је у вама* (Лк. 17,21), те: *У кући Оца мога станови су многи* (Јн.14,2), [свакако] ће стати на страну другог.

71. Царство Бога и Оца по сведржителству припада свима који верују, а по благодати онима који се у потпуности одбацили било какво расположење према природном животу и душе и тела, тј. онима који су стекли духовни живот и који могу да говоре: *А живим · не више ја, него живи у мени Христос* (Гал.2,20).

72. Онај ко трудовима врлине успе да умртва удове своје који су на земљи (Кол.3,5), те да испуњавањем заповести Слова победи свет који постоји у њему, више неће имати никакве скорби с обзиром да је оставио свет и почео да пребива у Христу, Победнику страсног света и Дародавцу сваког мира. Јер, онај ко није оставио пристрасност према вештаственоме, свакако ће имати скорб, мењајући се у осећањима заједно са изменом онога што је промењиво по природи. Онај ко је почео да живи у Христу ни под каквим видом неће већ осетити промену у вештаственом, ма каква иначе била. Стога Господ говори: *Ово сам вам казао, да у мени мир имате. У свету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам победио свет* (Јн.16,33). Тј. у мени, у Слову ћете имати мир, будући избављени од превртљивости и сметености земаљских ствари и страсти. У свету, тј. у пристрасности према вештаственоме ћете имати скорб услед непрестане промене једног у друго. Скорб ће имати и један и други, тј. и онај ко дејствује врлински (услед труда који је са њима повезан) и онај ко воли свет (услед губитка и лишавања у вештаственом). Ипак, код једног је она спасоносна, а код другог разорна и погубна. И за једног и за другог Господ јесте покој: за првог стога што му после труда врлина даје одмор бестрашћа у стању сагледавања, а за другог стога што му кроз покајање одузима пристрашће према трулежном.

73. Ми треба не само да смо убице телесних страсти, већ и истребитељи страсних душевних помисли, подражавајући светог који говори: *Изјутра сам убијао све грешнике земље како бих из града Господњег истребио све који чине безакоње* (Пс.108,8), тј. телесне страсти и душевне безаконе помисли.

74. Онај ко са благочастивим и правим познањем пут врлина сачува правим, не скрећући на супротну страну, схватиће посету Божију која ће му се десити услед бестрашћа, као што уверава исти свети пророк, говорећи: *Певаћу у разумећу на путу непорочном када ћеи доћи к мени* (Пс.100,2).

75. Онај ко се уводи на пут благочашћа не треба само благошћу да се руководи на испуњавање заповести. Он и сећањем на строгост судова Божанствене правде чешће треба да се подстиче на подвиг. Тако ће он љубављу желети Божанствено, а страхом се уздржавати од рђавог. Због тога [псалмопојац] каже: *Милост и суд певаћу ти, Госпode* (Пс. 100,1), сведочећи да онај ко се наслађује љубављу молитвено беседи са Богом, а онај ко се крепи страхом Њему узашиље песму.

76. Једно је пребеспочетно и надсуштаствено благо Биће, Триипостасна Јединица, Отац, Син и Дух Свети, безгранично сасуштаство Тројице. Било какво разумевање Његовог Бића, тј. како јесте, шта јесте или какав је - за створене умове остаје недоступно. Оно измиче сваком разумевању умних, не излазећи из своје природне скривености. Оно безмерно превазилази свако познање.

77. Један је Бог Отац, Јединог Сина Родитељ и Јединог Духа Светог Исходитељ: несливена Јединица и Тројица неразделјива, беспочетни Ум, Једини Родитељ Јединог, суштински беспочетног Слова и Јединог вечног Живота, тј. Духа Светог Источник.

78. Један је Бог, Јединица безначелна и надпостојећа, која нема делова и која је неразделјива. Један исти је и Јединица и Тројица.

79. Христос Бог се рађа. Са примањем тела које има разумну душу постаје човек Он који је из небића даровао биће свему што постоји. Њега је натприродно родила Дјева, не лишивши се ни једног знамења девствености. Он је постао човек, не изменивши природу и не претварајући силе. Он и ону која га је родила чини Мајком и чува Дјевом. Он чудом указује на чудо, у једном прикривајући друго. Бог је по својој природи увек тајанствено сакривен. Уколико понекад и излази из своје природне скривености, Његово појављивање је чини још скривенијом. На тај начин Он (у свом човечанском Рођењу) Дјеву чини Мајком која рађа, при чему само Рођење узме девствености чини неразрушивим.

80. Ми са вером треба да гледамо на тајну Божанственог Оваплоћења. Ми без знатижеље треба да прослављамо Онога ко је благоизволео да дође међу нас. Јер, ко би могао, надајући се на силу

испитивања свога разума, рећи како се зачиње Бог Слово? Како се без семена образује Његово тело? Како је Мајка она која је и после рођења остала Дјева? Како је Онај ко је изнад сваког савршенства напредовао у узрасту (Лк.2,52)? Како је Чисти примио крштење? Како је насићавао Онај ко је сам био гладан? Како је Онај ко се сам замарао пружао силу? Како је Онај ко је страдао делио исцелења? Како је оживотворавао Онај ко је сам умро? И како је, да прво кажемо на крају, Бог постао човек? Још тајанственије је [питање о начину] присуства ипостаси Слова у телу, премда је истовремено по природи ипостасно у Оцу. Како је Онај ко је Бог по природи постао човек по природи, не одрекавши се ни од једне природе: ни од Божанске (по којој је Бог), ни од наше (по којој је посао човек)? Све те тајне прима једино вера која исповеда постојећим ствари које су изнад речи и разума (Јев.11,1).

81. Прекршивши заповест, Адам је познао да рођење наше природе има почетак у чулном уживању. Изгонећи је из природе, Господ није сматрао да је умесно да се сам роди од семена. Преступивши заповест, жена је показала да рођење наше природе почиње патњама. Одгонећи их од природе, Господ пије дозволио да при Његовом рађању она која га је родила претрпи кварење. Тиме Он произвољно уживање и непроизвољне патње (које су од њега настале) искључује из природе (поставши Истребитељ онога што сам није створио) и уједно учи да у духу тајанствено треба да се зачиње други живот, који се можда образује у патњи и скорбима, али се свакако окончава божанственим уживањем и бесконачним радовањем. Онај ко је створио човека постаје човек и рађа се као човек да би спасао човека. Исцеливши страсти страдањем, Он постаје Умртвитељ наших страсти, својим натприродним телесним лишавањима човекољубиво обнављајући наша духовна расположења.

82. За врлину је благотворно да се [човек] подвизава усред болних напора. У таквом случају она као награду за благодушно трпљење доноси бестрашће душе. Љубављу сједињена са Богом, душа се бестрашћем одвраћа од расположења према телу и свету. Исцрпљивање тела представља укрепљење душе.

83. Преварени чулним уживањем, ми смо истинском животу претпоставили смрт. Поднесимо благодарно телесну патњу која убија уживање како бисмо, пошто се његовом смрћу уништи и смрт која је кроз њега дошла, примили живот који се враћа у нас. Он је раније продан за уживање, а сада се опет купује за незнатну патњу тела.

84. Када је тело здраво и подмирено, обично расте сила греха. Очигледно је, међутим, да се и сила врлина подмлађује када је оно у оскудици. Храбро носимо злопаћење тела да бисмо се очистили од душевних скверни и да бисмо се удостојили будуће славе. *Страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити* (Рим.8,18).

85. Лекари који лече тело не предлажу исти лек свима. И Бог који лечи душевне болести зна више начина који су пригодни за све: Он свакој души пружа оно што јој је неопходно, вршећи исцелење. Ми треба да му захвалимо што нас лечи, чак и кад осећамо муку. Јер, крај ће бити блажен.

86. Ништа толико не изобличава настројење душе као немир измодженог тела. Ако му се она пода, показаће да тело воли више неголи Бога. Уколико, пак, остане непоколебива пред таквим нападима, откриће да врлину поштује више неголи тело. Стога ће она примити Бога као сажитеља. Он је ради ње страдао нашом природом. Он и њој као некада ученицима узвикује: *Не бојте се, ја сам победио свет* (Јн.16,33).

87. Сви свети су били удеоници у васпитном кажњавању. Будимо и ми заједно са њима благодарни када се васпитно кажњавамо како бисмо се удостојили да будемо учесници и у њиховој слави. *Јер кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина кога прима* (Прич.3,12; Јев.12,6).

88. Примивши ребро (тј. жену из ребра) које му је предложило уживање, Адам је човештво избацио из раја. Благоизволевши да копљем буде прободен у ребро, Господ је разбојника увео у рај. Заволимо скорбно премарање тела и омрзимо његова уживања. Такво [понашање], наиме, уводи у рај и чини да постајемо његови заједничари. Уживања, међутим, изгоне из њега и лишвају нас његових добара.

89. Поставши човек, Бог страда телом. Неће ли се због тога радовати онај ко страда, с обзиром да има Бога за саучесника у страдању? Јер, страдање са Њим постаје узрок [стицања] Царства. Истинит је, наиме, онај ко је рекао: *Са Њим страдамо да се с Њим и прославимо* (Рим.8,17).

90. Свакако је неопходно да подносимо патњу услед уживања коју је наш прародитељ растворио са нашом природом. Стога храбро носимо привремену патњу која притупљује жаоку уживања и избавља нас од вечних мука које оно доноси.

91. Крај свих добара јесте љубав, с обзиром да она све који ходе у њој води, приводи и приближује врховном добру - Богу, Виновнику сваког добра. Она је увек верна, никада не отпада и свагда остаје непромењива. Као тврди темељ истине, вера је основа наде и љубави, које следе за њом. Нада је крепост љубави и вере, које са десне и леве стране стоје поред н.е. Она и једној и другој показује верност (Онога у кога се верује) и достојност љубави (Онога ко се воли), сама учећи путу ка Њему. Љубав је њихово испуњење, с обзиром да цела обухвата оно што је предмет последње жеље и да дарује успокојење у Њему. Уместо вере у оно што јесте и наде у оно што ће бити, она собом (и у себи) уводи у Његово поседовање као садашњег и окушање као присутног.
92. Постоје три највећа и начелна зла који су прародитељи сваког зла: незнање, самољубље и мржња. Они су међу собом сроднички повезани и подржавају једно друго. Јер, од незнања Бога [се рађа] самољубље, а од њега - мржња у односу на саприродне. И нико не противречи да их лукави изазива и буди у нама, учећи нас да злоупотребљавамо своје силе - словесност, жељу и дејственост.
93. Ка Богу треба да се узносимо словесношћу и познањем (заменујући) незнање. Њега треба да иштемо са чежњом, чистећи је од страсти самољубља. Ми треба да се само према Богу устремљујемо са свом жељом и снагом, одвојивши је од мржње. Ми треба да настојимо да стекнемо једино Бога и да у себи саздамо Божанствену и блажену љубав која сједињује са Богом и која богољупца чини богом. Она је, дакле, од њих (тј. богопознања и богочежње) и они су ради ње.
94. Када одбацимо самољубље (које је, као што сам рекао, почетак и мајка свих зала) уједно ћемо одбацили и све што је од њега. Јер, када њега више не буде било, никакав вид или траг зла не може да се устали у нама.
95. Ми сами себе и једни друге треба да поштујемо и волимо по примеру самог Христа, који је благоволео да пострада за нас.
96. Дејство и доказ савршене љубави према Богу јесте искрено и добро расположење према ближњему. Јер, божанствени Јован говори: *Који не љуби брата свога кога види, како може љубити Бога, кога није видео* (1.Јн.4,20).
97. Ето двери којима онај ко улази ступа у Светињу над светињама, удостојавајући се да постане гледалац неприступне красоте Свете и царствене Тројице.
98. Ми не можемо да се спријатељимо са Богом све док против Њега бунтујемо страстима, док радо плаћамо данак греха злом тиранину и упропаститељу душа наших и док одлучно не устанемо у рат против лукавога. Све дотле смо ми непријатељи и противници Богу, без обзира што присвајамо име верујућих: све дотле ми самовољно робујемо страстима бешчашћа. Ми нећемо имати никакве користи од светског мира с обзиром да нам душа има рђаво настројење, те устаје против свог Творца, избегавајући да стане под Његову царску власт. Напротив, она се продаје безбројним злим господарима који је гурају у грехе, лажљиво је учећи да уместо спасоносног пута бира пут који води у погибао.
99. Бог нас је саздао да бисмо постали *причесници Божанске природе* (2.Пт.1,4) и причесници Његове вечности и да бисмо му постали подобни (1.Јн.3,2) по благодатном обожењу. Ради тога је све што постоји саздано и постоји, а непостојеће се још приводи у биће и рађа.
100. Уколико хоћемо да се називамо и будемо Божији, прихватимо подвиг да Слово не предајемо страдању (слично Јуди). те да се не одричемо од Њега (слично Петру). Одрицање од Слова јесте одбијање да се чини добро услед неког страха, а издајство јесте намерно грешење делом и самовољни порив ка сагрешењу.
101. Отргнувши људе једне од других и криво протумачивши закон, самољубље и телесно мудровање је расекло једну природу (једноприродних) на многе делове, доневши суровост која је обузела све и наоружавши природу против саме себе (тј. људе једне против других). Онај, пак, ко здравим смислом и благородним мудровањем успе да уништи такво настројење природе, најпре самоме себи указује милост. Јер, он своје срцу даје настројење које одговара природи. Он се таквим настројењем и самом Богу приближује, показујући на себи шта значи бити по образу и како је благољепно Бог на почетку саздао нашу природу подобну себи. Она је прејасно у себи одражавала Његову благод, с обзиром да ју је у свему саздао сличном себи, тј. бистром, мирном, несмутљивом. Она беше са Богом и са самом собом тесно везана љубављу по којој Бога грлимо са чежњом (тј. као жељено добро), а једни друге са саосећањем (с обзиром да смо једне природе).
102. Човекољубиви Бог је постао човек да би људску природу (тј. све људе) сабрао себи и зауставио

њену склоност ка злу, којом сама себе раздељује и којом сама на себе устаје, немајући никаквог застоја услед непостојане покретљивости (измењивости) расположења у односу на друге.

103. Одрецимо се по својим силама уживања садашњег живота од страха због његових тескоба, те ћемо се у потпуности избавити од сваке страсне помисли и од сваке демонске замке. Јер, ми ради уживања волимо страсти и ради патње бежимо од врлина.

104. Прелест и страст греха обично ишчезавају заједно са испуњењем услова којима се они врше. Сам опит указује да после сваке греховног уживања следи скорбна патња. Стога [грешни] човек има пуно стремљење ка страстима и пуно одвратност према непријатности и патњи, сматрајући (иако је немогуће) да их може одвојити међусобно. Хотели да своје самољубље наслађује једино уживањем и не трпећи никакву патњу, он (по обичају заслепљен страшћу) заборавља да греховна сласт никада не бива без горчине незадовољства. Јер, са греховним уживањем је по природи растворена горчина патње. Они који је окушају заборављају [ту чињеницу] услед обузетости страсном слашћу. Сласт обузима сву њихову пажњу, услед чега је од њихових чула сакривено оно што потом следи. Из самољубља стреми се за сластима и старајући се да на сваки начин избегнемо горчину, ми у себи рађамо безбројне пропадљиве страсти.

105. Такво осећање сласти и горчине не доживљава онај ко се, ослободивши се од сваке телесне склоности, сједињује или пре прилепљује умом за Бога, који је уистину најдраже, најдрагоценије и највише добро.

106. Богу нико не може да служи чисто уколико у потпуности не очисти душу. Нико ни твари не може да служи уколико не угађа телу. Вршећи пропадљиво телесно служење као сластољубив, човек непрестано доживљава и уживање и патњу, кушајући од дрвета непослушности, у коме је у исто време растворено познање добра и зла које се чулима опажа на самом делу.

107. Где не влада разум обично је присутна власт чула, са којом је некако растворена сила греха која кроз сласт душу вуче ка жаљењу тела, које јој је сродно по природи. Услед тога она на себе узима страсно и сластољубиво старање о телу (као неко своје природно дело), које човека одводи од правог природног живота и наводи га да постане творац зла које нема самостално постојање.

108. Зло за словесну душу јесте заборав њених природних добара, који настаје због страсног односа према телу и свету. Уколико постане руководитељ, ум га уништава својим познањем духовних поредака. Он како приличи тумачи настанак и природу света и тела, наводећи душу у духовну област која јој је сродна и у коју више не улази закон греха, с обзиром да му недостаје чуло које би могло да му послужи као мост којим би га довео до ума (или до умне духовне области). Сви ранији односи тог чула према души су разрушени и сви чулни призори су мимоиђени, услед чега их ум уопште не осећа, поставши им туђ како по настројењу, тако и по природи.

109. Држећи страсти у својој власти, ум чула чини оруђима врлина. Држећи, пак, ум у својим рукама, страсти чула усмеравају ка греху. Стога душа треба трезвоумно да гледа и расуђује о начину доброг вида дејствовања, како би оно што је раније користила при вршењу греха [сада] употребљавала за рађање и утврђивање врлина.

110. Свето Јеванђеље доноси одрицање од телесног живота и прихватање духовног живота. Ја говорим о онима који увек умиру (I.Кор.15,31) по човеку, тј. по људском телу у свету овог живота. Они, по божанственом апостолу, живе само за Бога Духом. Они више не живе својим животом, него у њима живи Христос (Гал.2,20). На тај начин се мртви телом сматрају и они који у овом свету имају велике скорби, мучења, тескобе, али са радошћу трпе гоњења и искушења сваке врсте.

111. Свака страст се састоји и рађа из споја нечег чулног са чулом при скретању природних делатних сила, тј. раздражајне (или желатељне) силе од исправног и природног начина њеног дејства. Уколико ум, увидевши циљ спајања чулног предмета, чула и природне делатне силе која у њему учествује, својим расуђивањем успе да свакога посебно призове у њему својствено стање, свакога сагледавајући самог по себи (тј. чулни предмет без односа са чулом, чуло без његовог сродства са чулним предметом и делатну силу која у томе учествује) (на пример, жељу, или неку другу) без страсног расположења према чулном предмету или осећању), спој страсти ће се здробити и расејати као и теле које су некада излили Израиљци (Изл.32,20). Он ће се расути по води познања, при чему ће се потпуно уништити и најтананије помишљање на страсти, пошто се ствари које је изазивају врате у стање које им је својствено по природи.

112. Живот који је испрљан многим греховним падовима због телесних страсти јесте опогањена хаљина

(Јд.23). Јер, начином свог живота, као неком одећом, сваки човек обично пројављује какав је - праведан или неправедан. Један има чисту одећу, тј. врлински живот, а другоме је са живот испрљан злим делима. Или боље, хаљина опогањена од тела јесте унутрашње настројење и расположење душе. У души се уобличије образ по савести (или пред савешћу) на основу сећања на рђаве покрете и дејства који произилазе од тела. Видећи непрестано на себи такву одећу, она се прожима смрадом страсти. Од духа се кроз разумно међусобно спајање врлина у души образује нетрулежна одећа. Кад се обуче у њу, душа постаје добра и славна. Од тела се, опет, кроз пропадљивост разних страсти и њиховог међусобног сродства ствара нека нечиста и опогањена одећа за душу, показујући њене особине и налажући на њу други образ и подобије уместо Божанственог.

113. Тврда и верна основа наде на обожење људске природе јесте Очовечење Бога, по коме човек постаје бог у мери у којој је Бог постао човек. Јер, очигледно је да Онај ко је постао човек без греха може и природу да обожи, уопште је не претварајући у Божанство. Он, наиме, може да је узвиси до себе у мери у којој се сам смирио човека ради. Тајанствено нас томе поучавајући, велики апостол говори да ће се у *вековима који долазе* показати *превелико богатство благодати* Божије (Еф.2,7).

114. Нечистотом уживања као рђом покривену душу чисти болна патња. Када она на делу позна штету од наклоности према вештаственоме, болна патња сасвим искорењује у њој сваку склоност према уживању. Стога Бог по праведном суду попушта ђаволу да угњетава људе мучним скорбима.

115. Уживање и патња, те жеља и страх који их следе нису у почетку били створени заједно са људском природом. У супротном би они припадали броју црта које је одређују. Говорећи у складу са учењем великог Григорија Ниског, они су уведени након губитка савршенства, које је било својственој нашој природи. Они су припојени уз најбесловеснији део паше природе. Одмах после преступања заповести преко њих се одмах очигледно и јасно показала наша сличност са бесловесним животињама, [која као да је заменила] блажено подобије Божије. Јер, требало је да, по помрачењу достојанства словесности, људска природа праведно трпи казну од онога чиме је усвојило црте бесловесности. Бог је премудро устројио да човек на тај начин схвата предност словесности.

116. И страсти постају добре у рукама ревнитеља за добро и спасоносни живот. Мудро их одвојивши од телесног, они их употребљавају за стицање небеског. Наиме, жељу чине чежњивим кретањем духовног стремљења ка Божанственим добрима, сластољубље - живим радовањем под дејством усхићења ума Божанственим даровима, страх - предупредујућим старањем да се не подвргну будућем мучењу због сагрешења, тугу - кајањем усмереним на исправљање садашњег зла. Укратко речено, они се страстима служе да би уништили или одбили садашње или очекивано зло, као и да би стекли и сачували врлине и познања. Слично и мудри лекари уништавају или одбијају већ постојећу повреду или штету која ће се појавити у телу од отрова отровнице.

117. Закон Првог Завета делатним мудрољубљем чисти нашу природу од сваке скверни. Закон Новог Завета сагледатељним тајноводством мислено узводи ум од телесног ка призорима мислених ствари, које су му сродне.

118. Свето Писмо само почетнике и оне који се још налазе у предверју Божанственог дома врлина назива страшљивима (тј. онима који се руководе страхом). Оне који су стекли сразмерну навику у разумевању и у начину вршења врлина обично назива напреднима. Оне, пак, који су се духовним разумевањем попели на сам врх истинског познања врлина оно назива савршенима. Према томе, онај ко се одвојио од ветхог пребивања у страстима и ко је све своје расположење, по дејству страха, предао Божанственим заповестима неће бити лишен ни једног добра које приличи почетницима, премда и није стекао навику у врлинама и премда није постао причесник мудрости о којој се говори *међу савршенима* (1.Кор.2,6). Исто тако ни онај који напредује неће бити лишен ни једног добра које приличи његовом степену, премда још није стекао зрело познање Божанствених ствари које је својствено савршенима. Савршени, пак, тајанствено се удостојивши сагледатељног богословља и свој ум начинивши чистим од сваког вештаственог маштања, усађују у себе Божанствену љубав која без икаквог недостатка носи пуно подобије образа Божанствене красоте.

119. Страх може бити двострук: чисти и нечисти. Страх који се рађа услед греха под дејством очекивања мука јесте нечист. Он као свој узрок има грех кога смо свесни. Он није трајан, с обзиром да ишчезава када кроз покајање ишчезне грех. Постоји и чисти страх који је сталан у души. Он никада не одлази: ни кад нема плашљивог неспокојства које изазивају греси. Он је некако свагда присутан поред Бога, тј. као неки данак од стране твари, који пројављује свима природно страхопоштовање пред Његовом величином, која надмашује свако царство и силу.

120. Дух Свети јесте у свима: Он све обухвата, о свима промишља и код свих покреће природна семена (добра). У онима који су под законом Он се углавном показује као указатељ престапа заповести и просветитељ предсказаног Христовог обећања. У свима који су у Христу Он, осим реченог, спроводи усиновљење. Као давалац мудрости, пак, Он ни у једном од наведених лица не постоји просто и безусловно: Он је само у онима који су се, разумевајући дело и живећи богоподобно, учинили достојним Његовог Божанског уселења. Јер, онај ко не чини вољу Божију има неразумно срце (чак и да је верујући), у коме делају зле помисли, и тело обележено гресима, с обзиром да је увек пуно нечистим страсним похотама.

121. Бог који жели да се сви људи спасу и који је гладан њиховог обожења, надменост и таштину исушује проклетством, као бесплодну смокву (Мт.21,19), хотећи да они праву праведност претпостављају показној праведности, скидајући са себе лицемерни хитон добронаравне спољашњости. Божанствена Реч хоће да они искрено приступају врлини, те да остало време проводе у благочастивом животу, старајући се да више пред Богом држе добро расположење душе, неголи да пред људима показују спољашњи добронаравни изглед.

122. Ђаво је и непријатељ Божији и осветник. Он је непријатељ када из мржње према Њему показује преварну и погубну љубав према људима, побуђујући разне страсти. Он слашћу којом од њих очекујемо вара наше произвољење које привремена добра претпоставља вечном благу. Њима он потпуно обузима расположење душе, одвајајући нас од Божанствене љубави и чинећи нас произвољним непријатељима нашег Творца. Пошто је на нас излио сву своју мржњу, он постаје и осветник када тражи нашу казну, с обзиром да смо му се кроз грех потчинили. Јер, ђаво изнад свега воли да види како се човек кажњава. Када му је дозвољено, он слично бури налеће на оне над којима је, по попуштењу Божијем, добио власт. Он измишља разна произвољна страдања (због произвољних страсти) не ради жеље да испуни наредбу Божију, већ ради насићења своје страсне мржње према нама. Он [жели] да душа, изнемогавши под тежином скорби и невоља, одбаци сваку наду на Божанствену помоћ, те да наилазак мучних случајности уместо уразумљења код ње изазове губитак вере у само постојање Бога.

123. Без Божијег попуштења ни сами демони ни у чему не могу да служе ђаволу. Јер, Бог зна како да са одговарајућим човекољубивим и благим промишљањем допушта ђаволу да кроз своје слуге врши разна кажњавања за оно у чему смо сагрешили. Писмо нам о томе јасно сведочи у приповести о Јову. У њој се каже да ђаво Јову није могао да учини савршено ништа без Божанственог допуштења.

124. Као благ и желећи да из нас у потпуности ишчупа семе зла, тј. сластољубиву похоту која ум лишава Божанствене љубави, Бог допушта ђаволу да на нас наводи патњу и страдања, како бисмо горчином очистили душу од отрова ранијих похота и прихватили мржњу и потпуну одвратност према новим, које само прелашћују чулност. [Кроз патњу човек види] да му оне при ранијем уживању ни у чему нису користиле (осим што су донеле мучне последице). На тај начин Бог саму мучну и човекомрзачку силу непријатеља чини узроком повратка ка врлини оних који су произвољно грешили против ње.

125. Онај ко страда због гажења благодати невољу која му се дешава прихвата са благодарношћу и радошћу уколико схвати циљ Божанственог промишљања које га лечи, те радо исправља грех због кога се кажњава. Онај, пак, ко остаје неосетљив према исцелитељским намерама, бива праведно лишен благодати која му је дата. Он се предаје сметености страсти, будући препуштен остваривању онога ка чему има унутрашње расположење и стремљење.

126. Онај ко са благодарношћу не прима мучну патњу која кроз невољна искушења на њега наилази по Божијем допуштењу ради његовог исправљања и ко не покајању не одбаци самомњење, по коме сам себи изгледа праведан - биће предан у плен, трпеће ланце и узе, глад, смрт и мач и сасвим се протерати из своје земље с обзиром да се противио Божанственим опредељењима праведних судова и самовољно одбијао да се сложи да по Божанственој наредби буде под јармом вавилонског цара. Све то и много Друго трпи и онај ко се изводи (као из своје земље) из благог настројења и навике у духу врлина и познања, те услед гордости и сујетног мишљења о себи одбија да, ради очишћења својих грехова, добровољно проживи у *невољама*, у *гоњењима*, у *тескобама*, како каже божанствени апостол (2.Кор.12,10; 6,4). Велики апостол је знао да спољашње унижење кроз телесну невољу има својство да у души чува Божанствене ризнице. Он их је трпео добровољно и за себе и за оне којима је кроз себе требало да пројави образац вере и врлине. На тај начин су они, страдајући због неке своје кривице (слично Коринћанину који се подвргао епитимији - 1.Кор.12.4), пред собом као утеху и пример за подражавање имали онога ко невинно страда.

127. Божанствени апостол разна дејства Светога Духа назива разним даровима. Њих саопштава исти Дух

(1.Кор.12,4). Јављање Духа се даје по мери вере која се налази у свакоме и по учествовању у извесном дару. Наиме, свако од верујућих прима дејство Духа у складу са вером и са душевним настројењем које постоји у њему. Оно му даје довољно расположење и силу да испуњава заповести.

128. Један [човек] добија реч мудрости, други реч знања, други - веру, а други неки од осталих дарова које набраја велики апостол (1.Кор.12,8-12). Један по мери кроз Духа добија дар савршене и непосредне љубави према Богу која нема ничега вештаственог, други кроз истог Духа прима дар савршене љубави према ближњему, а други - неки други дар од истог Духа, као што сам рекао. Свако има неки дар који у њему делује. Јер, свако делатно и силно расположење за испуњавање заповести апостол назива даром Духа.

129. Вера је сила која сву унутрашњост држи у добром настројењу. Она је, заправо, само добро настројење које пружа натприродно, непосредно и савршено сједињење верујућег са Богом у кога верује.

130. Састојећи се из душе и тела, човек подлеже дејству два закона - закона тела и закона духа. Закон тела има чулно дејство, а закон духа - мислено или духовно. Делујући чулно, закон тела обично везује са вештаством, а закон духа, дејствујући мислено или духовно, непосредно сједињује са Богом. Биће стога савршено природно да онај ко *не посумња у срцу своје* (Мк.11,23), тј. не пресече непосредно сједињење са Богом које се остварује кроз веру, као бестрасни (или још пре као онај ко је постао бог због сједињења са Богом кроз веру) каже *гори овој: Пређи одавде тамо*, и да она пређе (Мт.17,20). Том речју се као прстом указује да су мудровање и закон тела заиста тешки и тешкопокретни, а за наше природне силе - и сасвим непокретни и непомерљиви.

131. Кроз чулност се у човекову природу укоренила сила бесловесног стремљења према животу или животности. Стога многи сматрају да човек није ништа друго до тело које има једино способност за наслађивање садашњим животом.

132. Рекавши: *Иштите најпре Царство Божије и правду његову* (Мт.6,33), тј. пре свега познање истине и потом делатно упражњавање у стицању преподобне нарави, Господ је очигледно показао да верујући треба да ишту једино Божанствено познање и врлине, којима се оно украшује.

133. Много тога верујући треба да ишту ради богопознања и врлине: ослобођење од страсти, трпљење искушења, схватање врлина и начина делања који им одговарају, изгнање пристрашћа душе према телу, одстрањивање расположења чула према чулном, савршено одвајање ума од свега тварног. Уопштено речено, безбројно је мноштво ствари које су неопходне за удаљење од греха и незнања, те стицање познања и врлина. Стога је Господ и рекао: *И све што узистете у молитви верујући, добићете* (Мт.21,22). Он саопштава да благочастиви са разумом и вером треба да ишту и траже све што помаже стицање богопознања и врлина, и само то. Јер, то је спасоносно за нас и Господ га увек даје онима који траже.

134. *Мирис живота за живот* (2.Кор.2,16) беше апостол како својим примером који је све верне подстицао да делатно стреме ка стицању миомириса врлина, тако и као проповедник послушности речи благодати која од чулног живота приводи духовном животу. *Мирис смрти за смрт*, пак, беше за оне који су од смрти незнања склизнули у смрт неверја, омогућивши им да осете осуду која их очекује.

135. Постоје три силе у души: словесна, раздражајна и желатељна. Мисленом ми иштемо да знамо шта је добро, желатељном - чезнемо за спознатим добром, а раздражајном се подвизавамо и боримо за њега. Они који љубе Бога њима стреме ка Божанственој врлини и познању, једном иштући, другом желећи, а трећом се подвизавајући. Они примају нетрулежну храну и познање Божанствених ствари које пуни ум.

136. Саздавши људску природу, Бог је са бићем које јој је даровао по својој вољи спојио и силу да испуњава долично. Под том силом подразумевам суштински положено у нашу природу кретање (стремљење) ка вршењу врлина, које се свесно пројављује на делу по вољи онога ко га има.

137. Уколико се буде држао једино чулног разликовања ствари на основу пријатности и непријатности која је својствена телу, човек ће, преступивши Божанствену заповест, окусити од дрвета познања добра и зла, тј. од чулне бесловесности или неразумности. Он ће умети једино добро да разликује оно што служи за одржање целовитости тела. Стога ће пријатно прихватати као добро, док ће непријатно избежавати као зло. Међутим, уколико се буде у потпуности држао једино много расуђивања, које добро разликује временско од вечног, он ће, очувавши Божанствену заповест, окусити од дрвета живота, тј. мудрости (које се изграђује у уму). [На тај начин], он ће добро умети да разликује оно што служи на спасење душе, примајући славу вечних добара за добро, док ће трулежност временских добара одбацити као зло.

138. Добро за ум јесте бестрасно расположење за духовно, а зло - страсна склоност према чулном. За чула добро представља страсно кретање према телу, по наговору сластољубиве похоте, а зло - непријатно стање изазвано његовим лишавањем.
139. Виноград даје вино, вино изазива пијаност, а пијаност - иступљење (тј. привремени зли губитак свести). И живи ум (који се може упоредити са виноградом) рађа познање (када се обрађује врлинама), а познање рађа добро иступљење, које ум вади из чулних уза.
140. Заједно са помислима о чулним стварима лукави злобно [у нас] полаже и уобразиљу о њиховим спољашњим изгледима и облицима, чиме обично побуђује страсне жеље. [Он у томе успева] када се наша словесна делатност зауставља у свом прелажењу ка мисленом и духовном посредством чула. На тај начин непријатељ успева да поквари душу, гурајући је у страсни немир.
141. Слово Божије јесте светлост и огањ с обзиром да осветљује природне помисли и спаљује неприродне. Оно разгони мрак чулног живота код оних који кроз испуњавање заповести стреме ка очекиваном бољем животу, док оне који се самовољно из љубави према телу држе тамне ноћи (чулног) живота кажњава огњем суда и осуде.
142. Сила нашег ума је по природи способна да спознаје телесна и бестелесна бића. Познање, пак, о Светој Троици она прима једино по благодати. Она само верује да Она постоји, не усуђујући се да пита шта је по природи, као што (чини) демонски ум.
143. Онај ко је чистим оком вере угледао лепоту будућих добара радо прихвата да се повинује наредби која налаже да изађе из своје земље, од својих сродника, и дома очевог, остављајући свако саосећање и пристрашће према телу, осећању и свему чулном. Уколико се деси неко искушење са те стране, он показује [мисао која иде] изнад природе, с обзиром да природи 1фетиостанл,а њен узрок, слично великом Аврааму који је Бога претпоставио Исааку (Пост.22,1).
144. Онај ко се стара да проходи врлину и да изучава Божанствена Писма немајући у виду славу, нити лакомост, нити лаж, нити човекоугађање, нити показивање (1.Сол.2,3-5), са разумом ходи путем истине. Он све дела и говори и помишља ради Бога.
145. Онај ко пости и уздржава се од сваке хране која распаљује страсти и чини много тога другог што може да помогне у избављењу душе од греховних стремљења, припрема пут о коме се каже: *Приправите пут Господњи* (Лк.3,4). Онај, пак, ко наведени начин живота не узима ради богоугађања, већ ради таштине или лакомости, ради лажи и човекоугађања или ради нечег другог, у ствари Божије стазе не чини правим. Он ће понети труд у припреми пута, али се неће удостојити да Бог заједно са њим ходи по њему.
146. Онај ко се посветио истинском животу зна да свака скорб (и произвољна и невољна) јесте смрт за родитељку смрти - похоту (Јак.1,15). Стога он свако сусретање оштрих невољних искушења прима са радошћу и весељем, трпљењем чинећи да скорби постану лаган и гладак пут ка награди *небескога призвања* (Фил.3,14), коју добијају они који незаблудиво и благодасно проходе божанствено путовање. Јер, смрт похоте јесте скорб, било да је произвољна, било да наилази мимо наше воље.
147. Онај ко многокриву и многосоставну похоту (која се многообразно сплела са свим чулним) успе да подави уздржањем, криве путеве ће начинити правим. Онај, пак, ко несносне и жестоке скорби које наилазе потре трпљењем оштре путеве ће начинити глатким. Као награду за врлину и за труд ради ње, тј. због њиховог доброг и законитог прихватања, он ће, по писаноме, *угледати спасење Божије* (Ис.40,5). Он је похоту победио жељом врлина, а патњу скорби је подавио љубављу према истини, једним и другим храбро вршећи божанствене подвиге.
148. Онај ко уздржањем исправља накривљеност (тј. неуравнотеженост и развалине) произвољних страсти (тј. покрета похоте) и ко трпљењем изглађује оштре случајности произвољних искушења (тј. разне видове скорби), чинећи их равним путем, по правди ће *угледати спасење Божије*. Јер, он је постао чист срцем којим, услед врлина и побожних сагледавања, гледа Бога на крају борби и подвига, по речи Господњој: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Због трудова у вршењу врлина он прима благодат бестрашћа без које нико неће видети Бога.
149. Све док у себи има живо сећање на Бога, ум иште Господа кроз сагледавање (Пс.26.4; 8), премда не просто, него у страху Господњем (2.Днев,26,5), тј. са испуњавањем заповести. Јер, онај ко иште Господа неће успети да га нађе уколико се не држи тог испуњавања, с обзиром да га није тражио у страху Господњем. Њему ће Господ помоћи, с обзиром да помаже свакоме ко са познањем чини оно што је

неопходно. Он ће га научити разним врлинама, откривајући му истинско значење створених ствари.

150. Без вере, наде и љубави се ништа рђаво до краја не може истребити, као што се ни ништа добро у потпуности не може утврдити у нама. Вера ум који се бори убеђује да прибегава Богу и побуђује га на храброст, уверавајући га да су за њега спремна разна духовна оружја. Нада је за њега необмањиви јемац Божанствене помоћи, обећавајући му савлађивање супротних сила. Љубав га, пак, чини тешко одвојивим, или боље речено - неодвојивим од сродног спајања са Божанственим, чак и у време саме борбе, прилепљујући сву силу његовог расположења чежњи ка Божанственом.

151. Вера теши ум који се бори, бодреди га [очекивањем] несумњиве помоћи. Стављајући пред очи помоћ којој се верује, нада одбија напад противника. Љубав, пак, за богољубиви ум чини мртвим (или неделатним) напад непријатеља, савршено га разоружавајући чежњивим устремљењем ка Богу.

152. Обраћање Богу само по себи јасно сведочи о пуном срдачном прихватању Божанствене наде, без које никада, ни код кога и ни по чему не бива устремљења ка Богу. Јер, нади је својствено да пред очима представља будућност као садашњост, те да оне које напада непријатељска сила уверава да од њих не одступа Бог који их покрива. За Њега и ради Њега светима и предстоји борба. Јер, без очекивања нечег што се тешко или лако испуњава нико се не окреће ка добру.

153. Сваки ум, који је опасан Божанственом силом у виду некаквих старешина или кнезова, има: словесну силу, у којој се рађа разумна вера, која учи да увек сагледавамо Бога као неизрециво присутног и да се наслађујемо надом будућих добара као да су садашња; желатељну силу, у којој се укоренењује Божанствена љубав која произвољење прилепљује уз чежњу за најчистијим Божанством и која чини да имамо неодвојиво расположење према Жељеноме, и раздражајну силу, у коју се силно настањује Божанствени мир, који све покрете жеља устремљује ка љубави према Божанству. Сваки ум ове силе има као помоћнике у искорењивању зла и у насађивању и чувању врлина.

154. Онај ко се најпре није очистио од страсти не треба да се упушта у разматрање природних ствари, с обзиром да образи чулних ствари могу његов ум увући у страст, будући да их се није потпуно ослободио. Из угађања чулности дуго се задржавајући у својим маштањима на видљивости чулних ствари, ум ствара нечисте страсти, те остаје без снаге да кроз сагледавање пређе на мислене ствари, које су му сродне.

155. Онај ко за време устајања страсти храбро закључа чула у потпуности изгони маштање и сећање на чулне ствари, те потпуно дави природне покрете ума који се усмеравају на испитивање онога што је ван њега. Уз помоћ Божанствене благодати, он ће победоносно посрамити зло, тиранско насиље страсти и ђавола које на њега устаје.

156. Када је ум безуман, гнев незадржив, а похота скотска, доспева се до незнања и својевољности, те срамни покрети овладавају душом. Тада греховна навика наступа са силом, помешавши се са разним чулним сластима.

157. Ум који је научио да разумно избегава невидљиве сукобе и борбе (са невидљивим непријатељима) у време напада злих сила не треба да приступа природном расуђивању, нити било чему другом. Он треба само да се моли, да трудом замара тело, да са свим старањем пресеца вештаствено мудровање, те да чува зидине града, тј. темељне душевне врлине или начине чувања врлина - уздржање и трпљење. [У супротном] ће непријатељ десним [прилозима] да преласти душу, уловивши њену вољу на своју страну и удаљивши је од Бога, појећи је мутном течношћу (Ав.2, 15). [На тај начин] он наводним добром наводи на зло срца која ишту добро.

158. Онај ко је расудљивим и свеобухватним уздржањем и трпљењем храбро закључао чула, те душевним силама преградио улаз чулних образа у ум, са лакоћом руши све зле замке ђавола, терајући га назад са стидом *истим путем којим је и дошао* (4.Цар. 19,33).

159. Онај ко се за време искушења уздржава од помишљања на ствари и са усредсређеношћу ума на себе и на Бога остаје приљежан у молитви [одвајајући се] од свега - убија греховну склоност, те чини да се ђаво са стидом враћа назад. Он се души приближио са уобичајеном дрскошћу, надајући се на поменути склоност и помислима гордости устајући на истину. Познавши, пострадавши и учинивши речено, велики Давид је, [износећи] свој опит поретка мислене борбе, рекао: *Кад устане грешник наспрам мене постадох глувонем и понизих се и ућутах од добара* (Пс.38,2-3). После њега је и божанствени Јеремија наређивао народу да *не излази на њиве и не ходи по путу док мач непријатељски кружи наоколо* (Јер.6,25).

160. Природне жеље и задовољства не подлежу прекору с обзиром да су неопходне последице

устројства наше природе. Јер, они нам и мимо наше воље по природи пружају задовољство: храна задовољава претходећу глад, пиће утољује муку жеђи, сан обнавља силе које су истрошене будним стањем, као и све друго што бива код нас по природним потребама, неопходно ради благостања наше природе и корисно за стицање врлина код оних који ревнују за њих. Све је то умесно код оних који избегавају греховно саплитање и који [се држе] разумне мере, не допуштајући да се подвргну ропству произвољно насталим прекорним и противприродним страстима, које у нама као једини узрок имају неразумно управљање кретања природних потреба и жеља. Они, уосталом, у нама нису уређени да би нас пратили и у бесмртан и дуговечни живот.

161. Највиша благост је учинила да божанствене и бестелесне природе мислених ствари одражавају неизрециву Божанску славу: оне су, сагласно са својом природом, способне да прихватају сво неухватљиво благољепије неприступне красоте. Чак су се и у чулним тварима (које су у многоме иза мислених бића) запечатали очигледни трагови њене величине. Људски ум који се у њих удубљује, они могу управно да преносе ка Богу, уздижући га изнад свега видљивог и уводећи га у област врховног блаженства.

162. Делатно мудрољубље делатеља чини вишим од страсти, а сагледатељно мудрољубље зналца поставља изнад свега видљивог, узводећи његов ум ка предметима који су му сродни.

163. Онај ко са делањем сједињује познање и са познањем делање јесте престо Божији и подножје ногу Његових: престо по познању и подножје по делању. Онај ко би назвао небом ум који је очишћен од сваког маштања о вештаственом и који је увек заузет, или пре украшен извученим мислима о Божанственом, не би отишао, чини ми се, далеко од граница истине.

164. Почело кретања сваке страсти обично јесте чулни предмет који јој је сродан. Јер, без предмета који посредством неког чула себи привлачи силе душе, страсно кретање се никада не би породило. Наиме, страст се не може образовати без чулног предмета. Кад не би било жена, не би било ни блуда; кад не би било јела, не би било ни стомакоугађања; кад не би било злата, не би било ни златољубља. Према томе, као почело сваког страсног кретања наших природних сила служи чулни предмет, или демон који преко њега душу распаљује на грех.

165. Између Бога и човека стоје чулни предмети и предмети који се умом сагледавају. Желећи да прође до Бога, људски ум не треба да се пороби чулним предметима у делатном животу, нити да се задржава на мисленим предметима у сагледатељном животу.

166. Гнев Божији јесте болно осећање оних који се васпитавају. Оно се изазива навођењем невољних непријатности у животу којим Бог често приводи скромности и смирењу ум који се предао надмености услед врлине или знања. Њима му се омогућује да позна сам себе и своју немоћ. Осетивши је, он одбацује сујетно надимање срца.

167. Гнев Господњи представља скраћивање или прекидање удељивања Божанских дарова. Оно се дешава на корист сваког ума који високо и много о себи мисли и који се хвали добрима која му је дао Бог као да су плод његових властитих врлина.

168. Међу стварима по Божанском промислу заиста постоји правило и закон који чини да се они који су се показали неблагодарни за добра која су примили кажњавају супротним [тј. скорбима] како би постали захвални, те како би стекли искуство познања Божанске силе која чини добро. Јер, кад би нам промислом било допуштено да се несметано надимамо оним што је у нама добро, ми бисмо сасвим упали у богопротивну гордост, узмаштавши да врлине и знања стичемо сопственим природним силама, а не благодаћу.

169. Онај ко мисли да је већ достигао врх врлина уопште неће стати да тражи источни узрок добра, самоме себи приписујући силу да напредује у добру и сам себе лишавајући утврђења и утемељења спасења - тј. Бога. Онај, пак, ко у себи осећа природну оскудицу сила за добро, не престаје да журно ходи ка Ономе ко може да допуни оно што му недостаје.

170. Гнев праведно посећује ум који високо мисли о себи. Он се, наиме, оставља сам себи, при чему се попушта да трпи нападе од демона и у делању и у умовању како би осетио своју природну немоћ и стекао познате силе и благодати која покрива и њега и свако добро у њему и како би се смирио, удаљујући далеко од себе неприродну и туђу надменост. Иначе ће на њега наићи други гнев - гнев одузимања раније уручених дарова.

171. Онај ко се није уразумио првим видом гнева, тј. остављеношћу, и ко се није смирио признавши га

добрим учитељем благодарности, сусреће други гнев који од њега одузима дејство ранијих дарова и лишава га силе која га је дотле чувала. Тако говори Бог о неблагодарном Израилу, представљајући га у образу винограда: *Одузећу његову ограду и биће разграбљен. Разорићу његов зид и биће разрушен. Оставићу мој виноград и више се неће обрезивати, нити копати. У њему ће као на ледини пићи трње. Заповедићу облацима и на њега неће излити кишу (Ис.5,5-6).*

172. Постоји још један пут који води нечастивости: неосетљивост према губитку врлина. Јер, онај ко је навикао да показује непослушност Богу (преступањем заповести), одрећи ће се и самог Бога при одређеним околностима (које ће претити смрћу за испуњавање заповести). Он, наиме, телесни живот претпоставља Богу и телесна задовољства у осећању срца има изнад свих Божијих заповести.

173. [Понекад се дешава да] богољубиви и врлински човек, слично Језекији, разумпо се опасавши силом против демона, искуси напад злих духова који са њиме невидљиво у уму заподевају битку. Ради молитве, њему се одозго од Бога шаље анђео, тј. велика реч мудрости, те он руши и развејава сво ђаволско збориште. Уколико, пак, узрок победе и спасења не припише Богу, већ самоме себи, он неће му узвратити по Његовом удару (2.Днев. 32,25), нити ће са величином спасења изједначити мноштво благодарности, Он своје добро расположење неће уравнотежити са добротом Онога ко га је спасао.

174. Просветимо ум Божанственим разумевањем, а тело украсимо начинима уздржања који му одговарају. Одбацивањем страсти тело учинимо разумном радионицом врлина. Јер, уколико су управљане разумом, страсти (које су урођене телу) немају ништа прекорног. Оне изазивају прекор када се дозволи да се крећу без његовог ограничења. Стога се каже да треба да одбацујемо природне страсти уколико се неприродно употребљавају, измакавши управљању разума.

175. Онај ко се надуо срцем због добијених дарова и пао у високоумље [помисливши] да није примио (1.Кор.4,7) [примљено], дочекује гнев који наилази на њега с обзиром да Бог допушта ђаволу да се са њим сплете мислено, те да поколеба његове делатне поретке врлина и помрачи његова умна светла разумевања како би осетио своју немоћ и схватио одакле долази сила која једина може да побеђује страсти у нама, те како би се покајао и смирио, одбацивши надменост самомњења. На тај начин ће он умиловити Бога да од њега одврати гнев који обично наилази на непокајане и који одузима благодат која чува душу, остављајући празним неблагодарни ум.

176. Онај ко тело није осветио врлинама и ко душу није просветио истинским познањима не може да истински благосиља Господа. Расположење за врлине представља лице сагледатељног ума, подигнуто на висину истинског познања као на небо.

177. Блажен је онај ко је заиста спознао да Бог у нама као у оруђима врши свако дело и сагледавање, врлину и познање, победу и мудрост, доброту и истину, при чему ми од себе не доприносимо ништа осим расположења које жели добро. Имајући га, велики Зоровавел је, обраћајући се Богу, рекао: *Благословен си [Боже], који си ми дао мудрост. Тебе исповедам, Господе Боже отаца наших. Од тебе је победа, од тебе је мудрост и твоја је слава. Ја сам слуга твој (2.Језд.4,59-60).* Као истински благодарни слуга, он је све пренео на Бога, који је све даровао. Он Њега примивши, он је имао мудрост. Исповедајући га, он му је приписао сву силу дарованих добара: свезу победе и мудрости, врлине и знања, делања и сагледавања, доброту и истине. Када се споје једне са другима, оне испуштају зраке једне славе и светлосарности Божије.

178. Сва савршенства светих су очигледно била дарови Божији. Нико није имао ништа осим дарованог добра које Бог, као Владика свега, одмерава сагласно са степеном благодарности и расположења онога ко га прима. И [човек] овладава једино оним што посвећује Богу.

179. Свако од нас по мери вере која је у нама стиче очигледно дејство Духа. У ствари, свако сам за себе постаје уделитељ благодати. Стога нико од добромислених неће стати да завиди другоме, који обилује благодаћу. Јер, и у њему самом лежи могућност да стекне расположење које условљава примање Божанствених добара.

180. Узрок разлике у раздавању Божанствених добара лежи у мери вере свакога (Рим.12,6). Саобразно са вером ми имамо и ревнотну готовост да дејствујемо у духу вере. Према томе, онај ко дела мером своје делатности показује меру вере, примајући и благодат по мери вере. Онај, пак, ко не дела мером недејствености показује меру неверја, трпећи и недостатак благодати по мери неверја. Стога не чини добро онај ко завиди ономе ко чини добро, с обзиром да је очигледно да у његовим (а не у туђим) рукама стоји умножавање вере и дела, те примање благодати, која долази по мери вере (и дела која јој одговарају).

181. И починуће на њему, говори Исаија, *Дух Божији, Дух мудрости и разума, Дух савета и крепости, Дух познања и умећа и испуниће га Дух страха Божијег* (Ис.11,2-3). Тим даровима одговарају и други дарови: страху - уздржавање од злих дела, крепости - чињење добрих дела, савету - разликовање онога што је супротно обавезама, умећу - непогрешиво виђење неопходног, познању - на делу постизање словесности која је скривена у врлинама, разуму - савршено расположење душе према спознатој мудрости - несхватљиво сједињење са Богом које причесника чини богом по заједничарењу.

182. Дух страха Божијег јесте уздржавање од злих дела. Дух крепости јесте усрдно стремљење и кретање ка одлучном испуњавању заповести. Дух савета јесте навика разликовања (добра и зла), на основу које разумно испуњавамо заповести, одвајајући добро од рђавог. Дух умећа јесте непогрешиво знање начина вршења врлина, на основу кога никада не одступамо од здравог расуђивања разума. Дух познања јесте исправно схватање заповести и њихових разумних основа па којима стоје образи врлина. Дух разума јесте слагање са образима и основама врлина (тј. решеност да се испуне први и да се дејствује по другима) или, боље речено, преображавање (себе по њима) на основу чега се врши растварање природних сила са образима и основама заповести. Дух мудрости јесте усхићење Узроком духовних увида који постоје у заповестима и сједињење са Њим. Услед тог сједињења ми се, по мери доступној људима, на непознати начин посвећујемо у разумевање ствари (које постоји у Богу), те га саопштавамо и другим људима речју која излази из срца као из неког источника.

183. Слепу веру има онај ко не испуњава заповести Божије по вери. Ако су заповести Божије светлост, очигледно је да ће без Божанствене светлости остати онај ко их не испуњава. Јер, он поседује само гласовно, а не истинско божанствено знање.

184. Нико ко греши не може да наведе неког тела као оправдање за грех. Јер, јединство са Богом Словом је, разрешењем од клетве, у сили обновило сву природу, учинивши да скретање нашег произвођења према страсти остаје без извињења. Божанство Слова, које је по благодати увек саприсутно са оним ко верује у Њега, заглушује закон греха који постоји у телу (Рим.8,2).

185. Знање које није обуздано Божанственим страхом производи надимање. Оно онога ко се надима наговара да сматра сопственим оно што му је даровано. Делатност, међутим, која се умножава заједно са Божанственом љубављу не прима знање преко потребне мере, што делатеља приводи смиреноумљу.

186. Небеско станиште јесте бестрасна врлинска навика и знање које нема никакве заблуде која би могла да смућује мисли.

187. Прво бестрашће јесте савршено уздржање од злих дела, које се примећује код почетника. Друго бестрашће јесте потпуно одбацавање помисли о мисленом слагању на зло, које је својствено онима који са разумом проходе пут врлина. Треће бестрашће јесте непокретност страсне жеље које се може наћи код оних који од видљивих ствари усходе ка мисленим сагледавањима. Четврто бестрашће јесте савршено очишћење и од најпростијег и голог маштања, које настаје у онима који су кроз виђење и сагледавање свој ум учинили чистим и јасним огледалом Бога. Према томе, онај ко се очистио од страсних дела, ко се ослободио од мисленог слагања са њима, ко је пресекао похотно кретање ка њима и ум очистио чак и од простог помишљања на њих (тј. онај ко има четири главна бестрашћа) - излази из области вештаствених ствари и ступа у божанствени и мирни чин мислених бића.

188. Првим бестрашћем се назива покрет тела који се не помера са места према стварном греху (тј. непокретност и поред постојања побуде). Друго бестрашће јесте савршено одбацавање душевних страсних помисли (којима може да се прља покрет [наведен код] првог бестрашћа), услед чега се избегава побуђивање њиховог дејства. Треће бестрашће јесте савршена непокретност похоте према страстима (којом се остварује и друго бестрашће, остваривано кроз чистоту помисли). Четврто бестрашће јесте савршено одбацавање свих чулних маштања у мислима (на основу кога је започето и треће, које избегава сликање представа страсти).

189. Почетак и крај спасења свакога јесте мудрост која на почетку рађа страх, а на крају љубав. Или боље, у почетку она сама јесте страх који свог љубитеља задржава од зла, да би се потом на крају сама по себи природно показала као љубав, испуњавајући духовним радовањем оне који су животом са њом заменили поседовање свих видљивих добара.

190. Свако исповедање смирује душу. Са једне стране је учи да призна да је оправдана благодаћу, а са друге - да схвати да је сама крива за своја сагрешења због свог немара.

191. Исповедање може бити двојако по садржају: једно се остварује у осећањима благодарности због

дарованих добара, а друго у осећањима самоизобличавања и свести о ономе што је рђаво учињено. Јер, исповедањем се назива и благодарно помињање добро проживљених Божијих добротинастава и откривено сазнање о рђавим делима оних који су за њих криви. И једно и друго постаје мајка смирења. Јер, обично се смирава и онај ко захваљује за добра, и онај ко себе кажњава за прегрешења. Један се сматра недостојним дарованих добара, а други моли за опроштај прегрешења.

192. Страст гордости се састоји из два незнања или несхватања. Спојивши се, они чине једно сливено (гордо) мудровање. Јер, горд је једино онај ко не признаје ни Божанску помоћ, ни људску помоћ. На тај начин је гордост лишена Божанског и људског знања.

193. Таштина је одступање од циља по Богу и приступање другом циљу, који није по Богу. Јер, ташт је онај ко се брине о врлини ради своје, а не ради Божије славе. Он има у виду једино да својим трудовима прикупи непостојане људске похвале.

194. Човекоугодник се стара само о показивању свог спољашњег понашања и о заслуживању добре речи од лажљивца. Тиме он купује гледање и слушање од оних који се наслађују или диве само видљивом и чувеном, одређујући врлину само опим што показују чула. Човекоугађање је, према томе, показивање пред људима и ради људи добре нарави и речи.

195. Лицемерност је притворно пријатељство, или мржња прикривена дружевношћу, или непријатељство које дејствује под маском добронамерности, или завист која опонаша црте љубави, или живот који се прекрива лажним изгледом врлине, а не стварном врлином, или изигравање праведности која се врши само на показ, или обмана која има изглед истине. Све то журе да остваре они који исквареном наравственошћу опонашају змију.

196. Узрок свих твари и свих добара која се у њима налазе јесте Бог. Онај ко се надима врлином или знањем и са мером врлине, тј. напредовања у њој уз помоћ благодати (не задржавајући свест о својој помоћи) очигледно није избегао злог духа гордости. Ради сопствене славе чинећи добро, он је себе претпоставио Богу, будући закачен удицом таштине. Он твори врлину или говори о њој само да га *људи виде* (Мт.23,5), постављајући људско одобравање изнад Божанског и болујући од човекоугађања. Онај, пак, ко своје понашање украшава часним изгледном врлином са злом намером да обмане и ко видљивошћу побожности покрива рђаво настројење срца тргује врлином из лицемерне злоће. Очигледно је да је нико од њих свој циљ није усмерио па Узрок свега, него на нешто друго.

197. Демони не мрзе ни целомудреност, не гнушају се поста, као ни раздавања имања, ни гостопримства, ни псалмопојања, ни усрдности за читање, ни усамљености, ни високих сагледавања, ни спавања на голој земљи, ни бдења, нити било чега другог што одликује живот по Богу, само ако је његов циљ постављен у нешто што се њима допада.

198. Демони који нападају [људе] који немају врлине јесу они који уче блуду и пијанству, среброљубљу и зависти. Демони, пак, који нападају [људе] који имају врлине јесу они који уче самомњењу, таштини и гордости, чиме преко десног сакривено у нас сеју лево.

199. Духови злобе нам невидљиво приступају носећи преварни изглед духовног пријатељства са намером да нам добром донесу греховну смрт (Рим.7,13) и говоре: И ми ћемо заједно са вама да градимо (2.Јез.5,65). О када бисмо и ми њима одговорили: Нећете ви са нама зидати дом Господу Богу нашем. Ми сами ћемо га саградити Господу Богу Израилљевом (2.Јез.5,68). Ми смо већ избегли духове који нападају на оне који немају врлине. Ми и сада хоћемо да смо сами да нас ви не бисте искушавали да се узнесемо због њеног обиља, те да не бисмо пали падом који је много погубнији од првог. Јер, тада је нада на подизање била већа с обзиром да смо се убрајали у оне којима се због помоћи снисходљиво прашта. Сада бисмо, пак, били омражени због гордости. И опет, ми нисмо сами стога што имамо свете анђеле као помоћнике у добру, па најзад и самог Бога који нам се јавља делима правде и који нас изграђује у свети храм, слободан од сваке страсти.

200. Речено је: *Много је моћна усрдна молитва праведника* (Јак.5,16). Она бива двоструко потпомагана. Прво, (кад је молитвеник сам праведан) и кад узноси молитву Богу имајући дела по заповестима. Због тога се она не састоји само из речи и не приноси се само празним звуком. Она није празна и без основе, већ дејствена и жива, оживљавана делима по заповестима. Јер, сила и снага молитве зависе од испуњавања заповести кроз творење врлина. Друго, кад онај ко иште молитве од праведника и сам чини дела молитве, обећавајући да ће да се исправи и заиста исправљајући ранији живот. Својим добрим обраћењем, он молитву праведног чини силном и многомоћном.

201. Онај ко се више наслађује грешним делима неголи врлинама нема никакве користи уколико прибегава молитви праведног. Некада је и велики Самуило оплакивао Саула који је грешио, али није био у стању да за њега умилостиви Бога. Јер, као помоћ своме плачу он није имао одговарајуће исправљење грешника. Стога је Бог зауставио свог слугу од бескорисног плача, говорећи му: *Докле ћеи плакати због Саула? Ја га одбацах да не царује више над Израиљем* (1.Цар.16,1).
202. Ни најсаосећајнији Јеремија није био услышен кад се молио за Јудејски народ, који се до безумља прилепио за демонску прелест. Јер, његова молитва није била поткрепљења обраћењем безбожних Јудејаца од прелести. И њега заустављајући од непрестане бескорисне молитве, Бог говори: *Немој се молити за те људе и немој тражити да их помилујем. Немој искати и немој приступати мени за њих, јер те нећу услышити* (Јер.7,16).
203. Знак великог незнања (да не кажемо безумља) јесте кад онај ко се у срцу наслађује погубним делима иште спасење молитвама светих, и кад моли опроштај, премда се у исто време са самохвалисањем у мислима и чулима стварно оскрнављује. Онај ко иште молитву праведнога не треба себи да дозвољава да је чини бесплодном и недејственом, уколико заиста мрзи зло. Он треба да је окриљује својим врлинама, чинећи је дејственом и моћном да доспе до Онога ко може да остављење прегрешења.
204. *Много је моћна усрдна молитва праведника* (Јак.5,16), потпомагана или праведником, који је твори, или оним ко моли праведника да је чини. Са стране праведника њу потпомаже смелост коју има пред лицем Онога ко испуњава молбе праведних. Са стране онога ко је иште од праведног, њу потпомаже напуштање раније рђаве нарави и свесрдно окретање врлини.
205. Слово истине познаје двоструку тугу. Једна се у души изграђује невидљиво, а друга се видљиво устројава у чулном поретку. Једна обузима сву дубину душе, будући да је изазвана бичевима савести, а друга облаже чулност, задржавајући је од природног разливања тежином скорбних невоља.
206. Реч истине познаје две жалости и две врсте искушења. Једне настају побуђивањем рђавих жеља у области произвољења, а друга наилазе мимо произвољења у виду невољних непријатности, скорби и невоља. Прва постају узрок душевне жалости, а друга - чулне жалости.
207. Искушење које се образује у области произвољења [тј. воље] души причињава тугу, док чулности пружа задовољство. Напротив, ненамерно искушење (које се разумно сусреће) теши душу, док тело обремењује жалошћу.
208. Мислим да је Господ и Бог наш, учећи своје ученике како треба да се моле, речима: *И не уведи нас у искушење* (Мт.6,13) подстицао да избегавамо искушења која настају у области произвољења, тј. од разбуктале похоте која колеба добра расположења и намере. Напротив, велики Јаков, који се именује и братом Господњим, оне који се подвизавају за истину учи да не буду савладани искушењима која наилазе. Говорећи: *Сваку радост имајте, браћо моја, када паднете у различна искушења* (Јак.1,2), он је имао у виду непроизвољна искушења, тј. она која долазе мимо наше воље, изазивајући скорби и тескобе. То јасно показују и речи које следе за њима. Јер, Господ додаје: *Но избави нас од злога, а велики Јаков наводи: Знајући да кушање ваше вере гради трпљење, а трпљење нека усавршије дело, да будете савршени и потпуни без икаквог недостатка* (Јак.1,3-4).
209. Савршен је онај ко се са произвољним искушењима бори уздржањем, а непроизвољна [тј. невољна] подноси са трпљењем. Потпун је, пак, онај ко делање врши са познањем, а сагледавање не оставља недејственим.
210. Природна дејства ума и осећања су међусобно супротна с обзиром на крајњу различитост и несходност њихових предмета. Он за своје предмете има мислена и бестелесна бића, која опажа бестелесно, а она - чулне и телесне природе, које опажа чулно.
211. Чим чула почне да сматра својом природном силом, ум одмах, заплевши се видљивошћу чулних ствари, постаје проналазач телесних задовољстава. Он услед пристрасног расположења према осећањима нема снаге да се подигне изнад природе видљивих ствари.
212. Спасоносним уживањем се назива радост душе због врлина. Душекорисном, пак, патњом се назива скорб тела због врлина. Стога онај ко се страсно предаје чулним добрима своје стремљење обраћа на оно што није исправно. И онај ко избегава случајности које доводе до лишавања тих добара бежи од онога од чега не би требало да се удаљава.

213. Без сунчеве светлости око не може да опажа чулно. Ни без духовне светлости људски ум никада не може да опажа духовно сагледавање. Јер, чулна светлост природно осветљава чула ради опажања чулних ствари, а духовна светлост обасјава ум ради сагледатељног схватања натчулног.
214. Измишљање произвољних тешкоћа и наилажење невољних, исцрпљују похоту и пресецају њено снажно кретање. Ипак, они не уништавају силу или способност за рађање, која лежи у нашој природи као закон. Јер, добровољно мудрољубље обично порађа бестрашће воље, а не природе. Због бестрашћа воље ум посећује благодат Божанствене сладости.
215. Није могуће да Господ (који је по природи мудар, праведан и свемогућ) као мудар не зна начин исцелења (наше грехом болесне природе), да као праведан неће некако власно да издејствује спасење човека (који је вољно пао под бреме и кривицу греха), и да као свемогућ не може да изврши оно што је неопходно за наше излечење.
216. Премудрост Божија се пројављује у Његовом истинском суштаственом постајању човеком. Његова правда [се пројављује] у Његовом прихватању природе (кроз рођење), која је способна да страда слично нама. Његова свемоћ [се најзад, пројављује] у Његовом устројству (кроз страдања и смрт) непрестаног живота и неизмењивог бестрашћа за нашу природу.
217. Завидећи Богу и нама, ђаво је преварно човеку саопштио да му Бог завиди. Тиме га је он и навео на преступање заповести. Он Богу завиди, [не желећи] да постане очигледна заиста свеопевана Његова сила која човека чини богом. Човеку, пак, он завиди [јер не жели] да због врлине очигледно постане причесник Божанске славе. Пакосник, дакле, не завиди само нама због наше славе код Бога услед врлина, већ и Богу због пројављивања Његове свеопеване љубави која се показује у нашем спасењу.
218. Једино по безгранично моћном хтењу своје благодати Бог обухвата и одржава све - и анђеле и људе, и добре и зле. Они, међутим, нису подједнако причесни Богу. Он без задржавања пролази кроз све, саобразно са њиховим настројењем.
219. Ми у Христу не признајемо разлику лица, с обзиром да је Тројица остала Тројица и након што се Слово оваплотило. Оваплоћењем се, наиме, Светој Тројици није додало ново лице. У Њему признајемо разлику природа како се тело по природи не би исповедало једносушно Слову.
220. Кривоклетник је онај ко се лажно заклиње именом Господњим, тј. обећаје Богу да ће да живи врлински, да би потом све своје старање окренуо на оно што је туђе завету који је изрекао сопственим устима. Он неиспуњавањем заповести преступа заветно обећање благочастивог живота. Кратко речено, избравши живот по Богу и не поставши потпуно мртав за садашњи живот, он се показује као лажов и клетвопреступник. Он није испунио заклетву Богу да ће непорочно ићи путем богоугодних подвига.
221. Онај ко наилазак невољних искушења подноси са непоколебивим мишљењем (слично блаженом Јову и храбрим мученицима), постаје силни светилник који, силом примљеном од Господа, чува неугасиву светлост спасења. И онај ко, осветљен светлошћу познања, препознаје замке лукавог и познаје начин сукобљавања у невидљивој борби постаје светилник другима. Слично великом апостолу, он може достојно да каже: *Јер нам његове намере нису непознате* (2.Кор.2,11).
222. Светилник без уља не може да остане стално упаљен. Ни светлост духовних дарова не може да се сачува без доброг настројења које је прешло у навику и које храни унутрашњу доброту одговарајућим речима, делима и наравима, као и осећањима и мислима које су му приличне. Јер, сваки духовни дар изискује одговарајућу навику (или настројење) која му непрестано долива (по примеру уља) неко мислено вештаство. На тај начин, он на основу доброг настројења онога ко га је примио остаје целовит.
223. Бог се назива и јесте Отац по благодати само оних који врлинском нарави сведоче о свом благодатном рођењу у духу од Бога. У тој нарави, која сачињава лице душе и у врлинама које их одражавају, виде се очигледне црте Бога који ју је родио. Они који их поседују подстичу оне који их виде на прослављање Бога. Они свој живот представљају подражавању, као најбољи образац врлина. Јер, Бог се обично не прославља голим речима, већ делима правде, која много више неголи речи објављују величину Божију.
224. Онај ко у себи показује познање које се остварује делањем, и делање које оживљује познање, пронашао је начин истинског дејства Божијег у нама. Онај, пак, ко наведене црте има раздвојене - или је познање учинио пуком маштом, или је делање претворио у бездушног идола. Јер, неделатно познање се ничим не разликује од маштања, немајући потврду своје делатности. И опет, неосмишљена делатност је исто што и идол, с обзиром да нема познање које је оживљава (одушевљава).

225. Заиста је надменост проклета страст. Она се састоји из спајања два зла - гордости и таштине. Гордост одриче Творца врлина и природе, а таштина кривотвори и природу и саму врлину. Јер, горди ништа не чини по Богу, а код таштог ништа не бива по природи.
226. Страхом спречавајући неправду, писани закон учи правди. Временом навика рађа правдољубиво расположење, које чини да је настројење за добро чврсто. Оно, опет, чини да се претходна порочност заборавља.
227. Обрезање у духовном смислу представља савршено одсецање склоности према телесним похотама.
228. Субота је упокојење кретања страсти или њихова савршена недејственост.
229. Бог није заповедио да се поштује субота, нови месец и празници са намером да људи поштују дане као дане. Јер, то би значило узаконити служење твари више неголи Творцу (Рим.1,25), са мишљу да су, наводно, дани сами по себи природно достојни поштовања и поклоњења. Напротив, кроз установљење поштовања дана, Он је симболички наредио да поштују Њега самог. Јер, Он сам јесте Субота, као починак од зноја и житејских брига и од трудова на делима правде. Он сам јесте и Пасха, као ослободилац држаних на горком послу греха. Он је и Педесетница, као почетак и крај свега.
230. Духовним жртвама сматрамо не само умртвљење страсти, које се кољу мачем *Духа, који је реч Божија* (Еф.6,17), већ и посвећивање свих природних сила Богу, које се огњем благодати Духа Богу приносе као свепалањеница.
231. Власт греха или плотско мудровање се пресеца благодаћу светог крштења, док га делатно повиновање Божанственим заповестима сасвим умртвљује мачем Духа,
232. Страст стомакоугађања је сластољубивом помисли, као мачем, обезглавила многе врлине. Она семена целомудрености убија неуздржањем, законитост правде квари лакомошћу, природне свезе човекољубља пресеца самољубљем. Кратко речено, страст стомакоугађања истребљује сав пород врлина.
233. Сваки ревнитељ спасења прилеже и уз дела врлине и уз свете помисли. Јер, без врлина и познања још нико никада није успео да стекне спасење. Дело врлине јесте привођење у поредак телесних покрета, здравим расуђивањем као уздом искусно их задржавајући од неумесних саплитања. Дело, пак, познања јесте добро промишљање и разумно расуђивање како треба дејствовати и потом се труд на остваривању закљученог.
234. Онај ко је умртно *удове своје који су на земљи* (Кол.3,5), ко је угасио сво своје телесно мудровање, ко је одсекао свако саосећање према њему тако да са блаженим апостолом Павлом може да каже: *Ко ће нас раставити од љубави Христове* (Рим.8, 35), долази [у положај] да је без оца и без мајке и без остале родбине, слично великом Мелхиседеку (Јев.7,3). Због потпуног сједињења са духом, које се десило код њега, они немају чиме да задржавају његово тело и природу.
235. Крај садашњег живота није праведно, како ми се чини, називати смрћу. Пре би га требало назвати избављењем од смрти, удаљењем из области трулежности, ослобођењем од ропства, престанком узнемирења, пресецањем борбе, изласком из таме, одмором од трудова, смиривањем кључања, скривањем од стида, бежањем од страсти, и уопште - од границе свих зала. Исправивши се кроз слободно самоумртвљавање, свети су себе учинили туђима и странцима за овај свет. Храбро се борећи са светом и телом и са изданцима који из њих израстају, они су у себи сачували неокрњено достојанство душе, избегавши саосећање према чулима која порађају прелест.
236. Свети су били благи и човекољубиви, нежни и милосрдни, показујући подједнако расположење љубави према целом роду. Уз његову помоћ, они су читав живот чували најбоље од свих добара - смирење (тј. чуварку добара и рушитељску зла које им је супротно), остајући неуловљиви за сва искушења која нас оптерећују, како произвољна (која су од нас), тако и непроизвољна (која нису од нас). Прва су они подављивали уздржањем, а друга одбијали трпљењем.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

БЛАЖЕНИ АВА ТАЛАСИЈЕ

Кратко сведочанство о њему

Преподобни отац наш Таласије је био у пуној снази у првој половини седмог века. Он беше презвитер и старешина једног манастира у Либијским пустињама. Са љубављу према побожности блажени ава је сјединио старање за духовно просвећење. Он се много бавио изучавањем Светог Писма. Био је савременик светог Максима Исповедника, са којим је био у духовном општењу. Постоји неколико писама које је свети Максим њему упутио. Њему је посвећена и цела књига у којој свети Максим објашњава тешко разумљива места Светог Писма. Свети Максим га је веома ценио: У једном од писама га чак назива својим учитељем. Његова кончина је вероватно била око 660. године.

Предлажемо четири стотине изрека о љубави, уздржању и духовном животу, које су препуне поучности. Оне су превасходно наравствено-аскетског садржаја, Има, уосталом, и оних које садрже догматске мисли, које је користио свети Дамаскин у свом Изложењу вере. Ако се редом читају почетна слова изрека у оригиналу добиће се одређена мисао [акростих], која и стоји на почетку сваког стоглава.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

БЛАЖЕНИ АВА ТАЛАСИЈЕ

АВА ТАЛАСИЈЕ ПРЕЗВИТЕРУ ПАВЛУ, О ЉУБАВИ, УЗДРЖАЊУ И ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

СТОСЛОВ ПРВИ

чији акростих гласи:

*Духовном брату и љубљеноме господину Павлу, Таласије,
наизглед безмолвник, а у ствари делатељ сујете.*

1. Љубав која је потпуно устремљена ка Богу везује оне који воле са Богом и једне са другима.
2. Ум који је стекао духовну љубав о ближњем не мисли ништа што не приличи љубави.
3. Онај ко устима благосиља, а срцем понижава под видом љубави скрива лицемерје.
4. Онај ко је стекао љубав без смућења подноси све скорбно и непријатно што му причињавају непријатељи.
5. Само љубав спаја твар са Богом и једну са другом у једномислију.
6. Истинску љубав је стекао онај ко против ближњега не допушта ни подозрење, ни [рђаву] реч.
7. Частан је пред Богом и људима онај ко не предузиманишта што би могло нашкодити љубави.
8. Нелицемерној љубави је својствена истинита реч *од савести добре* (1.Тим.1,5).
9. Онај ко брату преноси прекоре које су други изrekli, под видом добронамерности у ствари крије завист.

10. Телесне врлине привлаче славу од људи, а духовне - од Бога.
11. Љубав и уздржавање чисте душу, док ум обасјава чиста молитва.
12. Силан је човек који делом и знањем одгони зло.
13. Онај ко је стекао бестрашће и духовно разумевање, нашао је благодат код Бога.
14. Ако хоћеш да се избавиш од страсних помисли, стекни уздржање и љубав према **ближњем**.
15. Сачувај се од неуздражања и мржње, па нећеш наилазити на препреке за време молитве.
16. Као што се у гнојној јами не могу наћи аромати (мириси), тако се ни у души која пати од злопамћења не може наћи миомирис љубави.
17. Смело обуздавај гнев и похоту, па ћеш се ускоро избавити од рђавих помисли.
18. Таштина се истребљује скривањем добрих дела, а гордост се прогони уколико никога не понижавамо.
19. Таштини су својствени лицемерје и лаж, а гордости - самомњење и завист.
20. Властелин је онај ко има власт над собом, тј. ко је душу и тело потчинио словесности.
21. Искреност пријатеља се познаје у искушењу, тј. уколико учествује у нашој невољи.
22. Затвори чула посредством безмолвног усамљивања и подвргавај строгом суду помисли које се рађају у срцу.
23. Помисли које се односе на болне увреде сусрећи без злопамћења, док се према сластољубивим односи непријатељски.
24. Безмолвно усамљивање, молитва, љубав и уздржање јесу четворопрег који ум узноси на небеса.
25. Изнури своје тело пошћењем и бдењем, па ћеш прогнати мучну сластољубиву помисао.
26. Нечисте помисли нестају од страха Божијег *као што се топи восак пред лицем огња* (Пс.67,3).
27. За разумну душу је велико зло кад дуго пребива у срамној страсти.
28. Стрпљиво подноси ударце жалосних и поразних случајности. Њима Божији промисао хоће да те очисти.
29. Напустивши имовину и одрекавши се света, одрекни се, на крају, и злих помисли.
30. Уму приличи да се увек поучава у Речима Божијим.
31. Божије је дело да управља васељеном, а душино - да управља телом.
32. Са каквом надом ћемо срести Христа све до сада робујемо телесним уживањима?
33. Патња и туга (било да су добровољни, било да их шаље промисао) изгоне уживање.
34. Среброљубље је храна страсти, будући да подржава и ђубри свеобухватно самољубиво уживање.
35. Неуспелост уживања рађа тугу, а уживање је повезано са сваком страшћу.
36. Бог ће ти мерити мером коју ти употребљаваш према свом телу (Мт.7,2).
37. Божански судови су награда за дела која су учињена посредством тела.
38. Врлина и познање рађају бесмртност. Њихов недостатак је мајка смрти.
39. Туга по Богу уклања уживање, а уклањање уживања јесте васкрсење душе.
40. Бестрашће је непокретност душе на зло. Оно се не може стећи без благодати Христове.
41. Христос је Спаситељ душе и тела. Онај ко иде Његовим стопама ослобађа се сваког зла.
42. Уколико желиш да обретеш спасење, одрекни се уживања и усвој уздржање, љубав и молитву.
43. Бестрашћу је својствено истинско расуђивање, којим се све чини са правом мером.
44. Господ наш и Бог јесте Исус Христос. Ум који иде за Њим неће остати у тами.

45. Сабери свој ум и прати помисли. Ако нађеш да су неке страсне, постарај се да их савладаш.
46. Постоје три извора из којих долазе помисли: чула, сећање и изобилје сокова у телу. Најупорније су оне које долазе из сећања.
47. Онај коме је дарована мудрост познаје смисао бестелесних, те зна какав је почетак и крај света.
48. Немој бити лењ у делу које ти приличи, те ће се просветити твој ум. Јер, таквима је обећано: *Даћу ти благо тајно и богатство сакривено* (Ис.45,3)
49. Онај ко се ослободио страсти добио је благодат од Бога. Онај ко је удостојен познања стекао је велику милост.
50. Ум који се ослободио од страсти постаје светловидан, будући да се непрестано обасјава сагледавањем свега постојећег.
51. Светлост душе је познање. Лишен ње, неразумни корача у тами.
52. Неразумни проводи живот у тами, обухваћен мраком незнања.
53. Онај ко воли Исуса, избавиће се од зла. Онај ко га следи, видеће истинску светлост.
54. Ослободивши се страсти, ум види истанчане помисли икада је тело у будном стању и када се погружава у сан.
55. Достигавши виши степен чистоте, ум се осећа притешњен творевином и жели да буде далеко од свега створеног,
56. Блажен онај ко је достигао безграничну безграничност. Њу може да достигне само онај ко је прешао све ограничено.
57. Онај ко поштује Бога испитује Његове речи, а онај кога истински љуби проналази [њихов смисао].
58. Ум који се исправно креће налази истину. Онај ко је покретан било каквом страшћу неће је видети.
59. Бог је несазнатљив у својој суштини и неизмерив у својој величини.
60. Бићу које нема ни почетак ни крај не можемо одредити ни природу.
61. Спасење сваке твари јесте свеплаги промисао њеног Саздатеља.
62. Господ по свом милосрђу подржава све који падају и подиже све који су нагнути.
63. Христос је Судија живих и мртвих и праведно узвраћа за свако дело (Дап. 10,42; Пс.61,13).
64. Уколико хоћеш да заповедаш својој души и телу, постарај се да најпре уклониш узроке страсти.
65. Спој душевне силе са врлинама, те ће се свако страсно стремљење од њих одвезати.
66. Стремљења похоте обуздавај уздржањем, а стремљења гнева - духовном љубављу.
67. Безмолвно усамљивање и молитва су најјача оруђа врлине. Чистећи ум, они га чине прозорљивим.
68. Користан је само духован разговор. Сваком другом треба претпоставити ћутање.
69. Од пет врста разговора, три упражњавај, у четвртој немој учествовати, а од пете се уздржи.
70. Безмолвије воли онај ко је слободан од пристрашћа према било чему светском. Све људе воли онај ко не воли ништа људско.
71. Учитељ истине је савест. Онај ко је слуша избегава саплитање.
72. Савест не окривљује само оне који су достигли врхунац врлине и оне који су пали до самог дна зла.
73. Савршено бестрашће рађа чисте помисли. Савршено познање нас, пак, поставља пред лице Недостижног.
74. Жалосћу која се не може похвалити жалости се онај ко није успео да постигне уживање. Онај, пак, ко га је презрео пребива изван сваке жалости.
75. Туга је, уопште, недостатак уживања - било по Богу, било по свету.

76. Царство Божије су доброта и мудрост. Онај ко их је стекао живи на небесима.
77. Окајан је човек који души претпоставља тело, а Богу - свет.
78. Подједнаку љубав према свима стекао је онај ко не завиди онима који успевају у добру и жали оне који су немарни за њега.
79. Управљање [другима] уистину приличи ономе ко је као закон души и телу поставио захтеве врлине.
80. Добри духовни трговац је онај ко се ради будућег подједнако одрекао и од утеха и од жалости овог живота.
81. Душу крепе љубав и уздржање, а ум - чиста молитва и духовно сагледавање.
82. Слушајући корисно слово, немој судити онога ко говори како се не би лишио душекорисне поуке.
83. Зло срце помишља зло. Кривим тумачењем поступака ближњег оно и његових добре стране претвара у лоше.
84. Немој веровати помисли која осуђује ближњег, будући да онај ко има злу ризницу помишља зло.
85. Добро срце из себе износи добре помисли. Јер, његове помисли су саобразне са његовом ризницом.
86. Пази на своје помисли и бежи од зла како ти се ум неби помрачио и како не би стао да гледа на ствари на изопачен начин.
87. Размишљај о Јудејцима и чувај се од њихових дела. Будући ослепљени завишћу, они су Господа и Бога хулно називали Веелзевулом.
88. Зла подозривост помрачује разум и чини да исправно види као наопако.
89. Близу свих врлина извире и злоба. Стога лукави људи имају склоност да врлине тумаче као злоћу.
90. Уколико ум дуго остаје у стању уживања или туге, брзо ће упасти у страст унинија.
91. Чиста савест одушевљава душу, а нечиста савест је баца на дно ада.
92. Покренувши се, страсти прогоне таштину. Када, пак, буду прогнане, она се поново враћа.
93. Уколико хоћеш да се избавиш од свих страсти заједно, усвоји уздржање, љубав и молитву.
94. Ум који молитвено пребива у Богу чак и страдални [део]душе ослобађа од страсти.
95. Давши постојање тварима, Бог их својим промислом обухвата све заједно.
96. Иако Владика свега, Он је благоизволео да постане слуга, показавши највиши степен свог промисла о творевини (Фил.2,7).
97. Непромењиво се оваплотивши, Бог Слово се телом сјединио са целокупном творевином.
98. Дивно је чудо на небу и на земљи [чињеница] да је Бог на земљи и човек на небу.
99. [Циљ тог догађаја] јесте сједињење човека са анђелима и уједно даривање обожења целокупној творевини.
100. Освећење и обожење анђела и људи јесте познање Свете и Јединосушне Тројице.
101. Опроштај грехова јесте ослобођење од страсти. Онај ко их се уз благодат није избавио, још није добио опроштај.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
БЛАЖЕНИ АВА ТАЛАСИЈЕ

АВА ТАЛАСИЈЕ ПРЕЗВИТЕРУ ПАВЛУ,
О ЉУБАВИ, УЗДРЖАЊУ И ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

СТОСЛОВ ДРУГИ

чији акростих гласи:

*Моли се за мене, брате најчаснији,
будући да по делима мог произвољења очекујем велике невоље,
душевне жалости и телесне скорби.*

1. Желиш ли да се одједном ослободиш страсти? Одреци се мајке свих страсти - самољубља.
2. Здравље душе је бестрашће и познање. Њих не може да стекне онај ко је поробљен телесним уживањима.
3. Уздржање са трпљењем и љубав са великодушношћу искорењују и телесно и душевно сластољубље.
4. Узрок душевне злоће јесте самољубље. Самољубље, пак, јесте телољубље (или самосажалење).
5. Особина словесне силе јесте потчињавање [себе] словесности, и потчињавање и поробљавање [себи] тела.
6. Срамно је да се словесно потчињава бесловесноме, и да се мисли искључиво о подмиривању бестидних похота.
7. Лукаво дело словесне душе јесте да остави свог Творца и да обожава тело.
8. Теби је заповеђено да ти тело буде слуга, а не да се противприродно ставиш у ропство његовим уживањима.
9. Растргни везе пријатељства са телом и [том] служи немој давати ништа осим крајње нужног.
10. Затвори чула у тврђаву безмолвне усамљености, како ум не би наговарала на похоте које су им својствене.
11. Најјача оружја онога ко трпељиво безмолвствује јесу уздржавање, љубав, молитва и читање.
12. Ум не престаје да кружи око уживања све док се, потчинивши плот, не преда сагледавању.
13. Подвизавамо се у испуњавању заповести како бисмо се ослободили од страсти. Подвизавајмо се и у чувању Божанских догмата како бисмо се удостојили познања.
14. Бесмртност душе долази од бестрашћа и познања. Њу не може да стекне онај ко је поробљен уживањима.
15. Потчињавај себи тело, уклањајући његове сластољубиве [жеље], па ћеш се избавити тешког ропства.
16. Ти си саздан као слободан и призван на слободу. Стога немој дозволити да робујеш нечистим прилозима.
17. Тугом и уживањима, жељама и бојазнима демони привезују душу за чулност.
18. **Страх** Божији спречава похоту, а туга **по** Богу одгони сластољубље.
19. Жеља за мудрошћу презире бојазни, а сладост познања прогони тугу.
20. Свето Писмо садржи четири (ствари): заповести, догмате, опомене и обећања.
21. Похоту заустављају уздржање и труд, а искорењују је - безмолвно усамљивање и Божанствена

љубав.

22. Немој рањавати брата загонетним подозривим речима, с обзиром да их ни сам нећеш поднети уколико ти се упуте.
23. Великодушност и незлобивост заустављају гнев, а љубав и самилост га уништавају.
24. Онај коме је дано познање поседује умну светлост. Онај, пак, ко је обешчисти, видеће таму.
25. Испуњавање заповести рађа бестрашће, а бестрашће душе чува познање.
26. Чулно сагледавање преведи на умно, па ћеш чуло уздићи изнад чулног.
27. Чулна [тј. видљива] жена означава делатну душу. Сјединивши се са њом, ум рађа врлину.
28. Изучавање Речи Божијих поучава познању Божијем онога ко га истински, ревнотно и побожно тражи.
29. Што је светлост за оне који гледају и за оно што гледају, то је Бог за оне који мисле и за предмет мишљења.
30. Чулни небески свод означава свод вере на коме, слично [небеским] светилима, сијају сви свети.
31. Јерусалим је наднебесно познање бестелесних. У њему се сагледава виђење мира.
32. Немој бити немаран према делању. Иначе ће се умањити и познање. Јер, тада ћеш се, услед глади која наступи, спустити у Египат (Пост.26,1-2).
33. Духовна слобода је ослобођеност од страсти. Њу нико не достиже без милости Христове.
34. Обећана земља јесте Царство небеско. Ми га постајемо достојни кроз бестрашће и познање.
35. Мислени Египат је мрак страсти, у који се нико не спушта уколико најпре не пострада од глади.
36. Испуњавај ухо своје духовним речима, те ћеш свој ум удаљити од нечистих помисли.
37. По природи је благ и мудар само Бог. И ум који се постара може по причешћу бити сличан.
38. Спутаваш стомак, сан, гнев и језик, те се неће о камен спотаћи нога твоја (Пс.90,12).
39. Старај се да подједнако заволиш сваког човека, те ћеш одједном прогнати све страсти.
40. Виђење чулног заједничко је уму и чулу. Познање, пак, мисленог својствено је само уму.
41. Ум не може да почне да се бави мисленим [стварима] уколико најпре не пресече склоност ка чулима и чулном.
42. Чуло је природно пристрасно везано за чулност. Расејавајући се њиме, оно расејава и ум.
43. Предај чуло у службу уму и немој му давати времена да га расејава.
44. Када се деси да ум скрене пажњу на чулне [ствари], предухитри његово расејавање чулима тиме што ћеш га уздићи ка умом разумевању предмета.
45. Знак да се ум бави мисленим [стварима] јесте презир према свему што ласка чулима.
46. Стремећи мисленом сагледавању, ум има неоступну сладост.
47. Ум који се обогатио познањем Јединога, свакако ће себи потчинити чула.
48. Немој дозвољавати своје уму да кружи око чулних [ствари], како се не би накупио и уживања и туге који су им својствени.
49. Код оних чији је ум увек заузет Божанственим предметима, и страдални [тј. желатељни и раздражајни] део душе постаје божанствено оружје.
50. Ум не може да се испуни познањем уколико се пре тога страдални [тј. желатељни и раздражајни] део душе не украси врлинама које су му својствене.
51. Ум постаје стран свету када савршено одбаци везу са чулним.
52. Основна особина словесног дела душе треба да буде стална заузетост познавањем Бога, а страдалног [тј. желатељног и раздражајног] дела - љубав и уздржање.

53. Ум не може увек бити заузет нечим чулним уколико за њега није везан страшћу.
54. Савршен је ум који је испуњен познањем. Душа је, пак, савршена уколико се учврстила у врлини.
55. Склоност ума ка чулноме чини да постаје роб телесних уживања.
56. Ум напушта место познања када се страдални [тј. желатељни и раздражајни] део душе удаљи од својих врлина.
57. Ми смо примили власт да будемо чеда Божија (Јн.1,12). Међутим, то не можемо постати уколико са себе не свучемо страсти.
58. Нека нико не мисли да је на делу постао чедо Божије уколико у себи није стекао божанствене црте.
59. Уподобљавање доброј или злој нарави чини нас синовима Бога или сатане.
60. Мудар човек је онај ко пази на себе и жури да се очисти од сваке прљавштине.
61. Окорела душа не осећа чак ни кад је бичују. Она ни према добротвору своје нема саосећања.
62. Онај ко је обучен у нечисто рухо бива избачен са свадбе Божије и постаје заједничар таме најкрајње (Мт.22,12-13).
63. Онај ко се боји Бога стара се за своју душу и избегава зло друштво.
64. Не може примити милост Божију онај-ко га је напустио да би служио уживањима.
65. Реч Исуса Христа је да *нико не може два господара служити* (Мт.6,24), без обзира што ми можда и нећемо да јој верујемо.
66. Душа која се оскрнавела од страсти постаје груба. Без паљења и одсецања она неће бити способна за веру.
67. Огрубелима су потребне страшне муке, с обзиром да без јаких болова не могу смекшати.
68. Разуман човек брине о својој души и посредством добровољних мука избегава невољне муке.
69. Брига о души јесу злопаћење (подвизи самоумртвљавања) и смирење, ради којих Бог опрашта све грехе.
70. Похота и гнев умножавају грехе, док их уздржање и смирење бришу.
71. Туга по Богу срце чини скрушеним. Њу порађа страх од адских мука.
72. Туга по Богу чисти срце и удаљава га од нечистих уживања.
73. Трпљење је трудољубивост душе. Уколико постоји трудољубивост, нестаје сластољубивост.
74. Сваки грех се чини ради уживања. Свако праштање бива због злопаћења и туге.
75. Промислом Божијим се произвољним боловима подвргава онај ко не намерава да се покаје и подвргне произвољним боловима.
76. Христос је Спаситељ целог света. Он је људима даровао покајање на спасење (Мт. 4,17).
77. Покајање рађа испуњавање заповести, а испуњавање заповести чисти душу.
78. Очишћење душе је ослобођење од страсти. Ослобођење од страсти, пак, рађа љубав [према Богу].
79. Чиста душа воли Бога. Чист је и ум који се ослободио незнања.
80. За заповести Божије се подвизавај чак до смрти. Јер, очистивши се кроз њих, ти ћеш ући у живот.
81. Користи се телом као слугом заповести, пазећи да је, по могућности, несластољубиво и без болести.
82. Побуна тела се дешава због немара у молитви, уздржању у храни и добром безмолвију.
83. Добро безмолвије рађа добра чеда - љубав, уздржање и чисту молитву.
84. Читање и молитва чисте ум, а љубав и уздржање чисте страдални [тј. желатељни и раздражајни] део Душе.
85. Држи се увек истог уздржања како кроз неравномерност не би упао у оно што му је супротно.

86. Одредивши себи правило, немој потом бити неверан. Јер, онај ко га криво тумачи [избегавајући да га спроводи], сам себе вара.
87. Страсне душе су мислени запади. Јер, у њима је већ зашло Сунце правде.
88. Син Божији је онај ко се Богу уподобио у благодати, мудрости, сили и правди.
89. Болест душе је зла склоност. Њена смрт, пак, јесте грех који се изврши на делу (Рим. 5,12).
90. Мислено нестицање је савршено бестрашће. У њему се ум удаљава од свега што је овдашње.
91. Поштуј све што је везано за душевну врлину: тиме се доноси плод правде.
92. Сагледавање мислених [ствари] јесте, како кажу, бестелесно, с обзиром да је потпуно страни вештаству и сваком облику.
93. Четири састојка се састоје из вештаства и облика. Из њих се састоје и тела која су из њих састављена.
94. Слово које је из човекољубља постало тело (Јн. 1,14) није изменило оно што је било, нити променило оно што је постало.
95. За једног Христа говоримо да се [састоји] из Божанства и човештва и да је у Божанству и у човештву, те да је из две природе и у два природата.
96. Једну Ипостас исповедамо у Христу, нераздељиво сједињену из две природе.
97. У Христу славимо јединствено и нераздељиво Лице и исповедамо несливено сједињење двеју природа.
98. Поклањамо се јединственој триипостасној суштини Божанства и исповедамо једносушну Свету Тројицу.
99. Три Ипостаси имају [три] особености: Очинство, Синовство, Происхођење. Заједнички су им, пак: суштина, природа, Божанство и благодат.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
БЛАЖЕНИ АВА ТАЛАСИЈЕ

АВА ТАЛАСИЈЕ ПРЕЗВИТЕРУ ПАВЛУ,
О ЉУБАВИ, УЗДРЖАЊУ И ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

СТОСЛОВ ТРЕЋИ

чији акростих гласи:

*Злом не треба сматрати оно што оптерећује плот, а чисти душу, него
оно што рањава савест, а наслађује тело.*

1. О Ономе ко је по природи добар, добро умуј, и о сваком човеку помишљај добро.
2. На Дан суда ћемо дати одговор пред Богом за речи, дела и помисли.
3. Навикнутост на врлину или зло нагони нас да говоримо и чинимо добро или зло.
4. Ум који је захваћен страстима помишља неприличности: његове мисли се откривају у речима и делима.
5. Злој мисли претходи страст, узрок страсти су чула, а узрок њиховог рђавог коришћења јесте, очигледно, ум.
6. Затварај чула, бори се против помисли и оружјем заповести уништавај своје страсти.
7. Старо зло захтева дуготрајан подвиг. Јер, укореењена навика се не помера брзо са свог места.
8. Трајан подвиг уздржања и љубави, трпљења и безмолвија уништава [страст] која се налази у нама.
9. Чешће покрећи ум на молитву, па ћеш растерати помисли које се врзмају око срца.
10. Подвижништво захтева трпљење и храброст. Јер, сластољубље се може прогнати једино дуготрајним злопаћењем.
11. Напоре подвижништва лакше ћеш испунити уколико све будеш радио са мером и по правилу.
12. Држи увек исту меру у подвизима и без велике нужде не нарушавај установљено правило.
13. Љубав и уздржање чисте помисли, а сагледавање и молитва обарају сваку охолост која устаје (2.Кор.10,5).
14. Чиста савест је дело подвижничких напора, тј. поста, бдења, трпљења, великодушности.
15. Онај ко благодушно трпи ударе невољних искушења постаје смиреноуман, искусан и крепак у нади.
16. Трпљење се душевна жеља за напорима. Оно се састоји у прихватању произвољних напора и невољних искушења.
17. Подношење невоља растапа зло, а трпљење до краја га потпуно искорењује.
18. Напори чине да осећања злопате, а туга које се услед њих рађа изгони сластољубивост.
19. Постоје четири основне страсти које премудри промисао користи једну против друге.
20. Сластољубље се уништава доласком туге, а страх од адских мука чини да вене похота.
21. Благоразумни ум учи вежба своју душу, а тело навикава на сваки подвиг.

22. Ревнуј да монахом покажеш не само свог спољашњег, него и унутрашњег човека. То ћеш [постићи] кроз очишћење обојице од страсти.
23. Прво одрицање јесте ослобађање од ствари [тј. имовине], а друго и треће - ослобађање од страсти и незнања.
24. Онај ко жели, лако ће се ослобађа ствари. Међутим, неопходан је велики труд да бисмо се ослободили мисли о њима.
25. Онај ко је обуздао похоту, изаћи ће на крај и са гневом. Јер, у њој је узрок гневног раздражења.
26. Шта, дакле? Јесмо ли се очистили од страсних помисли и јесмо ли окусили чисту и невештаствену молитву?
27. Ум је велики уколико се ослободио од страсти, уколико се уклонио од свега постојећег и уколико пребива у Богу.
28. Онај ко напредује мудрује о три [ствари]: о заповестима, о догматима и о вери у Свету Тројицу.
29. Ум који се ослободио од страсти креће се у истанчаним помислима, у сагледавању бића и у самој светлости.
30. У нашим душама се крију најгоре страсти. Оне се пројављују када се изобличи њихова дела.
31. Дешава се да је ум понекад неузнемирен услед стицања извесног степена бестрашћа. Ипак, он остаје неискусан, услед одсуства ствари [делатног упражњавања].
32. Страсти се покрећу под дејством три [ствари]: од сећања [на предмете са којима су везане], од састава [телесних сокова] и [деловањем] чула, као што је речено.
33. Ум који затвори чула и уравни телесни састав има само једну борбу, тј. против сећања.
34. Покрети страсти долазе кроз чула уколико нема уздржања и духовне љубави.
35. Умерени пост, бдење и певање Псалама уравни телесни састав.
36. Три ствари очигледно кваре добар састав тела: одсуство реда у узимању хране, промена ваздуха и напад демона.
37. Страсна сећања слабе од молитве, читања, уздржања и љубави.
38. Најпре чула затвори безмолвијем, а потом се против сећања бори оружјем врлина.
39. Зло разума је злоупотребљавање појмова, а делатни грех јесте злоупотребљавање ствари.
40. Злоупотреба помисли и ствари је њихово нечастиво и неправедно коришћење.
41. Неприличне страсти су ланци којима се ум везује за чулне ствари.
42. Савршено бестрашће има онај ко није страсно везан нити за ствари, ни за сећања на њих.
43. Добра душа чини добро ближњему. Уколико наиђе на незахвалност, она се показује великодушном, те стрпљиво подноси чак и страдање од [онога коме чини добро].
44. Зле помисли су право зло. Онај ко их се није одрекао, неће се научити познању.
45. Онај ко слуша Христа ходи у светлости, а онај ко га подражава стиче исправљење.
46. Злопамћење је губа душе. Оно настаје или услед бешчашћа, или штете, или помисли подозрења.
47. Господ ослепљује ум завидљивца стога што се неправедно жалости због добра ближњега.
48. Душа склона клевети има трорезни језик, будући да рањава и себе, и онога ко слуша, а понекад и оклеветаног.
49. Незлопамтив је онај ко се искрено моли за наноси оца увреде. Од злопамћења се, пак, избавља онај ко не штеди дарове своје непријатељу.
50. Мржња према ближњему јесте смрт за душу. Ето шта има и шта себи причињава душа клеветника.
51. Униније долази од немара душе. Немарна је, пак, душа која је болесна сластољубљем.

52. Онај ко воли Исуса одаје се напорима. Постојаност у њима изгони униније.
53. Душа јача у подвижничким напорима. Чинећи све са мером, она прогони униније.
54. Онај ко је загосподарио над стомаком исушује похоту. Њего и ум не робује блудним помислима.
55. Ум уздржљивога јесте храм Светога Духа, а ум стомакоугодника - станиште гавранова.
56. Преједање рађа похоту за разним јелима, а глад и прост хлеб чини слатким.
57. Од зависти се избавља онај ко се у себи радује са оним коме завиде. Друге, пак, избавља од зависти онај ко скрива оно због чега му се може завидети.
58. Удаљавај се од онога ко живи немарно, макар га многи сматрали великим.
59. Нека ти трудољубив човек буде пријатељ, те ћеш себи наћи заштиту.
60. Немарни је себе продао многим господарима. Он живи како га они воде.
61. Немарност се у време мира према теби односи као пријатељ, а за време искушења устаје на тебе као непријатељ.
62. Пре него што се подигну страсти, она је спремна да за тебе положи душу своју. Када, пак, навале страсти, оно ти узима душу.
63. Запуштена земља зараста у трње, а немарна душа се пуни нечистим страстима.
64. Благоразумни ум обуздава своју душу, изнурује тело и потчињава страсти.
65. Видљиви покрети указују на унутрашње. као што плодови обелодањују непознато дрво.
66. Речи и дела изобличују лицемера. Они обнаружавају и скривеног лажног пророка.
67. Бесловесни ум не васпитава своју душу: он је удаљава од љубави и уздржања.
68. Узрок неприличних појмова јесте лоша нарав, подржавана гордошћу и надменошћу.
69. Наведеноме су још својствени лицемерје и злоћа, као и подлост, подсмешљивост и најрђавија лаж.
70. Такви људи робују и зависти, дрскости, гневу, тузи и злопамћењу.
71. Такав је пут оних који живе у немарности и такве се ризнице крију у мени.
72. Злопаћење и смирење спасавају душу и ослобађају је од поменутих страсти.
73. Знак разумног ума јесте корисна беседа, а знак добре душе - врлинско дело.
74. Просвећен ум износи мудре речи, а чиста душа у себи узгаја божанствене помисли.
75. Помисли ревнитеља се поучавају у премудрости: његове речи просвећују слушаоце.
76. Душа у коју су заложене врлине узгаја благе помисли. Душа, пак, у коју су заложене зле склоности рађа неприличне помисли.
77. Страсна душа је радионица злих помисли и из своје ризнице износи зло (Мт.12,35).
78. Добра ризница је врлинска навика и добар ум из ње износи блага.
79. Ум који је покретан Божанском љубављу узгаја добре мисли о Богу. Онај пак, који је покретан самољубљем рађа све супротно.
80. Ум који је покретан љубављу према ближњем, непрестано о њему мисли добро (1.Кор.13,5). Онај пак, који је покретан супротним, увек у њему претпоставља нешто лоше.
81. Врлине су узрок добрих помисли, узрок врлина су заповести, а узрок њиховог испуњавања јесте произвољење.
82. Врлине и пороци, који постоје у души или који је напуштају изазивају добро или лоше расположење, покрећући је на помисли које су супротне једне другима.
83. Узрок злих помисли јесу страсти, узрок страсти јесте непослушност заповестима, узрок непослушности јесте прелест чула, а прелести - непажња ума на делу чувања чула.

84. Код оних који напредују добра расположења још увек могу да буду смењена супротним. Код савршених, пак, та расположења су непромењива.
85. Снага душе се састоји у неизмењивој врлинској навици. Онај ко ју је стекао је говорио: *Ко ће нас раставити од љубави Христове* (Рим.8,35).
86. Претходник свих страсти јесте самољубље. Након свих долази гордост.
87. Три главне похотне помисли имају свој извор у страсти самољубља.
88. Те три помисли јесу: стомакоугађање, таштина и среброљубље. Из њих излазе све остале страсне помисли, премда не све заједно.
89. Стомакоугађању следује блуд, а таштини - гордост. Остале иду за њима трима.
90. За свим трима, дакле, иду: туга, гнев, злопамћење, завист, униције и остале...

МОЛИТВА

91. Владико свих, Христe, избави нас и од погубних страсти и од помисли које рађају.
92. Тебе ради смо саздани, да у теби будемо блажени, настанивши се у рај који си засадио.
93. Садашње бешчашће смо сами навукли на себе, блаженој сладости претпоставивши погубну.
94. Стога смо сами у себи примили казну, уместо вечног живота наследивши смрт.
95. Као што си увек гледао на нас, Владико, и до краја [милостиво] гледај на нас. Као што си благоволео да се оваплотиш нас ради, тако нас и спаси све.
96. Јер, ти си дошао да спасеш нас пропале. Немој нас одвајати од удела оних који су се спасли.
97. Васкрсни душе и спаси тела, чистећи нас од сваке скверни.
98. Раскини ланце страсти који нас спутавају, као што си растерао војске нечистих демона.
99. И избави нас њихове тираније, како бисмо послужили теби јединоме, Светлости вечној.
100. Тада ћемо, по васкрсењу из мртвих, са анђелима чинити јединствен блажени и вечно неразрушиви хор.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
БЛАЖЕНИ АВА ТАЛАСИЈЕ

АВА ТАЛАСИЈЕ ПРЕЗВИТЕРУ ПАВЛУ,
О ЉУБАВИ, УЗДРЖАЊУ И ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

СТОСЛОВ ЧЕТВРТИ

чији акростих гласи:

*Него, моли се усрдно Богу нашем
да се избавимо како од правог,
тако и од умишљеног зла.*

1. Онај ко је свој ум избавио од љубљења и миловања тела, Животворним Духом је умртно дела телесна (Рим.8,13).
2. Немој мислити да ћеш се ослободити од склоности ка телесном уколико се твој ум још бави оним што је својствено телу.
3. Телу су својствена чула и све што је чулно. И души су својствени ум и оно што је мислено.
4. Одвоји своју душу од чула и чулнога, па ће твој ум почети да пребива у Богу, те да се бави духовним предметима.
5. Богу су сродна умна бића, која се само умом спознају. Чула и све чулне ствари су, пак, створени да служе уму.
6. Нека ти чула и чулне ствари служе за духовно сагледавање, а не за задовољавање телесних похота.
7. Нареджено ти је да умртно дела телесна како би кроз напорне подвиге васкрсао своју душу умртно телесним уживањима.
8. Нека Бог буде твој господар, а ти господари над чулима. Будући добар, немој давати да над тобом влада оно што је горе од тебе.
9. Бог је вечан, бескрајан и неограничен. Он је онима који га слушају обећао вечна, бескрајна и неисказива блага.
10. Уму је својствено да пребива у Богу и да умује о Њему, о Његовом промислу и о Његовом Страшном суду.
11. Ти имаш власт да изабере једно или друго. Буди на страни бољег, па ћеш себи потчинити лошије.
12. Као творевине благога Бога, добра су чула и добро је оно што је чулно. Ипак, они никако не могу да се упореде са умом и оним што је умно.
13. Владика се створио словесно и умно биће, које је способно за познање свега и Њега самог. Чула и оно што је чулно Он је саздао да би служило у те сврхе.
14. Неумесно да непотребни слуга себи потчини доброг господара. Тако је неумесно и да се словесни ум потчињава трулежном телу.
15. Уколико не влада над чулима, ум ће преко њих пасти у грех. Прелешћен чулним уживањем, он обично рађа неприличност.
16. Држећи у власти своја чула, чврсто затварај и сећање. Јер, утисци која су добијени посредством чула путем сећања поново покрећу страсти.
17. Замарај тело и чешће се моли, па ћеш се ускоро ослободити неутемељених помисли.
18. Непрестано се поучавај у Речима Божијим. Трудољубиво упражњавање те врсте искорењује страсти.

19. Од лутања међу страстима ум избављају читање, бдење, молитва и псалмопојање.
20. Пролеће буди биљке у живот. И бестрашће подстиче ум на познање постојећег.
21. Испуњавај заповести, па ћеш стећи мир. Заволи Бога, па ћеш добити познање.
22. Ти си осуђен да хлеб познања једеш у болном напору и у зноју свог лица.
23. Немар је праоца довео до пада. Лишивши га рајских утеха, он га је осудио на смрт.
24. И ти својој Еви нареди да се чува змије како ти, прелешћена, не би дала да окусиш од забрањеног плода.
25. Душа по природи оживљава тело. И душу оживљавају врлина и познање.
26. Онај ко мисли да је мудар личи на безводни облак, кога носе ветрови таштине и гордости.
27. Бежећи од сујете, чувај се и блуда, како не би, избегавајући почести, пао у бешчашће.
28. Избегавајући таштину, погледај ка Богу, како не би запао у самомњење или блуд.
29. Таштини је својствено да делује ради показивања, а гордости да понижава друге и да се гневи.
30. Избегавајући стомакоугађање, чувај се човекоугађања које се лукаво труди да покаже бледило твога лица.
31. Диван је пост који се радује **скромном јелу**, који је задовољан оскудном трпезом и који избегава човекоугађање.
32. Постећи до вечери, немој се пресићавати како не би испало да зидаш оно што си тек разрушио.
33. Уздржавајући се од вина, немој пити много ни воде, иначе ћеш свеједно блуду пружити вештаство [тј. храну].
34. Гордост нас наговара да не тражимо Божију помоћ, дасе уздамо у себе и да се уносимо над људима.
35. На расположењу су два средства против гордости. Уколико се она не искористе, невољно ће наићи треће, које је веома сурово.
36. Гордост прогоне молитва са сузама, избегавање да се било ко понизи и невољне скорби.
37. Уразумљавање кроз искушења јесте духовни жезал: он учи смиренумљу онога ко се уноси у својој неразумности.
38. Умно је не потчинити се помисли онога ко нас тајно наговара против ближњега.
39. Баштован који не брине о корову гуши раст поврћа. И ум који не чисти помисли, губи плодове подвижничког труда.
40. Разуман је онај ко слуша савет, нарочито када га по Богу даје духовни отац.
41. Онај ко је умртвљен страстима не може да разуме савет, нити је способан да се потчини духовном руководству.
42. Онај ко не прима савет не корача правим путем, него стално лута преко стрмина и провалија.
43. Монах јесте ум који се одрешо од чулнога и који сластољубивој помисли не дозвољава да му изађе на очи.
44. Лекар је ум који је сам себе излечио, те оним чиме је излечио себе лечи и друге.
45. Тражи врлину, а потом се старај да је не изгубиш, како не би живео срамно и умро немилосрдно.
46. Господ наш Исус Христос је свима даровао светлост. Међутим, они који му не верују сами себе држе у мраку.
47. Немој сматрати да је мала ствар лишити се врлине: на тај начин је смрт ушла у свет.
48. Послушно испуњавање заповести јесте васкрсење мртвих, будући да је живот природна последица врлине.
49. За умртвљивањем ума кроз преступање заповести нужно иде и смрт тела.

50. Преступивши заповест, Адам је потпао под смрт. Спаситељ је, будући послушан, умртно смрт.
51. Умртно грех како не би васкрсао мртав и како из мале смрти не би прешао у велику.
52. Спаситељ се оваплотио због Адамовог преступа, тј. да би, разрешивши клетву, све васкрсао.
53. Из овог живота у вечни прелази онај ко је умртно страсти и ослободио се незнања.
54. Проучивши Писмо наћи ћеш заповести. Испунивши речено, ослободићеш се од страсти.
55. Испуњавање заповести чисти душу. Очистивши се, она постаје причесница светлости.
56. Дрво живота јесте познање Бога. Причестивши се њим, чисти остаје бесмртан.
57. Почетак делатног живота јесте вера у Христа, а крај - љубав према Богу.
58. Исус Христос је Господ и Бог наш, који нам је даровао веру у Њега ради задобијања вечног живота.
59. Он нам се јавио, сјединивши Божанство са душом и телом, како би, као Бог, избавио од смрти и душу и тело.
60. Стекнимо веру како бисмо доспели до љубави, из које се рађа светлост познања.
61. По стицању вере следи страх Божији, уздржање одуживања, трпљење бола, нада у Бога, бестрасност, љубав.
62. Из искрене љубави рађа се природно познање. После њега наступа испуњење врховне жеље, тј. благодат богословља.
63. Ум страсти обуздава силом страха Божијег, верујући у Бога и у Његове опомене и обећања.
64. Од онога коме је дарована вера очекује се уздржање. Утврдивши се, оно рађа трпљење, које подржава трудољубиве навике.
65. Знак трпљења јесте љубав према напорима. Ослањајући се на њих, ум стиче наду да ће добити оно што је обећано и избећи оно чиме се прети.
66. Очекивање будућих добара сједињује ум са очекиваним. Живећи у том споју, он заборавља на садашња добра.
67. Онај ко је окусио од очекиваног, напушта садашње. Тада, наиме, он све своје жеље предаје томе што је пробао.
68. Будућа добра је обећао сам Бог. Онај ко му је поверовао жели будуће као да је садашње.
69. Знак да ум живи у очекиваним добрима јесте покушај да у себи утврди потпуни заборав садашњих ствари и да напредује у познању будућих блага.
70. Добро је бестрашће коме нас учи Бог истине, одасвуд о њему уверавајући богољубиву душу.
71. Добра која су припремљена наследницима обећања јесу превечна, пре свих векова и изнад сваког ума и речи.
72. Саобразимо се са правилима благочашћа како бисмо се удаљили од страсти и како не бисмо отпали од наде.
73. Исус Христос је један од Свете Тројице. Његов сунаследник треба и ти да будеш.
74. Онај кога је Бог научио познању постојећег неће имати тешкоћа да верује Писму у ономе што предсказује.
75. Налазећи ум ослобођен од страсти, Свети Дух га сразмерно тајно уводи у познање онога чему се надамо.
76. Сагласно са очишћењем ума, душа се руководи и ка познању Божанских Речи.
77. Онај ко је долично уредио тело своје и ко се упражњава у Божанственом познању, самим познањем се све више и више чисти.
78. Ум који почиње да се бави мудрољубљем о Божанским стварима, започиње од вере. Крећући се и ходећи међу тим стварима, он опет долази до вере, према више.

79. Приметили смо да почетак мудрољубља о Божанственом прати страх, док његов крај предупредује љубав,
80. Ум који почиње да се бави мудрољубљем полази од пажљиве вере и достиже до богословља, које се простира иза граница сваког ума и које одређују као незаборавну веру и сагледавање скривених ствари.
81. Речи о Богу, које сагледавају свети, не односе се на оно што је Он, него на оно што је око Њега.
82. Све речи о Богу могу бити или потврдне или одричне.
83. Тако се суштина, Божанство, благод и друге сличне речи изричу потврдно, а беспочетно, бескрајно, неограничено и сличне одрично.
84. С обзиром да је Света Тројица суштина која је изнад сваког ума и речи, тј. скривено Божанство, све што може да се мисли о Њој има наведени [тј, одрични карактер].
85. Као што се верује у јединствено Божанство Свете Тројице, тако се исповедају и Три Лица јединственог Божанства.
86. Потврдни и одрични наведени [изрази] односе се уопштена Три Лица Свете и Јединосушне Тројице. Потврдни [изрази] су већином везани за посебна својства сваког Лица, а одречни за заједничку [суштину].
87. Лична својства Божанских Ипостаси су Очинство, Синовство и Происхођење, и друга која се приписују појединачном.
88. Ипостас одређују као суштину са личним својствима. Тако свака Ипостас има и оно што је заједничко суштини и оно што је својствено њој самој.
89. Оно што се изриче као опште у Светој Тројици по одрицању просуђује се као важније. У односу на својства Ипостаси није тако. Међу њима, како је већ речено, нека су потврдна, адруга одречна, као на пример нерођеност и рођеност, и слична. Нерођеност означава да се Отац није родио, а рођеност значи да се Син родио.
90. Изрази и именованја се користе да би се разјаснило оно што се сагледава око суштине Свете Тројице, као што је речено (уп. 81.). Оно што се тиче [саме суштине] јесте непознатљиво уму и неисказиво речима: то зна једино сама Тројица.
91. Као што се једна суштина Божанства назива триипостасном, тако се Света Тројица исповеда једносушном.
92. Отац се сагледава као беспочетни и као почетак. Беспочетан је као нерођен, а почетак као Родитељ Сина и Исходитељ Духа Светог, који су произашли од Њега по суштини и који превечно постоје у Њему.
93. Уздижући се до Тројице, јединица остаје јединица, и Тројица, свдећи се до јединице, остаје Тројица. То и јесте зачуђујуће!
94. Син и Дух Свети се не исповедају као беспочетни, премда су вечни. Они нису беспочетни будући да се према Оцу односе као према почетку и извору. Вечни су, опет, јер од вечности сапостоје Оцу, један рођењем, а други исхођењем.
95. Јединствено Божанство Свете Тројице држе неразделјивим и чувају несливеним Три Ипостаси јединственог Божанства.
96. Лично својство Оца јесте нерођеност, Сина - рођеност, Духа Светога - исхођење. Начело Сина и Светога Духа које се помиње не сматра се временским. Та и како би? Напротив, хоће да се истакне Начело из кога (као светлост из сунца) имају вечно постојање. Јер, Они из Њега произилазе по суштини, премда и нису после Њега.
97. Лична својства Ипостаси се увек сагледавају као непокретна и неизмењива, док је општа суштина или Божанство - неразделјиво.
98. Исповедамо Јединицу у Тројици и Тројицу у Јединици, тј. као неразделјиво неразделјиву и неразделјиво сједињену.
99. Један се почетак у Божанству сагледава, тј. Отац, као почетак Сина и Духа, Родитељ и вечни, бескрајни, безгранични, једносушни и неразделјиви извор савечних. Он је Творац, Промислитељ и Судија

свих твари, кроз Сина у Светом Духу. Јер, речено је да је све од Њега, кроз Њега и ради Њега (Рим.11,36). Њему слава у векове. Амин.

100. Сина и Светога Духа исповедамо савечним, али не и сабеспочетним Оцу. Они су савечни стога што сапостоје са бескрајним Оцем. Они, пак, нису беспочетни будући да нису безузрочни, с обзиром да из Њега произилазе, као светлост из сунца, премда и нису после Њега, као што рекосмо. Они се називају беспочетним када се мисли на почетак у времену, како се не би помислило да подлежу времену Они од којих произилази време. Они, дакле, нису беспочетни у односу на Узрок, али су беспочетни у односу на време, с обзиром да но стоје пре сваког времена и века, с обзиром да су изнад сваког века и времена, с обзиром да је од Њих произишао сваки век и време, као и све што садрже век и време и с обзиром да су, као што смо рекли, савечни са Оцем. Њему заједно са Њима припада слава и сила у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ ТЕОДОР, ЕПИСКОП ЕДЕСКИ

Кратко сведочанство о њему

Теодор је син молитава и виђења својих родитеља, становника Едесе. Када је почео да се школује, он није показивао способност за учење, Стога се молио Богу да му отвори разум. Једном се за време Литургије сакрио под свету трпезу, где му је неки дечак, нахранивши га саћем, усладио усамљеност. Сазнавши за догађај, епископ који је свештенодејствовао посветио је Теодора за чтеца. И он је остао у обитељи, где је лако и слободно изучавао тадашњи круг наука код општег наставника Софронија. Са осамнаест година он је остао без родитеља. Потом је поделио своје имање сиромашнима, оставивши један део сестри. Са двадесет година је отишао у Обитељ светога Саве која се налази близу Јерусалима, где је дванаест година провео у општежићу. Затим је двадесетчетири године провео као затворник. Из његовог затвора су га извели по захтеву патријарха Антиохије и патријарха Јерусалима. Потом је био рукоположен за епископа града Едесе. Када је стигао у Едесу, све своје снаге је упрегао на добро Цркве и верника. Међутим, његови напори су наилазили на велике препреке од стране муслимана који су владали градом, те јеретика, који су били главни живаљ. Видећи узалудност својих напора, па чак и опасност за свој живот, свети Теодор је кренуо у Багдад, код калифа Мавије, да моли за милост. Излечивши калифа од болести, он га је наговорио да изда заповест Киликији, Сирији и Месопотамији, да врате Едеској Цркви њену имовину и да не ометају обраћање у Православље. Када се вратио у Едесу, православна паства га је радосно дочекала. Она се потом множила, захваљујући обраћањима јеретика. Ревносни, Богом вођени пастир је благотворно управљао њоме. Осетивши да му се приближава смрт и желећи да почине у својој пређашњој усамљеничкој келији, он је отишао у Палестину. На месту својих пустињачких подвига он је ускоро и уснуо у Господу, 9. јула, када се и слави његов спомен. У Цариграду је тада, у IX веку владао Михаил са мајком Теодором.

Пажњи читалаца предлажемо сто душеспасоносних поглавља које је он саставио на молбу старца обитељи, док је још живео као затворник. О њима састављачи грчког Добротољубља пишу: "Не можемо са сигурношћу казати да ли је свети Теодор оставио за собом и неке друге списе. Сто поглавља која је трудољубиво саставио ми смештамо заједно са другим списима отаца који су посвећени трезвоумљу. Он је добро описао дело свештеног трезвоумља. Она могу донети богату духовну корист онима који их са достојном пажњом буду читали".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ И БОГОНОСНИ ОТАЦ НАШ ТЕОДОР,
ВЕЛИКИ ПОДВИЖНИК И ЕПИСКОП ЕДЕСЕ
СТО ДУШЕКОРИСНИХ ПОГЛАВЉА

1. Пошто смо се благодаћу благог Бога, одрекавши се сатане и његових дела, сјединили са Христом у почетку у бањи препорода, а потом поново у монашким заветима, [потрудимо се] да испуњавамо Његове заповести. Од нас се наведено тражи не само због двоструког обећања, него и због природног дуга. Бог нас је, наиме, у почетку саздао веома добрим. Стога смо дужни да и будемо добри. Грех је ушао у нас због наше непажње и у нама произвео оно што је противприродно. Ипак, по својој великој милости, Бог нас је поново призвао и као Бестрасни обновио својом страшћу. Испупљени ценом Крви Христове, ми се избављамо од древног престапа праоца. Према томе, неће бити ништа велико уколико постанемо праведни. Напротив, уколико отпаднемо од праведности, бићемо достојни жалости и осуде.

2. Добро дело које је лишено исправне вере јесте потпуно мртво и недејствено. И сама вера без праведних дела не спасава нас од вечног огња. Јер, Господ говори: *Ако ме неко љуби*, заповести моје *држаће* (Јн.14,23). Стога, уколико љубимо Господа и верујемо у Њега, испуњавајмо Његове заповести како бисмо добили вечни живот. Уколико, пак, презремо испуњавање наредби којима се покорава сва творевина, ми себе не можемо назвати вернима, премда смо почаствовани изнад сваке твари. У том случају ћемо се једини од свих показати као непослушни наредбама Творца и као незахвални Добротвору.

3. Испуњавајући Христове заповести, ми ништа не чинимо за Њега, коме ништа није потребно и који, заправо, даје сва добра. Напротив, ми сами себи чинимо добро будући да њима добијамо вечни живот и наслађивање неизрецивим благима.

4. Онај ко нас омета у испуњавању заповести Божијих, макар био и отац, или мати, или било ко, треба да нам постане одбојан и мрзак. Иначе ћемо и ми чути: *Који љуби оца или матер*, или било кога од људи, *већма него мене, није мене достојан* (Мт.10,37).

5. Принудимо се колико год можемо да испуњавамо заповести Господње како не бисмо били везани неразрешивим узама злих похота и душегубним уживањима. Иначе ће и на нас да се примени осуда која је изречена бесплодној смокви: *Посеци је! Зашто и земљу да слаби* (Лк.13,7). Јер, каже, *свако ко добра рода не рађа сече се и у огањ баца* (Лк.3,9).

6. Онај ко бива побеђиван похотама и уживањима и креће се у свету, убрзо ће упасти у мреже греха. Грех који је једном учињен јесте исто што и ватра у сувој трави, или камен који се котрља са брда, или водени ток који се шири уливањем нових притока. Све то на сваки начин води погибли онога ко живи грешно.

7. Док живи противприродно [услед греха], душа постаје дивља, испуњавајући се трњем уживања. Она постаје станиште необичних звери, као што је речено: *Онде ће се упокојити онокентаури, онде ће јеж подизати младунчад и демони ће се сусретати са онокентаурима* (Ис.34,14-15), што представља различите нечасне страсти. Када се, пак, поврати у своје природно стање (што зависи од њене воље све док је везана за тело), душа припитомљава себе марљивим трудољубљем и животом у складу са законом Божијем. Звери које су се гнездиле у њој ће се разбежати да би јој пришли чувари нашег живота, тј. анђели, правећи од њеног обраћења дан веселја. И благодат Светога Духа ће сићи на њу, учећи је познању да би се очувала у добру и да би га увећала.

8. Молитву оци називају духовним оружјем без кога не треба излазити у борбу, како не бисмо били заробљени и одведени у непријатељску земљу. Међутим, чисту молитву не може да стекне онај ко се није приљубио уз Бога са исправним срцем. Он, наиме, даје молитву ономе ко се моли и човека учи познању.

9. Од нас не зависи да ли ће страсти узнемиравати душу и изазивати борбу. Међутим, од нас зависи да ли ће се страсне помисли задржавати у нама и покретати страсти. Прво је безгрешно, с обзиром да не зависи од нас. Друго нам, међутим, доноси венце (уколико се смело супротставимо и победимо), или нас подвргава мукама (уколико из ошамућености и страшљивости будемо поражени).

10. Постоје три опште страсти из којих се рађају све остале: сластољубље, среброљубље и славољубље. Њих следе пет других духова злобе. Од њих се, најзад, рађа велико мноштво страсти и сви видови многообразне рђавости. Онај ко је победио три начелника и вође, уједно је савладао и других пет, а за њима покорава и све страсти.

11. Када се сећамо онога што смо учинили под дејством страсти, душа се изнова мучи. Уколико се страсне успомене сасвим избришу из срца и више га не изазивају значиће да су нам пређашњи греси опроштени. Јер, све док се душа страсио креће очигледна је власт греха.

12. Телесне и вештаствене страсти обично слабе и вену услед телесних злоупотреба, док се душевне и невидљиве уништавају смиреноумљем, кротошћу и љубављу.

13. Страсну похоту исушује уздржање и смиреноумље, пламени гнев укроћује љубав, а помисли које лутају сакупља усредсређена молитва заједно са сећањем на Бога. На тај начин се чисте три дела душе. Исправљајући их, и божанствени апостол говори: *Старајте се да имате мир са свима и светост, без које ни?о неће видети Господа* (Јев.12,14).

14. Неки се налазе у недоумици да ли да кажу да помисао покреће страсти, или да страсти покрећу помисао. Јер, једни кажу једно, а други друго. Ја, пак, сматрам да помисли долазе од страсти. Јер, да у души нема страсти, ни страсне помисли је не би узнемиравале.

15. Демони који непрестано ратују против нас имају обичај да нас ометају у врлинама које можемо да вршимо с обзиром да су по мери наших снага, и да нас наговарају да се прихватамо оних које надмашују наше снаге и које нису благовремене [тј. за које нисмо дорасли]. Оне који напредују у послушању они наговарају да се лате дела безмолвника, а безмолвницима и отшелницима дошаптавају да се држе општежителног правила. На исти начин они поступају и када су у питању друге врлине. Међутим, нама не треба да су непознате њихове подвале. Ми, наиме, знамо да је добро оно што се чини у своје време и са мером, те да је штетно све што је неумерено и неблаговремено.

16. Оне који се крећу у свету и сусрећу са предметима страсти, демони нападају и наговарају на грешна дела. Оне, пак, који живе у пустињама у којима су ретки [наведени] предмети, они узнемиравају помислима. Други [вид] борбе је много тежи од првог. Јер, за борбу која бива са предметима неопходни су и време, и место, и остале повољне околности. Напротив, ум се лако креће и тешко заграђује [од спољашњих утицаја]. Како бисмо се супротставили у нетелесној борби дата нам је чиста молитва и наложено нам је да у њој непрестано пребивамо. Она јача ум за подвиг који се врши и без учешћа тела.

17. Указујући на потпуно умртвљивање страсти, апостол говори: *А који су Христови, распеше тело са страстима и жељама* (Гал.5,24). Јер, тек када умртвимо страсти, уништимо похоте и мудровање тела потчинимо духу, ми узимамо на себе крст и идемо за Христом. Удаљавање [од света] није ништа друго до умртвљивање страсти и јављање живота сакривеног у Христу.

18. Они који страдају од побуне тела смрти (Рим.7.24) и напуштају непрестану борбу са њим, не треба да осуђују тело, него саме себе. Јер, да му нису давали снаге и побринули се да задовоље његове похоте, они не би толико страдали. Или можда не виде оне који су распели своје тело са страстима и похотама, и који на смртном телу своје носе умирање Исусово. Они га имају као помоћника у добру, а не као противника: оно је, наиме, покорно и управља се законом Божијим. Нека и они поступају на сличан начин, те ће и они уживати у истом миру.

19. Свако слагање помисли са било којом забрањеном похотом, тј. нагињање ка уживању представља грех за монаха. Јер, у почетку помисао помрачује ум преко страдалног дела, а потом се душа слаже са уживањем, подлежући у борби. То је, дакле, слагање које је, како рекосмо, грех. Уколико се наведено стање продужи, родиће се такозвана страст који мало по мало доводи до греха на делу. Због тога пророк хвали оне који разбијају о камен децу вавилонску (Пс.136,9). Значење реченога је јасно за онога ко је разуман и разборит.

20. Као служитељи љубави и мира, анђели се радују нашем покајању и напредовању у врлини. Стога се они старају да нас испуне духовним сагледавањима, помажући нам у сваком добру. Напротив, као проналазачи гнева и злобе, демони се радују када се смањује врлина. Њихов труд представља увлачење наших душа у срамна маштарења.

21. Вера је добро благог расположења. Она у нама рађа страх Божији, који нас учи испуњавању заповести, тј. делању. Из делања, опет, ниче часно бестрашће. Чедо бестрашћа, најзад, јесте љубав која

и представља испуњење свих заповести, везујући их и држећи их све заједно.

22. Када је здраво, телесно чуло осећа болест која га захвата. Онај, пак, ко је не осећа, пати од безосећајности. И ум чија је делатност неповређена познаје своју снаге и види откуда на њега надиру најмучније страсти. Он стога у том смеру управља своје најјаче супротстављање. Страшно је, међутим, уколико своје дане проводи у безосећајности, слично ономе ко се против непријатеља бори ноћу услед чега не види његове покрете.

23. Наше силе ће дејствовати у складу са својом природом уколико се словесна [сила] душе упорно усмери на сагледавање врлина, уколико се желатељна сила веже за наведено сагледавање и за Онога ко нам га пружа, тј. за Христа Господа, и уколико се раздражајна сила наоружа против демона.

24. Према светом Григорију Богослову, словесна душа се састоји из три дела. Он је врлину словесне силе назвао разборитошћу, разумношћу и мудрошћу. Врлину раздражајне силе је назвао храброшћу и трпљењем, док је врлину желатељне силе означио као љубав, целомудреност и уздржање. Праведност је, пак, раширена у свима, учећи их да дејствују на одговарајући начин. Разборитошћу се, дакле, [душа] супротставља противним силама, бранећи врлине, целомудреношћу бестрасно гледа на ствари, љубављу чини да волимо све људе као саме себе, уздржањем ограничује свако уживање, а храброшћу и трпљењем се наоружава за невидљиву борбу. Такво је благозвучно сазвучје душевне свирале.

25. Онај ко се труди око целомудрености и ко цезне за блаженом чедношћу (која без погрешке може да се назове бестрашћем), нека злопати и поробљује тело, призивајући смиреноумно Божанствену благодат, те ће добити жељено. Онај, пак, ко храни своје тело не уздржавајући се у јелу и пићу напатиће се од духа блуда. Много воде гаси пламен. И глад, тј. уопште речено, свако уздржавање са душевним смирењем гаси распаљеност тела и срамна маштарења.

26. Нека од твоје душе, христољупче, сасвим одступи страст злопамћења. Никако немој дозволити да се у теби настани било какво непријатељство. Јер, злопамћење које се гнезди у срцу личи на ватру која тиња у слами. Напротив, ти треба да се усрдно молиш за онога ко те је увредио и да му чиниш добро колико и чиме можеш, како би своју душу избавио од смрти и како се не би лишио смелости у молитви.

27. У душама смиренних почива Господ, а у срцу гордих - страсти бешчашћа. Јер, највише моћи против нас њима пружају високоумне помисли. Напротив, блажено смирење у највећој мери из душе заједно са кореном чупа њихов коров. Стога је оно оправдано названо страстоубицом.

28. Нека се твоја душа чисти од злих успомена и нека се просвећује добрим помислима, држећи увек на уму изреку да у време изласка [из тела] сластољубиво срце представља тамницу и ланце, а трудољубиво - отворена врата. Јер, чисте душе, по изласку из тела, прате анђели, руководећи их ка блаженом животу. Напротив, душе које су се упрљале и које се нису очистиле покајањем, авај, преузимају демони.

29. Прекрасна је глава која је украшена драгоценом дијадемом са блиставим индијским камењем и бисером. Међутим, неупоредиво је лепша душа која је богата познањем Бога, која је просвећена светлим сагледавањима и која у себи има Пресветог Духа. Ко може достојно да опише лепоту такве блажене душе!

30. Немој дозволити да се гнев и јарост настане у твојој души. Јер, речено је: *Јаростан муж је ружан* (Прич. 11,25), *док у срцу кротких почива мудрост* (Прич. 14,33). Уколико страст гнева завлада твојом душом, они који живе у свету ће се показати као бољи од тебе. Ти ћеш, пак, бити покривен срамотом као неискусан монах.

31. У сваком искушењу и у свакој борби нека ти молитва буде непобедиво оружје. На тај начин ћеш победити благодаћу Христовом. Ипак, она треба да буде чиста, како нам заповеда наш премудри учитељ, говорећи: *Хоћу, дакле, да се мужеве моле на сваком месту, подижући свете руке без гњева и двоумљења* (1.Тим.2,8). Према томе, онај ко је немаран према молитви, биће предан искушењима и страстима.

32. Написано је да *вино весели срце човека* (Пс.103,15). Ти си, међутим, обећао да ћеш плакати и ридати. Стога удаљи од себе такво весеље, па ћеш бити обрадован духовним даровима. Уколико се, пак, будеш увесељавао вином, проводићеш живот заједно са срамним помислима и много туговати.

33. Немој мислити да празници постоје ради пијења вина. Напротив, они [су установљени] ради обнове ума и душевне чистоте. Пунећи утробу јелима и пићима, у ствари ћеш прогневити Онога коме је празник

посвећен.

34. Нама је заповеђено да стално бдијемо у псалмопојању, молитвама и читању, нарочито у дане празника. Монах који бди, истанчава свој разум ради душекорисних сагледавања, док неумерено спавање огрубљује ум. Међутим, пази да се за време бдења не упушташ у празне повести и лукаве помисли. Јер, боље је да спаваш, неголи да бдиш у испразним разговорима и помислима.

35. Смрт ће обрести и онај ко у својој крили храни змију и онај ко гаји зле помисли у свом срцу. Један ће умрети од отровног уједа у тело, а други од смртоносног отрова који је примио у душу. Ми без одлагања убијамо род отровнице. Исто тако не би требало да дозволимо злим помислима да се рађају у срцу, како се потом не бисмо горко напатили.

36. Чиста душа оправдано може да се назове изабрани сасуд, и затворени врт (Пес.4,12) и престо осећања (Прич. 12,23). Међутим, душа која је оскрнављена нечистотом јесте препуна смрдљиве прљавштине.

37. Од искусних и делатних стараца сам чуо да се лукаве помисли у души рађају од украшавања у одећи, од преситог трбуха и штетних разговора.

38. Похлапа за имовином не треба да се настани у души подвижника. Јер, монах са многим имањем јесте брод који опушта воду, који премећу таласи многих брига и који на крају тоне у дубину жалости. Болест среброљубља рађа многе страсти, због чега је са правом названа кореном свих зала.

39. Нестицање и ђутање су две ризнице сакривене на пољу монашког живота. *Иди продај све што имаш и подај сиромасима*, те ћеш стећи то поље. Ископавши благо, потруди се да га пажљиво сачуваш како ти га не би уграбили. На тај начин ћеш се обогатити неукрадивим богатством.

40. Пошто си почео да живиш заједно са духовним оцем, и пошто си осетио корист од његове близине, немој допустити да те било ко удаљи од љубави према њему и од живота са њим. Немој га осуђивати ни за што и немој говорити о њему лоше, макар те грдио, па чак и тукао. Затвори уво своје за оне који почну да говоре против њега. Ни у ком случају се немој дружити са оним ко га грди, како се на тебе не би наљутио Господ и како те не би избрисао из књиге живих.

41. Подвиг послушања се заснива, како смо упознати, на одрицању од свега. Онај ко му се посветио треба да се огради са три оружја: са вером, надом и свеуважаваном и Божанственом љубављу. Заштићен њима, он ће успешно моћи да се подвизава добрим подвигом и да стекне венце правде.

42. Немој бити судија поступака свог [духовног] оца, већ испуњавај његове заповести. Јер, демони имају обичај да ти указују на његове недостатке, како би затворили твоје уши за његове поуке. На тај начин ће те или удаљити са [подвига] као слабог и плашљивог борца, или ослабити помишљу неверовања и разлењити за сваки вид врлине.

43. Онај ко не слуша заповести оца престапа најзначајније своје завете. Онај, пак, ко је стекао послушање и одсекао своју вољу ножем смиренумља испуњава (у мери која зависи од њега) оно што је при многим сведоцима обећао Христу.

44. Пошто смо много разматрали, јасно смо увидели и уверили се да онима који се подвизавају у послушању оцима веома завиде непријатељи нашег живота, тј. демони. Они на њих шкргућу зубима и смишљају најразличитије замке. Шта све не чине, шта све не подмећу како би их одвојили од отачких недара? Они им налазе наизглед оправдане поводе [за непослушање], стварају незадовољство, побуђују мржњу према оцу, његове поуке представљају као замерке, а његове замерке као оштре стреле које се забадају у срце. "Зашто си, кажу, будући слободан, изабрао да будеш роб под влашћу немилосрдног деспота? Докле ћеш да трпиш узе, не видећи светлост слободе". Потом му подмећу помисли [о вредности] гостопримства, служења болесницима и старања о сиромасима. Најзад, они претерано хвале подвиг безмолвија и потпуног усамљивања, сејући коров сваке друге врсте у срце подвижника благочашћа са [намером] да га измаме из духовног окриља отачког. Уколико га извуку из тихог пристаништа, они га бацају у море које је разјарено душегубном буром. Узевши га под своју власт као заробљеника, они га терају да делује по њиховим лукавим прохтевима.

45. Налазећи се у послушању [духовноме] оцу, никад немој да сметнеш са ума лукавост непријатеља и противника твојих. Немој заборављати ни обавезе, ни обећања која си дао пред Богом. Нека те не победе поруге, нека те не уплаши изобличавање, подсмех и грдња, нека те не савлада мноштво лукавих помисли. Немој се уклањати од очинске строгости, немој презрети благи јарам смирења дрским

самодопадањем и осорошћу. Напротив, положивши у срце реч Господњу да ће се спасти онај ко претрпи до краја (Мт. 10,22), са трпљењем хитај у подвиг који ти предстоји, гледајући на Исуса, Начелника и Савршитеља вере (Јев.12,1-2).

46. Стављајући злато у топионицу, златар га чини чистијим. Предајући се подвизима потчињавања и жежен невољама живота по Богу, монах почетник се са трудом и великим трпљењем учи послушању. Спаливши у себи лошу нарав, он се испуњава смирењем и постаје светао и достојан небеских блага, тј. нетрулежног живота и блаженог краја у коме је уклољена свака патња и уздисај и у коме је непрестана радост и весеље.

47. Исправна и дубоко усађена вера рађа страх Божији. Страх Божији нас учи испуњавању заповести. Јер, речено је: "Испуњавање заповести постоји само при присуству страха". Из испуњавања заповести се и састоји делатна врлина, које је почетак сагледатељне. Плод, пак, њихов јесте бестрашће. Кроз бестрашће се у нама рађа љубав. О љубави, најзад, љубљени ученик говори: *Бог је љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива и Бог у њему* (1.Јн.4,16).

48. Монашки живот је заиста прекрасан и добар. Он је заиста прекрасан и добар уколико се проводи у границама и законима које су му поставили његови начелници и предводници, научени Духом Светим. Јер, Христов војник треба да буде без вештастава, те да није заокупљен никаквим светским замислима и делањима, као што говори апостол: *Ниједан се војник не уплиће у послове обичног живота, да би угодио војводи* (2.Тим.2,4).

49. Монах, дакле, треба да буде без ствари, да је бестрасан, да је далеко од сваке лукаве похоте, да није сладокусац, да се не опија, да није лењ, ни среброљубив, сластољубив, ни славољубив. Онај ко се не удаљи од свега наведенога неће моћи исправно да води анђелски живот. За оне, пак, који поступају сходно наведеним правилима, монашки живот је благи јарам и лако бреме, с обзиром да божанствена нада све чини лаким. Сладак је тај живот, пријатна су његова дела, добро је његов удео: он се неће одузети од душе која га је стекла.

50. Уколико си се одрекао светских брига и примио монашки подвиг, немој да желиш богатство наводно ради давања милостиње. Јер, и та [намера] је прелест ђаволска која води таштини. Она, наиме, наговора ум на бављење многим пословима. Јер, чак да имаш само хлеб и воду, ти можеш да стекнеш награду за гостопримство. Најзад, да ни њих немаш, ти ћеш заслужити награду за гостољубље уколико госта дочекаш у добром расположењу и пружиш му реч утехе. У Јеванђељу је, наиме, Господ посведочио да је сиромашна удовица са своје две лепте умногоме превазишла произвољење и жељу богатих.

51. Речено се односи на оне који живе у безмолвију. Они, пак, који се налазе у послушању код [духовног] оца треба само једно да имају на уму, тј. да ни у чему не одступају од његових заповести. Јер, испуњавајући их како треба, они испуњавају све што се од њих тражи. У супротном, они који одступају од тачног испуњавања свог дуга [као послушника] остају неискусни за било који вид врлине и духовног живота.

52. Ево ти мога савета, христољупче: заволи странствовање, избегавајући бригу о збивањима у својој земљи. Немој се везивати бригама о родитељима и љубављу према рођацима. Бежи од борављења у граду и стрпљиво седи у пустињи, говорећи са пророком: *Удаљих се бежећи и настаних се у пустињи* (Пс.54,8).

53. Тражи места која су усамљена и удаљена од света. Немој се бојати уколико у њима влада недостатак и одсуство најнеопходнијих ствари. Уколико те непријатељи окруже као пчеле или љуте осе, нападајући те свим могућим помислима, немој се страшити, немој им окретати ухо своје, и немој напуштати поприште борбе. Напротив, све храбро претрпевши, понављај и говори: *Трпећи потрпех Господа, и обрати на ме пажњу, и услиша мољење моје* (Пс.39,2). На тај начин ћеш угледати велика дела Божија, заступништво, старање и свако друго спасоносно промишљање.

54. Пријатељи треба да су ти, христољупче, људи који су корисни и који потпомажу [напредак] твог живота. Јер, Писмо говори да ти пријатељи буду мирни мужеви, духовна браћа, свети оци, за које је Господ рекао: *Ко изврши вољу Оца мога који је на небесима, тај је брат мој и сестра и мати* (Мт.12,50).

55. Немој желети различита и скупа јела и немој се њима наслађивати. Јер, казано је: *Она која се одала насладама, жива је умрла* (1-Тим.5,6). Ако је могуће, избегавај да једеш до сита чак и проста јела. Јер, писано је: *Немој да те заведе насићивање стомака* (Прич.24,15).

56. Ако си изабрао безмолвички живот, немој себи дозволити да често боравиш ван келије. [Боравак ван келије] је веома штетан с обзиром да одузима благодат, помрачује размишљање и слаби чежњу. Стога је и речено: *Обмана похоте мења незлобиво срце* (Муд.4,12). Прекини односе са многима како ти ум не би постао многобрижан, нарушавајући поредак безмолвија.

57. Седећи у келији, немој своје дело обављати бесловесно, проводићи време у нераду. Јер, како кажу, онај ко путује без циља узалуд се труди. Напротив, стекни навику доброг делања, сабирај свој ум, пред очима имај увек последњи, тј. смртни час, мисли о таштини света (тј. како је привлачна, премда - нестална и ништавна), помишљај о невољи страшног давања одговора (тј. о љутим тужиоцима који ће представљати наша дела, речи и мисли које су нам нудили и које смо прихватили), размишљај о пакленим мучилиштима (у којима ће бити затворене душе), представи себи велики и страшни дан (тј. дан општег васкрсења, и нашег стајања пред Богом и коначне одлуке нелажног Судије), замисли будуће муке грешника (тј. њихов стид и грижу савести, удаљавање од Бога и гурање у вечни огањ, неуспављивог црва и таму без светлости, где су плач и шкргут зуба) и у мисли призови и сва друга мучилишта, не престајући да стењеш и сузама заливаш своје лице, одећу и место на коме седиш. Ја сам, наима, видео да су сличним мислима многи стицали обилни плач и на диван начин чистили све силе своје душе.

58. Помишљај, такође, на добра која су припремљена праведницима, на стојање са десне стране Христа, на благословени глас Владике, на наслеђивање Царства небеског, на дар који превазилази сваки ум, на најслађу светлост, радост без краја коју не прекида никаква туга, на небеске обитељи, на живот са анђелима и на све друго што је обећано онима који се боје Господа.

59. Те помисли треба да те хране, да лежу и да устају заједно са тобом. Гледај да их никада не заборављаш. Ма где се налазио, свој ум немој одвајати од сећања на њих. На тај начин ће лукаве помисли бежати од тебе, а божанствене утехе ће испуњавати твоју душу. Душа која није ограђена таквим мислима не може да постигне безмолвије. Јер, извор у коме нема воде узалуд носи своје име.

60. Начин, пак, живота безмолвника треба да је следећи: пост (колико год снаге дозвољавају), бдење, спавање на голој земљи и свако друго злопаћење ради будућег покоја. Јер, како говори Писмо, *страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити* (Рим.8,18). Нарочито је неопходна чиста, непрестана и непрекидна молитва: она је чврст бедем, тихо пристаниште, чувар врлина, истребљење страсти, добро настрojeње душе, очишћење ума, покој уморних, утеха оних који плачу. Молитва је разговор са Богом, сагледавање невидљивог, осведочење у тражено, анђелски живот, напредовање у добру, потврда наде. Ту царицу врлина, подвижнице, потражи и свим се силама постарај да је задржиш код себе: моли се дан и ноћ, било да си тужан, било да си радостан. Моли се са страхом и трепетом, са бодрошћу и трезвоумљем како би Господ примио твоју молитву. Јер, Писмо каже: *Очи су Господње на праведнима и уши Његове на молитву њихову* (Пс.33,16).

61. Неко од древних је умесно и веома тачно рекао да од демона који нас нападају у борбу најпре ступају они којима су поверене жеље стомакоугађања и који нас наговарају на среброљубље и на таштину. Сви остали, идући позади, преузимају оне које су први ранили.

62. И заиста, на основу посматрања ми смо познали да се не дешава да човек упадне у грех или страст уколико га претходно није ранио један од наведене тројице. Стога је на ове три помисли ђаво наводио и Спаситеља. Међутим, будући изнад њих, Господ је наредио ђаволу да се удаљи, и нама, као благи и човекољубиви Владика, дарујући победу над њим. Он се, наима, обукао у тело по свему слично нашем, али без греха (Јев.4,15), и показао нам незаблудиви пут безгрешности. Идући њиме, ми у себи обликујемо новог човека, који се обнавља према лику Онога који га је саздао (Кол.3,10).

63. Реч Давидова нас учи да демоне мрзимо савршеном мржњом, с обзиром да су непријатељи нашег спасења. Она је веома прикладна у делу стицања врлина. Ко је, дакле, онај ко савршеном мржњом мрзи непријатеље? Онај ко не грешни ни на делу, ни разумом. Све док су њихови омиљени сасуди (тј. узроци страсти) у нама, ми нећемо успети да их замрзимо. Сластољубиво срце у себи не може да држи мржњу према њима.

64. Свадбено рухо је бестрашће словесне душе која се удаљила од уживања, одрекла свих неумесних прохтева, и потпуно се посветила богољубивим мислима и најчистијим сагледавањима. Међутим, чим попусти бешчасним страстима и почне да се њима бави, она се лишава руха целомудрености и облачи у исцепане и прљаве рите. У Јеванђељу је потврђено да је онај коме су везане руке и ноге и који је бачен у таму најкрајњу (Мт.22,13) имао рухо саткано од помисли и дела које је Слово [Господње] сматрало недостојним божанствене и нетрулежне свадбе.

65. Неко од мудрих је тачно рекао да помисао самољубља као неки тиранин (које све мрзи) јесте прва у страшној [унутрашњој] борби. За њом следе три, а за њима пет које плене наш ум.
66. Било би необично да онај ко једе до ситости стекне бестрашће. Уосталом, ја бестрашћем не називам удаљавање од греха на делу (што представља уздржање), него пресецање у корену излажења из разума страсних помисли (што представља чистоту срца).
67. Лакше је очистити душу која није чиста, неголи вратити здравље души која се једном очистила, па се потом поново прекрила ранама (страсти). Они који су се скоро одрекли светског метежа лакше достижу бестрашће (ма у какве иначе грехе упадали). Они, пак, који су већ *окусили добру Реч Божију* (Јев.6,5) и хитали путем спасења тешко постижу бестрашће уколико поново скрену ка греху. Њих, наиме, [спречавају] рђава навика и зао обичај, као и демон туге који се смешта код зенице ока, непрестано представљајући идоле греха. Међутим, ревностна и трудољубива душа може да обави оно што је тешко у садејству са Божијом благодаћу, која је човекољубиво милостива према нама и која нас стално позива на покајање. Оне који се враћају она штедро и милостиво прима, као што смо научили из јеванђелске приче о блудном сину.
68. Нападе и замке ђаволске нико од нас није у стању да избегне сопственим снагама, већ само са непобедивом силом Христовом. Стога се испразно варају они који се надимају хвалећи се да сопственим подвизима и самовласношћу [тј. снагом своје воље] могу да савладају грех, који се у ствари савлађује само благодаћу Божијом. И светилник Цркве, Јован Златоусти, говори да људска намера није довољна уколико јој не дође помоћ одозго. И обрнуто, неће бити никакве користи од помоћи одозго уколико не буде [личног] напора. Речено се показује на примеру Јуде и Петра. Примивши велику помоћ, један није имао никакве користи с обзиром да није додао и своју вољу и напор. Петар је, међутим, показао ревност, али је пао с обзиром да није осетио помоћ одозго. Према томе, врлина је сплетена из оба [састојка]. Стога вас молим да не баците све на Бога и да се препустите спавању, нити да ревнујући помислите да ћете све учинити сопственим трудом.
69. Бог неће да смо безделатни услед чега не обавља све сам. Са друге стране, Он не жели да се надимамо, услед чега није све препустио нама. Уклањајући са обе стране оно што је штетно, Он је оставио само корисно. Добро нас учи псалмопојац, говорећи: *Ако Господ не сазида дом, узалуд се труде они који га зидају* (Пс.126,1). Није, наиме, могуће да човек наступа на аспиду и отровну змију и тури лава и змаја (Пс.90,12) уколико се најпре по својим силама не очисти и добије снагу од Онога ко је рекао апостолима: *Ево вам дајем власт да стајете на змије и скорпије и на сву силу вражију* (Лк.10,19). Стога нам је и наложено да у молитви Владици говоримо: *Не уведи нас у искушење, но избави нас од злога* (Мт.6,13). Уколико се силом и помоћу Христовом не избавимо од огњених стрела нечастивог и не достојимо бестрашћа, ми се узалуд трудимо мислећи да ћемо нешто постићи сопственом снагом или старањем. Према томе, онај ко жели да се одржи против лукавства ђаволског, да га учини безуспешним и да постане причесник славе Божије треба даноноћно са сузама, уздисајима, незаситом жељом и врелом душом да тражи Божију помоћ и Божанско заступништво. Онај ко жели да их стекне треба да своју душу очисти од сваког светског сладострашћа и од свих страсти и похота. О таквим душама је говорио Бог: *Уселићу се у њих, и живећу у њима* (2 Кор.6,16). И Господ је говорио ученицима: *Ако ме неко љуби, реч моју држаће, и Отац мој љубиће њега; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се настанити* (Јн.14,23).
70. Један од древних [стараца] је изрекао веома оштроумно и појмљиво слово о помислима: "Провери помисли на прагу срца, [тј. утврди] да ли су наше, или непријатељске. Наше и добре уведи у унутрашње одаје душе и чувај их као у неком безбедном скровишту. Противничке, пак, казни бичем словесног разума и одмах избаци, не дајући им да се скрасе чак ни у близини твоје душе. Најбоље је да их сасвим посечеш мачем молитве и божанственим поучавањем, како би истребљењем разбојника страх захватио и њиховог поглавара". Онај ко пажљиво испитује помисли јесте истински љубитељ [испуњавања] заповести.
71. Онај ко се труди да пресеке [помисли] које га нападају и смућују, нека наоружа мноштво сабораца за борбу. Саборци заправо јесу душевно смирење, телесни труд и свако друго подвижничко злопаћење, нарочито молитве из скрушеног срца са много суза, као што пева Давид: *Види смирење моје и труд мој, и опрости све грехе моје* (Пс.24,18), и: *Сузе моје немој прећутати* (Пс.38,13), и: *Бише ми сузе моје хљоб мој дан и ноћ* (Пс.41,4), и најзад: *Пиће своје са плачем мешах* (Пс.101,10).
72. Супарник нашег живота, тј. ђаво разним помислима покушава да у нашим очима умањи наше грехе, често их покривајући забором. И уколико се опустимо у напорима, ми више нећемо мислити на оплакивање својих падова. Ми, међутим, браћо, немојмо дозволити да заборавимо своје падове, чак ако нам изгледа да нам је већ опрштено због нашег покајања. Напротив, увек мислимо на своје грехе и

немојмо престајати да их оплакујемо. На тај начин ћемо, стекавши смирење као доброг сажитеља, избећи мреже таштине и гордости.

73. Нико нека не мисли да сопственом снагом подноси напоре и успева у врлини. Јер, узрочник сваког нашег добра јесте Бог, као што је узрочник свег зла - ђаво, који заводи наше душе. Стога, уколико учиниш нешто добро, благодари његовом Узрочнику. Уколико те, пак, сустигне неко зло, доведи га у везу са његовим поглаваром.

74. Онај ко је са познањем спојио делање јесте земљоделац достојан похвале, с обзиром да душевну њиву напаја са два најчистија извора. Познање, наиме, окриљује умну суштину сагледавањем најбољег, а делање умртвљује удове *који су на земљи: блуд, нечистоту, страст, злу похоту* (Кол.3,5). Пошто се они умртве, ничу прекрасни цветови врлине, и доносе обилне плодове Духа, тј. *љубав, радост, мир, дуготрпљење, благод, доброту, веру, кротост, уздржање* (Гал.5,22-23). Пошто је разапео тело са страстима и похотама, и целомудрени подвижник ће заједно са богоносним проповедником моћи да каже: *А живим - не више ја, него живи у мени Христос; а што сад живим у телу, живим вером Сина Божијега, који ме заволи и предаде себе за мене* (Гал.2,20).

75. Још нешто, христољупче, не треба да заборављаш. Страст која је у теби нашла место и укоренила се путем навике, у исту обитељ доводи и остале страсти. Страсти су супарнице међу собом, као уосталом и њихови узрочници, тј. демони. Међутим, када се ради о нашој пропасти, оне су сложне.

76. Онај ко чини да цвет тела увене подвизима и ко одсеца сваки његов прохтев заправо носи *ране Христове* на умртвљеном *телу своје* (Гал.6,П).

77. Крај подвижничких напора јесте покој бестрашћа, док је завршетак различитих сладости - страст бешчашћа.

78. Немој да помишљаш да дуготрајност твог монашког живота нешто значи и немој да се заробиш самопохвалом због трпљења у пустињи и суровости подвига, већ на уму држи реч Владике да си непотребни слуга и да још ниси испунио заповест. Заиста, све док се налазимо у овом животу ми нисмо избављени из прогонства. Напротив, ми још увек седимо на рекама вавилонским, још се мучимо у прављењу египатских цигли и још нисмо угледали обећану земљу, с обзиром да са себе нисмо скинули старог човека који пропада у варљивим жељама. Ми, наиме, још не носимо слику небеског, него - слику земљаног. Према томе, нема разлога да се хвалимо. Боље би било да плачемо и молимо се Ономе који може да нас спасе од окајаног ропства горком фараону, да нас ослободи од његове страшне тираније и уведе у благу обећану земљу, где ћемо на крају стећи покој у светилишту Божијем и где ћемо бити удостојени да станемо са десне стране величанствености Вишњега. Ми се добара која превазилазе сваки ум можемо удостојити једино по бескрајној милости Божијој, а не због неких наших наводних праведних дела. Стога немојмо престати да дан и ноћ проливамо сузе, подражавајући онога ко је рекао: *Уморих се у уздисању моме, сваку ноћ квасим одар свој, сузама својим постељу своју обливам* (Пс.6,7). Јер, *који су сејали са сузама, пожњеће у радости* (Пс.125,5).

79. Далеко отерај од себе духа причљивости с обзиром да се у њему крију свезлобне страсти. Од њега долази лаж, дрскост, исмејавање, шаљивост, срамни говор, булажњење. Уопште, речено је: *Причљивост не може избећи греха* (Прич.10,19). Муж ћутљиви је, међутим, престо чула (Прич.12,23). Најзад, и Господ је рекао да ћемо дати одговор *за сваку празну реч* (Мт.12,36).

80. Заповеђено нам је да онима који нас злослове, или грде, или на неки други начин нападају не одговарамо на исти начин него, напротив, да о њима добро говоримо и да их благосиљамо. Јер, када смо у миру са људима, ми ратујемо против демона. Напротив, када имамо злопамћење према братији и када их нападамо, ми смо у миру са демонима. Међутим, нама је речено да њих треба да мрзимо савршеном мржњом и да се непомирљиво боримо против н.их.

81. Избегавај да саплићеш ближњега лукавим говором како сам не би био саплетен свелукавим. Почуј, наиме, пророка који вапије: *Човека крвника и лукавог гнуша се Господ* (Пс.5,7), и још: *Уништиће Господ сва уста лукава и језик велеречиви* (Пс.11,4). Осим тога, избегавај да осуђујеш брата када падне, како се не би удаљио од добротe и љубави. Јер, онај ко нема добротe и љубави према брату није познао Бога. *Бог је љубав*, како узвикује Јован, син громова и љубљени Христов ученик (1.Јн.4,8). Кад је Христос и Спаситељ свих душу своју положио за нас, и ми смо дужни да полагамо душе за браћу (1.Јн.3,16).

82. Љубав се оправдано назива мајком врлина, главом закона и пророка. Прионимо на сваки напор да бисмо достигли преподобну љубав којом ћемо отргнути тиранију страсти, узнети се на небеса, ношени на

крилима врлине, и угледати Бога по мери људске природе.

83. Бог је љубав. Стога онај ко је стекао љубав у себи има Бога. Уколико је, пак, немамо, све нам је бескорисно. У том случају не можемо да кажемо да волимо Бога. Јер, свети Јован говори: *Ако ко рече: Љубим Бога, а мрзи брата својега, лажа је* (1Јн.4, 20), и опет; *Бога нико никада није видео: ако љубимо једни друге, Бог у нама пребива, и љубав је Његова савршена у нама* (1.Јн.4,12). Очигледно је да је љубав ствар која садржи сва добра (па и највеће) која се помињу у Светом Писму. Свака врста врлине која зближава и спаја човека са Богом зависи од љубави и од ње произилази, будући на неисказив начин њоме обухватана и чувана.

84. Примајући братију која нам долази у посету, ми не треба да сматрамо да нас ометају или да прекидају наше безмолвије, како не бисмо нарушили захтев љубави. Осим тога, указујући им гостопримство ми не треба да сматрамо да им чинимо услугу, већ пре треба да сматрамо да се нама чини услуга. [Гледајући на гостопримство] као на обавезу, ми треба да их угошћавајмо са молбом и радосним лицем, по примеру патријарха Авраама. И Богослов нас учи, говорећи: *Дечице моја, не љубимо речју ни језиком, него делом и истином. И по томе знамо да смо од истине* (1.Јн.3,18-19).

85. Имајући гостопримство као своје стално делање, патријарх је седео пред својим шатором и позивао пролазнике. Он је трпезу нудио свима, и нечастивима и варварима, уопште не правећи разлику. Стога се и удостојио дивног гостољубља, тј. да угости анђеле и Владику свих. И ми треба да се са свом усрдношћу и спремношћу побринемо за гостопримство како бисмо примили анђеле, па и самога Бога. Јер, Господ каже: *Кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте* (Мт.25,40). Свима треба чинити добро, нарочито онима који не могу да нам узврате (Лк. 14, 14).

86. Онај кога срце не прекорева у нарушавању заповести Божијих, или у немару, или у саглашавању са противном мишљу, јесте чист срцем и достојан да чује: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8).

87. Постарајмо се да васпитамо чула, нарочито вид, слух и језик, тј. да ништа не гледамо, не слушамо, нити говоримо са страшћу, већ све ради [душевне] користи. Јер, ти органи се најлакше клизају на грех уколико нису словесно васпитани. И обрнуто, они су најспремнији за дело спасења уколико су словесно управљани, усмеравани и вођени. Јер, уколико они постану неуредни, чуло мириса се опушта, чуло пипања се пружа са дрскошћу и наваљује небројено мноштво страсти. Уколико су, напротив, словесно усмеравани, у свему влада велики мир и непомућена тишина.

88. Чак и када се затвори у посуду, драгоцену миро својим миомирисом испуњава ваздух дома, пружајући уживање не само онима који стоје близу, него и онима који су удаљени. И миомирис врлинске и богољубиве душе се распростире из свих чула тела, показујући онима који гледају унутрашњу врлину. Онај ко види да језик не изговара ништа неумесно и непристојно, већ само добро и корисно слушаоцима, да су очи скромне, да слух не прима никакве непристојне мелодије ни речи, да ноге ступају прилично, да се лице не криви од смеха, већ је пре спремно за сузе и плач, свакако ће препознати обилан миомирис врлине који је смештен унутра. Стога и Спаситељ говори: *Тако да се светли светлост ваша пред људима, да виде ваша добра дела и прославе Оца нашега који је на небесима* (Мт.5,16).

89. Пут који је у Јеванђељу назвао тесним, Христос и Бог наш касније је именовало благим јармом и лаким бременим (Мт.7, 14; 11,30). Како, дакле, могу да се споје ствари које изгледају противречне? Наиме, по својој природи пут је суров и узлазан, док је по произвољењу оних који га спроводе и по доброј нади - жељен и вољен. За врлинољубиве душе он пре пружа уживање, неголи скорб. Стога можеш да видиш да они који су изабрали тесни и скорбни пут иду са већом одлучношћу, неголи они који иду по широком. Чуј и блаженог Луку који каже да су апостоли, пошто су их избили, из синедриона отишли са радошћу (Дап.5,40-41), насупрот природи бичева. Они, наиме, не причињавају уживање и радост, него патњу и бол. Бичеви ради Христа су, међутим, изазивали уживање. Неће бити чудно ако ради Њега и друго злопаћење и потчињавање тела изазове исти [учинак].

90. Мучени у ропству страсти, ми смо често у недоумици због узрока нашег страдања. Треба, наиме, да знамо да нам се ропство дешава због удаљавања од сагледавања Бога. Душу онога ко свој ум нерасејано прилепи уз Владику и Бога нашег, верни Спаситељ свих ће избавити из сваког страсног ропства, као што говори пророк: *Провиђах Господа преда мног свагда, јер је с десне стране мени, да не посрнем* (Пс.15,8). Шта је, међутим, слађе и безбедније од [околности] да се Господ увек налази са наше десне стране, штитећи нас, ограђујући нас и не дозвољавајући да посрнемо? Од нас, уосталом, зависи да ли ћемо речено постићи.

91. Добро су и непорециво оци рекли да човек не може наћи покоја уколико дубоко у себи не стекне мисао да у свету постоји само Бог и он, уколико ум његов не престане да се прелашћује било чиме, и уколико не чезне само за Њим, само уз Њега се прилепљујући. Такав ће заиста наћи покој и ослобођење од тираније страсти. *Прилепи се душа моја уз тебе, каже псалмопојац, а мене прихвати десница твоја* (Пс.62,9).
92. Самољубље, сластољубље и славољубље из душе изгоне сећање на Бога. Када престане сећање на Бога самољубље рађа незамислива велика зла, те у нас улази метеж страсти.
93. Онај ко из себе искорени самољубље лако ће, уз садејство Господње, победити и остале страсти. Јер, из самољубља се рађа гнев, туга, злопамћење, сластољубље и дрскост. Онај ко је савладан самољубљем, неизбежно ће подлећи и осталим страстима. А самољубљем називамо страсно расположење и љубав према телу и испуњавање телесних прохтева.
94. [Човек] жели непрестано и непрекидно да буде са оним што воли и одвраћа се од свега што га спречава да буде у додиру са њим. Очигледно је да и онај ко воли Бога чезне да стално буде са Њим и са Њим разговара. То се постиже чистом молитвом. О њој треба да побринемо свом снагом с обзиром да нас она по природи зближава са нашим Владиком. Такав је био онај који је изрекао: *Боже, Боже мој, ? теби јутрењујем. Ожедне тебе душа моја* (Пс.62,2). Заиста, Богу је поранио онај ко је удаљио свој ум од свега злог, будући неизлечиво рањен Божанственом љубављу.
95. Научили смо да се од уздржања и смирења рађа бестрашће, а од вере - познање. Њима душа узраста у расуђивању и љубави. Они, пак, који су у своја недра уселили Божанствену љубав, на крилима чисте молитве непрестано се успињу ка самом њеном врху, све док не достигну познање Сина Божијег и док не узрасту у човека савршена, у меру раста пуноте Христове (Еф.4, 13).
96. Делатном врлином се побеђује похота и обуздава гнев, а познањем и сагледавањем ум добија крила. Узневши се над свим вештаственим, он се одваја ка Богу и достиже истинско блаженство.
97. Први наш подвиг се састоји у смањивању страсти и њиховом савлађивању по мери сила. Други подвиг је стицање врлина како своју душу не бисмо оставили празном и без делања. Трећи подвиг духовног пута је трезвоумно чување плодова наших врлина и напора, будући да нам је заповеђено не само да трудољубиво деламо, него и да будно негујемо (уп. Пост.2,15).
98. Господ говори: *Нека буду бедра ваша опасана и светилке запаљене* (Лк.12,35). Добро опасивање бедара, уз чију помоћ постајемо спремни и покретни за рад, представља уздржање и смирење срца. Под уздржањем ја подразумевам удаљавање од свих страсти. Духовна светиљка је, међутим, чиста молитва и савршена љубав. Они који су се припремили на описани начин, заиста личе на људе који чекају свога Господара. Када Он дође и закуца на врата, они ће одмах отворити. Дошавши заједно са Оцем и Светим Духом, Он ће се населити у њима. *Благо слугама оним које господар дошавши нађе будне* (Лк.12,36-37).
99. Монах треба свим срцем и свим разумом као син да воли Бога. С друге стране, он као слуга пред Њим треба да осећа страхопоштовање и да му се потчињава, са трепетом испуњавајући Његове заповести. Он треба да гори духом, да буде обучен у свеоружје Светога Духа, да извршује све што му је заповеђено како би постигао сладост вечног живота, да је трезвоуман и да чува своје срце од злих помисли, да има добре мисли и да се држи божанственог поучавања, да свакодневно суди своје помисли и дела, допуњавајући оно што недостаје. Он ради својих успеха не треба да се узноси, него да се сматра непотребним слугом, који је изоставио много тога што је требало да уради. Он за све треба да благодари Светога Бога и да му приписује успехе свога живота. Он ништа не треба да чини из таштине или човекоугађања, већ да све твори тајно, очекујући похвалу само од Бога. Пре свега и изнад свега, он треба да душу огради Православном вером у све догмате Саборне Цркве, које су нам предали богопроповедници, апостоли и свети оци. Јер, оне који живе на наведени начин очекује велика награда, непролазан живот и неразрушиво станиште код Оца и Сина и Светога Духа, Јединосушног и Триипостасног Бога.
100. *Главно у свему што си чуо јесте: Бој се Бога и заповести Његове држи. У томе се састоји цео човек*, говори проповедник (Прол.12,13). "Укратко и сажето, каже он, указујем ти на пут спасења: *Бој се Бога и заповести Његове држи*". [Он не говори] о почетном страху од мука, него о савршеном, који усавшава [човека] и који смо дужни по љубави према Ономе који га је заповедио. Јер, уколико ми грех не чинимо само стога што се плашимо мука, јасно је да бисмо, имајући грехољубиво произвољење, грешили кад не би постојала казна. Уколико се, међутим, од зла не уздржавамо из страха од казне, него због одвратности према греху, ми већ вршимо врлине из љубави према своме Владици, бојећи се да не

скренемо. Плашећи се да не пропустимо неку од заповести, ми имамо чист страх, који бива ради самог добра. Он душе чини чедним, будући да је равнотан са савршеном љубављу. Онај ко га има и ко поштује заповести јесте целовит, тј. савршен човек, коме ништа не недостаје. Знајући, дакле, речено, бојмо се Бога и заповести Његове испуњавајмо како бисмо били *савршени и потпуни без икаквог недостатка* (Јак.1,4), имајући смирено размишљање и скрушено срце и непрестано узносећи Господу молитву божанственог Арсенија Великог: "Боже мој, немој ме оставити". Ништа добро нисам учинио пред тобом. Ипак, дај ми да по самилости твојој поставим добар почетак". Јер, све наше спасење зависи од штедрости и човекољубља Бога. Њему слава и сила и поклоњење. [Амин].

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ТЕОДОР
Кратко сведочанство о њему

Сагледатељно слово је достојно да заузме место међу другим аскетским списима због мудрих објашњења унутрашњих појава у нашем духовном животу и одговарајућих закључака за подвижнике.

Није познато ко је био аутор слова. У наслову је именован преподобни Теодор. Међутим, није јасно ко је он био. Видећи у тексту мисли које су сходне са онима које су садржане у поглављима светог Теодора Едеског, састављачи грчког Добротољубља су их приписали њему и сместили их одмах иза његових сто поглавља. Међутим, преосвећени Филарет Черниговски пише ("Учење о оцима", § 277, 10) да се слово може приписати светом Теодору Едеском само у виду претпоставке. И заиста, само слово за претпоставку не даје никаквог доказа.

Остављајући свакоме слободу да призна ауторство слова светом Теодору Едеском и сматрајући да је корисно свима који траже корист од читања. ми га, следећи грчко Добротољубље, смештамо одмах иза поглавља светог Теодора Едеског.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ НАШ ТЕОДОР
САГЛЕДАТЕЉНО СЛОВО

1. Врло је велик подвиг раскинути чврсте ланце и ослободити се поклоњења вештаству, те стећи навик у добру. Удаљавање од вештаственог заиста захтева храбру и смелу душу.
2. Наше старање не треба да буде посвећено само очишћењу од страсти (што у ствари не представља врлину, него припрему за врлину). Очишћењу од лоших навика треба додати и стицање врлина.
3. Очишћење душе за словесни део (по богословском одређењу) подразумева измену и потпуно напуштање ниских и варљивих црта, тј. животних брига и немира, злих склоности и неумесних навика, за желатељни део - избегавање стремљења ка вештаственом и одвраћање од чулног, тј. поковавање словесности, а за раздражајни део - избегавање узбуђивања због оног што се дешава.
4. После очишћења и умртвљења или подешавања најрђавијих сила, неопходно је и усхођење и обожење. Јер, пошто се удаљи од зла, [човек] треба да чини добро (Пс.33,15). При томе, он најпре треба да се одрекне самог себе, тј. да узме крст и да иде за Владиком ка крајњем стању обожења.
5. Шта представља усхођење и обожење? За ум оно је најсавршеније познање постојећег и Онога ко је изнад свега постојећег, по мери доступној људској природи. За вољни део оно је потпуно и непрестано стремљење и кретање ка првом добру. За раздражајни део оно је најделатнији, најупорнији и неопозиви покрет ка жељеном, коме никакве невоље не могу засметати у напредовању, који је незадржив и који се ни^ода не окреће натраг.

6. Покрет душе ка добру треба да буде утолико јачи од покрета ка злу, уколико мисаоне лепоте превазилазе чулне. Њено старање о плоти не треба да прелази обезбеђење неопходног ради задовољавања основних потреба за подржавање живота, како се организам не би довео до насилног растројства. Међутим, лако је донети речену одлуку, али је веома тешко спровести је у дело. Јер, без великог напора се не могу искоренити старе навике душе.

7. Учење било које вештине се не може замислити без зноја. И напрегнута усмереност ка блаженој природи [тј. Богу] достиже се многим и дуготрајним напорима, при чему воља најзад стиче навик у стремљења. При томе је неопходно велико противљење ума чулности, која га вуче наниже. Битка и борба против плоти не прекида се све до смрти. Додуше, понекад изгледа да се она смирује, услед кроћења гнева и похоте и потчињавања чула вишем познању ума.

8. Треба, међутим, приметити да непросвећена душа, која обично не користи помоћ Божију, не може заиста да се очисти, нити да се успне ка Божанственој светлости, као што је речено. Јер, речено се односи само на верне. Пошто речено захтева боље разјашњење, објаснимо укратко разлику у познању. Од овдашњих знања, једно је природно, а друго натприродно. Друго ће бити јасно из првог.

9. Природним се назива знање које душа стиче проучавањем и истраживањем творевине уз коришћење природних средстава и сила, по мери која јој је доступна с обзиром да је везана за вештаство. Јер, делатност ума слаби услед његове везе и мешања са телом, као што је речено у вези са чулима, маштом и умом. Ум, наиме, не може бити у непосредном додиру са мисаоним изгледима, већ му је за умовање неопходна машта, чија природа, међутим, јесте идолска, тј. као и грубих и просторних вештастава. Да би могао да схвати речено, ум који се налази у плоти има потребу за одговарајућим представама. Знање које ум може да постигне природним начином ми називамо природним.

10. Натприродно знање, пак, ум стиче путем који превазилази његова природна средства и силе, при чему [предмет] умовања превазилази ум који везан за плот. Оно је, заправо, знање које је својствено бестелесном уму. Њега даје Бог, када види да је ум очишћен од сваке вештаствене пристрасности и прожет Божанственом љубављу.

11. На тај начин се дели не само знање, него и врлина. Јер, неке врлине не премашају природу и са правом се називају природним, док друге произилазе од Првог Добра, које надвисује наше природне силе и стање, те треба да буду назване натприродним.

12. Природно познање и природну врлину може да има и непросвећен, али натприродне - никако. Јер, како би могао да их има кад не учествује у њиховом Узроку? Просвећени, пак, може да има обоје.

13. Заправо, натприродне врлине се не могу стећи уколико се претходно не стекну природне, док се натприродно знање може стећи и без природног. Треба, уосталом, знати и следеће: чула и машту имају и бесловесне (животиње), премда много ниже и мање од човека. Слично је и у односу на природне врлине и знања код непросвећеног и просвећеног: код просвећеног се они налазе у много бољем и вишем [стању], него код непросвећеног.

14. Осим тога, и знање које се назива природним, тј. које се бави врлинама и супротним стремљењима такође може бити двојак: просто (када онај ко мудрује нема искуства о расположењима, услед чега се често двоуми), и делатно (или одушевљено, када је знање потврђено искуством у расположењима, услед чега се никада не колеба и не дозвољава сумњу).

15. Потом, постоје четири [ствари] које се супротстављају уму приликом стицања врлина. Прво, поседовање навика које су јој супротне, које услед дуготрајности вуку ум да се приклони земаљскоме. Друго, деловање чула која пројављују чулну лепоту и ум повлаче за собом. Треће, слабљење умног делања као последица његове повезаности са телом. Јер, ум према мисленоме се не односи као вид према виђеноме и уопште као чуло према чулноме (при томе говорим о уму душе која је још увек у телу; напротив, бестелесни умови се делатније додирују са мисленим, неголи чуло вида са виђеним). Оштећено чуло вида не види јасно и разговетно оно што по природи може да види, већ облике видљивих ствари изображава нетачно и некако сливено. И ум наш схвата мислене [предмете], али не може заиста да сагледава мислене лепоте. Он стога не може ни да чезне за њима, будући да мера жеље зависи од мере познања. Он се, наиме, приклања чулним лепотама будући да их гледа са већом јасноћом. Он има потребу да се испуњава оним што изгледа лепо, било да се ради о нечем суштинском или не. Најзад, [четврто], искушења човекомрзних и нечистих духова. Они распростиру замке, авај, за душе по свим путевима. Није могуће изрећи њихов број и разноврсност, облик и начин, кроз чула, речи и ум, у свему што постоји. И када Онај ко је узео на плећа своја заблуделу овцу својим безмерним старањем не би

учинио да и они који су у Њега упрли своје очи буду изнад свих њих, ниједна душа никако не би могла да их избегне.

16. Да бисмо их избегли, неопходне су нам три [ствари]. Прво и највеће је да своје очи свом душом обратимо Богу, да иштемо помоћ из Његове руке, да сву наду полагамо на Њега и да смо искрено убеђени да ћемо неизбежно бити привучени супротним уколико се Он не заузме. Друго је да непрестано хранимо ум познањем (што, како претпостављам, служи као узрок и првог). Под познањем ја подразумевам сагледавање свега што постоји, и чулног и мисленог, какво је само по себи и какво је у односу према Првом Узроку, будући да од Њега и ради Њега постоје, а затим и сагледавање Узрока свега постојећег, по мери доступности, на основу онога што је око Њега. Јер, испитивање природе бића нас чисти од страсног расположења према њима и варљивости којима су обавијена, водећи нас ка њиховом почелу и омогућавајући нам да у прелепом, чудесном и величанственом као у огледалу видимо још лепше, чудесније и величанственије, или, боље речено, оно што превазилази сваку лепоту, чудесност и величанственост. Може ли разум који је увек окренут ка реченоме да не пожели истинско добро? Јер, кад он стреми ка нечему страном, утолико пре ће стремити ка своме. Зар ће душа која заволи речено дозволити себи да се веже уз нешто ниско, што је обично одваја од Љубљенога? Напротив, она ће бити незадовољна чак и самим животом у телу, који јој поставља препреке ка стицању добра. Речено је да ум нејасно види мислену лепоту у вештаству. Па ипак, и мали делић из пучине те лепоте и слабашна појава њеног зрачења може да убеди ум да прелети преко свега немисленог и да се устреми само ка њој, не допуштајући себи ни најмање да одступи од насладе њоме, макар морао да поднесе и многу горчину. Треће, пак, јесте умртвљење наше супруге - плоти. Иначе је немогуће јасно и разговетно угледати [мислену красоту]. Плот се, дакле, умртвљује постом, бдењем, спавањем на голој земљи, грубом и само најнеопходнијом одећом, болом и напором. На тај начин се плот умртвљује или, боље речено, сараспиње Христу. Поставши танка и чиста, лака и лакопокретна, она без тешкоћа и супротстављања прати покрете ума и успиње се заједно са њим ка ономе што је високо. Без реченога, свако наше старање се показује узалудним.

17. Ова часна тројица, уколико се усагласе, у души рађају скуп блажених врлина. У онима који су заиста украшени овом тројицом не може да се нађе ни траг злоће или недостатак неке од врлина. Могуће је да словесност трпи скорб због одбацивања новца и презирања славе. Јер, све док је везана за њих, душа се рањава многим страстима. Ја, међутим, тврдим са великом извесношћу да је немогуће да се душа уздигне горе уколико је привржена богатству и слави. Исто тако, душа која се довољно дуго подвизавала у наведеним трима [духовним делањима] и која их је усвојила као навику не може да се везује за [богатство и славу]. Уколико зна да ништа није истински добро осим Врховног [Добра], и уколико сматра да је и од осталих бића најбоље оно које највише личи на Прву Лепоту, како ће душа да воли и прихвата злато и сребро, или било шта друго од доњих ствари? Исто може да буде речено и за Славу.

18. Из речи нећемо изоставити ни [животне] бриге, које у највећој мери повлаче наниже. Јер, о чему би могао да брине онај ко ни за шта од овдашњег није везан страху или стремљењем? Облак брига се састоји од испарења главних страсти - сластољубља, среброљубља и славољубља. Онај ко се њих ослободио, ослободио се и брига.

19. Ономе што смо рекли не треба да недостаје ни разборитост, која представља други вид мудрости и силно узводи увис. Знање о врлинама састоји се од тачног разликовања добра и онога што му је супротно. За тако нешто је неопходна разборитост. Начин њеног коришћења ће показати искуство у борби са телом.

20. У нашој речи не треба да изостане ни страх. Јер, по мери увећања љубави, расте и страх. Колика је нада да се стекне благо, толики је и страх да се оно не изгуби. [Нада обично] много више погађа душу оних који су рањени љубављу, неголи претње безбројним мукама. И као што његово стицање представља блаженство, тако и његово губљење представља највећу несрећу.

21. Како би се продужила наша реч, треба да испитамо и сврху. Јер, све што постоји од своје сврхе добија разликовање својих делова и њихове међусобне односе. Сврха нашег живота јесте блаженство или Царство небеско или Царство Божије. Оно не обухвата само гледање Царствене Тројице, него и примање Божанског изливања, тј. трпљење обожења. Тим изливањем се допуњава оно што нам недостаје и усавршава несавршено. Допуњавање недостајућег Божанским изливањем и јесте храна мислених [бића]. [У реченоме] је присутно непрестано кружно кретање, које почиње на истом месту где и завршава. Јер, по мери мишљења се јавља и чежња, а по мери чежње - наслађивање. Мера, пак, наслађивања појачава меру мишљења, те поново започиње непокретни покрет, или непокретна непокретност.

22. Према томе, сврха је, колико је доступно [нашем схватању], таква. Размотримо сада како да је достигнумо. Словесне душе су умна суштства која унеколико заостају за умом анђела. Овдашњи живот, тј. живот у телу јесте подвиг и борба. Његова награда јесте описано стање, тј. дар који је достојан Божанске благодати (с обзиром да безмерно превазилази сваки напор) и Божанске правде (с обзиром да се стиче знојем). Осим тога, и сама способност да чинимо добро представља дар [Божији].

23. У чему се састоји овдашњи подвиг? Словесна душа је спојена са телом сличним животињском, које има земаљско порекло и тежи наниже. Душа и тело, премда су супротни [састојци], у уједињењу представљају једно [биће], без претварања или мешања делова (далеко било). Напротив, од два [дела], од којих сваки носи оно што му је по природи својствено, створена је једна ипостас са две савршене природе. На тај начин, човек, тј. мешовито живо биће, које је састављено из две различите природе, делује у складу са обе природе. Телу је природно да жели оно што му је слично. Чежња за сличним је природна свим бићима, с обзиром да, путем саживљења за сродним и наслађивања кроз чула, наводно одржава само њихово постојање. Осим тога, с обзиром да је тешко, телу је драг и одмор. То је природно и пожељно нашој животињској природи. Словесној, пак, души, као мисленом суштству, природно је и драго мислено наслађивање, које упражњава на одговарајући начин. Пре и изнад свега, у њу је природно усађена љубав према Богу. Она природно хоће да се наслађује Њиме и осталим мисленим [бићима], иако има сметњи.

24. Први човек је могао без препрека да чулима прима чулно и умом умно, и да се наслађује њима. И његова обавеза беше да се више бави оним што је боље, неголи оним што је лошије. Јер, он је имао способност за обоје: и да се налази у мисленом помоћу ума, и у чулном помоћу чула. Не кажем да Адам није требало да користи своја чула, с обзиром да му није узалуд било дато тело. Међутим, није требало њиме да надвлада чулно наслађивање. Напротив, схватајући лепоту творевине, требало је да се узноси ка њеном Узроку. Требало је да се са дивљењем наслађује Њиме, имајући двоструки разлог да се диви Творцу. Није требало да се он прилепи уз чулно и да се диви њему, а не Творцу, запостављајући мислену лепоту. Са Адамом је, дакле, тако.

25. Међутим, с обзиром да је рђаво употребио чула, он је почео да се диви чулној лепоти. Видевши плод прекрасан за око и добар за јело, он га је окусио и оставио наслађивање мисленим. Стога га је праведни Судија сматрао недостојним сагледавања Бога и свега постојећег. Он га је одвојио од њега, с обзиром да га је и сам Адам презрео, спутивши таму као покривало себи и свим нетварним суштствима. Јер, нечистоте није требало остављати доступ ка светоме. Бог му је допустио наслађивање оним што је заволео, оставивши га да живи чулима, са малим траговима умнога.

26. Од тада је наш подвиг у односу на њих постао тежак. Јер, у нашој власти није да се мисленим наслађујемо онако како се чулима наслађујемо чулним, иако нам крштење, које нас чисти и узноси, у великој мери помаже. Међутим, ми и даље треба да се бавимо мисленим (а не чулним) колико нам је доступно, дивећи му се и желећи га. Напротив, ничему чулном не треба да се дивимо, нити да желимо да се наслађујемо њиме. Јер, заиста у поређењу са мисленим, оно нема никакве вредности. Као што је [мислена] суштина достојнија дивљења од чулне, тако је и лепота [мислено] достојнија дивљења од лепоте [чулнога]. Желети срамно више неголи племенито и ниско више неголи часно заиста превазилази свако безумље! Тако је са чулним и мисленим творевинама. Но, шта да се каже када и Ономе ко је изнад свега, претпостављамо ружну и безобличну твар?

27. Наш подвиг се, дакле, састоји у ревном старану да се увек наслађујемо само мисленим, направљајући ка њему ум и стремљења. Ми не треба да дозволимо да нас покраде чулно, тј. да нас кроз чула наведе да му се дивимо по себи. Уколико треба да користимо чула, користимо их да бисмо кроз творевину схватили Творца, видећи Њега у њој, као сунце у водама. Јер, у постојећем постоје образи [тј. иконе] првог Узрока свега, по мери пријемчивој за творевину.

28. У томе се састоји постигнуће. Треба, међутим, да размислимо и како да га остваримо. Као што је речено, тело жели да се наслађује у [стварима] које су му својствене посредством чула. И уколико је јаче, утолико више жели. Душа, пак, стреми супротном. Стога прва брига душе треба да буде да свим чулима постави узду, како се не би наслађивала чулним [стварима], као што је већ речено. С обзиром да тело силније тежи ка своме уколико је снажније и да га је теже задржати уколико силније тежи, душа треба да се, [као друго], постара да га умртви постом, бдењем, стајањем, спавањем на голој земљи, непрањем и разним другим злопаћењем. Јер, пошто увену његове силе, оно ће бити послушно и лако ће је пратити у духовном делању. То је постигнуће које треба да остваримо. Међутим, лакше је обећати, неголи испунити. Јер, и поред велике пажње пропусти су многобројнији од постигнућа. Најзад, и чула нас често варају. Због свега тога је смишљен и трећи лек, тј. молитва и сузе. Молитва садржи благодарење за

дарована добра, искање опроштаја грехова, те удељивање снаге за убудуће. Јер, без Божије помоћи, како је већ речено, душа уопште не може напредовати. Осим тога, молитва омогућује сједињење са Оним кога душа жели, наслађивање Њиме и потпуно усмеравање воље ка Њему. Заправо, највеће наше постигнуће јесте да убедимо вољу да према својим снагама жели наведено. Осим тога, и сузе имају велику моћ. Оне умилостивљују Господа за наше грехове, чисте наравствену прљавштину којом смо се упрљали путем чулног уживања и јачају жељу за горњим. Тако је са тиме.

29. Постигнуће се, дакле, састоји у сагледавању мисленог и у потпуној чежњи за њиме. За његово остваривање је неопходно потчињавање тела, уз коришћење поста, целомудрености и осталог са истим циљем. Да би се постигло речено, уза све остало неопходна је и молитва. Свако од делања се, међутим, може разложити на много делова. Као што су они неопходни за друго, тако су и за њих неопходне друге [ствари].

30. Нека нико не мисли да се славољубље и среброљубље тичу тела. Телесно је само сластољубље, чији лек представља злоупотреба тела. Остале две поменуте [страсти] јесу чеда незнања. Не искусивши суштинска добра и не упознавши мислено [добро], душа је измислила лажна [добра], мислећи да ће се богатством утешити због свог недостатка. Осим тога, она се о богатству стара ради сластољубља и славољубља, али и ради њега самог, сматрајући га неким добром. Може се рећи да је наведено плод непознавања суштинских добара. Славољубље, пак, не бива подстицано телесним недостатком, будући да се њиме не задовољава ништа телесно. Напротив, његов узрок јесте непознавање Првог Добра и истинске славе.

31. Узрок, дакле, и корен славољубља, али и свих осталих зала, јесте незнање. Јер, није могуће да онај ко је долично познао природу ствари, тј. откудa долазе и куда залазе, занемари сопствену сврху и устреми се ка земном. Јер, душа не жели привидно добро. Чак и да је насилно вуче навика, она ће смоћи снаге да је победи. Док још није било навике, она је била преварена незнањем. Према томе, прво старање треба да буде стицање исправног знања о постојећем. Потом треба усмерити вољу ка Првоме Добру и презрети све садашње, увиђајући његову потпуну испразност.

32. Шта нама помаже у нашој сврси? Да бих све сажео у једну реч, рећи ћу да словесна душа у телу има само једно дело, тј. да жели да оствари своју сврху. Пошто је делатност воље без мишљења закована, ми примамо мислену делатност. Мишљење, дакле, постоји или ради воље, или ради себе самог и воље, што изгледа тачније. Заиста, блаженство (које и проузрокује и изображава овдашњи живот подвижника) садржи обе делатности - и мишљење и вољу, тј. и љубав и уживање. Да ли је, међутим, важна само једна делатност или, напротив, обе, нека мудрују они који хоће. Ми прихватимо обе делатности, од којих једну називамо сагледавањем, а другу делањем. И није могуће да једна од ове две најважније делатности постоји без друге. Остале потоње делатности могу да постоје [самостално]. Оно што омета ове делатности или води ка супротном, ми зовемо злом, а оно што им помаже и што одстрањује сметње именујемо врлином. Делатност врлина ми називамо постигнућем, а делатност зла - сагрешењем или грехом. Обележје сваке делатности (било да је усмерена ка рђавом, било према добру) јесте [управљеност] ка крајњој сврси. Она, пак, јесте сложена делатност која обухвата мишљење и вољу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ СВЕТИ АВА ФИЛИМОН

Кратко сведочанство о њему

Отачки летописи нам не говоре о времену живота преподобног оца нашег Филимон, који се међу богоносним оцима истакао великим трезвоумљем и обилним сузама. Он беше муж изузетне побожности и великог искуства и љубљаше безмолвије више него било који од старца, као верни следбеник Великог Арсенија, у шта се можемо уверити из следећег слова. Пребивајући трпељиво дан и ноћ у молитвама и прозбама у својој пустињској пећиници, где је непрестаним извором суза и најслађег плача умивао своју душу, и где се богољубиво уздигао изнад свега чулног и мисленог како би као глув и нем стално стајао пред Богом, он се удостојио предивног просвећења Божанственом благодаћу. У свом крајњем безмолвију и ћутању он се, као од сунчевог зрачења, обогатио даром не само да разматра и расуђује, него и да

предвиђа и пророкује. О реченоме верно сведочи слово које доносимо. У њему је смештено и његово учење о свештеном трезвоумљу, како са његове делатне, тако и са сагледатељне стране, засновано на његовом сопственом дуготрајном искуству. Дакле, онај ко жели да са себе збаци мрску и прљаву одећу страсти, или, што је исто, да скине старог човека и да се обуче у светле одежде бестрашћа и благодати, наиме, у новог човека у Христу Исусу, нека се често обраћа учењу старца. Уколико научено буде по мери својих снага испуњавао, он ће лако постићи свој циљ.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ СВЕТИ АВА ФИЛИМОН

МНОГОКОРИСНО КАЗИВАЊЕ О АВИ ФИЛИМОНУ

1. О ави Филимону, отшелнику, причаху да се затворио у некаку пећину која се налазила у близини Лавре, зване Ромијева. Ту се он предао подвижничким борбама, понављајући у себи оно што је, по предању, говорио Арсеније Велики: "Филимоне, зашто си дошао овамо". У тој пећини је провео доста времена. Његово дело је било плетење ужади и котарица, које је предавао економу, од кога је, опет, примао хлепчиће којима се хранио. Ништа друго није јео сем хлеба са сољу, па и то не сваки дан. Очеvidно, о телу се готово није ни бринуо, али је стога, упражњавајући се у сагледавању, боравио у божанском просвећењу. Удостојавајући се неописивих виђења тајни, он напредоваше у духовном образовању. Суботом и недељом би одлазио у цркву сам, удубљен у себе, не дозвољавајући никоме да му се приближи, како му се ум не би отргао од свога делања. У цркви би стајао у углу, са погнутом главом, проливајући море суза. Стално је туговао, држећи у уму срдечно сећање и лик светих отаца, особито Арсенија Великог, трудећи се да иде његовим стопама.

2. Када се у Александрији и њеној околини појавила јерес, он се удаљио, отишавши у Никанорову Лавру. Примивши га, богољубиви Павлин му је дао своје усамљено место и омогућио му савршено безмолвије. У току целе године није никоме дозволио да се види са њим. Чак му ни сам није досађивао, одлазећи до њега само кад је требало да му преда потребни хлеб. Дошло је време светог Христовог Васкрсења. Када су се тим поводом срели, повео се међу њима разговор у коме су се дотакли и пустињачког живљења. Из разговора је Филимон схватио да и овај веома побожни брат Павлин има предивну наклоност [ка пустињачком животу], те га богато нахрани подвижничким поукама, писаним и неписаним, показујући преко свих њих да без потпуне усамљености није могуће угодити Богу, као што мудро говори богопросвећени отац Мојсије, износећи: "Безмолвије рађа подвиг, подвиг рађа плач, плач - страх, страх - смирење, смирење - прозрење, прозрење - љубав, а љубав, пак, оздрављује душу и чини је бестрасном. Тада човек стиче познање да није далеко од Бога".

3. Филимон му говораше: "Путем безмолвија треба савршено да очистиш ум и да му даш непрестано духовно делање. Усмерене на чулне предмете, телесне очи се диве ономе што виде. Тако се и чисти ум, усмеривши се на мислено, усхићује оним што духовно сагледава до мере која чини да га је од њега немогуће одвојити. Уколико се он путем безмолвија ослобађа од страсти и чисти, утолико се удостојава познања (духовних ствари). Ум постаје савршен када окуси суштaствено познање и сједини се са Богом. Имајући царско достојанство, он више не осећа сиромаштво и не привлаче га ниже жеље, чак и ако му се понуде сва царства. И тако, ако желиш да стекнеш речена добра, што брже можеш бежи од света и са усрђем ходи путем светих: одбаци бригу о свом спољашњем изгледу, одело нека ти буде сиромашно и копућство скромно. Заволи живот у оскудици и безбрижности. Нарав нека ти буде једноставна, реч безазлена, ход без сујете, глас без претварања. Заволи да живиш у оскудици и да те сви пренебрегавају. Изнад свега се побрени о чувању ума и трезвоумљу, буди трпељив у свим тескобама, и на сваки начин се труди да већ стечена духовна добра остану неповређена и неокрљена. Марљиво пази на себе и не примај ни једну сласт која ти се тајно прикрада. Безмолвије, додуше, укроћује душевне страсти. Међутим, оне обично постају још свирепије уколико им се дозволи да се распале и изоштре, да би, затим још јаче и силније вукле у грех. И телесне ране постају неисцељиве уколико се повређују и отиру. Чак је и једна реч, потпомагана демонима и имајући сагласност чула, у стању да ум удаљи од сећања на Бога. Велики је

подвиг и терет - успети сачувати душу. Према томе, треба да се потпуно удаљиш од света. Отргнувши душу од сваког сажалења према телу, треба да прихватиш бескућништво, оскудицу, несреброљубље и нестицање, безметежност, усамљеност, невештост за људска дела, смиреност, састрадалност, благодот, кротост, тиху нарав, спремност за примање уразумљења у срцу од божанског познања. Јер, на воску се не може писати уколико се претходно не избришу слова која су раније на њему написана, како нас учи [свети] Василије Велики. Такви су били свети, који су се, потпуно се удаљивши од свих световних обичаја и непомућено чувајући у себи небеску мудрост, просветили божанским законима и заблистали побожним делима и речима, уздржањем, страхом Божијим и љубављу умртвивши *удове који су на земљи*. Непрестана молитва и поучавање у Божанским Писмима отварају умне очи срца да виде Цара сила. Тако бива радост велика и у души се силно запаљује незадржива божанска чежња. Дејством Духа Светога и тело постаје заједничар усхићења, тако да сав човек постаје духован. Ето чега се удостојавају делатељи блаженог безмолвија и тескобног подвижничког живота, који, удаљивши се од сваке људске утехе, непрестано разговарају једино са небеским Владиком".

4. Чувши га, богољубиви брат би у души рањен божанском љубављу, те напусти своје место боравка и заједно са њим отпутова у скит, у коме су највећи међу оцима проходили пут благочашћа. Настанили су се они у Лаври преподобног Јована Колова. Бригу о себи су препустивши економу Лавре, будући да су сами желели да бораве у безмолвију. И, благодаћу Божијом, борављаху они у савршеном безмолвију. Суботом и недељом су одлазили на заједничка црквена сабрања, док су остале дане проводили у усамљености. При томе, сваки од њих је засебно вршио молитву и службе.

5. Свети старац (Филимон) је имао следеће правило служења: ноћу је читао цео Псалтир и песме[1]*) без журбе и сујете. Онда је читао једно зачало из Јеванђеља, а затим седао и у себи говорио: Господе помилуј, са пуном пажњом и прилично дуго, све док се не би уморио од призивања. Најзад би себи допустио да заспи. У зору би отпевао Први час, а онда сео на своју столицу, лицем окренут према истоку и наизменично читао (Псалме) или, по избору, из Апостола и Јеванђеља. Тако је он проводио цео дан, непрестано певајући, молећи се и наслађујући се сагледавањем небеских ствари. Његов ум је често био плењен сагледавањем, тако да није знао да ли се налази на земљи.

6. Видевши како се он свеусрдно труди у молитвеном служењу и како се понекад потпуно мења од божанских помисли, брат га упита: "Зар ти, оче, није тешко да у старости толико умртвљаваш и покораваш своје тело". Он му одговори: "Веруј ми, Бог је у моју душу положио усрдност и љубав према молитвеном служењу и ја нисам у стању да јој удовољим у њеном стремљењу. Телесну, пак, немоћ побеђује љубав према Богу и нада на будућа добра". На тај начин је сва његова жеља била умно усмеривана ка небесима не само у време [молитве], већ и за време јела.

7. Једном га упита неки брат који је живео са њим: "Какве су тајне сагледавања". Видевши његову упорност и искрено тражење поуке, он му рече: "Кажем ти, чедо, да ономе чији је ум постао савршено чист, Бог открива виђење самих служебних чинова и (анђелских) сила".

8. Упитао га је он и о следећем: "Зашто ти, оче, од свих Божанствених Писама највише волиш Псалтир, и ради чега личиш на човека који разговара са неким када га читаш". Он одговори: "Бог је у моју душу урезао силу Псалама готово као у душу самога Давида. Ја просто не могу да се одвојим од сладости сагледавања која су у њима скривена. Јер, они у себи обухватају сво Божанствено Писмо". Речено је он са великим смирењем после дугог наваљивања признао ономе који га је питао ради његове користи.

9. Неки брат по имену Јован, од приморја дође светом и великом оцу Филимону. Загрљивши му ноге, он рече: "Шта да радим, оче, да бих се спасао? Ум ми лута где не приличи". Поћутавши кратко, он рече: "Та (душевна) болест приличи онима који су спољашњи и у њима пребива. Она је и код тебе присутна стога што још увек ниси стекао савршену љубав према Богу и што ниси задобио топлину љубави и богопознања". Тада му брат рече: "Па, шта да радим, оче". Он му одговори: "Иди, стекни скривену поуку у срцу свом која ће ти очистити ум". Пошто није био посвећен у оно о чему му је говорио, брат рече старцу: "Шта представља скривена поука, оче". Он му рече: "Иди, стекни трезвоумље у срцу своме. У мисли својој трезвоумно говори са страхом и трепетом: Господе Исусе Христе, помилуј ме! Тако почетницима саветује и блажени Дијадох".

10. Брат је отишао и донекле се, садејством Божијим и молитвама оца, успокојио, усладивши се

поучавањем. Међутим, потом га је сладост оставила, те више није био у стању да трезвоумно упражњава делање и да се моли. Стога је он поново отишао код старца и испричао му шта му се догодило. Старац му рече: "Сада си упознао пут безмолвија и умног делања и окусио сладост која се од њега рађа. Свагда га упражњавај у срцу своје, јео или пио, разговарао са неким или се налазио на путу, или седео у келији. Немој престајати да се трезвоумном мишљу и сабраним умом молиш реченом молитвом, да певаш и да се поучаваш у молитвама и Псалмима. Чак ни при обављању најнеопходнијих својих потреба немој дозволити уму своје да буде празан, него га приморај да се тајно моли и поучава. Тако ћеш успети да схватиш дубину Божанствених Писама и у њима скривену силу, те да уму пружиш непрестано делање, како би испунио апостолску реч која заповеда: *Молите се без престанка*. Марљиво пази на себе и чувај срце своје од рђавих или било каквих некорисних и сујетних помисли. Напротив, увек, и када спаваш, и када устајеш, и када једеш, и када пијеш, и када разговараш, нека се срце твоје у тајности мислено поучава у Псалмима или се држи молитве: Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме! Осим тога, пази да ти уста не говоре једно, а да се помисао бави другим док будеш језиком певао Псалме".

11. Брат му је опет рекао: "За време сна видим много празних маштања". Старац му рече: "Немој бити лењ и малодушан. Да би те примио Бог, пре но заспиш дуго се моли у срцу свом и супротстави се помислима и покушајима демона да те води куда хоће. Колико је у твојој моћи, потруди се да увек заспиш са Псалмима на уснама и са умним делањем. Никад немој дозволити уму да, због своје немарности, прима туђе помисли. Напротив, на одар се спуштај са помислима које си имао на молитви како би и у току сна биле присутне у теби, и како би, и кад се пробудиш, разговарале са тобом. Изговарај, такође, и свети Символ Православне вере пре него што заспиш. Јер, православствовање о Богу јесте извор и заштита свих добара".

12. Брат га је још питао: "Учини љубав, оче, и реци ми какво делање има твој ум? Научи ме да бих се и ја спасао". Он му одговори: "Зашто си радознао". Брат устаде и загрли му ноге. Целивајући их, он умољаваше светога да му каже. Поћутавши дуго времена, старац најзад рече: "Ти још ниси у стању да то понесеш. Сваком осећању пружати одговарајуће дело у стању је само онај ко је навикао да се непрестано креће у добрима правде. Онај који није постао потпуно чист од сујетних помисли света не може да се удостоји тога дара. Уколико заиста хоћеш да постигнеш тако нешто, држи се скривеног поучавања у чистом срцу. Јер, уколико се будеш непрестано молио и поучавао у Писмима, отвориће ти се очи душе и у њој ће се родити велика радост и неко неописиво и силно осећање, загревано Духом и телом, од кога цео човек постаје духован. Према томе, уколико те Бог удостоји да се ноћу или дању нерасејано помолиш чистим умом, остави своје молитвено правило и покушај да се, колико ти је год више могуће, прилепиш уз Њега. И Он ће просветити срце твоје за духовно делање, кога си се прихватио".

Потом је додао: "Дошао је једном код мене неки старац. Када сам га упитао о настројењу његовог ума, он ми рече: "Две године сам стајао пред Богом, усрдно се молећи свим срцем да ми дарује да се непрестана и нерасејана молитва уреже у моје срце, слична оној коју је предао својим ученицима. Видећи мој труд и трпљење, избобилни у даровима Господ ми је подарио оно што сам тражио".

Он му је још говорио: "Помисли о сујетним стварима, које настају у души, јесу болест душе која је заљубљена у оно што је ништавно и која је предана нераду и лењости. Стога је неопходно, као што каже Свето Писмо, да са сваком будношћу чувамо свој ум, да разумно певамо без расејаности и да се молимо чистим умом. Према томе, брате, Бог хоће да покажемо усрдност према Њему, и ?о најпре у напорима (подвижништва и врлиновања), а потом и у љубави и непрестаној молитви. Само тако ће нам Он открити пут спасења. Очеvidно је да нема другог пута који узводи на небо, осим потпуног удаљења од свега што је зло и стицања свега што је добро, те савршене љубави према Богу и обитавана са Њим у светости и правди. Онај који све то стекне, брзо ће се прибројати небеском збору [светих]. При томе, свако ко жели да се успне на висину, треба најпре да умртви удове који су на земљи. Јер, душа која се услади сагледавањем истинског добра, више нема потребу да се враћа ни једној страсти коју подстиче греховна сласт. Напротив, омрзнувши свако телесно сладострашће, она са чистом и неупрљаном мишљу прима јављање Бога. Неопходна нам је, дакле, велика будност, много телесних подвига и очишћење душе како би се Бог уселио у срца наша, како бисмо убудуће безгрешно испуњавали Његове Божанске заповести и како би нас сам научио да се чврсто држимо Његових закона, изливајући на нас своја дејства, као сунчане зраке, запретана у нама благодаћу Духа. Подвизима и искушењима ми треба да очистимо образ по коме смо били створени као словесна бића, способна да примају свако знање и уподобљење Богу, имајући чула очишћена од сваке прљавштине кроз каљење у огњу искушења и стицање царског достојанства. Бог је људску природу створио са способношћу да учествује у сваком добру, кадром да мислено сагледава ликовање анђела славе, господстава, сила, начала, власти, те светлост неприступну и пресветлу славу. Међутим, пази да се твоја помисао не погорди над братом уколико постигнеш неку

врлину. Гордост се зачала у теби уколико помислиш да си је ти постигао, а да се он олењиио. Борећи се против неке страсти, пази да не паднеш у униније или малодушност због упорности напада. Напротив, покрени се и падни пред лице Божије, вапијући из свег срца заједно са пророком: *Суди, Господе, онима који ми чине неправду* (Пс.34,1), јер сам немоћан пред њима. Видевши твоје смирење, Он ће ти брзо послати своју помоћ. Када путујеш са неким, немој водити празне разговоре, него уму пружи духовно делање које је имао, како би се у њему сачувала добра навика и заборав светских сласти, и како он би изашао из пристаништа бестрашћа".

Поучивши брата таквим и многим другим поукама, старац га отпусти.

13. Није прошло много времена, а он опет дође. Започевши разговор, он упита: "Шта да радим, оче? Приликом мог ноћног служења притиска ме сан и не дозвољава ми да се трезвоумно молим или да дуже времена бдим. И долази ми да се, док певам, прихватим рукодеља". Старац му рече: "Кад можеш да се молиш трезвоумно, изостави рукодеље, а кад те спопадне дремеж, прихвати рукодеље, побунивши се против помисли". Он га опет упита: "Зар теби самоме, оче, не досађује сан за време [ноћног] служења". Старац му одговори: "Није баш лако. Ипак, кад ме понекад спопадне дремеж, ја се мало подигнем и почнем од почетка да читам Јеванђеље по Јовану, уздижући око ума ? Богу: и тог тренутка он ишчезава. На сличан начин се односим и према помислима. Наиме, помисао која наиђе на мене ја срећем као огањ, тј. са сузама, те она ишчезава. Ти, пак, још ниси спреман да се на тај начин бориш са њима. Стога се што више држи скривеног поучавања и ревносно врши оно што су установили свети оци, тј. дневна молитвословља - трећи, шести, девети час и вечерњу, а такође и ноћне службе. Свим силама се труди да ништа не радиш из човекоугађања. Уз то се чувај заваде са било којим од браће, да се не би одвојио од Бога свога. Такође се постарај да ти мисао остане нерасејана и сверевносна у стражењу над унутарњим помислима. Имајући намеру да се причестиш Светим Христовим Тајнама, немој излазити из храма све док не задобијеш потпуни мир. Стани на једно место и не померај се са њега све до отпуста. У себи помишљај да се налазиш на небу и да заједно са светим анђелима стојиш пред Богом као онај који има да га прими у своје срце. Припремај се за тај [догађај] са страхом и трепетом, како не би био недостојни сапричесник светих сила".

Пошто је на тај начин добро наоружао брата, и пошто га је предао Господу и Духу Његове благодати, старац га отпусти.

14. Брат који је живео са њим још је казивао. Седећи једном поред њега, он га је питао да ли су га демони нападали искушењима док је живео у пустињи? Он је рекао: "Опрости, брате, чини ми се да ти не би могао издржати горчину искушења која сам претрпео када би Бог попустио да на тебе наиђу. Имам седамдесет година, или нешто мало нише и много сам поднео искушења, живећи у разним пустињама у пуном безмолвију. Онима који још не знају шта је безмолвије није корисно говорити о горчини коју сам претрпео и доживео од демона. За време таквих искушења, ја сам увек поступао на следећи начин: полагао сам своју наду на Бога, коме сам давао и завете одречења, и Он ме је одмах избављао од сваке невоље. Стога ја, брате, уопште више не бринем о себи. Знајући да се Он брине о мени, ја веома лако подносим искушења која наилазе на мене. Једино што му од себе приносим јесте - непрестана молитва. При томе, од не мале помоћи је и нада да ће бити већи венци уколико су веће тегобе и невоље које се трпе. Јер, код праведног Судије постоји равнотежа између тога двога. Знајући то, брате, немој се предавати малодушности. Ушао си у средину битке, па се бори, поткрепљујући се сазнањем да је оних који се боре за нас против непријатеља Божијих много више него непријатељских пукова. Уосталом, зар бисмо смели ми да се супротставимо тако страшном противнику рода нашега, кад нас моћна десница Бога Слова не би држала, ограђивала, и покривала? Зар би била у стању људска природа да издржи његове нападе? Јер, као што каже Јов: *Које спреда открио одећу његову? ? чељустима његовим ко ће приступити? Из уста му излазе лучеви, и искре огњене скачу. Из ноздрва му исходи дим пећи у којој гори огњени угљен. Душа му је као углевље и пламен исходи из његових уста. На врату му је сила и пред њим ходи погибао. Срце му је тврдо као камен и стоји неподвижно као наковањ. Он чини, те врн дубина као лонац, море се мути као у ступи, ? тартар безданицу држи као сужња. Што је год високо презире и цар је над свим зверињем у води* (Јов 41,4; 10; 15; 22; 25). Ето, против кога ратујемо, брате! Ето каквим је Реч Божија насликала тога тиранина! И поред свега тога, њега лако побеђују они који проводе усамљенички живот као што треба (с обзиром да у себи немају ничега што би му припало), они који се одричу од света, они који имају високе врлине и они који имају Онога ко се бори за њих. Јер, реци ми, чија се природа није преобразила по приступању Господу и по примању страха Његовог у ум, или ко није душу своју учинио светлом и способном да сија божанским схватањима и помислима пошто се обасјао себе божанским законима и делима? Такав никад неће дозволити да му душа буде безделатна, имајући у себи Бога који подстиче ум да ненасито стреми ? светлости. Дух души која је под таквим непрестаним

дејством не дозвољава да се разнежује страстима, него их као неки цар, који дише страшним гневом и претњом, непоштедно сасеца. Такав се никад више не враћа назад, већ са делањем (врлина), рукама уздигнутим према небу и умном молитвом односи победу у борби".

15. Исти брат је још приповедао да је ава Филимон, поред других, имао и следећу врлину: он није могао поднети празне разговоре. Ако би се неко заборавио и почео да прича нешто што се није тицало духовне користи, он уопште није обраћао пажњу. "Кад бих одлазио по неком послу, он никад није питао: "Зашто идеш". Кад сам се враћао, он није питао: "Где си био", или: "Шта си радио". Једном сам, тако, отпловио у Александрију по потреби, а затим и до Цариграда ради неког црквеног посла. Слугу Божијег о томе уопште нисам обавестио. Пошто сам тамо провео доста времена, посетивши тамошњу побожну браћу, ја се вратих к њему у скит. Видевши ме, старац се веома обрадовао. После уобичајеног поздрава се помолио и сео. Међутим, савршено ни о чему ме није питао, него је остао заузет својим уобичајеним умним делањем".

16. "Желећи да га испробам, једном му неколико дана нисам давао да једе хлеба. Он, међутим, нити хлеба тражаше, нити било шта рече. Поклонивши му се, ја га упитих: "Учини љубав, оче, и реци да ли си се увредио што ти нисам по обичају донео да једеш". Он рече: "Опрости, брате! Чак ако ми и двадесет дана не донесеш хлеба да једем, ја ти нећу затражити. Јер, све док будем трпео душом, трпећу и телом". Толико је он био заузет сагледавањем истинског добра".

17. Он је још говорио: "Од како сам дошао у скит, својој помисли нисам дозволио да изађе ван зидова келије. У своје мисли нисам примио никакве друге помисли осим страха Божијег и Судишта будућег века, држећи у сећању Суд који прети грешницима, огањ вечни и таму најкрајњу. Помишљао сам на живот душа грешника и праведника, на добра припремљена праведницима, и на добијање награде по труду: за подвижничке трудове, за милостињу и нелицемерну љубав, за нестицање и потпуно безмолвије, за крајње послушање, за туђиновање. Имајући речено у мислима, ја никаквој другој помисли не дозвољавам да дејствује у мени. Ја више не могу да будем са људима и да им посвећујем свој ум, како се не бих удаљио од божанствених помисли".

18. Он је додао и казивање о неком усамљенику, који је био постигао бестрашће и из анђелске руке примао храну и хлеб. Међутим, због немарности (тј. ослабеле пажње), он се лишио такве части. Јер, у души у којој ослаби разборита и напрегнута пажња ума настаје ноћ. Где не сија Бог, све се разлива као у мраку. Тада душа више није у стању да погледа на Бога једнога нити да задржи од Његових речи. *Ја сам Бог који се приближује, говори Господ, ? не Бог који је далеко. Може ли се ко сакрити на тајно место да га не видим? Не испуњавам ли ја небо и земљу* (Јер. 23,23-24). Старац је напомињао и о многим другима, који су на сличан начин настрадали. Навео је и пад Соломона, који је имао мудрост због које су га сви савили. Он је као јутарња зорњача све обасјавао светлошћу мудрости, али је због мале сласти изгубио своју славу. И тако, страшно је попуштати лењости. Треба да се непрестано молимо како нека друга помисао не би наишла и одвојила нас од Бога, и како се нашем уму не би подметнуло нешто друго уместо Њега. Само чисто срце, које је постало обиталиште Светога Духа, у себи може чисто, као у огледалу, да види самога Бога свега.

19. "Слушајући све ово, причао је брат који је живео са авом Филимоном, и гледајући на његова дела, схватио сам да су у њему већ сасвим престале да дејствују телесне страсти, и да је био ревносни љубитељ сваког савршенства. Могло се свагда видети како се преображава Божанским Духом (из славе у славу), како уздише неизрецивим уздисајима, разговарајући сам са собом и стално себе важући (држећи се у равнотежи као на вази), на све начине се трудећи да ништа не дође и не помути чистоту његовог ума, или да се било каква прљавштина неприметно прилепи за њега. Гледајући га и подстичући се на ревносно подражавање његовог начина живота, ја сам му се усрдно обраћао са молбом, говорећи: "Како да, слично теби, стекнем чистоту ума". Он би ми говорио: "Иди и труди се. Јер, за то је неопходан труд и бол срца. Духовна добра, достојна ревносног исцања и труда, не задобијају се лежањем на одру и спавањем. Без труда се ни земаљска блага не могу стећи. Ко жели да постигне напредак, пре свега треба да се ослободи својих прохтева и да стекне непрестани плач и нестицање. Он не треба да обраћа пажњу на погрешке других, него само на своје, оплакујући их дан и ноћ, те да не гаји сујетну дружбу ни са ким од људи. Јер, душа која тугује због свог бедног стања и која је рањена сећањем на пређашња сагрешења, постаје мртва за свет, као што и свет умире за њу. Тада телесне страсти постају неделатне и човек престаје да буде њихов роб. Осим тога, онај ко се одрекао света и сјединио са Христом, и ко борави у безмолвију, у ствари воли Бога, чува Његов образ и богати се Његовим подобјем. Јер, он од Њега свише прима Духа и постаје дом Божији, а не дом демона, приносећи му праведна дела. Поставши чиста по животу, слободна од прљавштине тела и без икакве мрље и порока, душа се, најзад, увенчава венцем

правде и сија лепотом врлине.

Онај у чије се срце на самом почетку одрицања [од света] није уселио плач, духовне сузе, сећање на муке без краја, истинско безмолвије, непрестана молитва, певање Псалама и поучавање у Божанственим Писмима, те ко није стекао навику у сталном бављењу врлинама (којима се ум поткрепљује, чак и кад није вољан), коме у души не господари страх Божији у ствари још увек живи у заједно са светом и није у стању да у молитви има чист ум. Јер, само побожност и страх Божији чисте душу од страсти и ум чине слободним, уводећи га у сагледавање које му је природно, и дајући му могућност да се дотакне богословља, које прима у виду блаженства (*блажени чисти срцем јер ће Бога видети*). Онај ко их се удостоји, има залог (будућих добара) и стиче непоколебиво (духовно устројство).

Стога се свим силама потрудимо у делању (врлина и подвига), којим се стиче побожност, тј. мислена чистота, чији је плод - богословско сагледавање, које је природно уму. Јер, делање јесте усхођење ка сагледавању, као што каже проицљиви и богомудри ум (светог Григорија Богослова). Уколико занемаримо делање, остаћемо туђи сваком мудрољубљу. Чак и онај ко је постигао врхунац врлине, има потребу за подвижничким трудом (који обуздава немирна стремљења тела) и строгим чувањем помисли. Једва ћемо уз све напоре постићи да се Христос усели у нас. Јер, уколико се умножава наша праведност, утолико узраста и духовна храброст. Најзад, постигавши савршенство, ум се сав припија уз Бога и бива обасјан Божанском светлошћу. Њему се откривају неизрециве тајне и он истински сазнаје где је мудрост, где сила, где разум за познање свега, где дуг живот, где светлост очију и мир. Јер, док год је заузет борбом са страстима, он није у стању да се наслађује наведеним. Наиме, и врлине и страсти чине ум слепим: врлине га чине слепим за врлине, а страсти слепим за пороке. Међутим, кад у њему утихне борба, и када се удостоји духовних дарова, он сав постаје светлозаран и непомерно укотвљен у сагледавању духовних ствари, будући под непрестаним дејством благодати. Он више није привезан ни за шта овдашње, него је прешао из смрти у живот.

Онај ко се прихвати наведеног живота, који је достојан подражавања и који ревноје да се приближи Богу, треба да поседује непорочно срце и чиста уста, како би реч (будући чиста из чистих уста) могла достојно да прославља Бога. Јер, душа која се припила уз Бога, непрестано са Њим разговара. Пожелимо, браћо, висину врлине и престанемо гмизати по земљи, прилепљујући се за страсти. Онај ко се подвизава и ко је достигао близину Божију, ко се причестио Његовом светом светлошћу и ко је рањен љубављу према Њему, наслађује се у Господу неким непостиживим духовним радовањем, као што каже божанствени Псалам: *Наслади се Господом, и даће ти молбе срца твога. И извешће као светлост правду твоју, и суд твој као подневље* (Пс.36,4; 6). Има ли силније и незадрживије љубави од љубави коју Бог улива у душу која се очистила од свакога зла? Душа тада са истинским распожењем срца говори: *Рањена сам љубављу* (Пес.2,5). Неизрецив је и необјашњив сјај Божанствене лепоте! Блистање звезде данице, светлост месеца или сјај сунца јесу безначајни у поређењу са њеном славом. У поређењу са истинитом светлошћу они су сиромашнији него најдубља ноћ или најмрачнија магла у односу на сунчано подне. Слично нам саопштава и дивни међу учитељима, [свети] Василије Велики, који се научио из личног опита"".

20. Још много сличнога причаше брат који је живео са авом. Ко се, међутим, неће код њега дивити и следећем доказу његовог великог смирења? Он се веома рано удостојио презвитерског чина. Међутим, пошто се истински и животом и разумом дотакао небеског, он је на све начине, као велико оптерећење, избегавао служење Божанствене Литургије. Стога он у току многих година свог подвижничтва веома ретко приступаше за свету трпезу (ради служења). Без обзира на опрезан живот, он се чак ни Божанским Тајнама није причешћивао кад год би се десило да дође у општење и у разговор са људима, премда никада није разговарао о земаљским стварима, већ само о духовној користи за оне који искаху да са њим поговоре. Када је имао намеру да се причести Божанским Тајнама, он је увек најпре дуго досађивао Богу, умилостивљавајући га молитвама, певањем Псалама и исповедањем. Њега је обузимао страх и трепет кад би чуо свештеникове речи: "Светиње светима". "Јер, у том тренутку, говораше он, цркву испуњују свети анђели, а сам Цар сила се, извршивши тајинствено свештенодејство, и претворивши хлеб и вино у своје Тело и Крв, преко Светог Причешћа уселјава у срца наша". "Стога, додаваше он, треба чисти и непорочни, као изван тела и без икаквог колебања и сумње да се осмелимо да приступимо Светом Причешћу пречистим Христовим Тајнама. На тај начин ћемо постати заједничари просвећења које се њима дарује. Многи од светих отаца су се удостојили виђења светих анђела који су их чували (од свега неприличног). Стога су се и сами држали дубоког ћутања, ни са ким не разговарајући".

21. Брат је још говорио: "Понекад се дешавало да је сам старац продавао своје рукодеље. Да не би дошао до неке лажи, заклинања, сувишне реч, или неке друге врсте греха (који је везан за трговачке

разговоре), он је стајао правећи се сулудим. Стога је свако ко је хтео да купи његово рукодеље сам узимао оно што му је требало и остављао колико је хтео. Он је правио котарице. Оно што су му давали за њих, као муж препун мудрости, он је примао са благодарношћу, ништа не говорећи".

НАПОМЕНЕ:

1. Тј. девет песама које се налазе у Псалтиру,- прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ ТЕОГНОСТ

Кратко сведочанство о њему

Преподобни Теогност, отац предложених поглавља, вероватно беше Александријац-тумач, кога помиње Фотије у свом 106. поглављу, а можда и неко други. Ми не можемо тачно рећи ко је био и у које је време живео. Међутим, пошто се по плоду познаје и дрво, можемо рећи да је припадао онима који су добро живели врлином и духовним познањем и који су се због чистоте живота удостојили благодати Светог Духа. Просвећен у уму Његовом светлошћу, и надахнут Његовим животворним дахом, преподобни Теогност је испевао свештену песму, тј. предложена надахнута поглавља. Благадаћу која из њих зрачи наслађује се слух и ум читалаца, побуђујући их на живу ревност ка животу у складу са његовим поукама. Јер, у њима је верно изложен начин делатног живота. Међутим, истовремено је тачно указано на пут узласка ка сагледатељном животу. Поред тога, онај ко жели може да се поучи какав треба да буде и како треба да делује онај ко је узвишен у чин свештеника. И уопште, онима који их буду трудољубиво читали, ова поглавља ће дати богату наравствену поуку и верно руководство у спасоносном трезвоумљу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ НАШ ТЕОГНОСТ
ПОГЛАВЉА О ДЕЛАТНОМ И САГЛЕДАТЕЉНОМ
ЖИВОТУ, КАО И О СВЕШТЕНСТВУ

чији акростих гласи:

*Преподобним оцима Лазару и Варлааму,
у свему сиромашни Теогност,
најнедостојнији од свих људи који живе у овом свету.*

1. Можеш да помишљаш да си стекао истинску врлину тек уколико постанеш савршено равнодушан према свему земаљском и уколико увек имаш срце спремно да се са чистом савешћу пресели ка Господу. И уколико желиш да те Бог позна, нека те, колико је могуће, не познају људи.
2. Чувај се сувишних телесних утеха и избегавај их, како ти не би одузеле нешто од твојих напора. Јер, пре стицања бестрашћа место напора је заузимала лагодност. Губитком немој сматрати лишавање од живања, него губитак оног бољег, који се јавља услед наслађивања.
3. Свим осећањем својим сматрај себе мравом и црвом како би постао богостворени човек. Јер, уколико не буде првог, неће уследити ни друго. И колико се спустиш, толико ћеш се уздићи. Сматрајући себе ништавним пред лицем Господа, слично псалмопојцу (Пс.38,6), ти ћеш на тајанствен начин од малог постати велики. И када будеш мислио да немаш ништа и да не знаш, бићеш богат и делањем и познањем, који у похвални пред Господом.
4. Скрши мишицу грешника и лукавога (тј. сластољубља и злобе), од којих се рађа свако зло. Скрши их, наиме, уздржањем и смиреном незлобивошћу. Тада у време испитивања твојих грехова код тебе се неће наћи ништа. Јер, греси се бришу када замрзнемо узроке који их изазивају и боримо се против њих, први пораз замењујући последњом победом.
5. Нема ничега бољег од чисте молитве из које, као из извора, истичу врлине, тј. разумност, кротост, љубав, уздржање и сузе, које доводе Божанску помоћ и утеху. Њена лепота се састоји у прилепљивању разума за оно што се изговара и мисли, те у незаситој свакидашњој жељи да се постигне Божанско. Покушавајући да у сагледавању постојећег нађе трагове свога Владике, ум са пламеном чежњом жуди да нађе Невидљивог. Међутим, сусревши таму која га прикрива, он се поново са побожним смирењем враћа у себе. Он се задовољава оним што му је откривено у сагледавању и теши ње њиме. Ипак, он пребива у нади да коначно достигне жељено када се разреше сенковита маштања и заврши виђење као у *огледалу, у загонетки*, те настане чисто и непрестано виђење *лицем у лице* (1.Кор.13,12).
6. Немој се усуђивати на узвишена сагледавања уколико још ниси достигао крајње бестрашће. Немој журити за оним што превазилази твоје снаге. Уколико желиш, говорио је неко, да постанеш богослов и сагледатељ, успни се својим животом и чистим стекни чисто [богословље]. Поменувши богословље, подсетићу те да пазиш да се не успињеш преко мере у његове висине. Знај да нама, који се још увек хранимо млекој врлине, не приличи да покушавамо да узлетимо у његове висине, како не бисмо изгубили перје, као што бива са младим птицама, премда знам да мед познања силно привлачи нашу жељу. После очишћења целомудреношћу и сузама ми можемо, попут Илије или Авакума, да се отргнемо од земље, пре рока делимично окушајући узношење које ће једном бити на облацима. Налазећи се као ван чула, сагледатељном, чистом и нерасејаном молитвом потражимо Бога. Тада ћемо, можда, унеколико дотаћи богословље.
7. Уколико желиш да се удостојиш божанствених виђења и озарења разума, најпре заволи миран и безмолвнички живот. Починувши, познај себе и Бога. Након тога, ништа ти више неће сметати да, као у тананом [нејању] ветра, при чистом настројењу и неузнемираван било којом страшћу, умно видиш онога ко је за све Невидљив, како ти непосреднијим богопознањем најављује спасење.

8. После муње се одмах очекује и гром. И после обасјања божанственог милосрђа следује стишавање буре страсти. У онога код кога се речено десило, усељава се и залог оностраног блаженства. Међутим, у души која воли свет више него Творца, која је страсно везана за видљиво и која је потпуно прилепљена за телесна уживања и насладе нема ни Божије милости, ни наде на бестрасност.

9. Немој тражити да умом сазнаш шта је Божанство и где се налази. Јер, Оно је надсуштинско и није обухваћено никаквим простором, будући да је изнад свега. Напротив, као у огледалу по мери могућности посматрај само описивог [после Оваплоћења] Бога Слова, који зрачи светлошћу своје Божанствене природе. Може да се сматра да Он заузима одређено место, иако по неописивости свога Божанства пребива свуда и на сваком месту. Уосталом, бићеш удостојен озарења по мери свог очишћења.

10. Уколико желиш истинито познање и осведочење у спасење, умудри се најпре да раскинеш страсне везе душе са телом. Кад се оголиш од пристрасности према тварном, сиђи у бездан смирења и наћи ћеш бесцени бисер спасења, скривен у богопознању као у шкољци. Он ће ти дати да предокусиш и светлост Царства Божијег.

11. Ономе ко је прошао подвиг духовног послушања, покоривши тело духу, није неопходно да приступи потчињавању човеку. Јер, он је у послушању Речи Божијој и закону, као благодарни слуга. Они, пак, у којима још букти рат и борба тела против душе, требало би да се потчињавају и стекну вођу и управитеља, који ће са познањем да крмани и да их снабдева оружјем, како их не би одвели у ропство мислени противници и како их због њиховог неискуства не би потопиле страсти.

12. Када те више не буде узнемиравала никаква страст, када божанствена чежња нарасте у твоме срцу, када смрт будеш почео да сматраш за сан, када будеш престао да је се плашиш и када заправо будеш желео разрешење [од тела], ти ћеш стећи залог спасења и у себи носити Царство небеско, радујући се неисказивом радошћу.

О свештенству

13. Ако си се удостојио божанственог и часног свештенства, треба најпре самог себе да приносиш на жртву умртвљавањем страсти и уживања. Тек потом можеш да се усудиш да приступаш животворној и страшној Жртви, наравно уколико не желиш да као лако запаљиво вештаство будеш спаљен Божанственим огњем. Јер, кад се серафим није усудио да без кљешта приђе божанственом угљену (Ис.6,6), како ћеш га се ти дотаћи немајући бестрашће? Преко њега ћеш, међутим, и језик имати освећен, и уста очишћена и душу чедну заједно са телом. Осим тога, и руке ће ти бити блиставије од злата, с обзиром да служе надсуштаственом огњу и Жртви.

14. Схвати добро силу реченога, будући да свакодневно гледаш "спасење Божије" (Лк.2,30). Само једном га видевши, старац Симеон се задивио и заискао отпуштање [од живота]. Уколико, пак, немаш потврду од Духа Светога да си благопријатан и равноанђелски посредник између Бога и људи, немој се ризично усуђивати на свечедно и страшно свештендејствовање Божанствених [Тајни], које и анђели поштују и од којих су се свелобожно уздржавали многи од светих, како не би, попут Узе, били истребљени због оног што им се чинило добрим (2.Цар.6,6-7).

15. Неко је рекао: *Пази на себе* (1.Тим.4,16). Увек најпре обављај приношење за своје грехе како би твоја ранија или садашња нечистота која произилази из слабости била уништена Божанским огњем. На тај начин ћеш, као изабрани сасуд, који је погодан, чист и достојан за такву жртву, моћи да глинене или дрвене [сасуде] претвараш у сребрне или чак и златне, наравно уколико ти Бог ради твоје смелости буде снисходљив. Јер, уколико је Бог спреман да услиши, не постоје препреке да од нижег постане више.

16. Немој заборавити да си удостојен равноанђелске части. Стога се старај да пребиваш непорочан на висини на коју си призван, са сваком врлином и чистотом. Ти знаш са које висине у коју дубину је допао пали светлосац ради гордости. Немој и ти да пострадаш, маштајући о својој величини, него себе сматрај земљом, пепелом и ђубретом. Увек плачи с обзиром да си удостојен да будеш призван на Божанствено Причешће и сродство, те да обављаш страшно свештендејство Светих Тајни, по безмерном човекољубљу и неизрецивој доброты Божијој.

17. Онај ко се примио свештенство треба да је чист од свих страсти, а нарочито од блуда и злопамћења, од којих не би требало да има ни најмању машту. Иначе ће бити омрзнут и одвратан као губавац или неко ко се чађу измазао, те се усудио да додирне царско тело.

18. Светим Тајнама прилази тек пошто потоцима суза постанеш бељи од снега. Са савешћу избељеном од чистоте, додирни Светињу као свет, спољашњим анђелским ликом пројављујући унутрашњу лепоту душе. Пази да се при божанственом свештенослужењу не осведочиш само људским предањима, већ нека са тобом буде и благодат, која те на скривен и тајанствен начин учи вишим [истинама].
19. Заволевши нетрулежност и бесмртност, са поштовањем, побожношћу и вером приступај животворним и нетрулежним Тајнама, желећи истовремено пресељење из овдашњости, с обзиром да си кроз веру постао савршен. Уколико се, пак, бојиш смрти, значи да се још ниси љубављу сјединио са Христом, иако си се удостојио да из сопствених руку приносиш и једеш Његово Тело. Иначе би ти журио да одеш код свог Љубљеног, сматрајући ништавним и живот и тело.
20. Ти си кроз Причешће постао жртвоприносиатељ и заједничар Тела Божијег. На сличан начин би требало да постанеш заједничар и *са обликом смрти Његове*, те да не живиш себи, него, како каже апостол, Ономе ко се распео и умро за тебе (2.Кор.5,15). Живећи, пак, страсно ради тела и света, припреми се да после смрти пређеш у вечне муке, уколико пре него што умреш добровољно не престанеш да обављаш Бескрвну Жртву. Јер, многи од оних који су недостојно свештенослужили беху узети одавде изненадном смрћу и послани у тамошња праведна [мучилишта].
21. Један јеромонах је био познат по својој побожности. Многи су га по спољашњем изгледу сматрали часним. Међутим, он је скривено био похотан и скверан. Вршећи једном Божанствену и Свештену Литургију и дошавши до Херувимске песме, он је по обичају савио врат пред светом трапезом и почео да чита: "Нико [од везаних телесним похотама и сластима] није достојан"... И наједном се срушио мртав, пошто га је душа оставила у том положају.
22. Ништа није прикладније од исправне речи и познања. Јер, од њих се рађа страх Божији и чежња према Богу. Страх потом очишћава побожношћу и притешњавањем, док чежња усавшава светлим расположењем и расуђивањем, тананим сагледавањима и усхођењем чинећи да ум узлеће. Међутим, није могуће да се [човек] без страха управи ка Божанственој љубави, нити да [мимо ње] узлетети ка наданоме и успокоји се код њега.
23. Ето, чуј ме ти, који са жаром и неуморно желиш спасење: трчи све док не достигнеш циљ, тражи упорно, ишти непрестано, куцај стрпљиво, све док не успеш, поставивши као чврсту основу непоколебиву веру и смирење. И немој сматрати да си достигао жељено када добијеш опроштај грехова, него када престанеш да се смуђујеш, да се бојиш навале страсти и када будеш спреман да без страха и смело изађеш из тела.
24. Са многим сузама тражи осведочење да си спасен, премда не пре смрти уколико си смиреноуман. Иначе ћеш постати безбрижан и пренебрегнути [дело спасења]. Напротив, [тражи да тај дар добијеш] када будеш близу одласка, те да буде непоколебив како се не би осмелио будући преварен надменошћу и изгубивши оно за чим чезнеш када дође надани час. Јер, куда ћеш тада поћи, јадниче, без залога и несумњивог осведочења у спасење, које даје Дух [Свети]?
25. Уколико желиш боготворно бестрашће, стећи ћеш га послушањем и смирењем. Немој ићи ? њему другим путем јер ћеш се намучити. Бестрашће не може имати онај кога повремено обузимају страсти, а повремено је миран и спокојан. Њега има онај ко се њиме непрестано наслађује, те остаје непокретан и када су присутне страсти и њихови узроци. Њега чак ни помисли на страсти не смуђују.
26. Када душа излази из тела, непријатељ јој дрско приступа, нападајући је и грдећи је као горки и страшни тужилац због њених падова. Тада се, међутим, може видети да богољубива душа, премда је раније често бивала рањавана многим греховима, нема нимало страха пред његовим нападима и претњама. Храбрећи се у Господу, она се окриљује радосћу и испуњава надом видећи свете силе које је прате. Заштићена светлошћу вере, она без икакве бојазни говори ђаволу: "Шта ми имамо заједничко, зли слуго и побуњениче са неба? Немаш ти никакву власт над нама. Над нама, као над свиме, власт има Христос, Син Божији. Њему смо згрешили, Њему ћемо и одговарати, имајући као заступника, и као залог Његовог милосрђа и нашег спасења у Њему, Његов Часни Крст. ? ти, бедниче, бежи даље од нас. Ти немаш шта да тражиш са слугама Христовим". После смелих речи душе, ђаво окреће леђа у бекство и виче са плачем, не могавши да издржи пред именом Христовим. И пошто је виша, душа полеће наниже и удара непријатеља, као јастреб гаврана. Потом, пуну весеља, душу божанствени анђели преносе у припремљено јој место, које одговара њеном стању.
27. Стремљење ка трулежним стварима не може да те вуче ка земљи уколико машташ о небеском. Уколико те, пак, већ веже неко пристрашће према земаљском, знај да си сличан орлу који је уловљен у

мрежу за канџу, те не може да полети увис. Стога ти све сматрај трицама (Фил.3,8), надајући се бољем. Када дође време, збаци и само тело, те пођи за анђелом Божијим који те води.

28. Новчић који на себи нема царских црта не може се заједно са осталим обичним новцима унети у царску ризницу. Ни без правог познања н бестрашћа [човек] не може да прими залог тамошњег блаженства, да са смелошћу и осведочењем изађе одавде ка наданоме, нити да се придружи изабранима. Познањем, пак, не називамо мудрост, него неварљиво знање Бога и Божанственог, којим се богољубац, неоптерећен страстима, благодаћу Светог Духа узвисије ка обожењу.

29. Чак и када прођеш сав подвиг делања, немој се уздати у себе, [мислећи] да си достигао бестрашће и да можеш безбрижно да се крећеш у свету. Јер, накупивши се страсних образа по повратку можеш имати тешкоћу. Напротив, увек се, под старатељством страха, усрдно старај о својој превртљивој и промењивој природи. Са мудрошћу се удаљуј од узрока страсти. Јер, потпуно неизмењиво бестрашће припада само онима који су достигли савршену љубав, који се непрестаним сагледавањем држе изнад снега чулног, и који су превазишли унижено тело. Њих више не додирује пламен страсти, јер га је пресекао глас Господњи. Они су се већ преобразили у нетрулежност.

30. Немој желети бестрашће пре времена, како не би пострадао као првосаздани, који је превремено окусио од дрвета познања. Напротив, труди се да трпљењем, свестраним уздржањем и непрестаном молитвом, самопрекоревањем и крајњим смиреноумљем сачуваш оно што си остварио. Потом у погодно време очекуј и благодат бестрашћа, тј. после бура и узнемирења очекуј пристаниште покоја, Јер, Бог није неправедан: Он ће у погодно време пред онима који исправно ходе отворити врата бестрашћа.

31. *Иди ? мраву, лењивче* (Прич.6,6) и неискусни, те са својом безначајношћу и ништавношћу научи да Бог нема потребе за нашим добром. Он не оскудева ни у чему и изобилује свиме, те богато благовтори и спасава по благодати захвалне по произвољењу, премда по свом човекољубљу прима учињено по мери снаге. Према томе, добро чиниш и ниси далеко од милости Божије уколико се трудиш као дужник добара која ти је раније даровао. Уколико, пак, мислиш да ћеш Бога задужити неким добром које наводно чиниш, залутао су са правог пута. Како добротвор може да буде дужник? Уосталом, трчи и као најамник, те ћеш, мало по мало напредујући, по милости Божијој доћи до траженога.

32. Хоћеш ли да ти покажем и други пут ка спасењу, или, боље речено, ка бестрашћу? Присилјавај свога Творца молитвама према својим силама како се не би удаљио од свога циља, предлажући као заступнике пред Њим небеске силе и све свете, заједно са Пресветом Богомајком. Немој тражити бестрашће, будући недостојан, пего упорно моли за спасење. На тај начин ћеш стећи и бестрашће. Једно личи на сребро, а друго на чисто злато. Немој пропуштати скривено делање, тј. слушкињу Божију, као ни речи скривених тајни упућених Њему, које те боготворе, које му одговарају и којима се може приклонити.

33. Подвизавај се да залог спасења примиш унутра у своме срцу као несумњиво осведочење како у време изласка не би неочекивано сусрео страх и трепет. Сматрај да си га добио уколико те твоје срце више не буде осуђивало ни за какав недостатак, уколико те савест не мучи због гнева, уколико ти се благодаћу Божијом потчинио дивља природа зверских страсти, уколико ти теку сузе утехе, уколико ти се ум моли чисто и без расејаности, и најзад, уколико ти срце спремно и са радосћу очекује смрт, која је за многе страшна и коју желе да избегну.

34. *Речи вечнога живота*, које по посведочењу врховног апостола (Јн.6,68) има Бог Слово, јесу речи о Његовим делима. Онај ко се, као чист, њима тајноводи ка Њему, још овде стиче вечни живот, залог Духа и непостидну наду на спасење. Међутим, реченога се неће удостојити онај ко тело претпоставља души и ко има пристрашће и везу са земаљским.

35. Словесан није онај ко говори разговетно (јер, такви су [скоро] сви људи), него онај ко словесном силом тражи и покушава да нађе Бога. Он, међутим, никада неће наћи суштину Надсуштинског. ?о није могуће ни једној [створеној] природи. Кућеградитељ се познаје по делу руку својих. И Савршени Уметник се може препознати и видети по мудрости стварања бића, као и по промишљању, управљању, повезивању, усмеравању и очувању [бића].

36. Долично нестицање нећеш стећи без бестрашћа, нити бестрашће без љубави, нити, пак, љубав без страха [Божијег] и чисте молитве, као ни њих без вере и безбрижности. Стекавши њих, ум оставља свако доње размишљање и лети ка висинама и узвишеном, тражећи свога Владика.

37. Заволи чедност [тј. чистоту] као зеницу ока како би био храм Божији и Његово жељено станиште. Јер, без целомудрености не можеш се приближити Богу. Њу рађа чежња према Богу, беспристрасност и

удаљавање од света. Њу, пак, чувају: смиреноумље, уздржање, непрестана молитва, духовно сагледавање и безгневље са непрестаним сузама. Красоту, пак, расуђивања нећеш добити без бестрашћа.

38. Нека те нико не превари, брате, [тврдећи], насупрот апостољу, да се без светости [тј. чистоте] може видети Бог. Као свечедан и изнад сваке чистоте, Господ не жели да се јавља ономе ко је нечист. Њега је недостојан онај ко више него Њега љуби оца и мајку, или кћер и сина. Њега је недостојан и онај ко љубави Господњој претпоставља било шта привремено и тварно, а нарочито мрски и смрдљиви грех. Бог се одвраћа од онога ко се не одвраћа од нечистоте, будући да *распадљивост не наслеђује нераспадљивост* (1.Кор.15,50).

39. Нећеш се удостојити Божанствене љубави уколико немаш познања, нити познања уколико немаш вере. При томе, ја не мислим на просту веру, него на веру која се рађа из испуњавања врлина. Истинско умиљење ћеш постићи када уздржањем, бдењем, молитвом и смирењем будеш исушио урођено уживање тела, разапевши се заједно са Исусом, и више не живећи страсно, него држећи се Божанственог Духа и са надом се усаглашавајући са вишњим призивањем и избором (2.Пт.1,10).

40. Вапиј ка Богу: *По томе познадох да си ме хтео, јер се не обрадова непријатељ мој нада мном* (Пс.40,12), до краја ме мучећи и насилујући страстима. Напротив, пре краја избави ме из руку његових и дај ми да поживим духовно, како ти је угодно, удостојивши ме да после добре кончине као спасен станем пред твој престо, по милости твојој одавде носећи залог спасења и несумњиво осведочење. У супротном ће у час изласка бити неспреман, те ће невоља изгледати неподношљива, љућа и страшнија од саме смрти и пакла.

41. Вера и нада нису просте и случајне ствари. Вера захтева чврсту душу, а нада - исправно произвољење и срце. Осим тога, како ће лако поверовати невидљивом онај ко нема благодати? Зар ће онај ко није имао никаквог јасног искуства Господњих дарова (из кога би се могао осведочити о будућности као о садашњости) имати наду у неочигледну будућност? За обе је неопходна и врлина и знак и помоћ Божија. Без њих, ми се узалуд трудимо.

42. Пород истинске врлине јесте или познање, или бестрашће, или обоје. Уколико њих нема, ми се узалуд [трудимо] и наша врлина није права. Јер, у супротном би она имала плодове, а не само лишће. Међутим, пошто је подстакнута човекоугађањем, или самоугађањем, или нечим другим неугодним Богу, она је лажна, а не богољубива. Уколико, пак, исправимо њен узрок, несумњиво ћемо се приближити не само користи, већ и благодати благог Бога, која ће нам у своје време и у погодној мери донети познање и бестрашће.

43. Просвећењем благодати познај замисли непријатеља (2.Кор.2,11) и са плачем падај ничице пред Бога, износећи своје слабости и сматрајући се ништавним, чак и ако те обмањивач ђаво наговара да мислиш да си неко [значајан]. Немој тражити награде и дарове којих ниси достојан и који не доносе спасење и не чувају смиреноумље. Напротив, тражи знање које не надима и које је узрок богопознања. Такође, ишти да не будеш до краја подвргнут насиљу страсти, већ да се од тела разрешиш у бестрашћу, или, нешто смиреније, у жаљењу због грехова.

44. Без крила нико не може полетети увис. Ни онај ко још овде не добије несумњиво осведочење, не може да постигне жељено. Оно, пак, [настаје] из крајњег смиреноумља или од благодати Светог Духа у онима који су се савршено измирили са Богом. Њима је, наравно, својствено и бестрашће (било делимично, било савршено), које одговара њиховом измирењу или очишћењу. Они, пак, који без [осведочења] излазе из тела, тј. као у зиму страсти или у суботу (тј. празни од врлина), подлежу Суду и испитивању у време када ће се свакоме буде дати [по делима].

45. Спасевајући се на дар, благодари Бога Спаситеља. Уколико желиш да му и дарове изнесеш, принеси захвалност од своје обудовеле душе, тј. две лепте - смирење и љубав. Ја знам да ће их Он примити радије неголи мноштво врлина које многи убацују у ризницу спасења. Уколико, пак, као Лазар, имаш потребу да оживиш, пошто си умро од страсти, њих као праве сестре пошаљи за заступнице пред Њим, те ћеш свакако стећи жељено.

46. Упражњавајући делање, нећеш моћи да достигнеш бестрашће, којим би се молио чисто и без расејаности, уколико се и ум не упражњава у духовном сагледавању просвећујућег познања и поимања постојећег. Њима се ум окриљује, просвећује и целовито узноси у висине са љубављу истините молитве, пружајући се ка сродној светлост горњих нетварних чиновна, одакле по мери доступности, приступа и великој светлости тросунчане Богочелне Троице.

47. У будућем [веку] нећемо бити кажњени стога што смо грешили, нити ћемо бити осуђени стога што смо добили несталну и промењиву природу. Напротив, ми ћемо бити осуђени стога што се после сагрешења нисмо покајали, или што се са злог пута нисмо окренули ка Господу, иако смо имали власт и време за покајање, које је требало да покажемо благом (као што и јесте) а не пристрасном Богу, чак и ако се понекад [описује] као осветољубив и гневљив. Такав је он, уосталом, само у односу на зло, а не у односу на нас, према којима искључује сваку страст и сваку осветољубивост, чак и ако се говори да према нама бива онакав каква су наша дела и расположења, тј. као огледало, свакоме узвраћајући сагласно са његовим животним делима.

48. Немој се смућивати када отпаднеш од свог доброг стања, него се исправи и пожури да се вратиш у пређашње устројство путем туге, суморности, оштрог самоукоревања, изливања суза и скрушености духа. Њима ћеш устати од пада који ти се десио и доспети у долину спасоносног радовања, обећавајући да ћеш убудуће, по својим могућностима, чврсто стајати како поново, прогневивши Судију, не би имао потребу за сузама очишћења. Јер, уколико овде тога не буде, у будућем [веку] свакако нећемо избећи муке.

О свештенству

49. Опет ћемо нешто рећи о часном свештенству, тј. о анђелском устројству и чистоти које захтева, као и о опрезности и целомудрености, који треба да су још већи него раније. Јер, кад нечисто треба да се очисти, зар ће се чисто скрнавити? Иначе, уколико помешамо мрак са светлошћу и смрад са миомирисом, наследићемо, авај, пропаст, тј. кривицу за светогрђе, слично Ананији и Сапфири.

50. Од изгубљеног и непотребног сасуда ти си постао *изабрани сасуд* Господњи, као што каже апостол, чак и ако ти се чини да си због незнатне своје чистоте достојно ступио у анђелско и небеско свештенство. Стога чувај неукраљану част које си се удостојио, пазећи на Божанствени дар као на зеницу ока, како не би, причестивши се непажљиво, био збачен са висине у бездан, из кога ћеш тешко наћи излаз.

51. Као разборит схвати да нико не може осудити онога кога Бог оправдава (Рим.8,33-34). Уколико си, дакле, призван и уколико си ступио у надсветску божанствену свештеничку благодат, немој се узнемиравати због пређашњег живота, чак ако си и имао мрља, него се одмах уз Божију [помоћ] и свој [напор] очисти и исправи. Након тога, покажи старање и трезвоумље како не би помрачио благодат и како би онај ко непромишљено осуђује твоје рукоположење због твојих пређашњих [мрља] чуо Божији глас који му говори: *Што је Бог очистио, ти не погани* (Дап.10,15).

52. Свештеничко достојанство је лагано и благ је његов јарам, премда само за онога ко је одмах, пошто га је примио, почео да га врши како треба, и уколико, наравно, није било покушаја да се благодат Божанског Духа добије за новац. Уколико је, међутим, неизводљиво остварено људским старањем и пропадљивим даром, призивање неће бити одозго и бреме ће бити веома тешко, с обзиром да не ослања на достојног и да превазилази снаге. Уколико се не одузме од онога ко га носи, његов јарам ће бити веома оштар и сламати његов врат и снагу, све док га потпуно не истроши и изможди.

53. Уколико си се смело подметнуо под јарам свештенства, нека твоји путеви буду прави, те право управљај речју истине, градећи *спасење своје са страхом и трепетом* (Фил.2,12). *Јер, Бог наш је огањ који спаљује* (Јев. 12,29). Уколико га додирнеш као злато или сребро, нећеш се бојати од опекотина, као ни вавилонски младићи у пећи. Уколико си, међутим, као трава и трска, тј. као лакозапаљива грађа, будући да си земљоуман, треба да трептиш да не будеш спаљен небеским огњем, осим уколико се, као Лот, не уклониш од гнева уздржањем од страшних [Тајни]. Може бити, не знам, да неки мали греси (које имамо услед немоћи) ишчезавају пред Божанственим огњем служења, због чега и ти остајеш неопален и недирнут, као некада слаба биљка купине.

54. Како се усуђујеш, јадниче, да додирујеш оно што је и за анђеле неприкосновено кад већ ниси могао да одступиш од страсног расположења услед дуготрајне навике? Или се, дакле, због страха уздржи од божанственог свештенстводејствовања (умилостивљујући Божанство), или као безосећајан и непоправив

очекуј да упаднеш у гнев и у руке Бога живог, који ти неће указати човекољубље, него ће те немилосрдно казнити будући да опогањене душе и одеће бесрамно приступаш царској свадби, премда ниси достојан ни уласка, нити седења [за трпезом].

55. Знао сам једног посвећеног који се усуђивао да недостојан приступа Божанственом [тајнодејствовању], тј. павши у блудну страст. Павши у тешку и неизлечиву болест, он је већ приближио смрти. Иако је искористио сва средства, није било користи, будући да зло није престајало, већ се појачавало. Најзад је он дошао до осећања да умире стога што је недостојан литургисао, те се под клетвом одрекао [служења] Свештене Литургије. И одмах је уследило излечење, при чему од болести није остало ни трага.

56. Свештеничко достојанство и одежа су блистави, уколико и душа [посвећеног] изнутра блиста чистотом. Уколико се, пак, она оскрнави непажњом, презирући савест која сведочи о срамоти, светлост постаје тама, најављујући вечни мрак и огањ. [Њих ћемо избећи] уколико, дакле, напустимо [наведени] пут који је стрм са обе стране, и изаберемо други, тј. пут врлине и смирења, који безбедно води у Царство Божије.

57. Спасење се постиже врлином и добротинством, а не славним свештенством, које захтева равноанђелски живот. Стога или постани бестрасан као анђели, са размишљањем изван света и тела успињући се уз небеску лествицу, или постани свестан своје слабости и устраши се висине која неспособнима прети великим падом, те се врати животу заједничком већини, који приближује Богу у истој мери. Јер, уколико се и деси да паднеш, у њему ћеш, милошћу и благодаћу Божијом, лакше устати покајањем.

58. *Тело и крв не могу наследити Царства Божијега* (1.Кор.15,50). Због чега ти, премда се причешћујеш Телом и Крвљу Бога, не постајеш сутелесан са Њим и не раствараш се са Његовом Крвљу (чиме би већ у себи имао Царство небеско), већ се још окружујеш страстима тела и крви? Плашим се да у теби неће остати Дух Свети, будући да си телесан, да ћеш у време Суда бити пресечен напола, да ће се од тебе (као недостојног благодати) одузети свечасно свештенство и да ћеш бити послан на вечите муке.

59. Уколико немаш страха Божијег пред својим очима, теби ће изгледати безначајним недостојно свештендејствовање, с обзиром да си заведен самољубљем, које ти дошаптава да је Божанство добро. На исти начин су давно пострадали Датан и Авирон, да би их најзад прогутала земља. И ти се ужасни од страшнога и размишљај о величини ствари [тј. свештендејствовања], те или буди достојан и чист, да не кажем - равноанђелски у упражњавању божанственог свештенства, или као разуман одступи од страшног служења. Иначе ћеш, презирући речено и обмањујући савест која те раскринкава, у [време] када све буде суђено и усмеравано, са патњом као осуђен завапити: *Чега се бојаш дође на мене и чега се страхом задеси ме* (Јов.3,25).

60. Са трезвоумљем и болом најпре за самог себе са скрушеношћу и сузама принеси светоспасоносну Свештену Жртву за умилостивљење. Јер, после твоје смрти, ко ће потрудити о теби и приносити Жртву за тебе? Стога, као разборит [човек], помињи себе као да си већ сахрањен, као посредништво за своје спасење предлажући Богу Светињу са свете трапезе, сећајући се Његовог власног и човекољубивог [самопредавања на] заклање.

61. Неизрециво и неисказиво уживање [осећа] душа која се од тела одваја са осведочењем [у своје спасење], одлажући га као одећу. Јер, већ постигавши оно чему се нада, она без туге оставља тело, мирно идући према радосном и веселом анђелу који силази одозго. Потом она заједно са њим без застоја пролази ваздух, неузнемиравана духовима злобе, те смело и радосно узлеће са захвалним поклицима, све док не достигне да се поклони Творцу. Најзад се њој изриче одлука о укључивању у ред оних који су јој слични и једнаки по врлини, где ће сачекати свеопште васкрсење.

62. Рећи ћу ти нешто необично, али немој да се чудиш. Уколико и не достигнеш бестрашће (вероватно услед мучних предрасуда), ти ћеш се узнети изнад облака не мање неголи бестрасни уколико се у време изласка будеш нашао у бездану смирења. Ризница бестрасних представља збир свих врлина. Ипак, драгоцен камен смирења их све превазилази по вредности. Ономе ко га је стекао он обезбеђује не само милост Божију, него и улазак заједно са изабранима у брачне одаје Његовог Царства.

63. Умилостивљујући Бога за своје грехове, прослави га због незлопамтљивости и незлобивости Његове, старајући се из све снаге да избегнеш вољна сагрешења. Иако и за њих можеш да га умилостивљујеш сваког дана све до саме смрти, ипак се немој показати незахвалним лако грешећи са знањем, Уколико, међутим, каменом добре наде далеко одгониш пса очајања, трпељиво и неодступно га умољавајући,

опростиће ти се многи греси како би и сам као дужник заволео Многомилостивог и Преблагог у будућем веку.

64. Када, по дејству благодати Божије, у молитви будеш стао пред Њега са сузама, падни ничице, простри се крстообразно на земљи и, ударајући главом, моли да ти отпуштање одавде буде ослобођење од трулежности и избављење од искушења, премда не по твојој вољи, него по Његовом благовољењу у односу на време и место. Такође, већ од сада треба да желиш да изађеш [из тела], да са љубављу изађеш пред Господа са сузама и безданом смирења како би безбрижно утолио жеђ своје чежње и искања. Ипак, ти треба да прихваташ и привремено одгађање, уколико Бог предвиди нешто боље. Упорно и непрестано тражи само једно: да не отпаднеш од Бога ма шта чинио, говорио, намеравао и започињао.

65. Као телоносац, немој покушавати да испитујеш мислено по себи, премда те мислени [део] душе услед чистоте и наводи на тако нешто. Све док се не ослободи од дебљине [твари] и не приближи се умним [силама], бестелесна [душа] (коју омета дисање и крв) не може долично да помишља о њима и да их схвати. Према томе, спремајући се да напустиш твар као другу мрачну мајчину утробу, и да ступиш у светло нетварно [постојање], буди ведар, славећи Добротвора, који нас кроз смрт приводи очекиваноме. Непрестано буди трезвоуман због нечистих демона који непрестано круже око нас и непрестано смишљају шта да ураде против наше добробити, лукаво пазећи на нашу пету све до краја живота. Све до свог изласка одавде дрхти за себе због неизвесности будућности, с обзиром да си због самовлашћа [тј. слободе] створен са отвореношћу за непостојаност и промењивост.

66. Непријатељ нас напада страшним и суровим искушењима уколико осети да се душа приближила вишим степенима врлине. Речено се закључује из речи молитве и покушаја да се узнесемо изнад тварне двојице, тј. плоти и чула. Тада нас човекомрзац искушава са великом злобом услед чега долазимо у недоумицу и за живот. Међутим, кукавац не зна да нам проузрокује велико добро, чинећи да кроз трпљење постајемо искуснији и плетући нам светле венце.

67. Нема већег подвига од подвига целомудрености и девствености. Ономе ко се часно држи безбрачности диве се анђели. Његов венац неће бити мањи од мученичког. Колики се само напор и зној захтева од онога ко је везан са телом и крвљу, а стара се да чедношћу [тј. чистотом] увек подражава нетварност бесплотних? И заиста, постигнуће је толико велико и узвишено да, као натприродно, готово изгледа немогуће. Оно би и било немогуће да Бог одозго не пројављује своје заступништво, снажећи слабост и немоћ природе, на неки начин је уздижући изнад земље својом Божанском љубављу и надом на будућу награду.

68. Када претераном храном и спавањем омлитави, тело постаје велика препрека целомудрености. Истинска целомудреност, међутим, и у маштањима у сну остаје непоколебива. Јер, прикалањање ума уз њих у сну представља знак да у својој дубини носи болест страсти. Ако се, пак, благодаћу удостоји да у сну разговара са Богом без посредства тела, ум постаје недодирив, те будно чува душу и тело, који стичу мир. Он тада личи на пса који их трезвоумно чува, неварљиво одгонећи подмукле вукове.

69. Рећи ћу ти нешто необично, али се немој чудити. Постоји сакривена тајна између Бога и душе. Она припада највишим степенима савршене чистоте, љубави и вере, тј. када се човек, потпуно се изменивши, сједињује са Богом путем орођавања, непрестане молитве и сагледавања. [Доспевши до њих], Илија је закључао небо и изазвао бескишје, те небеским огњем спалио жртву. Мојсије је, опет, пресекао море и уздизањем руку Амалика отерао у бекство. Јона се, најзад, избавио од кита и морске дубине. Онај ко се удостојио реченога, као да принуђава човекољубивог Бога да врши његову вољу. Иако је још налази у телу, он је већ превазишао меру пропадљивости и смртности, прихватајући смрт као обичан сан, који га на његову радост преноси ка наданоме.

О свештенству

70. Показујући страхопоштовање пред страдањима Владике, пред умањењем за нас Бога Слова, пред Жртвом и мешањем са нама животворног и Божанског Тела и Крви (којих ниси само удостојени причесник, него и свештенослужитељ), смири себе као овца коју воде на заклање, сматрај да су сви други заиста бољи од тебе и на сваки начин се старај да не повредиш било чију савест, нарочито не безразложно. Без освећења немој да се усуђујеш да се дотичеш Светих [Тајни] како не би изгорео попут сена од Божанственог огња и како се не би разлио као восак који се топи.

71. И заиста, уколико будеш долично обављао божанствено, свечасно и страшно свештенодејство и уколико те савест ни у чему не прекорева, имаћеш [најизвеснију] наду на спасење. Јер, од њега ћеш имати више користи неголи од било ког другог делања или сагледавања. Ако, пак, није тако, тешко теби. Боље би било да се, свестан своје слабости, одрекнеш висине свештенства, неголи да га обављаш као несавршен и нечедан, многима се показујући као висок, премда се због своје недостојности налазиш у паду који је достојан оплакивања.

72. Служба часног свештенства и умилостивљавање и мољење Божанства превазилази свако псалмопојање и молитву као што сунце надилази звезде. Јер, ми приносимо на жртву, предлажемо и износимо ради умољавања самог Јединородног, који се из човекољубља на дар дао на заклање за грешнике. И ми се не молимо само за опроштење грехова, него и за сваку [духовну] корист, наравно, уколико нам савест остаје чиста. Тело које је сједињено са Божанством као неки жар спаљује сваку грађу безакоња и просвећује срца оних који прилазе са вером, док Божанствена и Часна Крв, више неголи сваки исоп, умива и чисти сваку нечистоту и мрљу оних који се осмељују да Светим [Тајнама] приступе са највећом чистотом и чедношћу. Где се може добити ишта слично?

73. Неки од светих је рекао да се на жртву не приноси Тело које силази са неба, Тело Бога Слова који се вазнео. Напротив, хлеб и вино се претварају у Тело и Крв Христову када Божанствену службу са вером, страхом, чежњом и побожношћу обављају они који су се удостојили божанственог свештенства. Претварање се дешава дејством и наиласком Светога Духа. И постаје Тело које није различито од Владичиног Тела: [хлеб] се претвара у исто то Тело, пружајући непропадљивост будући да је непропадљиво. Какву, дакле, само чистоту и светост треба да има јереј који додирује Божанствено Тело! И колику смелост треба он да има, будући да је посредник између Бога и људи и да за самолитвенике и саслужитеље има Пречисту Богомајку, небеске анђелске силе и све свете! Мени изгледа да као што има анђелско или арханђелско достојанство, он треба да има и орођеност [са Богом].

74. Писиније, забележи још да после Символа вере Светиње које ускоро треба да буду освећене леже непокривене на светој трапези будући да се на неки начин моле за оне који их приносе и неисказивим гласовима узвикују ка Ономе ко је на небесима. Јер, гледајући их, Он их не превиђа, и посматрајући их Он их не презире, сећајући се добровољног умањења за грешнике, неисказивог силаска и човекољубивог заклања. Он нам својим страдањем није даровао избављење и спасење као праведницима, већ нас је, као добар и незлобив, помиловао и призвао иако смо били непријатељи.

75. Чак и да се стараш о чистој молитви (која на нетварни начин нетварни ум сједињује са Богом) и да си постигао да као у огледалу видиш оно што ти је припремљено после завршетка овдашњег живота (тј. да си примио залог Духа и свим осећањем и осведочењем стекао Царство небеско унутар себе), ипак немој себи да дозволиш да се одрешис од тела без предзнања смрти. Напротив, треба да се усрдно молиш и да имаш добру наду да ћеш га се удостојити пре одласка одавде, уколико ти буде корисно. Непрестано се припремај за њега, одбацујући сваку бојажљивост. На тај начин ћеш моћи да прођеш ваздух и мимоиђеш духове злобе, те да смело и без страха уђеш у небеске области. Постављен поред анђелских чинова и приборан пре свих времена изабраним праведницима, ти ћеш по мери доступности моћи да гледаш Бога, тј. да примаш добра која долазе од Њега и да гледаш Бога Слова који својим зрацима обасјава сво наднебесје. Њему и Његовом Пречистом Телу, заједно са Оцем и Светим Духом клањају се јединственим поклоњењем све небеске војске и сви свети. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ФИЛОТЕЈ СИНАЈСКИ

Кратко сведочанство о њему

Преподобни наш отац Филотеј је био игуман словесног монашког стада на Синају. Отуда су га прозвали Синајски. Није познато у које је време живео и када је умро. Његова беседа је подељена на четрдесет поглавља. Прекрасно састављена, она је испуњена неописиво великом духовном мудрошћу на спасење душе. Било би сасвим неправедно када бисмо је искључили из сабрања отачких списа о трезвоумљу.

Она захтева велику пажњу. Онај ко би је назвао тачним тумачењем и верним правилом трезвоумља, чувања ума и чистоте срца. не би рекао ништа противно истини.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ НАШ ФИЛОТЕЈ СИНАЈСКИ
40 ПОГЛАВЉА О ТРЕЗВОУМЉУ

1. У нама постоји мислена борба, која је много тежа неголи чулна. Делатељ благочашћа треба да трчи и да своме уму постави за циљ да у своје срце као бисер или драгоцен камен савршено уризнички сећање на Бога. Ми треба све да све одбацимо, чак и тело, те да презремо и сам живот како бисмо у своме срцу стекли једино Бога. Јер, свети Златоуст је рекао да умно боговиђење искорењује демоне.

2. Они који воде мислену борбу треба са свом усрдношћу да себи изаберу духовно делање из Божанствених Списа и да га положе у свој ум као неки лековити облог. Од раног јутра, како је неко рекао, он треба смело и непоколебиво да стоји код врата срца, стално мислећи о Богу и са непрестаном молитвом Исусу Христу у души. Том мисаоном стражом он треба да убија све грешнике земље. Наиме, напрегнутим и надахњујућим сећањем на Бога ми, ради Господа, одсецамо главе силних помисли, које започињу сваку нечисту борбу, будући да нам је познато да у мисленом подвижништву постоји извештан божанствени поредак и делање. На тај начин треба да се принуђавамо све док не дође време одређено за обед. Потом, благодаривши Господа, који нас човекољубиво храни двојаком храном, духовном и телесном, треба остало време да проведемо у сећању и размишљању на смрт. И следећег [дана] треба поново снажно да се прихватимо свог јутарњег дела. Ипак, и уз свакодневно делање, ми ћемо једва успети да у Господу избегнемо све мреже мисленог непријатеља. Међутим, уколико се у нама учврсти, делање рађа три врлине: веру, наду и љубав. Вера нас, наиме, припрема за истински страх Божији, док нада, превазишавши ропски страх, човека приводи љубави Божијој. Уколико *нада не постићује* [Рим.5,5], обично рађајући двојаку љубав, о којој висе закон и пророци, утолико *љубав никад не престаје*. Њоме онај ко је поседује у овом веку испуњава Божија закоположења. Она га, уосталом, не [оставља] ни у будућем [животу].

3. Ретко се могу сусрести они који словесно безмолвствују. Они, наиме, користе сва расположива средства да би привукли Божију благодат и да би се испунили утехама које из ње произилазе. Према томе, уколико желимо да путем чувања ума и трезвоумља упражњавамо мислено делање, тј. Христово мудрољубље, почнимо пут уздржавањем од сувишних јела, решивши да јело и пиће узимамо у најмањој могућој мери. Трезвоумље је са иравом названо путем с обзиром да води у Царство: и оно које се налази у нама, и оно будуће. Оно се назива се и умним делањем будући да обрађује и убељује наравственост ума, те оно што је страсно преобрће у бестрасно. Оно је такође слично светларнику кроз који се Бог, спутивши се до нас, јавља уму.

4. Смирење и сећање на Бога, које је праћено трезвоумљем и пажњом, као и честом молитвом усмереном против непријатеља, представља место Божије, тј. срдачно небо. У њему демонске руље не смеју да стоје с обзиром да у њему обитава Бог.

5. Ништа толико не изазива смућење као многословље, нити штету - као неуздржање језика, које може да наруши [мирно] стање душе. Јер, она руши оно што ми сваког дана зидамо. Оно што са муком скупљамо, душа кроз причљивост расипа. Има ли ичега горег од [од неуздржљивог језика]? Он је необуздано зло. Треба да му поставимо ограду, да га обуздамо и стеснимо, те, рећи ћу, да га натерамо да служи само у крајњој потреби. Ко, уосталом, може да исказе сву духовну штету која проистиче од [неуздржљивог] језика?

6. Прва капија која уводи у мислени Јерусалим, тј. пажњу ума, јесте ћутање уста са знањем, чак иако ум још не безмолвствује. Друга капија је умерено уздржање у јелу и пићу. Трећа је - непрестано сећање и размишљање о смрти, које чисти ум и тело. Упознавши једном (умом, а не очима) њену лепоту, те будући

рањен и осетивши сладост, ја сам пожелео да је стекнем као супругу за цео свој живот. Наиме, ја сам се заљубио у њен изглед и скромност, с обзиром да је смирена, радоснотужна, замишљена, пуна страха од Будућег праведног суда, бојећи се уједно и продужења [земаљског] живота. Из њених чулних очију обично лије лековита животодавна вода, а из мислених очију - обилни извор мудрих мисли, који својим жуборењем и поскакивањем весели разум. Ту кћер Адамову, тј. сећање на смрт, како рекох, одувек желез да имам за животну сапутницу, наиме, да са њом спавам и да са њом разговарам о ономе што ће бити када се напусти тело. Међутим, у [мојој намери] ме је често ометала погибелна заборавност, тј. мрачна кћер Ђаволова.

7. Постоји борба у којој духови злобе на скривен начин нападају душу посредством помисли. Душа је невидљива. Стога, зле силе, у сагласности са њеном суштином, против ње подижу невидљиву борбу. И могуће је и код њих и код душе видети оружја и планове [дејстава], обмане лукавства и страхан рат, и дивљи сукоб и победе и поразе са обе стране. У невидљивој борби коју описујемо недостаје само једна [ствар] у поређењу са чулном борбом, тј. временска објава рата. У чулној борби најчешће се одређује време и постоји [известан] поредак. Мислена, пак, борба се без икакве објаве распламсава око самих дубина срца. Замкама које је прихватио освојивши кључно [место], непријатељ најзад посредством греха убија душу. Због чега и са каквим циљем се против нас води борба и сукоб? Стога да се на нама не би испунила воља Божија, о којој се молимо говорећи: Нека у нама буде воља твоја (Лк.11,2), тј. нека [вршимо] заповести Божије. О реченоме ће из опита сазнати онај ко трезвоумљем у Господу заустави лутања свога ума, пажљиво следећи за упадима [у срце] невидљивих непријатеља и за сукобима који се дешавају у машти. Усмеравајући своје [делање] против демона злобе, и као Бог предвидевши њихове замисли, Господ је против њихових циљева поставио своје заповести, претећи онима који их нарушавају.

8. Уколико стекнемо извесну навику у уздржању и удаљавању од видљивих зала (која делују кроз пет чула), ми ћемо моћи да, заједно са Исусом, чувамо своје срце. Он ће нас изнутра просвећивати и давати да са извесном топлом чежњом умно уживамо Његову доброту. Заповест да чистимо срце смо, наиме, примили управо стога да бисмо, пошто непрестаном пажњом облаци зла буду истерани и развејани из срца, као у ведар дан могли чисто да угледамо Сунце правде, тј. Исуса, те да се у уму просветимо смислом Његове величине. Јер, обично се он не открива свима, него само онима који очисте свој разум.

9. Ми свакодневно треба да будемо у стању у којем би требало да се појавимо пред лицем Бога. Јер, пророк Осија говори: *Чувај милост и суд и увек се приближуј Богу своме* (Ос. 12,6-7). И Малахија у име Божије говори: *Син поштује оца и слуга господара свога. Ако сам ја Отац, где је част моја? И ако сам Господар, где је страх мој, говори Господ Сведржитељ* (Мал.1,6). И апостол [говори]: *Очистимо себе од сваке нечистоте тела и духа* (2.Кор.7,1). И мудрост [позива]: *Изнад свега чувај срце своје, јер из њега излази живот* (Прич.4,23). И сам Господ Исус Христос заповеда: *Очисти најпре изнутра чашу и зделу да буду и споља чисте* (Мт.23,26).

10. Плод неблаговремених [празних] разговора понекад јесте мржња оних који нас слушају, понекад - прекор и подсмех (када приметите неразумност наших речи), понекад - прљање савести, а понекад - осуда од Бога и ожалашћење Духа Светога (што је страшније од свега).

11. Онај ко у Господу чисти своје срце и са кореном из њега чупа грех, настоји да стекне божанствено познање и успева да умом види оно што је за многе невидљиво. Он, међутим, ни у ком случају не би требало да се сматра вишим од било кога. Јер, шта је међу тварима чишће од бестелесног, или ко зна више од анђела? Па ипак, с обзиром да се предао надмености, он је био збачен са неба као муња. Његово високоумље Бог је сматрао за нечистоту. Познато је како раде они који из земље ваде злато[1]*).

12. Апостол говори: *Сваки који се бори од свега се уздржава* (1.Кор.9,25). Са стомаком пуном хране не може се водити борба против начелстава и против невидљивих злобних сила. Наиме, плот је тешка и њене жеље су против духа. *Царство Божије није јело ни пиће* (Рим.14,17). *Јер, телесно мудровање је непријатељство Богу, пошто се не покорава закону Божијем, нити пак може* (Рим.8, 7). [Тело] не може да му се покорава очигледно стога што је земљано, састављено од сокова, крви и влаге, те свагда стреми ка доњем, показујући страсне склоности ка земљаном и наслађујући се погибелним уживањима садашњег века. *Телесно мудровање је смрт... и који су по телу не могу угодити Богу* (Рим.8,6; 8).

13. Уколико у Господу хоћемо да чувамо ум свој, имамо потребу за великим смирењем, најпре према Богу, а затим и према људима. Увек и на сваки начин смо дужни да скрушавамо своје срце, иштући оно што га може смирити. Наше срце, као што је познато, скрушава и смирава сећање на пређашњи живот у

свету, уколико га се детаљно сећамо. Осим тога, и подсећање на све грехе које смо извршили од младости и њихово појединачно разматрање (изузев када се ради о телесним гресима, с обзиром да би се изазвала штета) обично смирава и наводи на сузе, покрећући нас на срдачну благодарност према Богу. Исто (дејство) има и свакидашње и делатно сећање на смрт, с обзиром да рађа слатки плач, праћен радошћу и трезвоумљем. Међутим, наше размишљање понарочито смирава и наводи да очима поникне према земљи сећање на страдања Господа нашег Исуса Христа. Подробно размишљање и сећање на њих изазива сузе. Најзад, душу уистину смирују велика Божија доброчинства која су нам указана, уколико их подробно набрајамо и сагледавамо. Јер, наша борба је против гордих демона.

14. [Пази] да из самољубља не избегаваш наведене спасоносне душевне лекове. Иначе више нећеш бити ученик Христов, нити ћеш подражавати Павла, који говори: *Нисам достојан назвати се апостол* (1.Кор.15,9), и опет: *Мене, који сам раније био хулник и гонитељ и пркосник* (1.Тим.1.13). Видиш ли, горделивче, да снети не заборавља свој пређашњи живот? Уосталом, и сви свети су се, од створења света до данас, облацили у последњу свету одору Божију [тј. смирење]. Иако непостижан, несазнатљив и неизрецив Бог, Господ Исус Христос је, желећи да покаже пут у вечни живот и светост, током целокупног свог живота у телу био обучен у смирење. Стога је исправно свето смирење називати Божанственом врлином и Владичанском заповешћу и одором. Осим тога, и анђели и све светле божанствене силе држе и упражњавају исту врлину, знајући каквим је падом пао сатана који се узгордио. Он је, наиме, анђелима и људима дат као пример ради страха од пада. Због своје гордости злочастивац лежи у бездану, показавши се пред Богом као најнечаснији од све друге твари. Најзад, ми још знамо каквим је падом пао Адам због своје гордости. Имајући пред очима примере многокорисне врлине душе, на сваки начин се старајмо да се смиравамо, са свом силом користећи [поменуте лекове]. Смиравајмо се и душом и телом, и размишљањем, и вољом, и речима, и разумом, и изгледом, тј. и спољашњим и унутрашњим. Нарочито се треба побринути да Онај ко је за нас, тј. Исус Христос, Син Божији и Бог, не буде против нас. Јер, *Господ се гордим супротставља, а смиренима даје благодат* (Прич. 3,34). *Мрзак је Господу онај ко има поносито срце* (Прич.16,5). Јер, *који себе понизује, узвисиће се* (Лк.18,14). *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем* (Мт. 11,29). Стога треба да пазимо.

15. *Пазите на себе*, говори Спаситељ наш, *да срца ваша не отежају преједањем*, и остало... (Лк.21,34). *И сваки који се бори, од свега се уздржава* (1.Кор.9,25). Знајући све што је речено у Божанственом Писму, проводимо свој живот у уздржању. Пре свега, оставивши многа јела, навикнимо своје тело на ред и врлински обичај, дајући му умерену храну. На тај начин ће се покрети желатељног [дела душе] лакше укротити и потчинити власти словесног [дела]. А ако хоћемо да кажемо пуну истину, њему ће се на тај начин покорити и покрети раздражајног [дела]. [Уздржањем у храни], наиме, ми се лакше удаљујемо и од других сагрешења. Они који се труде да искусе врлину, свестрано уздржање, тј. избегавање сваког вида зла, сматрају врлином. Јер, узрок чедности [тј. чистоте] најпре јесте Бог (који је извор и давалац свих добара), а потом - свакодневно и умерено уздржање од многих јела.

16. Сатана се противи Богу, тј. [настоји] да се не испуни Његова воља [запретана у заповестима]. Стога он преко нас војује против Бога, покушавајући да јој се супротстави. Желећи, пак, да испунимо Његову пресвету вољу, тј. како сам већ рекао, Божанствене и животворне заповести, Бог преко нас својим мигом руши погубне намере лукавог. Безумну жељу непријатеља да му се супротстави навођењем на преступање Његових заповести, Бог сам поражава кроз људску слабост. Погледај, наиме, није ли као што [рекосмо]. Све заповести Божанственог Јеванђеља постављају законе троделној души, са намером да је оних што заповедају учине здравом. Њима она не само да изгледа, већ и јесте заиста здрава. Али, против троделне душе даноноћно војује ђаво. Водећи борбу против троделне [душе], сатана у ствари војује против заповести Христових. Јер, Христос у заповестима поставља закон за троделну [душу], тј. за раздражајну, желатељну и словесну [њену силу]. Пази, наиме. [Опомена]: *Сваки који се гневи на брата свога ни за што, биће крив суду* (Мт.5,22), и заповести које јој следе у ствари представљају лекове раздражајног [дела]. Ту заповест и оно што је у вези са њом непријатељ покушава изнутра да наруши посредством помисли победољубивости, злопамћења и зависти. Противник Божији, наиме, зна да је управитељ раздражајног [дела] наша словесна [сила], Стога он најпре на њу пушта своје стреле посредством помисли, као што већ рекох, сумњичавости, зависти, победољубивости, свадљивости, подлости и таштине. Он покушава да наговори словесну силу да одустане од својствене јој власти, те да преда узде у руке раздражајном [делу], тј. да их остави без икаквог управљања. Збацивши свога управитеља, раздражење кроз уста износи речи које су раније биле убачене у срце, тј. непријатељске помисли које су у њему, при лењости ума, биле нагомилане. Срце је испуњено злбом, а не Духом Божијим, нити божанственим помислима. Јер, као што говори Господ: *Уста говоре из сувишка срца* (Лк.6,45). Брат кога лукави наведе да почне речима да избацује оно што је раније тајно помишљао у

унутрашњости своје брату већ неће рећи само "рака" [тј. безумниче] или "будало", него и многе псовке, а може да дође и до убиства. Наведено лукави користи с обзиром да је Бог дао заповест да се не гневимо без разлога. [И заиста, човек] је могао да не дође до псовки и оног што им следи да је у тренутку увреде молитвом и унутрашњом пажњом из срца истерао [помисли које га раздражују], На тај начин окајани достиже свој циљ само уколико нађе [човека] који је спреман да, на основу помисли које прими у срце, прекрши Божанску заповест.

17. Шта је, међутим, Божанствена и Владичанска заповест предвидела за желатељни део душе? *Који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу са њом у срцу своје* (Мт.5,28). Видећи шта нам је задато, злотвор у уму плете мрежу против заповести. Преносећи борбу на удаљеност од предмета који распаљују [похоту], он улази унутра [у човека]. Стога се може приметити да живопише и утискује у ум блудне слике и изображења. Дешава се чак да се чују и речи које узбуђују страст. Дешавају се још и друге [ствари], које познају они који имају искуства у умној борби.

18. Која, на крају, заповест, одређује правила словесној сили? *А ја вам кажем: Не куните се никако... Нека буде реч ваша: да, да; не, не* (Мт.5,34; 37). И још: *Сваки од вас који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик* (Пк. 14,33). И: *Уђите на уска врата* (Мт.7.13). Такве су заповести које се односе на словесни део. Желећи себи да потчини и словесну силу (као неког славног војводу), наш супарник је посредством помисли стомакоугађања и равнодушности удаљује од словесности. Извргавајући је руглу (као неког пијаног војсковођу) и удаљујући је од власности, аждаја је тера да испуњава њене жеље, употребивши као помоћнике гневљивост и похоту. Те две силе, тј. раздражајна и желатељна, ослобођене од словесне силе, користе наших пет чула као помоћнике у чињењу отворених грехова. О којим се падовима ради? Када их ум изнутра не обуздава, очи постају радознале, уши воле да слушају таштину, чуло мириса се размазује, уста постају неуздржљива, а руке додирују оно што не треба. За таквим [држањем] уместо праведности следи неправда, уместо разборитости - безумље, уместо целомудрености - разузданост, уместо храбрости - плашљивост. Када су здраве, ове четири опште врлине, тј. праведност, разборитост, целомудреност и храброст управљају троделном душом. Када се, пак, са три дела [душе] добро управља, чулима се не дозвољава да упадну у неумесност. Пребивајући у тишини, с обзиром да се његовим силама управља по Богу и с обзиром да су му послушне, ум лако побеђује у мисленој борби. Уколико, пак, непажњом дозволи да се друге силе смету, он бива надвладан прилозима ђаволским и престапа Божије заповести. Сагрешењу, пак, следи или покајање, или мучење у будућем [веку]. Према томе, веома је добро стално се држати трезвоумља. Налазећи се преко њега у свом природном стању, он може да буде истински чувар Божијих заповести.

19. [Грехољубиву] душу су лукави духови озидали, оградиле и везали ланцима мрака. Услед мрака који је окружава она није у стању да се моли како би требало: она је скривено везана, будући слепа унутрашњим очима. Уколико, пак, почне да се моли Богу, она помоћу молитве стиче трезвоумље. Молитвом ће се она ослободити и таме која је окружује. Уосталом, она се на други начин не може ослободити. На тај начин стиче познање да се унутра у срцу води друга борба, скривено супротстављање, други рат помисли, који воде духови злобе, како сведочи Свето Писмо. Оно говори: *Уколико те нападне дух владатеља, немој остављати свога места* (Проп.10,4). Место, пак, ума јесте непоколебиво стојање у врлини и трезвоумљу. Јер, постоји истрајност и у врлини и у злоћи. Писмо, наима, каже: *Блажен човек који не иде на веће безбожних, и на пут грешних не стаде* (Пс.1,1). И апостол учи: *Стојте, дакле, опасавши бедра своја истином* (Еф.6,14).

20. Држимо Христа у себи из све снаге, будући да се многи непрестано труде да га избаце из наше душе. Немојмо дозволити да се Исус удаљи због *многог* помисли *на ономе месту*, тј. у души (Јн.5,13). Међутим, Њега је немогуће задржати без душевног бола. Поучавајмо се у Његовом човечанском животу, како бисмо свој живот проводили смирено. Чувајмо у свом сећању Његова страдања како бисмо, ревнујући заједно са Њим, трпељиво подносили сваку невољу. Окусимо од Његовог неизрецивог домостроја који је пун снисхођења према нама, како бисмо се на основу слатког залогја душе уверили да је *благ Господ* (Пс.33,9). Заједно са свиме, или пре свега верујмо без икаквог колебања свему што говори, свакодневно очекујући оно шта нам је спремио Његов промисао. Све што се деси ми треба да примамо са захвалношћу, радосћу и спремношћу како бисмо се научили да имамо поглед окренут ка Богу, који свиме управља но Божанским законима своје мудрости. Остваривши све наведено, нећемо бити далеко од Бога. Благодашће је, наима, савршенство коме нема краја, као што је рекао неко од богоносних и у Духу савршених мужева.

21. Онај ко исправно живи и непрестано почива [имајући на уму] значење смрти и сећање на смрт, мудро избавља свој ум од страсти. Он сталне налете демонских прилога обично види јасније од онога ко свој

живот проводи без сећања на смрт, надајући се да ће срце очистити само дејством знања, тј. без сталне плачевне мисли. Онај ко мисли да [својом способношћу] држи све погубне страсти, не види да је заробљен једном (и то најгором): немајући Бога [у себи] он, наиме, пада у високоумље. Он треба веома да се потруди у трезвоумљу како се, због узношења, не би лишио памети. Јер, како говори апостол Павле (1.Кор.8,1), душе које скупљају знања са разних страна обично се надимају пред онима које су, како им изгледа, ниже. У њима, како ми изгледа, нема ни искре љубави која изграђује (1.Кор.8,1). Онај, пак, ко се поучава и свако вече сећа на смрт боље види, неголи онај ко [не брине о смрти]: он јасно примећује нападе демона и одгони их.

22. Сладосно сећање на Бога, тј. Исуса, заједно са срдачним гневом и спасоносним огорчењем, **обично** успева да разруши све чари помисли, мисли, појмове, маштање, мрачне представе, укратко речено - све чиме се наоружава и чиме дрско напада окајани, који гледа како ће прогутати душе. Исус, међутим, на наш позив, све лако спаљује. Јер, ми немамо другог спасења осим Христа Исуса. И сам Спаситељ је рекао: *Без мене не можете чинити ништа* (Јн.15,5).

23. Сваког часа и сваког тренутка чувајмо наше срце од помисли које замагљују огледало душе, у коме треба да се изобрази и светлопише сам Исус Христос, који је мудрост и сила Бога Оца. Непрестано тражимо унутар срца Царство небеско. Уколико очистимо око ума свога, ми ћемо на тајанствен начин у себи наћи и зрно, и бисер, и квасац и све остало. Господ наш Исус Христос је рекао: *Царство Божије унутра је у вама* (Лк.17,21), имајући у виду Божанство које пребива у срцу.

24. Трезвоумље чисти савест до правог блистања. Када је, пак, очишћена, савест из унутрашњости изгони велику таму, као светлост са које се скине покров. Пошто је тама протерана, савест која остаје при непрестаном и истинском трезвоумљу, поново открива оно што је било заборављено или скривено. Она се посредством трезвоумља обучава невидљивој борби и словесном противљењу, тј. начину бацања копља у сукобима, успешном одапињању стрела [добрих] помисли, те спречавају да њихове стреле погађају ум, склањајући га под окриље Христа, који је жељена светлост, а не погубна тама. Онај ко ју је окусио зна о чему говорим. Њен укус још више распаљује глад душе која се њоме храни: она се никада не насићује. Што је више једе, она је гладнија. Привлачећи ум себи, као сунце очи, светлост остаје необјашњива: она се не може објаснити речима. Напротив, она се објашњава искуством онога ко прима њено дејство, или, тачније, оног ко бива њоме рањен. Она ми је заповедила да ћутим, премда би ум и даље хтео да се наслађује речима које наводе: *Старајте се да имате мир са свима и светошћу, без које нико неће видети Господа* (Јев.12,14), тј. да стекнете љубав и чедност. Наиме, они и јесу мир и светиња.

25. Гневом се треба наоружати искључиво против демона, који преко помисли ратују против нас и гаје гнев против нас. Почуј стога и примени начин борбе која се сваког часа одвија у нама. Са трезвоумљем, наиме, споји молитву. Јер, трезвоумље чисти молитву, а молитва трезвоумље. Непрестано пазећи, трезвоумље примећује [помисли] које покушавају да уђу. Спречавајући их да уђу, оно у исто време призива у помоћ Господа Исуса Христа, тј. да протера лукаве ратнике. При томе, пажња заграђује улаз користећи противречење, док Исус, кога призивамо, прогони демоне и њихове маштарије.

26. Чувај свој умом са великом тачношћу. Чим приметиш помисао, одмах јој се супротстави, журно призивајући Христа да те подржи. Још док будеш говорио, најслађи Исус ће рећи: "Ево ме да те заштитим". Ти, међутим, и након што молитвом сви непријатељи утихну, продужи да усрдно пазиш на ум. Јер, доћи ће поново таласи [помисли], бројнији од пређашњих и једни преко других, у којима душа плива. Ипак, пробуђен од ученика Исус поново, као Бог прети злим ветровима [помисли]. Нашавши прилику на час или на трен, ти прослави Онога ко те је спасао и помишљај на смрт.

27. Проходимо пут свој са сваком пажњом срца и осећањем душе. Уколико су свакодневно заједно упрегнуте, пажња и молитва иду слично као Илијина огњена колесница, подижући на небеску висину онога ко их има. И шта говорим? Код онога ко се учврстио у трезвоумљу или се стара око њега, чисто срце постаје мислено небо, са својим сунцем, месецем, звездама: оно постаје место несместивог Бога, сагласно тајанственом сагледавању и усхођењу. Онај ко има љубав према божанственој врлини треба да се стара да уз помоћ Господа са највећом ревношћу речи претвара у дела. Онај ко са извесним напором задржава својих пет чула, којима се обично повређује душа, уму много олакшава срдачни подвиг и борбу. Према томе, гледај да извесним досеткама предупредиш све сполгашње [утиске], док се против помисли које се од њих рађају унутар душе бори бестелесним и божанственим начином. Трудом бдења удаљуј уживања, буди уздржљив у јелу и пићу, исуши своје тело како би себи олакшао срдачну борбу. Наведеним ћеш добро учинити себи, а не другоме. Помишљањем на смрт мучи своју душу, а сећањем на Христа Исуса сабирај свој расејани ум. Он нарочито ноћу бива чист и светао, јасније сагледавајући Бога и све Божанско.

28. Немојмо запостављати ни трудове телесног подвижништва. Јер, из земље израста пшеница, а из њих - духовна радост и искуство у добру. Немојмо сматрати да је савест неумесна кад нам предлаже оно што је спасоносно и што треба урадити, кад нас неуморно подсећа на оно што треба и што смо дужни да чинимо, нарочито уколико је очишћена чистим, делатним и истанчаним трезвоумљем. Због своје чистоте она у том случају обично износи разговетан и поуздан суд, који искључује свако колебање. Немојмо је, дакле, изиграти, с обзиром да у нама објављује богоугодан живот. Уколико се душа понекад унакази грехом, она је строго изобличава, указујући јој и начин на који може да исправи сагрешења. Она палом срцу предлаже да се покаје, указујући му на лек са радосним подстицањем.

29. Дим који излази из запаљених дрва јесте тежак за очи. Међутим, потом се показује светлост која радује оне који су пре тога били подвргнути жалости. И непрестана пажња изазива замор. Међутим, када дође Исус, кога призивамо у молитви, просвећује се срце. Јер, сећање на Њега, заједно са обасјањем [унутрашњости], пружа нам највеће међу добрима [тј. самог Господа].

30. Непријатељ наш је навикао да искривљује наш ум, желећи да нас наговори да се заједно са њим хранимо земљом, те да, премда смо створени по образу Божијем - пужемо на трбуху. Стога је Бог рекао: *Међем непријатељство између тебе и њега* (Пост.3,15). Ми увек треба да уздишемо ка Богу како бисмо се сваког дана сачували од рана од распаљених стрела ђаволских. Наиме, говори се: *Покрићу га јер је познао име моје* (Пс.90,14). И још: *Али је спасење Његово близу оних који га се боје* (Пс.84,10).

31. Блажени апостол и изабрани сасуд Божији, који је говорио у Христу, имађаше велико искуство о невидљивој, мисленој борби која се дешава у нашој унутрашњости. Он је у Посланици Ефесцима рекао: *Не ратујемо против крви и тела, него против поглаварства, и власти, и господара таме овога света, против духова злобе у поднебесју* (Еф.6,12). Апостол Петар такође говори: *Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Њему се противите утврђени вером* (1.Пт.5,8-9). Говорећи о различитим настројењима са којима се слушају речи Јеванђеља, сам Господ наш Исус Христос је рекао: *Потом долази ђаво и узима реч из срца њиховога* (вршећи крађу путем злог заборављања) *да не верују и да се не спасу* (Лк.8,12). И поново апостол Павле говори: *Јер се радујем закону Божијем по унутрашњем човеку, али видим други закон у удима својим који се бори против закона ума мога, и поробљава ме* (Рим.7,22-23). Све наведено је речено да бисмо научили оно што нам је сакривено.

32. На неки начин је природно да се знање надима, мислећи да је више од многих других, наравно, уколико му недостаје самоукоревање и смирење. Имајући познање своје немоћи, ми треба да размишљамо онако како је размишљао онај ко је рекао: *Браћо, ја за себе не мислим још да сам то достигао; једно пак чиним: што је за мном заборављам, а стремим за оним што је преда мном, и трчим према циљу ради почасте небеског призивања Божијега у Христу Исусу* (Фил.3.13-14). И опет: *Ја, дакле, тако трчим. не као на непоуздану; тако се борим. не као онај који бије ветар; него изнуравам тело своје и савлађујем га, да проповедајући другима не будем сам одбачен* (1.Кор.9,26-27). Видиш ли величину смирења и у исто време стремљење ка врлини? Видиш ли смирење великог и светог Павла? *Христос, каже он, дође у свет да спасе грешнике од којих сам први ја* (1.Тим.1,15). Ми, пак, треба да се смиравамо с обзиром да поседујемо несавршену природу. Јер, шта је несавршеније од блата? Ми у свом сећању треба да имамо Бога с обзиром да смо ради Њега створени. Најзад, ми треба да се подвизавамо у уздржању како бисмо лакше трчали за нашим Господом.

33. Није могуће да онај ко се предаје злим помислима буде чист од грехова по спољашњем човеку. Није могуће да се зле помисли, које се не искорењују из срца, не пројаве у злим делима. Узрок прељубног гледања лежи у [чињеници] да је унутрашње око већ учинило прељубу и помрачило се. Такође, узрок жеље да се слушају срамни разговори лежи у спремности да душевним ушима слушамо оно што нам скверни демони нашаптавају на нашу пропаст. Стога треба у Господу да се чистимо изнутра и споља. Свако треба да чува своја чула и да их свакодневно чисти од страсних и греховних дејстава. Некада смо се, у дане нашег незнања, кретали светом везани за таште помисли нашег ума, свим умом и свим чулима радећи као робови за греховну превару. Ступивши, пак, у живот по Богу, ми треба свим умом и свим чулима да радимо за живог и истинитог Бога, за Божију правду и вољу.

34. Најпре бива прилог, затим спајање, потом слагање, најзад поробљење. На крају се јавља страст која постаје навика и ствар понављања. Ето победе над нама у борби која се води против нас. Свети оци на тај начин одређују оно што се дешава.

35. Прилог је, како кажу, проста помисао или слика неке нове ствари, која се родила у срцу и појавила у уму. Спајање је страстан или бестрасан разговор са предметом који се јавио. Слагање је нагињање душе

са уживањем према предмету који посматра. Поробљење је насилно и невољно одвођење срца [у ропство], његово задржавање и саживот са предметом о коме је реч, услед чега се губи наше добро стање. Страст је, опет, нешто што се дуготрајно страсно угнездује у душу. Од свега наведеног, прво је безгрешно, друго не сасвим, а треће зависи од стања подвижника. Борба, пак, јесте узрок или венаца или мука.

36. Поробљење је другачије за време молитве, а другачије када се не молимо. Страст несумњиво изискује или одговарајуће покајање, или будућу муку. Онај ко се супротставља или се бестрасно односи према прилогу, једним махом ослобађа се свега срамотног. Таква је борба злих демона против монаха и против оних који нису монаси, у којој се дешавају и победе и порази, као што рекосмо. Победници примају венце, а они који падају и не кају се - казну. Подвизавајмо се мислено како зле непријатељске савете не бисмо остваривали у греховним делима. Одсецајући грех од срца у себи ћемо наћи Царство небеско. Захваљујући таквом прекрасном делању, ми ћемо сачувати чистоту срца и дуготрајно умиљење пред Богом.

37. Многи од монаха не познају прелест ума коју трпе од демона. Трудећи се око делања, они не брину о уму будући да су прости и неувежбани. Они проводе живот, чини ми се, не окусивши чистоту срца и остајући несвесни таме унутрашњих страсти. Они који не знају за борбу о којој говори [свети] Павле, нису се учврстили у добру из искуства. Они падовима сматрају само грехе на делу, уопште не рачунајући мислене поразе и победе. Њих, наиме, око не може да види с обзиром да су скривени: за њих зна само Подвигоположник Бог и савест подвижника. За такве је изгледа у Писму речено: *Говоре: "Мир је", а мира не беше* (Јез. 13,10). За браћу која се у наведеном стању налазе због своје простоте, треба се молити и поучавати их да се по могућности чувају од рђавих дела. Друго је, међутим, делање Христово и друго тајинство код оних који имају божанствену жељу да очисте душевно око.

38. Делатно сећање на смрт заиста садржи много врлина. Оно рађа плач, побуђује на свестрано уздржање, подсећа на пакао, постаје мајка молитве и суза, чува срце, [учи] непристрасности према блату с обзиром да смо блато, постаје извор оштроумља и расуђивања. Његова чеда, тј. дупли страх Божији и очишћење срца од страсних помисли - садрже у себи [поштовање] многобројних Владичанских заповести. У њему се подиже. тежак непрестани подвиг, који представља сву бригу многих бораца Христових.

39. Неки неочекивани догађај или напаст обично расипају пажњу разума. Удаљујући ум од претпостављања узвишеног врлинског и доброг стања, они га увлаче у грешну склоност ка споровима и расправама. Узрок наведене погубне невоље јесте одсуство бриге о несрећама које нам се дешавају.

40. Ни једна од невоља које нам се свакодневно дешавају неће ни да нам нашкоди, нити да нас ожалости уколико једанпут схватимо да су неизбежне, стално се поучавајући у [њиховој неопходности]. Стога божанствени апостол Павле говори: *Стога сам добре воље у немоћима, у поругама, у невољама* (2. Кор. 12,10). И још: *Сви који хоће да живе побожно у Христу Исусу биће гоњени* (2. Тим. 3,12). Њему слава у векове векова. [Амин].

НАПОМЕНЕ:

1. Заправо, да би дошао до злата познања, човек треба да буде под земљом смирења, прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ИЛИЈА, ПРЕЗВИТЕР И ЕКДИК
Кратко сведочанство о њему

Није познато да ли је Илија презвитер, кога такође називају и Екдиком, заиста Илија Критски, тумач богословских беседа светог Григорија Богослова. Судећи по поглављима која следе, он беше знатно мудар муж, како спољашњом тако и духовном мудрошћу. Његова реч беше снажна и изражајна, премда понегде донекле нејасна. Стога мислимо да неће бити претерано ако **Цветник** (како су названа поглавља мудрог Илије), упоредимо са духовним вртом испуњеним не само цветним биљем, него и плодноним дрвећем. Нећемо се стидети да у тај рај позовемо оне који траже духовну утеху, будући да смо потпуно сигурни да ће сва њихова духовна чула - и вид и мирис и укус, наћи богато подмирење.

Наслов поглавља Илије презвитера **Цветословље** или **Цветник** наводи на помисао да су била састављена приликом читања светих отаца, тј. да се састоје из мисли које је старац Божији усвајао и записивао, желећи да их сачува за себе, изражавајући их понекад речју отаца, а понекад својом сопственом. Стога су читаоци у њима могли да виде одраз час једнога, час другог од отаца, па чак и да их приписују појединим од њих, како се и чинило на западу. У ватиканском кодексу светог Максима, та поглавља су и приписана њему. И недавни издавач дела светих отаца - Migne, сместио их је међу списе светог Максима, тј. после његових Седамсто сагледатељних и делатних глава, под заглављем: "Друге главе, узете из ватиканског кодекса дела светог Максима" (Patrologiae graecae, т. XC).

Сматрамо да је састављачима Грчког Добротољубља било лакше да установе коме их треба приписати. Стога ћемо се повести за њима и признати их за дело Илије презвитера.

Стављамо на знање да су у грчком Добротољубљу поглавља подељена на два дела (109-140). У издању Migne поглавља су у једном јединственом низу, од почетка до краја. Тога ћемо се и ми придржавати.

Читалац ће приметити да у нашем преводу нумерација не иде редом, тј. да се појављују пропусти. Ти пропусти значе да су и поглавља која им одговарају испуштена због недовољне разумљивости. Њих, уосталом, нема много.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ИЛИЈА, ПРЕЗВИТЕР И ЕКДИК

ЦВЕТНИК

који је саставио Илија,
најмањи међу презвитерима и Екдик

1. Хришћанин који исправно верује у Бога не треба да је немаран, него увек треба да очекује искушења и да буде спреман да се са њима суочи, како се не би чудило и збунио када наиђу. Он треба благодарно да претрпи невољу, имајући на уму реч пророка у Псалму: *Испитај ме, Господе, и окушај ме* (Пс.25,2). У другом Псалму он није рекао: *Карање твоје сатре ме, већ - исправи ме до краја* (Пс.17,36).
2. Почетак добра је страх Божији, а крај - чежња за Њим. Почетак сваког добра је делатна словесност и словесно делање. Јер, нити је делање без словесности добро, нити је словесност без дела успешна.
3. Делање тела јесте пост и бдење, а делање уста - псалмопојање, молитва и ћутање које је драгоценије од речи. Делање руку јесте обављање [посла] без роптања, а ногу - покретање на први миг. Делање душе јесте уздржање у простоти и простота која уздржано делује. Делање, пак, ума јесте молитва у

сагледавању, и сагледавање у молитви.

4. Свему томе претходе милост и истина, чији пород јесте смирење, од кога, по светим оцима, долази моћ расуђивања, без кога ниједна (од наведених врлина) не може да види (тј. достигне) свој крај.
5. Делање које презире бреме словесности слично је јуници која бескорисно лута тамо-амо. Словесност, пак, која одбаци часни хитон делања, не изгледа пристојно, ма колико се трудила да се упристоји.
6. Храбра душа, слично жени, држи две упаљене светиљке (тј. делатну и сагледатељну) и целог живота ради оно што јој приличи. Сасвим је супротно са душом која је размажена уживањима.
7. Да би се душа потпуно ослободила од греха, није довољно само да се произвољно злопати. Неопходно је да буде претопљена и у распаљеној пећи невољних страдања.
8. Уколико не пређе кроз огањ и воду, тј. као неки мач, наиме произвољне и невољне напоре, душа неће моћи остати неповређена када на њу наиђу непријатна дешавања.
9. За хотимична искушења постоје три главна узрока: здравље, богатство и слава. И за невољна искушења такође постоје три узрока: губици, болести и клевете. ? све то бива једнима на поуку, а другима на погибао.
11. Врлински човек има добро дубоко у себи усађено, док га сујетан човек има само у мислима. Зло, опет, ревнитеља [врлина] додирује само по површини, док га сластољубац има у дубини.
12. Онај ко мрзи зло ретко и ненамерно пада. Онај, пак, ко је још увек привезан за узроке зла, пада често и хотимично.
13. Они који нису вољни да се кају, чешће и греше. Они, пак, који греше нехотично, савесно се кају. Уосталом, они за кајањем ређе имају потребу.
14. Осећања и савест треба да прате изречене речи, како миротворно и Божанствено Слово, налазећи се међу њима, не би морало да се стиди због дрскости и неумесности оног што се говори.
15. Онај ко своју душу не оштећује делима, није истовремено слободан и од оскрнављења речима. Исто тако, онај ко ју је сачувао чисту од речи, није истовремено слободан и од оскрнављења помислима. Јер, грех настаје ма три начина.
16. Нећеш моћи добро да видиш лик врлине све док са насладом себи представљаш изглед греха. Он ће ти изгледати мрзак тек када укус отуђиш од похотног наслађивања и гледање - од [пожудних] облика.
17. Демони у почетку нападају душу помислима, а не стварима. Ствари је нападају саме по себи. Узрок напада са стране ствари су слух и вид, а узрок напада помисли су - навика и демони.
18. Део душе који греша јесте трострук и показује се у делима, речима и помислима. Добро, пак, негрешења се састоји из шест делова. Наиме, ми треба да чувамо од пада пет чула и изговарану реч. Свети Јаков говори: *Ако неко у речи не греша, тај је савршен човек, моћан је зауздати и све тело* (Јак.3,2), и остале делове душе.
19. Бесловесни део душе се дели на шест делова: на пет чула и орган говора. Кад је бестрасан, он остаје неразделив од страсника, а када је страстан - пројављује његову злоћу.
20. Тело не може да се очисти без поста и бдења, ни душа без милости и истине, као уосталом ни ум без разговора са Богом [тј. без молитве] и сагледавања. У низу парова последњи је најзначајнији.
21. Крећући се у кругу наведених врлина, душа чини да је њена тврђава, тј. трпљење, недоступно искушењима. *Трпљењем својим спасавајте душе своје*, говори Господ (Лк.21,19). У супротном, она ће, слично граду који није окружен бедемима, од далеког треска и шума бити силно потресана ударима страха.
22. Нису сви који су разборити у речима у исто време разборити и у појмовима. Ни сви који су разборити у појмовима нису разборити у спољашњим чулима. Јер, чула од свих узимају порез, премда не од свих у истој мери. Неки из наивности чак сасвим одбијају да дају цену коју она траже.
23. Разборитост је по природи неразделива. Ипак, она се дели на разне уделе, будући да се једноме даје у већој, а другој у мањој мери. Наведено се дешава све док, пратећи опште врлине, не узрасте делатна врлина, испуњавајући добро које одговара свакој од њих. Јер, већина прима мању меру

разборитости, која одговара недовољности делатног живота.

25. Сатрапезници благословеног ћутања јесу време и мера. Његова трапеза, пак, јесте истина. Због ње отац лажи који прилази души странкињи [која се од свега устранила] не налази ништа од онога што обично тражи.

26. Истински милостив није онај ко добровољно дели од свога сувишка, него онај ко грабитељима радо уступа и најнеопходније.

27. Једни вештаственим богатством стичу невештаствено уз помоћ милостиње, а други због невештаственог богатства одбацују вештаствено, стекавши осећај за непропадљиво.

28. Сви желе да буду богати у добру. Жали, међутим, онај ко се обогатио у Божанственом, али не може дуже да му се радује.

30. Немој се љутити на онога ко те је против твоје воље оперисао [својим изобличењима], Напротив, гледајући на избачену нечистоту, оплакуј себе и ублажи онога који ти је, по домостроју Божијем, донео корист.

31. Немој падати у очајање суочивши се са рђавошћу своје [духовне] болести. Напротив, желећи да побринеш о здрављу своје душе, употреби снажне лекове трудољубља и удаљи се од ње.

33. Уколико јаче осећаш своје болести, утолико више буди захвалан ономе ко ти је на њих указао својим изобличавањем. Јер, тиме је он за тебе постао виновник савршеног очишћења, без кога ум не може да уђе у чисту област молитве.

34. Када нас изобличавају, треба или да ћутимо или да се кротко бранимо од тужиоца, премда не стога да бисмо се оправдали, већ да бисмо исправили грешку тужитеља који оптужује из незнања.

36. Као што високоумни не зна своје недостатке, тако и смиреноумни не зна своје добре особине. Једнога, наиме, покрива рђаво незнање, а другога - богоугодно.

38. Укор душу чини чврстом, а похвала је слаби и чини лењивом за делање добра.

39. Основа богатства је злато, а врлине - смирење. Онај ко нема злата јесте сиромашан, иако споља не мора имати изглед сиромаша. Тако и подвижник без смирења не може имати врлине.

40. Трговац без злата није трговац, макар био и веома способан за трговину. И онај ко се подвизава без смиреноумља неће видети добре плодове врлине, макар се и много уздао у своју памет.

43. Онај ко се плаши да се не покаже неприкладан за госте на брачној вечери требало би да се труди на испуњавању свих заповести, те да се све дубље и дубље погружава у смиреноумље.

44. Простоти додај уздржање и са смиреноумљем спој истину, те ћеш постати гост за трпезом у друштву праведности, са којом воле да једу све остале врлине.

46. Блага нарав сведочи о лепоти врлине, а пристојност удова о миру душе.

47. Прво добро је да се ни у чему не греши. Друго [доброј је не стидети се откривања греха, али и не бити бесраман у греху. [Човек], напротив, треба да се држи смирења, те да се и сам укорева када га други укоревају, радо примајући епитимију. Уколико тога нема, ни један принос Богу нема вредности.

48. Поред вољних злопаћења, треба прихватати и нехотична, која долазе од ђавола, губитака и болести. Онај ко невољна [злопаћења] не прима са благим [расположењем], већ са одбојношћу, сличан је ономе ко не жели да свој хлеб једе са сољу, већ једино са медом. Он уживање нема увек за свог сапутника, али стога има ситост.

49. На себе прима обличје слуге (премда је господар) онај ко побожним речима умива упрљану одежду [душе] ближњега, те поцепану - подшива и крпи. Ипак, он треба да се чува таштине како не би, лишивши се награде, изгубио и своје господство.

51. *Господ ће чувати улазак твој и излазак твој* (Пс.120,8) путем уздржања у јелу и чувања језика. Јер, онај ко је уздржан у јелима (која улазе) и у употреби речи (које излазе) избегава похоту очију и кроти неразумни гнев. Подвижник изнад свега треба да се стара да око таквог уздржања и да га стиче. Њиме, наиме, делање добија снагу, а сагледавање чврстину.

52. Понеки марљиво пазе на улазак хране, али не брину о изласку речи. Они, по речима проповедника,

не умеју да искорењују гнев из срца и похоту из тела (Проп.11,10) чиме, иначе, Дух који нас обнавља, наше срце чини чистим.

54. Нека твоји бубрези [тј. средиште похоте] изгарају од оскудности јела, те нека се твоје срце [тј. средиште гнева] сажима од уздржавања језика, па ће твоја желатељна и раздражајна [сила душе] увек бити спремна да служи добру.

56. Подвижник треба да зна када и каквим јелима треба да храни тело као непријатеља, када треба да га крепи као пријатеља, а када да му пружа утеху као немоћном како му грешком не би предложио пријатељски оброк када је непријатељ, ни непријатељски када је пријатељ, нити опет непријатељски када је немоћно. У супротном ће га саблазнити, те ће у време искушења бити на страни оних који нас нападају.

57. Онога ко храњивост јела претпоставља наслади коју оно пружа посећује благодат суза и почиње да га теши, услед чега заборавља на сваку другу сласт, будући потпуно засићен неупоредивом сладошћу суза.

58. Код онога ко иде широким путем пресушују сузе, док код онога ко воли тесан пут оне изобилно извиру.

59. Без туге нису ни грешни ни праведни. Ипак, један тугује стога што се још није сасвим удаљио од греха, а други што још није достигао савршенство.

60. Молитва и ћутање су врлине које зависе од нас, док пост и бдење делимично зависе од нас, а делимично од нашег телесног састава. Подвижник стога треба да одабере оно што лакше може да испуни.

61. Дом душе је трпљење, с обзиром да се њиме ограђује. Њено, пак, имање јесте - смирење, будући да се њиме храни.

63. Немој дозволити да будеш везан малим, па те неће заробити ни велико. Јер, не дешава се да се велико зло образује пре малог.

66. Онај у коме царују милост и истина поседује и све остале богоугодне особине. Јер, прва никога не суди без милости, а друга није човекољубива без истине.

67. Онај ко простоту раствори уздржањем моћи ће да наслути тамошње блаженство.

68. Нећеш моћи да се ослободиш страсти које те нападају уколико најпре не престанеш да обрађујеш земљу из које оне извлаче храну.

69. Једни се труде да очисте само тело, а други - и душу. Једни су, наиме, стекли снагу да се уздржавају само од греховних дела, а други - и од страсти. Сасвим је, пак, мало оних који имају снаге да се уздржавају и од жеље.

70. Страстан је онај ко има јаку тежњу ка греху у помислима, чак и кад не греша на делу. Сладострастан је онај ко чини грех помисли, премда и страда изнутра. Пристрастан је онај ко је ближи слободи, иако је још поробљен изнутра. Бестрасан је онај коме су таква [греховна стања] непозната.

71. Страсност се из душе изгони постом и молитвом, сладострашће - бдењем и ћутањем, а пристрасност - безмолвијем и пажњом. Бестрашће се, пак, стиче сећањем на Бога.

72. Из уста бестрашћа, као из медног саћа, капљу речи вечног живота. Ко ће се, дакле, удостојити да додирне његова уста својим устима, да се смести на његове груди и да се наслади миомирисом његових одежди, тј. да се наслађује законима врлине који миришу лепше неголи било који чулни мирис (Пес.4,10-11).

73. Од видљивог ће се ослободити свака душа. Од телесног, пак, греха ослободиће се душа која се незнатно насладила сластима овдашњег живота.

74. Сви живи ће једном умрети, Мртви за грех ће, међутим, бити само они који су га свим расположењем замрзели.

78. Словесна душа се налази на граници чулне и мислене светлости. Посредством једне има могућност да види и дела телесно, а при помоћи друге - духовно. Међутим, у њој се помрачила мислена светлост, док је чулна постала јаснија услед првобитне навике. Она није у стању да усредсређено гледа на Божанствено уколико се за време молитве у потпуности не сједини са мисленом светлошћу. По невољи она се најчешће налази на граници између таме и светлости, у једној се крећући по навици, а у другој - у машини.

79. Страстан ум не може да прође кроз тесна врата молитве уколико најпре не напусти бригу коју изазива веза [са чулним], У супротном он ће се увек мучити крећући се у њеном предверју.
80. Молитва треба да је непрестано у уму као што је зрак у сунцу. Без ње старања за чулно као безводни облаци круже око ума и ономогућавају га да пројави свој сјај.
82. Уколико не одбаци свако сувишно старање о чулном, ум никада неће моћи са лакоћом да се узнесе увис, нити ће икада схватити своје достојанство.
83. Снажна молитва чини да човек вољно прихвата лишавање у храни. Снажна глад, опет, чини да не гледа нити слуша било шта светско, осим онога што је сасвим неопходно. Онај ко о томе не промишља, није учврстио здање свога поста, услед чега и здање молитве пуца свуда унаоколо.
84. Због своје видљивости, пост је символ дана, а молитва - ноћи, с обзиром да је невидљива. Онај, дакле, ко упражњава и пост дању и молитву ноћу сусрешће жељени град у коме *нема болести, туге, ни уздисаја* (Ис.51,11).
85. Духовно делање може да постоји и да стоји без телесног напора. Блажен је онај ко вештаственом делању претпоставља боље, тј. невештаствено делање. Он, наиме, њиме допуњује одсуство спољашњег делања, живећи скривеним животом молитве који је откривен за Бога.
86. Божанствени апостол нас позива да трпимо са вером, да се радујемо са надом, те да истрајавамо у молитви како би у нама пребивала красота радовања. Ако је тако, онда онај ко нема трпљење нема ни вере, и ко нема радовања нема ни добру наду, будући да је одбацио узрок радости - тј. молитву и да не пребива у њој (Рим.12,12; Кол.4,2; Јев.12,1).
88. Удаљивши се некада од свог станишта, ум је заборавио његово преславно блистање. Тако и сада треба да се, заборавивши на све овдашње, молитвом поново устреми ка њему.
89. Молитва која уму не пружа утеху јесте што и сухе мајчине груди за дете. Уколико је друкчија, ум постаје сличан детету које од сладости уснива у мајчином наручју.
91. Не може да се здружи са молитвом онај ко се није одрекао свега вештаственог.
93. Остави све осим живота и дисања уколико желиш да у молитви останеш само са умом.
94. Немају сви исти циљ у молитви: једни имају један, а други - други. Један се моли да његово срце, колико је могуће, увек буде са молитвом. Други се моли да је превазиђе, а трећи се моли да га не ометају помисли. Сви се, међутим, моле да се сачувају у добру или да не буду увучени у зло.
95. Нико од молитве не одлази несмирен, будући да је свако ко се моли скрушен и смирен. Стога је јасно да се не моли онај ко споља показује дрскост.
96. Уколико, подвизавајући се у молитви, пред очима будеш имао удовицу која је бестидног судију покренула да праведно пресуди, нећеш се обесхрабрити уколико се не испуне одмах блага обећања [Божија].
97. Молитва неће остати са тобом уколико се у себи задржаваш на помислима или у испразним разговорима споља. Напротив, она ће се вратити ономе ко ради ње већину тога одбацује.
98. Уколико речи молитве не уђу у наручје душе, ни сузе неће умити њене образе.
100. Кључ Царства небеског јесте молитва. Онај ко се ње придржава како треба видеће блага која су обећана њеним пријатељима. Онај, пак, ко није стекао смелости у њој, гледа само на постојеће.
101. Уколико се у жељи за бољим није ослободио бојажљивости, лењости, многог спавања и сладокуштва (од којих долазе падови), ум за време молитве не може смело да каже пред Богом: *Расковао си окове моје. Теби ћу принети жртву хвале* (Пс.115, 17).
102. Онај ко лута мислима за време молитве стоји изван прве завесе. Онај ко упражњава нерасејану молитву улази иза завесе. У Светињу, пак, над светињама прониче само онај ко, стекавши мир природних помисли, испитује оно што превазилази сваки ум (Фил.4,7), удостојавајући се извесног богојављења.
103. Умиравши се у односу на све спољашње и сјединивши се са молитвом, душа њоме бива окружена као пламеном, као гвожђе огњем. Тада она сва постаје огањ. И премда остаје иста, душа постаје недодирива, слично усијаном гвожђу.

106. Над онима који правилно упражњавају делатну [врлину], молитва понекад, слично облаку, прави сенку, понекад удаљује распаљене помисли, а понекад их кропи капима суза, показујући им духовна сагледавања.

114. Ум производи одозго. Ипак, он се не враћа горе све док кроз божанствено бављење потпуно не презре све доње.

117. Када свој ум ослободиш од сваког сладострашћа у односу на тела, јело и новац, Бог ће сваки твој дар који му принесеш примити као чист. У [име] награде, теби ће се отворити очи срца, те ћеш се јасно поучавати у речима Божијим које су у њему уписане и које ће твој умном грлу, по сладости која излази из њих, изгледати слађе од меда и саћа.

118. Нећеш моћи да учиниш да твој ум буде изнад похоте према телима, новцу и јелу уколико га не уведеш у чисту земљу праведника. У њој ће сећање на смрт и Бога уништити сваку клицу земаљских похота.

119. Нема ништа страшнијег од сећања на смрти, и прекраснијег од сећања на Бога. Једно у нас уводи спасоносну тугу, а друго нас испуњава весељем. Јер, пророк Давид пева: *Сетих се Бога и обрадовах се* (Пс.76,4), а премудри учи: *Опомињи се своје кончине те никада нећеш сагрешити* (Сир.7,39).

120. Све док откривеним лицем ум не одрази славу Господњу (2.Кор.3,18), душа неће моћи са осећањем да каже: *Ја ћу се радовати Господу* (Пс.103,34), нити: *Обрадоваћемо се спасењу твојем* (Пс.19,6). Јер, у супротном покривало самољубља лежи на њеном срцу, што јој смета да јој се открију темељи васељене, тј. смисао дешавања. То покривало се, иначе, не може скинути без вољних и невољних злопаћења.

121. Вођа Израилџа је удостојен да угледа обећану земљу, тј. бестрашће тек након што је проборадио у пустињи, која изобилује делима и покретима зла, шаљући као извидницу своју виђења и сагледавања, а не одмах после бекства из Египта, тј. греха на делу и не после преласка Црвеног мора, тј. ропства чулноме.

122. Они који иду кроз пустињу, тј. они који не упражњавају страсти, само на основу слушања знају о блаженој земљи и њеним добрима. Њени извидници су стекли извесну једноставну слику путем сагледавања видљивог. Они, пак, који су се удостојили да уђу у њу наситили су се свим чулима [добрима] која извиру у њој као медом и саћем (Изл.3,8).

123. Онај ко још увек има природне покрете у телу није се сараспео Христу. Са Њим, исто тако, није погребен онај ко у себи носи зла душевна сећања. Како ће, према томе, он устати са Њиме да би ходио у *новом животу* (Рим.6,4)?

138. Древни су имали заповест да у храм доносе првине од своје летине и муљаонице (Изл.22,29). Ми, данас, пак, као првине делатне врлине треба Богу да приносимо уздржање и истину, а као првине сагледатељне врлине - љубав и молитву, једнима одбацујући бесловесне похоте и наступе гнева, а другима - таште помисли и подмуклости наших ближњих.

139. Почетак делатног [живота] јесу уздржање и смирење, средина - целомудреност и смиреноумље, а крај - мир помисли и освећење тела.

140. Делање [врлине] не подразумева само чињење добра, него и приличност његовог чињења, тј. узимање у обзир [правог] времена и мере.

142. Делање без сагледавања није извесно, ни сагледавање без делања није истинито. И делање треба да је смислено и сагледавање делатно како код једног зло не би имало силе и како би код другог била снажна врлина са расположењем за милостивост.

143. Граница делатног подвига јесте умртвљење страсти, а крај сагледатељног [живота] - виђење врлине.

145. *На тркалишту делатне врлине трче сви, а један добија награду* (1.Кор.9,24), тј. онај ко се труди да циљ достигне уз помоћ сагледавања.

147. Делатељ нема силе да дуго борави у духовном сагледавању. Он личи на путника који је примљен у госте и који ускоро треба да напусти дом.

148. Када се моле, делатељи као да улазе на врата заповести Божијих, док сагледатељи, певајући [духовне] песме, као да улазе у двориште врлина. Једни се захваљују што су се избавили из окова, а

други што су заробили оне који су их напали.

150. Веслацима мислене галије сматрај побожне помисли, а веслима - животне силе душе, тј. раздражајну и желатељну [силу], вољу и произвољење. Делатељ увек има потребу за њима, а сагледатељ повремено.

155. Због мноштва знања о чулним стварима и везе са њима, код делатеља за време молитве на срцу лежи покров који не може да се подигне. Немајући такве везе, сагледатељ са непокривеним лицем може делимично да види славу Божију.

158. Предверје словесне душе јесте чуло, храм је разум, а архијереј - ум. У предверју, дакле, стоји ум кога ометају неблаговремене помисли, у храму стоји онај ко је заузет благовременим помислима, док се уласка у Божанствено светилиште удостојава онај кога не омета ни једно и друго.

159. У дому делатне душе пребива плач и нарицање и кукњава (Јез.2,10) услед тешкоће напора, док се у сагледатељној души чује *глас радости и исповедања* (Пс.41.5) услед познања.

162. Сагледавање мислених [ствари] јесте рај. У њега са молитвом зналац улази као у дом свој. Напротив, делатељ личи на пролазника који жели да сврати, али не може с обзиром да је ограда око дома виша од његовог духовног узраста.

164. Делатељ не може да се уздигне изнад наравствене красоте уколико, као патријарх Авраам, не изађе из своје земље (тј. природног закона) и свог рода (тј. живота који га повезује са чулним). На тај начин ће и он као печат добити обрезање полног уживања (Пост.17,11; Рим.4,11), које је криво што на нама од рођења лежи покривач који нам не дозвољава да примимо савршену слободу.

166. За животне силе делатног живота пост и бдење представљају опасана бедара, а за спознајне силе сагледатељне врлине ћутање и молитва јесу упаљене светилке (Лк.12,35).

167. Несавршеном уму није дозвољено да улази у плодносни врт молитве. Њему се, као сиромашу, дају само виноградни остаци (Пон.24,21), тј. певање Псалама.

168. За царски сто се не позивају сви који имају општење са царем. Исто тако, само неки од оних који имају срећу да [приступе] молитви доспевају до сагледавања које она пружа.

169. Узда гневу је благовремено ћутање, бесловесној похоти - уздржљивост у храни, а незадрживим помислима - једнообразна молитва.

170. Онај ко жели да сиђе у дубину и да извуче чулни бисер неће постићи [свој циљ] уколико са себе не скину одећу. Ни онај ко жели да сиђе у дубину познања да би извукао мислени бисер неће успети уколико не напусти све чулно.

171. Ум који се за време молитве налази у свом разуму личи на младожењу који се са својом невестом налази у ложници, док онај ко не може да уђе у њега личи на младожењу који стоји изван брачних одаја и узвикује стењући: *Ко ће ме узвести у град ограђени* (Пс.59,11), и ко ће ме упутити да за време молитве не гледам *на сујетности и маније лажне* (Пс.39,5).

172. Молитва без скрушености за ум јесте оно што је за грло храна без соли.

173. Душа која још увек тражи молитву личи на жену која се мучи при порођају, док душа која ју је нашла личи на жену која је родила и која је стога испуњена радошћу (Јн.16,21).

174. Некада је Амореј који је живео на гори поражавао оне који су наваљивали да иду наврх горе (Број.14,44-45; Пон.1.44). И сада зли заборав одгони оне који покушавају да изађу на сам врх просте молитве пре него што су постигли чедност.

176. Једноставна молитва јесте хлеб који окрепљује молитвенике. Молитва која је сједињена са сагледавањем јесте уље којим се намашћује глава. Безвидна, пак, молитва јесте благоухано вино које оне који га ненаситно пију доводи до иступљења (Пс. 103,15).

178. Подвижник треба да се ограничи на једну врсту хране, а свом уму да [пружа] једнообразну молитву. Избављајући се на тај начин од страсти, он ће за време молитве да се узноси Господу.

179. Онај ко штапом прети псима, раздражује их против себе. Онај, пак, ко се труди да се чисто моли, раздражује демоне.

182. Уколико се непрекидним упражњавањем у молитви у срце утисну речи Псалама, молитвеник ће као

нека добра земља из себе почети да произраста час руже сагледавања бестелесних, час љиљане сагледавања лепоте телесног, час љубичице сагледавања разноликих и скривених судово Божијих.

184. Душа која се савршено одрекла себе и која се потпуно предала молитви из области у којој лебди изнад творевине не силази када сама усхте, него када одлучи Онај ко са вагом и мером располаже свиме што је наше.

191. Када се заврши борба, ратник одлаже оружје, а сагледатељ одлаже помисли када се одреши ка Господу.

192. Војсковођа се растужује уколико у рату не добије плен, а делатељ се жалости уколико се не удостоји духовног сагледавања у молитви.

193. Јелен жури ка изворима чулне воде (Пс.41,2) када га уједе змија, а душа која је рањена најслађом стрелом молитве стреми ка бестелесним озарењима.

195. Са изласком сунца звезде се сакривају, а помисли престају када се ум врати у своје царство.

197. Силазећи са висине неба принуђен потребама природе, сагледатељни ум може да каже исто што и онај ко је узвикнуо: "Има ли ишта чудесније од Божанске лепоте? И која је мисао радоснија од помишљања на великогепије Божије? И која чежња је снажна и неодољива као љубав коју Бог разгорева у души очишћеној од сваког зла, која са свим расположењем говори: *Рањена сам љубављу* (Пес.2,5; 5,8)".

198. *Запали се срце моје у мени и у размишљању моме разгоре се огањ* (Пс.38,4) јесте реч која приличи ономе ко се не умара да молитвом иде за Богом и који није *пожелео да види дан човечији* (Јез.17,16).

199. Када остави све своје зло и када зли демони и помисли почну да је наговарају да поново *гледа на сујетности и маније лажне* (Пс.39,5), делатна душа треба да одговори као невеста из Песме над песмама: *Свукла сам хаљину своју - како ћу је обући? Опрала сам ноге своје - како ћу их испрљати* (Пес.5,3).

200. Богољубива душа има смелост да каже Богу: *Каж ми, Пастиру добри, где пасеш овце своје и где у подне дајеш починак овновима својим како, идући за њима, не бих лутала међу стадима пријатеља твојих* (Пес.1,6).

201. Делатна душа иште да стално држи реч молитве. Уколико не успе, она слично невести из Песме над песмама може да говори: *На постељи својој ноћу тражих Онога кога заволе душа моја. Тражих га и не нађох га. Дозивах га и не чу ме. Устаћу са напорном молитвом и обићи ћу град. По трговима и по улицама тражићу Онога кога заволе душа моја* (Пес.3,1-2). И можда ћу наћи Онога који је у свему и ван свега постојећег и *наситићу се кад угледам славу Његову* (Пс. 16,15).

204. Онај ко у свој дом прими цара постаје значајан и светао, испуњавајући се сваком радошћу. Шта тек треба да осећа душа која је, након што се очистила, примила у себе Цара царева, као што је сам нелажно обећао (Јн.14,23)? Међутим, таква душа треба да се огради великом побожношћу, изгонећи из себе све што му није угодно и уносећи оно што му је угодно?

205. Онај ко очекује да ујутро буде примљен код цара брине само о томе да смисли речи које ће му бити угодне. Душа која се тако [понаша у односу на Бога] неће бити неспремна за долазећи суд.

206. Блажена је душа која, у свакодневном очекивању Господњег доласка, не мари за напоре дана и ноћи. Она, наине мисли само о томе како ће, чим наступи јутро, Он бити пред њом.

207. Бог види све нас. Бога, међутим, виде само они који за време молитве не виде ништа друго. Оне који га виде, Он и услишује. Они, пак, које не услишује, Њега и не виде. Блажен је онај ко верује да га Бог види будући да ноге његове неће склизнути са пута богоугађања (Пс.72,2).

208. Блага царства које је у нама (која око које љуби [овдашњу] лепоту није видело, за која честољубиво ухо није чуло, и којима се срце лишено Духа Светога није приближило) јесу залог других добара која ће праведницима бити дарована у будућем Царству Божијем. Онај ко се не наслађује њима, као плодовима Духа, ни будућим неће моћи да се наслађује.

209. Помисли делатеља личе на јелене. Они се неко време у страху од ловаца крију по врховима гора да би потом сишли у долине у жељи за оним што се у њима може наћи. Тако ни они, услед своје немоћи, не могу постојано да буду у духовном сагледавању, нити, пак, да се стално држе природног сагледавања, с

обзиром да не траже увек одмор. Помисли, пак, сагледатеља постају надмене у односу на нижа сагледавања.

212. Теже је зауставити стремљење ума да се расипа по видљивоме и усредсредити га у молитви ка небескоме и њему сродноме, неголи преградити пут реци која тече низбрдо, иако му је потоње природно, а прво противприродно.

217. Заробљеник који се ослободио дугог ропства радосно ступа. Још радосније ка небеском као ка себи сродном стреми ум који се ослободио од везаности [за чулно].

218. За онога ко је расејан у молитви, тј. ко се не моли са пажњом, Псалам као да је на страном језику. И он сам за Псалам јесте као странац. Демони се таквоме изругују.

219. Нису исти они којима се свет разапео и они који су се распели свету. За једне су ексери - пост и бдење, а за друге - нестицање и самоумањивање. Осим тога, без другог, напори првих немају користи.

220. Не може се чисто молити онај ко је обузет страшћу према лепоти и почастима. Јер, таква везаност и таште помисли које су јој сродне њега спутавају као конопци. Ум који покушава да се уздигне у време молитве они вуку наниже слично везаној птици.

221. Ум не може бити миран у молитви уколико најпре не постане пријатељ са уздржањем и љубављу. Јер, једно се подвизава да уништи непријатељство тела против душе, а друго - непријатељство према ближњему Бога ради. Тада долази *мир који превазилази сваки ум* (Фил.4,7) обећавајући да ће се [у таквоме] настанити (Јн.14,23).

222. Дело правде онога ко се подвизава да уђе у Царство Божије треба да изобилује у добрима: у милостињи која даје *од сиротиње своје* (Мк.12,44; Лк.21,23), у напорима ради мира и трпљењу у Господу.

226. Једне страсти су телесне, а друге душевне... Онај ко одбија нападе првих, док о другима не брине, личи на човека који је поставио високу и јаку ограду ради заштите од звери, док птицама безбрижно пушта да кљуцају гроздове мисленог грожђа.

230. Чула се свакако морају отворати, као што се морају отворати и градске капије. Међутим, треба да пазимо да са оним што је неопходно не продру и народи *који хоће ратове* (Пс.67,31) и постану узрок борбе.

234. Многи се пењу на крст злопаћења [тј. добровољних телесних лишавања], али су малобројни они који примају клинце [тј. стално се прибијају на крст]. Многи послушно прихватају произвољне напоре и невоље. Међутим, невољне [скорби] прихватају само они који су потпуно умрли за овај свет и његов покој.

240. Код онога у коме страх Божији не претходи свему што чини помисли су смућене као овце које немају пастира. Где, пак, он претходи или присуствује, оне су усредсређене као овце у стаји.

241. Страх Божији је син вере. Он је, уједно, надзорник испуњавања заповести. Онај, пак, ко није стекао његову мајку, неће бити удостојен да постане овца пастве Господње.